

XI
1505

P. Izmestjev

NIKOLAI
OSTROVSKI
LOOMING

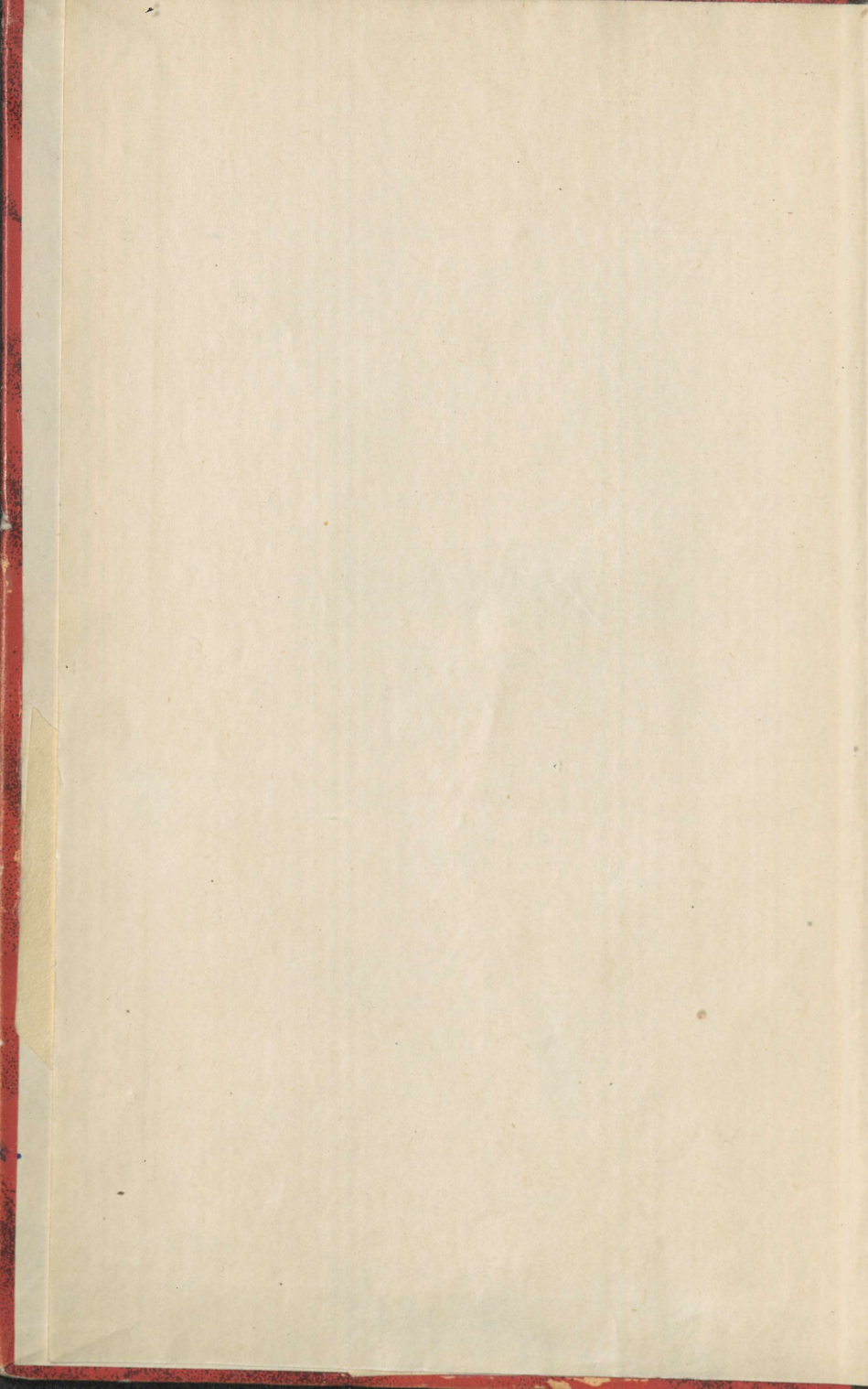
A-18905

2/17170

ВЪ ИЗМѢСТІЕВЪ

НИКОЛАИ ОСТРОВСКИ
ЛОУНИНГЪ

НИКОЛАИ ОСТРОВСКИ
ЛОУНИНГЪ

A-18905

Sundeksemplar

P. IZMESTJEV

NIKOLAI OSTROVSKI
LOOMING

EESTI RIIKLIK KIRJASTUS
TALLINN 1951

PLINESTBY

NIKOLAI OSTROVSKI
LOOMING

2

Tartu Riikliku Ülikooli
Raamatukogu
17170

ESTONIAN LIBRARY
TARTU

EESSÕNA

Nikolai Ostrovski loomingul on suur tähtsus nõukogude kirjanduse arengus ja kogu meie ühiskondlikus elus. Tema romaanid, patriootlikud kõned, artiklid ja kirjad on bolševike parteile ning Nõukogude riigile abiks noore põlvkonna kommunistlikul kasvatamisel. Kirjaniku-bolševiku kangelaslik kuju on omandanud üldrahvaliku kuulsuse ning meie suur rahvas armastab teda.

Käesoleva töö ülesandeks on vaadelda N. Ostrovski loomingu lähteid, analüüsida tema romaane ning püüda üldistada kirjaniku kirjanduslik-esteeetilisi vaateid.

N. Ostrovski loomingū analüüsimisel lähtub autor sellest kõrgest hinnangust, mille on andnud N. Ostrovskile kui andekale kirjanikule bolševike partei, Nõukogude valitsus, meie lugejaskond ja meie nõukogulik kirjanduskriitika. Kõigepealt on peetud silmas niisuguseid dokumente nagu UK(b)P Keskkomitee teadaanne N. Ostrovski surmast, NSV Liidu Kesktäidesaatva Komitee määrus N. Ostrovski autasustamise kohta Lenini ordeniga, artiklid ajalehtedes „Pravda“ ja „Kultura i Žizn“, M. Kalinini mõtteavaldused, nõukogude kirjanike A. Serafimovitši, M. Šolohovi, A. Fadejevi, A. Karavajeva, F. Gladkovi, A. Korneitsuki ja teiste artiklid ja kirjad, samuti ka arvukate lugejate seisukohavõttud.

Töös on kasutatud arhiivimaterjale, kirjaniku sugulaste ja sõprade mälestusi ning nõukogude ja välismaa ajakirjandust.

N. Ostrovski looming on sügavalt parteiline. Romaanid „Kuidas karastus teras“ ja „Tormi sünnitatud“ kuuluvad nõukogude kirjanduse paremiku hulka ning nende autor esindab uue kirjaniku — kommunistliku maailmavaatega kirjaniku tüüpi.

Nõukogude kirjandusteaduse kohuseks ja ülesandeks on jätkata andeka vene kirjaniku-bolševiku loomingu igakülgset uurimist. Autor vaatleb oma tööd jõukohase osavõtuna sellest suurest ja vajalikust üritusest.

I PEATUKK

NIKOLAI OSTROVSKI LOOMINGU LAHTED

I

Nikolai Ostrovski ühiskondlik tegevus kulges nõukogude rahva ägeda võitluse perioodil sise- ja välisvaenlaste vastu, meie maa rahvamajanduse taastamise ja sotsialistliku ühiskonna ülesehitamise eest peetava võitluse perioodil. Selle ajastu nõukogulik tegelikkus sünnitas Ostrovski ning kajastus ka tema teostes.

Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon vabastas meie maa kapitalistlikust orjusest, päästis ta võõramaisest ikkest, andis rahvale vabaduse ja materiaalsed hüved, andis laialdased võimalused jõukaks ja kultuurseks eluks. Vallandus tööliste, talupoegade ja intelligentsi loominguine hoog ja algatusvõime uue, sotsialistliku elu, uue — sisult sotsialistliku ja vormilt rahvusliku — kultuuri kujundamiseks, mille üheks koostisosaks on kirjandus. Nõukogude kirjandus on tihedalt seotud oma rahva eluga. Tema edu on tingitud sotsialistliku ülesehitustöö edust ning bolševike partei suunavast juhtimisest.

Vaadeldes N. Ostrovski loomingu lähteid, tuleb kõigepealt silmas pidada meie partei suunavat juhtimist nõukogude kirjanduse arengus ja kirjandusliku kaadri kasvatamises. Partei poliitika ilukirjanduse alal

põhjenes ja põhjeneb leninlik-stalinlikule sotsialistliku kultuuri ning tema arengutee mõistmisele ja proletaariaadi suhtumisele mineviku kultuuri pärandisse.

„Proletaarne kultuur,“ ütleb Lenin, „ei ole ei-teakust välja kukkunud, ei ole nende inimeste väljamõeldus, kes nimetavad end proletaarse kultuuri spetsialistideks. Kõik see on täielik lollus. Proletaarne kultuur peab olema nende teadmisarvude seaduspäraseks arenduseks, mis inimkond on välja töötanud kapitalistliku ühiskonna, mõisnike ühiskonna ja ametnike ühiskonna surve all.“¹

Proletariaadi diktatuuri kehtimise esimestest päevadest alates, hoolimata rahvusvahelise ja sisemise olukorra komplitseeritusest, osutavad partei ja Nõukogude valitsus suurt tähelepanu kultuurilisele ülesehitamisele.

Uheks esimeseks nõukogude võimu kultuur-poliitiliseks ürituseks oli riikliku kirjastuse organiseerimine. Nõukogude valitsus tunnistas klassikute pärandi rahvaomandiks, kirjastas maailma ja vene kirjanduse parimaid teoseid ning levitas neid soodsate hindadega. Iga aastaga laienes rahvaharidusevõrk, asutati koole täiskasvanuile, töölisfakulteete, kõrgemate õppeasutuste ukсед avanesid pärani töölis-talupoegade noorsoole. Nõukogude korra tingimuses muutusid laiiale lugejaskonnale kättesaadavaks marksismi-leninismi klassikute teosed, samuti kõikide teadusalade teadlaste teosed.

Armastus teaduse, raamatu vastu, mis on alati omane olnud meie rahvale, avaldus eriti võimsalt pärast sotsialistliku revolutsiooni võitu. Uheaegselt maa materiaalse tõusuga, rahva poliitilise ja kultuurilise taseme tõstmisega puhkes õitsengule nõukogulik kunst, võrsusid ja said kasvatuse tulevased kirjanikud.

¹ V. J. Lenin, „Valitud teosed“ II kd., Tallinn, 1946, lk. 544—545.

Bolševike partei lõi kõik tingimused nõukogude kirjanduse viljakaks arenguks, kasvatas ja õpetas rahva hulgast võrsunud kirjanikekaadreid, relvastas neid marksistlik-leninliku teooriaga, õpetas neid jääma elulähedasiks, nägema elus uut, kommunistlikku.

Juba 1918. aastal kirjutas Lenin artiklis „Meie aja-
lehtede iseloomust“:

„Meil kasvatatakse vähe rahvahulki elavate, konkreetsete näidete ja eeskujude najal kõigilt elualadelt, — aga see on ajakirjanduse peaülesanne kapitalismilt kommunismile ülemineku ajal. Meil pööratakse vähe tähelepanu sellele siseelu argipäevasele küljele vabrikus, maal, polgus, kus kõige rohkem ehitatakse uut, kus kõige rohkem on vaja tähelepanu, avalikkusele teatavakstegemist, ühiskondlikku kriitikat, kõlbmatu tagakiusamist, üleskutset õppida head.

Vähem poliitilist sõnakõlksutamist. Vähem intelligentlikke arutlusi. Lähemale elule. Rohkem tähelepanu sellele, kuidas tööliste ja talurahva mass ehitab tegelikult midagi uut oma igapäevases töös. Rohkem kontrolli, mil määral see uus on kommunistlik.“²

Need Lenini juhtlauseid määratlesid meie ajakirjanike ja kirjanike loomingu suuna, kinnitasid kirjanduse elule lähendamise vajalikkuse, rõhutasid ajakirjanduse ja ilukirjanduse kasvatuslikku tähtsust.

1920. aastal paljastas partei lõplikult Proletkult menševistliku teooria ning näitas kätte nõukogude kultuuri arengusuuna. Proletkult oli eraldunud nõukogude võimust ja kommunistlikust parteist, propageeris kunsti eraldatust klassivõitlusest ning partei ja

² „Propaganda ja agitatsioon UK(b)P otsustes ja dokumentides“, Tallinn, 1949, lk. 93—94.

nõukogude riigi poliitikast, hülgas klassikalise pärandi. Laboratoorsel teel proletaarset kultuuri loomise ettekäändel püüdis Proletkult eemaldada töölisklassi ja töötajaid sotsialistliku kultuuri ülesehitamisest.

Resolutsiooni projektis „Proletaarset kultuurist“ nõudis Lenin, et proletaarset kultuuri ja kunsti läbiks „proletariaadi diktatuuri eesmärkide eduka teostumise eest, s. o. kodanluse kukutamise eest, klasside kaotamise eest, igasuguse inimese ekspluateerimise inimese poolt kõrvaldamise eest peetava proletariaadi klassivõitluse vaim“.³

„Uue, proletaarset kultuuri ehitajaiks,“ tähendas Lenin, „peavad olema rahvamassid kommunistliku partei juhtimisel, mitte aga väljavalitud proletaarset kultuuri spetsialistid.“ Proletaarset kultuuri rajades ei heida nõukogude inimesed kõrvale inimkonna väärtuslikemaid saavutusi, vaid omandavad need ja töötavad kriitiliselt ümber. „Üksnes edasist tööd sellel alusel ja selles suunas, mida innustab proletariaadi diktatuur oma praktiliste kogemustega kui proletariaadi viimane võitlus igasuguse ekspluatatsiooni vastu, saab tunnistada tõeliselt proletaarset kultuuri arenguks.“⁴

Oma kõnes ülevenemaalisel poliit-haridustöölise nõupidamisel 3. novembril 1920. a. ütles Lenin: „Meie ülesanne on — võitu saada igasugusest kapitalistide vastupanust, mitte ainult sõjalisest ja poliitilisest, vaid ka ideelisest, kõige sügavamast ja kõige võimsamast vastupanust.“⁵

Oma ajaloolises kirjas Proletkultist osutas VK(b)P KK Proletkuldi tihedale seosele 1907—1912 aastate reaktsioonilise-kodanliku filosoofiaga. „Sotsiaalselt

³ V. I. Lenin, Teosed XXV kd., lk. 409, 3. tr.

⁴ V. I. Lenin, Teosed XXV kd., lk. 410, 3. tr.

⁵ V. I. Lenin, Teosed XXV kd., lk. 454, 3. tr.

võõrad elemendid Proletkuldist," öeldi kirjas, „paku-
vad töölistele „proletaarse kultuuri“ nime all kodan-
likke vaateid — mahhismi, poogivad neile külge
absurdset, moonutatud maitset kunsti alal — futurismi.“
VK(b)P KK rõhutas kunstilise loomingu igakülgse
arendamise vajalikkust. „Partei teeb kõik võimaliku“
— öeldi VK(b)P KK kirjas — „selleks, et see asi
satuks tööpoolest töölisintelligentsi kätte, et tööliste
riik annaks töölisintelligentsile kõik selleks vaja-
liku.“⁶

Suurima tähtsuse nõukogude kirjanduse ja noorte
kaadrite kasvu arengus omas VK(b)P XIII kongressi
otsus ajakirjanduse kohta.

„Partei põhiline töö ilukirjanduse alal“ — öeldakse
VK(b)P XIII kongressi resolutsioonis ajakirjandusest —
„peab orienteeruma tööliste ja talupoegade loomin-
gule, neile, kes arenevad tööliste ja talupoegade kir-
janikeks Nõukogude Liidu laiade rahvahulkade kul-
tuurilise kasvu protsessis. Töölis- ja maakirjasaatjaile
tuleb vaadata kui reservile, kust nihkuvad esile uued
tööliste ja talupoegade kirjanikud.

Tuleb igati tõhustada nende proletaarsete ja talu-
rahvakirjanike esiletõstmist ja neile ainelise abi and-
mist, kes on tulnud meie kirjandusse osalt tööpingi ja
adra juurest, osalt sellest haritlaste kihist, kes astus
VKP ja kommunistliku noorsooühingu ridadesse oktoobri-
päevil ja sõjakommunismi ajajärgul.

Erilist tähelepanu on vaja pühendada kirjanikele
ja luuletajaile kommunistlike noorte hulgast, kes
aktiivselt tegutsevad töölisnoorsoo keskel.“⁷

Partei võitles järjekindlalt selle eest, et kirjandus

⁶ „Pravda“, 1. detsembrist 1920. a.

⁷ „Propaganda ja agitatsioon UK(b)P otsustes ja dokumenti-
des“, Tallinn, 1949, lk. 169.

oleks tihedalt seotud rahvaga, et ta iialgi ei kaotaks oma ühiskondlikku kujundavat tähtsust, et ta oleks ideeline ja kõrge kunstilise tasemega ning miljonitele kättesaadav. Partei seadis nõukogude kirjanduse ette rahva kommunistlikus vaimus kasvatamise ülesande.

„...Nähtuste ulatuslik haaramine kogu nende keerulisuses; mitte sulguda ühe tehase raamidesse; olla mitte tsehhi, vaid suure võitleva klassi kirjanduseks, kellele järgnevad miljonid talupojad, — sellised peavad olema proletaarse kirjanduse sisu raamid,“ — tähendati VK(b)P KK määruses „Partei poliitikast ilukirjanduse alal“ 18. juunist 1925. aastal.⁸

1925. aastal, esinedes Ida Tööraha Kommunistliku Ülikooli (ITKU) üliõpilaste koosolekul, määratles sm. Stalin uue sotsialistliku kultuuri, uue sotsialistliku kunsti sisu ja vormi järgnevalt:

„Meie loome proletaarset kultuuri. See on täiesti õige. Kuid õige on ka see, et proletaarne kultuur, sotsialistlik oma sisult, omandab erisuguseid vorme ja väljendusviise eri rahvaste juures, kes on lülitunud sotsialistlikku ülesehitustöösse, olenevalt keele, eluviisi jne. erinevusest. Proletaarne oma sisult, rahvuslik vormilt, — niisugune on see üldinimlik kultuur, mille poole sammub sotsialism. Proletaarne kultuur ei kaota rahvuslikku kultuuri, vaid annab talle sisu. Ja vastupidi, rahvuslik kultuur ei kaota proletaarset kultuuri, vaid annab talle vormi“.⁹

1930. a. oma ettekandes UK(b)P XVI kongressile paljastas seltsimees Stalin lõplikult kodanlikud natsionalistid, relvastas partei ja kõik nõukogude rahvad rahvusliku kultuuri olemuse leninliku mõistmise reeglitega. Seltsimees Stalin ütles tookord:

⁸ „Partei poliitikast ilukirjanduse alal“ VK(b)P KK resolutsioon 18. juunist 1925. a., „Pravda“, 1. juulist 1925.

⁹ J. Stalin, Teosed VII kd., Tallinn, 1949, lk. 133.

„Mis on rahvuslik kultuur rahvusliku kodanluse võimuloleku puhul? Sisult kodanlik ja vormilt rahvuslik kultuur, mille eesmärgiks on masside mürgitamine natsionalismimürgiga ja kodanluse võimu kindlustamine. Mis on rahvuslik kultuur proletariaadi diktatuuri ajal? Sisult sotsialistlik ja vormilt rahvuslik kultuur, mille eesmärgiks on masside kasvamine internatsionalismi vaimus ja proletariaadi diktatuuri kindlustamine.“¹⁰

Leninlik-stalinlik rahvuspoliitika andis meie maa rahvastele kõik võimalused ja tingimused oma kultuuri, oma kunsti arendamiseks, mis on sisult sotsialistlik ja vormilt rahvuslik. Leninlik-stalinlik rahvuspoliitika pani aluse kõigi nõukogude rahvaste ilukirjanduse õitsengule.

Partei võitles järjekindlalt ning otsustavalt rahvavaenlaste, trotskistide ja parempoolsete oportunistide vastu, rahvavaenulike, formalistlike suundade ja rühmituste vastu, võttis õigeaegselt tarvitusele abinõusid rühmituste ja semutsemise likvideerimiseks kirjanduslikes ringkondades. Partei aitas kõigiti kaasa proletaarsete kirjanike kasvule, nähes neis tulevasi nõukogude kirjanduse ideelisi juhtijaid.

Partei kasvatas hoolikalt kirjanduslikku kaadrit, kasvatas seda lepitamatu klassivõitluse ja tööliste ning talurahva huvide ennastalgava teenimise vaimus, abistas kirjanikke nende töises töös oma poliitiliste teadmiste, oma kunstilise meisterlikkuse taseme tõstmisel.

Bolševike partei kasvatas üles nõukogude kirjanike ja luuletajate silmapaistva plejaadi, kes põlvnesid töölis- ja talurahva keskkonnast, olid otseselt seotud rahvaga.

¹⁰ J. Stalin. UK(b)P Keskkomitee poliitiline aruanne XVI kongressile, Tallinn, 1946, lk. 96.

Lihtrahva hulgast, Ukraina revolutsioonilisest töölis-
klassist põlvnes ka kirjanik-bolševik Nikolai Ostrovski.
Tal ei õnnestunud lõpetada isegi keskkooli. Kuid teda
ümbritsev elu, parteiline keskkond, kommunistid ja
kommunistlikud noored avaldasid talle mõju, nakata-
sid õppimishimuga, aitasid teda saada poliitiliselt
kirjaoskajaks inimeseks. Partei-komsomolitöös omandas
ta poliitilisi teadmisi, suuri elukogemusi, kogemusi
võitluseks bolševike partei poliitika teostamise eest,
mis omakorda oli vajalikuks eelduseks tõelisele kir-
janduslikule õppetööle ja loomingule.

Ostrovski alustas kirjanduslikku tegevust ajajärgul,
mil toimus nõukogude kirjanike ühendamise UK(b)P KK
23. aprilli 1932. aasta määruse „Kirjanduslik-kunsti-
liste organisatsioonide ümberkujundamise kohta“ alu-
sel, s. o. sel ajajärgul, mil seltsimees Stalin määratles
sotsialistliku realismi meetodit nõukogude ilukirjan-
duse ja kirjanduskriitika põhimeetodina, kogu nõu-
kogude kunsti põhimeetodina.

1932. aastal ilmus trükist romaani „Kuidas karas-
tus teras“ esimene osa; 1934. aastal kirjastati romaani
teine osa. Esimesel juunil 1934. aastal võeti N. Ost-
rovski Nõukogude Kirjanike Liidu liikmeks. Talle anti
liikmekaart NSV Liidu Nõukogude Kirjanike Liidu
juhatuse esimehe M. Gorki ja juhatuse sekretäri
A. Ššerbakovi allkirjadega.

Ostrovski astus kirjandusse sotsialistliku ülesehitä-
mise ja esimese stalinliku viisaastakuplaani täitmise
eest peetava võitluse kangelaslikul ajajärgul. 1929. aas-
tal algas XVI parteikonverentsi üleskutsel massiline
sotsialistlik võistlus ja lööktöölise liikumine. Kogu
maal toimus ulatuslik sotsialistlik ülesehitustöö, püsti-
tati Dneprogessi, Kramatorski ja Gorlovka tehased,
Uralmašstroi, Bereznikovi ja Solikamski kombinadid,
Magnitogorski metallurgiatehas, traktori- ja autotehä-

sed, kombainide-tehased, põllutööriistade-tehas Rostovis Doni ääres.

„Ajalugu polnud veel näinud niisugust uue tööstuse ehitamise hiiglasuurt ulatust,“ öeldakse UK(b)P ajaloo lühikursuses, „niisugust ehitustöö paatost ja tööliklassi miljoniliste hulkade töösangarlust.“¹¹

Haruldane entusiasmi haaras noorsugu. Võitluses esimese viisaastakuplaani eduka täitmise eest kuulus noorsoole erakordselt oluline osa. Kommunistlikud noored ilmutasid erilist püsivust, visadust raskuste ületamisel, töövõitude saavutamisel. Koos kommunistidega siirdusid nad kõige raskemaile ehitustandreile, võitlesid ennastalgavalt ehitustööde tähtajalise teostamise eest, olid sotsialistliku võistluse ja lööktöö algatajaks.

Töösangarluse ning lööktöö ja sotsialistliku võistluse algatuse eest, mis tagasid esimese viisaastakuplaani eduka täitmise, autasustati Leninlikku Kommunistlikku Noorsooühingut 1931. a. jaanuarikuul Tööpunalipu ordeniga.

Kolmekümnendate aastate algust, mil Ostrovski kirjutas oma romaani, tähistasid ajaloolised võidud sotsialistlikul tööriindel. Nende võitude tulemusena toimusid põhjalikud muudatused rahva elus, nõukogude inimese vaimses palges, tema psühholoogias. Kogu maal oli toimunud sotsialistlik industrialiseerimine ja oli teostamisel kogu rahvamajanduse rekonstrueerimise lõpetamine kõige uuemal tehnilisel baasil. Talupoegade miljonilised massid olid astunud kindlalt kolhooside teele, jõuka elu teele, sotsialismiteele.

Üldkollektiviseerimise alusel likvideeriti kulaklaskui klass. Kogu maal kadusid kurnajateklassid, hävitati inimese ekspluateerimine teise inimese poolt.

¹¹ UK(b)P Ajalugu, Lühikursus, Tallinn, 1946, lk. 293.

Põhjalikult olid muutunud töölisklass ja talurahvas; oli võrsunud uus bolševike partei poolt kasvatatud intelligents, kes oli pärit tööliste ja taluraha hulgast.

Sotsialistlik võistlus ja lööktöö põhjustasid põhjaliku murrangu inimeste vaateis tööle. Kui kapitalismi ajal oli töö inimesele raskeks koormaks, siis sotsialistliku korra juures muutus töö au-, kuulsuse-, vapuse- ja sangarlikkuseasjaks. Vaba töö, loominguline algatus hävitavad inimeses mineviku-igandid — mahalöödud ilme, arglikkuse, usu puudumise enda jõusse — ning arendavad julgust, püüdlust paremuse poole, uhkust oma töö ja võitude üle, uhkust oma kodumaa üle.

Sotsialismi võit meie maal tähendas ka seda, et nõukogude inimesed — lihttöolistest ja talupoegadest alates kuni väljapaistvate teadlasteni — kasvasid vaimselt, tajusid uuel kombel oma osa töös rahva hüvanguks, arendasid ja kindlustasid oma iseloomus veelgi rohkem nõukogude patriotismi jooni. Miljonid inimesed jõudsid arusaamiseni üldrahvalikest riigi huvidest.

Sotsialismi võiduga, ekspluataatorlike klasside likvideerimisega kadus majandusliku ja ühiskondliku elu kõigil aladel rahvaste vastastikuse abistamise baasil, rahvaste sisult sotsialistliku ja vormilt rahvusliku kultuuri õitsengu alusel nõukogude rahvaste juures vastastikune umbusaldus; kasvas ja tugevnes vankumatu sõprus ja vennalik koostöö ühtse paljurahvuselise sotsialistliku riigi süsteemis, tugevnes nõukogude rahva poliitilis-moraalne ühtsus.

Sotsialistliku töö paatos ning ennenägematu ehitustöö sangarlikkus kolmekümnendate aastate algul innustasid Ostrovskit raskuste ületamisele, kirjanduslikule loomingule. Täies suuruses avanes kirjaniku ees tee, mida oli läbinud kogu maa ja koos sellega

ka tema ise. Kogu täiuses avanes tema ees uue inimese — sotsialistliku ühiskonna looja — kujunemise protsess. Ostrovski kirjutas kodusõja kangelaslikkusest, töösangarlikkusest taastamisperioodil, olles innustunud nõukogude inimeste kangelaslikkusest võitluses sotsialistliku ühiskonna ülesehitamise eest.

Ostrovski astus kirjandusse, omades erksalt väljendatud kunstilist omapära, mis kujunes tema ühiskondliku ja parteilise tegevuse protsessis.

II

Ostrovski elus ja tegevuses tuleb eraldada järgmisi perioode: lapsepõlveaastad (1904—1917), revolutsioonilise tegevuse esimesed sammud ja osavõtt kodusõjast (1918—1920), töö tootmisalal (1921—1923), partei-komsomoli töö (1923—1925), võitlus rivvijäämise eest (1925—1930) ja kirjanduslik tegevus (1930—1936).

Nikolai Ostrovski sündis 29. septembril 1904. a. Volõõnia kubermangus Ostrogi maakonnas Vilija külas hooajatöölise perekonnas. Andeka poisina astus Ostrovski juba kuueaastasena kirikukoguduse kooli ja lõpetas selle kiituskirjaga. 1914. aastal siirdus Ostrovski perekond Šepetóvkasse elama, kus Nikolai Ostrovski üritas jätkata oma haridust Šepetovka kaheklassilises koolis.

Ukraina poisikese Ostrovski lapsepõli oli tüüpiline endise Vene impeeriumi miljonite töötajate laste saatus. IX Üleukrainalisel Komsomoli kongressil 6. aprillil 1936. aastal ütles kirjanik:

„Meile langes osa sellest neetud kapitalistlikust elust ja meie lapsepõli ägas kapitalismiikke all. Meie ei jõudnudki veel noorukiteks saada, kui juba lastena sattusime kapitalistliku rõhumise alla; ja rõõmsa nooruse, rõõmsa lapsepõlve asemel ootas meid kurnav

kapitalistlik töö hommikust hilisööni; ja seda tuli teha sõna otseses mõttes ainult tüki leiva eest. Ja meile jäigi tundmatuks rõõmus noorus. Seda tumestas kuramine, kapitalistliku jõugu painav ekspluateerimine, mis tol ajal meie maal valitses".¹²

Puudus oli Ostrovskite perekonna alatiseks kaaslasteks. Tihtipeale osteti kerjustelt leivatükke, kuigi kõik perekonna liikmed töötasid palgalistena. Kõik töötasid, kuid töötasu ei taganud elu elementaarsemaidki inimlikke tingimusi.

„Elasime vaeselt, üüritud talutaredes,“ kirjutab Dimitri Aleksejevitsš Ostrovski, „viimaseks korteriks oli elamiseks kohendatud laut.

Meid oli vanematel neli — kaks venda ja kaks õde. Elamine oli kitsas. Mäletan, et Nikolail puudus magamiskoht. Ta sidus oma laudkoiku nõõridega lae alla ja magas nõnda".¹³

Juba varakult sai Ostrovski enda nahal tunda tsaariaja omavoli ja ebaõiglust, mille osaliseks said tööliste ja talupoegade lapsed. Õpilase kõige pisematki teadmishimu püüdsid jumalasõnaõpetajad summutada. Preester, kes Šepetovka kaheklassilises koolis õpetas usuõpetust, ei sallinud Ostrovskit „kiuslike“, ateistliku iseloomuga küsimuste pärast. Preestri nõudmisel heideti Ostrovski 1915. aasta kevadel koolist välja. Lõppes kooliõppus. Algas raske tööelu. See tõsiasi Ostrovski elus andis materjali romaani „Kuidas karastus teras“ esimesteks veergudeks. Ostrovski töötab teevee-keetjana Šepetovka raudteejaama einelauas, materjaliladude töölisena, hiljem kütja abilisena elektriijaamas kuni Punaarmee ridadesse astumiseni 1919. aastal.

¹² N. Ostrovski. Kõned, artiklid, kirjad. Kirjastus „Molodaja Gvardija“, 1946, lk. 10.

¹³ D. Ostrovski, „Vennast“. Ajakiri „Molodoi bolševik“ nr. 14, 1936.

Kapitalistlik ekspluateerimine kutsus nooruki südames esile tulise vihkamise kurnajate vastu. Tööliskeskond sisendas talle julgust ja otsustavust, mis väljendus temas esialgu küllaltki omapäraselt. Nii näiteks organiseeris Ostrovski vastutasuks selle eest, et mõisnik ei maksnud töölistele töötasu, selleks kogutud poistega ühiselt rünnaku mõisniku barakk-kontorile ning purustas aknaklaasid. Selle rünnaku pärast hüüti teda kaua aega „škljariks“, s. o. klaasijaks.

1916. aastal läks Ostrovski kaklema linna aristokraatide pojakestega, kes takistasid teda tiigis kalu õngitsemast.

„Uks kannatadasaanuist oli depooülema poeg,“ kirjutab oma mälestustes D. A. Ostrovski. „Kui depooülem sai teada, et see oli minu venna temp, siis hoiatas ta mind, et järgmine kord ajab mind depoost minema. Nikolai aga ütles: „Ära karda, vennas, meil pole midagi kaotada, aga oma marki ei lase me määrada.“¹⁴

Töö tootmisalal, läbikäimine revolutsiooniliste töölistega arendasid Ostrovskis varakult tungi teada saada, mispärast ühed on rikkad, aga teised vaesed ja õigusteta, ning ta esitas endale küsimuse: kas inimene võib seda alandust igavesti kannatada?

Töölisnooruk lähenes vaistuliselt bolševikele. Endine Šepetovka revolutsioonilise komitee esimees J. S. Linnik teatab oma mälestustes järgmisest juhust: „Ma tutvusin Ostrovskiga Vene Asutava Kogu nimekirjade esitamisel. Ma esinesin välkmiitingul üleskutsega hääletada 6-nda nimekirja poolt, mille oli esitanud meie partei Volõõnias. Äkki astub mu juurde poisike ja küsib, mis asjamehed need bolševikud õieti on. Ma selgitasin talle ja ta üteb otsustunult: „Mina hääletan bolševike poolt!“ Pidin talle

¹⁴ Riiklik Kirjandus-Keskarhiiv, N. A. Ostrovski fond, säilitamisühik 100.

pettumuse valmistama ja ütlema, et tal tuleb selleks veel kasvada, et hääletada. See oli Kolja Ostrovski." ¹⁵

Nikolai Ostrovski oli töölis- ja talupoega revolutsioonilise noorsoo eredaks esindajaks, kes täitis bolševike vastutusrikkaid ülesandeid Oktoobri relvastatud ülestõusu päevil, kes kaitses partei ja leninliku komsomoli üleskutsel isamaad rahvusvahelise ja sisemise kontrrevolutsiooni eest, kes võitles ennastsalgavalt töörindel.

1918. aastal täitis neljateistaastane Ostrovski mitmeid Šepetovka bolševike-põrandaaluste ülesandeid: kleepis linnas seintele üleskutseid võitluseks saksa okupantide vastu, kogus mitmesuguseid andmeid. Need olid tema revolutsioonilise tegevuse esimesed sammud. Vanad kommunistid olid nooruki, tulevase kirjaniku, kasvatajateks ja õpetajateks. Nad abistasid teda aktiivseks võitlejaks ning kommunistlikuks nooreks saamisel, olid talle kangelaslikkuse ja julguse eeskujuks. Sellest kõneles ilmekalt kirjanik ise oma tervituses „Kodulinna kommunistlikele noortele“ 1. veebruaril 1936. aastal: „1919. aastal, seitseteist aastat tagasi, oli meid Šepetovkas viis kommunistlikku noort. Selle grupi lõi enda juurde Šepetovka parteikomitee ja revolutsiooniline komitee. Viimaseid kirjeldasin ma romaanis „Kuidas karastus teras“ revolutsioonilise komitee esimehe Dolinniku ja parteikomitee sekretäri Ignatjeva nimede all. Nüüd aga on teid palju sadu ja isegi tuhandeid. Leninlik komsomol, juhitud meie suure partei poolt, on kasvanud ja tugevnenud“.¹⁶

Peab tähendama, et võime kirjanduslikuks loominguks avaldus Ostrovski juures juba lapsepõlves. Tema

¹⁵ Riiklik Kirjandus-Keskarhiiv, N. A. Ostrovski fond, säilitamisühik 100.

¹⁶ N. Ostrovski. Kõned, artiklid, kirjad, lk. 45.

koolipõlvesõber K. L. Demjantšuk meenutab, et lapsepõlves oskas Ostrovski külalastele loetust kaasakiskuvalt jutustada, ja mõtles sageli ka ise välja igasuguseid seiklusjutte.

M. J. Rožanovskaja, Šepetovka kõrgema algkooli õpetaja, teatab, et Ostrovski püüdis kirjutada muinasjutte, jutustusi ja luuletusi, ning kord oli Ostrovski temalt küsinud, millest tuleb alustada, et kirjanikuks saada. Ostrovski algatusel moodustati kõrgemas algkoolis (1918—1919) väike kirjandusring, milles korraldati ilukirjanduslike teoste kollektiivseid lugemisi. Ostrovski oli kaastegev kooli ajakirja „Kvitki junatstva“ („Nooruse õied“) toimetamisel.

Viieteistaastase noorukina läks Ostrovski vabatahtlikuna rindele. Ta oli kuulsusrikka G. I. Kotovski brigaadi võitlejaks. Kotovski adjutant A. M. Vetrenjuki teatel esines Ostrovski brigaadi võitlejate miitinguil. „Ma mäletan tänaseni Ostrovski esinemist: see oli tuline, raevutsev, sõimlev, rusikatega vehklemise ja vastu rinda tagumisega. Kõhn, mustajuukseline, vanasinelis ja määrdunud ning kulunud budjonnõilaste mütssis välgutas ta metsikult silmi ja karjus, et tuleb minna ikka kaugemale ja kaugemale, võideldes töötajate vabastamise eest. Ta kuulus nende oraatorite hulka, kes sütitavad rahvahulga, viivad selle kaasa võitlusse.“¹⁷

N. Ostrovski võitles Esimese Ratsaarmee ridades, võttis osa selle kuulsast rünnakust Lvovi linnale ja sai ühes neist lahinguist raskesti haavata. Pärast seda rasket haavatasaamist demobiliseeriti Ostrovski 1920. aasta oktoobrikuul Punaarmee ridadest. Ta töötas mõnda aega Ulevenemaalise Erakorralise Komisjoni organites,

¹⁷ Riiklik Kirjandus-Keskarhiiv, N. A. Ostrovski fond, säilitamisühik nr. 100.

kuni Kiievi kubermangu komsomoli-komitee suunas ta 1920. a. detsembrikuul Kiievi raudtee-töökodadesse, kus ta töötas elektrimontööri abina ja kohakaasluse alusel komsomoli-organisatsiooni sekretärina.

Niiviisi tegi Ostrovski kodusõja-aastail läbi rindeelu ja poliitilise kasvatus kooli, õppis tundma tööliste ja talupoegade massilist kangelaslikkust, nende visadust võitluses nõukogude võimu vaenlastega.

Osavõtt kodusõjast, otsene osavõtt paljudest lahingutest avaldas N. Ostrovskile kustutamatu muljet, karastas tema iseloomu, tugevdas lepitamatust vaenlase vastu ja kiindumust oma punaarmeeperesse, oma komandöridesse; see kõik sai ta kirjandusliku loomingu lätteks, väljendus hiljem sündmuste, tegelaste kujundamises.

Ostrovski kirjandusliku isikupärasuse kujundamisel omas erilist tähtsust tema partei-komsomoli töö. Ostrovski omas häid organisaatorlikke võimeid, oli tundeline, kaastundlik, kuid samal ajal nõudlik enda ja oma sõprade suhtes. Kodusõjas omandatud ründekogemus aitas teda paremini arendada ühiskondlikku tööd, olla põhimõtteline, lepitamatu klassivaenlaste suhtes, halastamatult võidelda hoolimatuse, nõõrimise ja looderdamise vastu.

Noorsugu austas Ostrovskit kui kodusõjast osavõtjat, kui eeskujulikku tootmisala töötajat ja kui oma komsomoli juhti. Solomenka rajooni komsomoli-organisatsioon oli üks suuremaid organisatsioone Kiievis, kuid kõige tähtsamat osa etendasid temas raudteesõlme rakud.

M. N. Skvortsov, endine Kiievi raudtee-töökodade tööline, avaldab oma mälestustes Ostrovskist: „Palju tähelepanu osutas ta tehasekooli õpilastele. Sagedasti käis ta tehasekoolis, luges noortega ajalehti, seletas läbiloetut, ühesõnaga — tegi igapäevast propaganda-

tööd, ja tulemused olid silmanähtavad — 1921. aastal olid kõik tehasekooli õpilased kommunistlikud noored.

Suurt tähtsust omas tehase ajaleht „Tšervonnõi bufer“, mida toimetati noorsoo jõududega. Kui selle ajalehe nende aastate numbrid oleksid säilinud, võiksite neis leida palju Nikolai Ostrovski märkmeid.“¹⁸ Nagu näeme, oli tulevane kirjanik neil aastail tehase ajalehe aktiivseks tööliskirjasaatjaks, paistis silma oskusliku propagandatöötajana, oskas haaravalt jutustada nõukogude rahva kangelastegudest, oli heaks noorsoo jõudeaja organiseerijaks. Ta armastas laulda, eriti revolutsioonilisi laule, mängis hästi bajaani ja kitarri.

Kiievi raudtee-töökodade endiste tööliste mälestuste järgi veetis noorsugu kogu oma vaba aja komsomolirakukeses või klubis. „Kui ei olnudki mingisugust lavastust,“ kirjutab A. N. Petritšenko, „ei läinud noored siiski laiali. Kodus oli nälg ja sünge. Raske oli näha puudustest murelikku ema; aga noorte keskel ununesid kõik kodused raskused. Olime alati millegagi tegevuses. Kas valmistasime lavastust, andsime välja ajalehte või õppisime laule. Laul „Lenda kiiremini, meie vedur!“ loodi meie töökodades. Sõnad kirjutasid Filja Perepalitsa ja Krasnõi... Viis loodi kollektiivselt, kirja pani selle Zubkov, kes oli tol ajal kohaliku komitee sekretäriks“.¹⁹

Neil aastail kannatas maa raskelt laose ja nälja tõttu. Toimus terav võitlus leiva ja kütuse pärast, võideldi banditismijäänustega. Kommunistid ja kommunistlikud noored mobiliseerisid sõna ja tegeliku eeskujuga töölisi ja talupoegi võitluseks leiva ja kütuse

¹⁸ N. A. Ostrovski muuseum Moskvast. M. N. Skvortsovi mälestused N. A. Ostrovskist.

¹⁹ N. A. Ostrovski muuseum Moskvast. Petritšenko mälestused N. A. Ostrovskist.

pärast, võitluseks laostuse ja nälja vastu, rahvamajanduse kiireimaks taastamiseks.

Kiievis, nagu meie maa teisteski linnades, kerkis teravalt esile kütuseprobleem. Polnud naftat, polnud kivisütt, vedureid köeti puiduga.

1921. aastal võtab Ostrovski osa raudtee-töökodade noorte metsavarumisretke organiseerimisest. Kuid küttepuitu varuti kaugetest jaamadest ja selle väljavedu hobustega oli võimatu. Algas juurdesõiduteede ehitamine. Komsomoli Kiievi kubermangu-komitee mobiliseeris selleks ehituseks 800 kommunistlikku noort. Esimeste hulgas siirdus sellele tööle Nikolai Ostrovski. Tema ja tema sõprade ülesandeks oli kitsarööpmelise raudtee ehitamine Bojarka jaamani. Ostrovski näitas siinjuures ainulaadset püsivust ja vastupidavust.

Nooruki iseloom kujunes ja tugevnes haruldaselt rasketes tingimustes. Kõik kommunistid ja kommunistlikud noored elasid tol ajal poolsõjaväelises olukorras, nad kuulusid eriülesannetega üksuste koosseisu. Oma raamatus „Kuidas karastus teras“ näitas Ostrovski suurepäraselt ehitustööde töötingimusi, raskusi, võitlust banditismiga, noorsoo tööentusiasmi, brigaadide omavahelist võistlust.

Raudtee-töökodades töötades täiendas Ostrovski oma haridust iseõppimise teel, uuris Lenini, Stalini töid, partei ja komsomoli kongresside otsuseid. Ilukirjandusest luges ta kõige rohkem A. M. Gorki teoseid.

Kui poliitiliselt teadlik tööline ja arenenud kommunistlik noor suunati ta maale komsomolitööle. 1923. aasta oktoobrikuul astus N. Ostrovski bolševike partei liikmekandidaadiks.

1923—1924. aastatel töötas Ostrovski Volõõnia kubermangu Šepetovka ringkonna Berezdovi ja Izjaslavi rajoonides.

Ta oli pidevalt tihedas läbikäimises talupoegadega,

maanoortega. 1923. aasta oktoobrikuul oli Ostrovski Volõõnia kubermangu Šepetovka ringkonna Berezdovi rajoonis asuvate M. Pritini ja Manjatini külade küla-
valimiskomitee esimeheks.

Sama aasta novembrikuul organiseeris ta Muhharevi ja Poddubetski külanõukogudes Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni 6-nda aastapäeva pidustusi. Ostrovski elu oli neil aastail tulvil aktiivset komsomolitööd, ta oli üldise sõjalise väljaõppe pataljonikomissariks, võttis osa kõikidest majanduslik-poliitilistest üritustest, esines ettekannetega talurahva koosolekutel, võitles nõukogude asutuste klassivaenulistest elementidest puhastamise eest. Ta oli pulbitseva tegutsemisinnuga inimene, kes töö huvides ennast ei säästnud. Ta püüdis alati sõpra aidata, kuigi kannatas ise puudust ja pidi loobuma kõige vajalikumast. Samal ajal oli ta karm nende suhtes, kes ei täitnud komsomoli-ülesandeid, ei tahtnud kohtuda ega rääkida selliste inimestega.

Partei Izjaslavi rajoonikomitee büroo märkis ära parteilises karakteristikas, et Ostrovski on algatusvõimeline ja visa temale usaldatud töö teostamisel, oskab valida töötajaid ning neid juhtida. Karakteristikas märgiti ka sääraseid Ostrovski iseloomujooni nagu tema kindlameelsus, oskus end valitseda, distsiplineeritus, suured organisaatorlikud võimed, parteiline printsiipiaalsus. Parteilise karakteristika lõpposas viidati sellele, et Ostrovskit võib kasutada juhtival komsomolitööl ringkonna organisatsioonis.

1924. aasta augustikuul võeti N. Ostrovski partei liikmeks.

Alates 1924. aasta sügisest kuni 1925. aasta sügiseni täitis Ostrovski komsomoli Šepetovka ringkonna komitee sekretäri ülesandeid. Selleks ajaks oli ta tervis tugevasti halvenenud. Rasketes haavades, läbipõetud tüü-

fuse ja külmetuse tagajärjel arenes kiiresti Ostrovski haigus — liigeste halvatus, mis määras ta liikumatusetele. Kuid kõigis tingimustes oli Ostrovski võitleja — kommunist. Juba raskesti-haigena ei katkestanud ta parteilis-komsomolitööd, vaid juhtis noorsoo poliitringe. Sotsis ühendas ta enda ümber töölisi ja pidas võitlust endiste kaevanduseomanikega, valgekaartlastega, kes pesitsesid majavalitsustes, võtsid endi kätte parimad majad, samal ajal kui töölised elutsesid keldriruumides.

Oma kirjades A. A. Žigirjovale 1928. aastal jutustab N. Ostrovski:

„Siin on tõepoolest endise maailma kildude herilasepesa, siia on tarvis tervet salka eesrindlike bolševike aktiivi, klassiküsimustes lepitamatuid, isegi julmi ja järeleandmatuid; kui mul oleks võimalus Sinuga rääkida, ma kõneleksin Sulle kõik, ent paberil ei saa jutustada. Ma söötsin sellesse segadusse ja närvilisusse kogu oma ägedusega; kannatan kuratlikult selle all, et ei suuda isiklikult joosta ja bürokraate kõrist raputada; kuid hoolimata sellest, et asutused abi osutamise asemel teevad kõik, et töelistel kaoks isu hallitud pesade häirimiseks, hoolimata sellest pole jõudu asjatult kulutatud. Meie oleme endiseilt kaevanduseomanikelt juba 8 korterit vallutanud.“²⁰

„Võitluse esimene periood — kodanluse väljatõstmine — on lõpetatud. Majja on jäänud vaid üks vaenlane, kodanlik jäänus, minu naaber. Jõuetus vihas ei luba see loom meie kortereid kütta ja ma istun külmas toas; minu õnneks püsib ilus ilm, muidu oleksin ära külmanud. Keegi neist bandiitidest viskas mulle kiviga aknasse, sihtis küll pähe, kuid halvasti, purustas vaid aknaklaasi. See polnudki esimeseks pommitamiseks. Kasutades minu abitust, alustavad nad Raja äraolekul

²⁰ N. Ostrovski. Kõned, artiklid, kirjad, lk. 25.

minu ründamist kividega. Need on närused katsed millegagi kätte maksta. Kurat võtaks neid, see on kõik tühine asi.”²¹

Kirjas 12. detsembrist 1928. a. A. A. Žigirjovale teatab Ostrovski rõõmsalt oma võidust: „Minu juurde sat- tus hulk inimesi, kes tegelevad meie aparaadi puhasta- misega igasugusest rämpsust.

Kõike, mida kirjutasin siit Moskvasse, kraisse jne., arutati ja täiendati minu juuresolekul kogu komisjoni poolt. Vaid üks asjaolu ei leidnud kinnitust, kõik muu aga avastati ja on likvideerimisel...

Minu joon ja käitumine tunnistati õigeks — partei- liseks; kõik alatused ja süüdistused tühistati. Need on tulemused, mida sain seltsimeestelt...

Poliitringi juhtimine keelati mulle kategooriliselt tervislikel põhjustel ära, riieldi tublisti ärritumise pärast, ja üldse vesteldi pärast kõikide materjalide ametlikku arutamist minuga nii sõbralikult, nagu ma oleksin võinud rääkida ainult Sinu ja Tšernokozoviga.

Muidugi, armas Šurake, ma ei tohi olla laps ja arvata, et kõik muutub heaks korrapealt. On palju häid sõnu ja neid on meeldiv kuulata, kuid midagi ei tehta niisama, pidutsedes; ent ma sain määratu suure moraalse rahulduse, ma nägin tõelisi bolševikke ja nuhtlus ei ängista mind enam sel määral.”²²

Eespool toodud kirjad kõnelevad veenvalt sellest, et Ostrovski oma elu raskel perioodil omas elava sideme massidega, võitles ükskõik mis tingimustes klassivaen- lastega, uskus sügavasti partei ürituse õigsusesse.

Oma intiimsetes kirjades vanale nais-bolševikule ei lausunud ta ühtegi kaebesõna oma saatuse kohta, selle kohta, et ta on kaotanud oma tervise, et ta on sunnitud elama raskeimais elutingimuses. Ta juhib oma jõudu

²¹ N. Ostrovski. Kõned, artiklid, kirjad, lk. 100—101.

²² N. Ostrovski. Kõned, artiklid, kirjad, lk. 101—102.

mööda parteitööd, valmistab ette parimaid töölisi parteisse astumiseks. Kirjas A. A. Žigirjovale 1928. aastal teatas ta: „Oma poliitiliselt teadliku elu kestel on mul juba terve rida töölisi, naisi ja mehi, keda olen kaasa tõmmanud parteisse; kahjuks puudub mul praegu nendega kontakt. Kuid, nagu ma tean, on nendest kõiki-dest saanud tublid parteilased. Mulle on alati rõõmu valmistanud, kui ma individuaalse tööga suutsin kaasa tõmmata meie perre kedagi varem (organisatsiooniliselt) kommunistlikust liikumisest kõrvalejäänuid.

Kuid on ometi olemas seltsimehi, kes ei mäleta ainsatki mõjustamise, kasvatamise ja parteisse värbamise juhtu. On olemas mehaaniline soovitude andmine, ent see on hoopis midagi muud.

Nüüd, haigena, andsin ja annan oma entusiasmi suurema osa neil perioodidel, mil painajalik valu annab mulle võimalust puhata, nendele vähestele töölistele minu läheduses (antud juhul Rajale) selleks, et juhtida ja tugevdada nende töölis-teadvust uue elu eest võitluse suunas. Ja ma näen selle tulemust ning seda tõsi- asja, et tulevastes lahingutes on meiega liitunud veel üks-kaks ustavat parteilast. Kõik see on vaid kübe- med — väga vähe, kuid rohkemaks pole mul jõudu...“²³

Haiguse tõttu voodi külge aheldatuna alustas Ostrovski suure visaduse ja elutahtega võitlust rivi- viijäämise eest. Ja selles heitluses abistasid teda partei-organisatsioon, sõbrad-bolševikud (Tšernokozov, Fedenjev, Žigirjova), sugulased, sõbrad komsomolitöö alalt, kirjanikud, lihtsad nõukogude inimesed, nagu kommunistlik noor Galina Aleksejeva.

Ostrovski kirjandusliku tegevuse alguseks võib lugeda 1927. aastat. Selle aasta oktoobrikuul kirjutas

²³ N. Ostrovski. Kõned, artiklid, kirjad, lk. 92—93.

ta sõbrale P. N. Novikovile, et loeb intensiivselt raamatuid ja on otsustanud kirjutada „Ajaloolis-lüürilis-heroilise jutustuse“ Kotovski diviisi lahingutegudest. Oma esimese teose käsikirja ainsa eksemplari saatis ta arvustamiseks sõpradele — kotovskilastele. Tagastamisel läks käsikiri postil kaduma.

1930. aastal alustas N. Ostrovski romaani „Kuidas karastus teras“ kirjutamist. Ta töötas selle romaani kallal neli aastat. Juba 1931. aasta lõpul külastas Ostrovskit „Molodaja Gvardija“ toimetaja, naiskirjanik Anna Karavajeva, ja sellest ajast omas N. Ostrovski elava suhtlemise kirjanikega, sai nende seltsimeheliku arvustuse ja abi osaliseks ning muutus kirjanduslikust liikumisest aktiivseks osavõtjaks.

Ostrovski oli kirjavahetuses kirjanike — Serafimo-vitši, Šolohhovi, Fadejevi, Romain Rollandi, Anna Karavajeva, V. Stavski, Mate Zalka ja teistega.

Kirjas Ostrovskile 28. juunist 1936. aastal nimetas Fadejev romaani „Kuidas karastus teras“ sügavalt parteiliseks teoseks, osutas selle mõningaile kirjanduslikele puudustele, mida Ostrovski kahtlemata arvestas oma teise romaani kirjutamisel.

Oma kirjavahetuses Ostrovskiga jagas Šolohhov temaga kui sõbraga oma loomingulisi plaane ja aitas teda kirjanikuna kasvada. 1936. aasta 2. oktoobril kirjutas ta: „Selle kuu jooksul tuleb töötada kibekiiresti, lausa palehigis. Kui ma ei lõpeta „Vaikset Don'i“, siis saan üle kogu maailma kuulsaks luiskajana, aga see väljavaade ei ole mulle meeltemööda.“ Samas kirjas kõneles ta sõbraliku soojusega: „Meelepahaga heidan kõrvale, nagu öeldakse, jutud Sinu lühiealisusest ning soovin kogu südamest Sulle elada vananematult rauga-eani.“²⁴

²⁴ Riiklik Kirjandus-Keskarhiiv. N. A. Ostrovski fond, säilitamisühik nr. 904.

Ostrovski võttis arvustused ja nõuanded tänuga vastu. Artiklis „Seltsimehelikust kriitikast“ 1935. aastal teatas ta: „Meie, noored kirjanikud, kes alles hiljuti siirdusime kirjandusalale, õpime ahnelt maailma ja nõukogude kirjanduse meistritelt. Omandame parima nende kogemustest. Nad õpetavad meid.“

A. S. Serafimovitš loovutas mulle terved päevad oma puhkusest. Suur meister andis noorele õpilasele edasi oma kogemusi. Ja ma mäletan neid kohtumisi Serafimovitšiga suure rahuldustundega. Anna Karavajeva, olles haige, luges minu käsikirja, tegi oma märkusi ja parandusi.“²⁵

Meie partei aitas Ostrovskil kirjanikuks saada, võitles tema pärast ja hindas tema patriootlikku loomingu vastavalt selle väärtusele.

Romaan „Kuidas karastus teras“ kutsus esile põlguse ja viha vaenulike elementide — trotskistide, buhaarinlaste ja natsionalistide — keskel. Kodanlikud natsionalistid Ukraina kirjastuses „Molodoi bolševik“ 1933. aastal takistasid kõigiti ja viivitasid raamatu „Kuidas karastus teras“ väljaandmist. Kui kirjastuse juhtkond vallandati, siis selgus, et seda raamatut nimetati retsensioonides kontrrevolutsiooniliseks teoseks.²⁶

Parteiline kirjandus ja meie maa lugejaskond — töölised, talupojad, intelligents, õppurid, punaarmeelased ja mereväelased hindasid kõrgelt romaani „Kuidas karastus teras“. N. Ostrovski sai lugejatelt rohkem kui seitse tuhat kirja. Kirjad saabusid hiiglasliku Nõukogude Liidu kõikidest äärtest. Nõukogude inimesed õnnitlesid tuliselt oma sõnakunstnikku võidu saavutamisel, tänasid teda südamlikult suurepärase kunstilise

²⁵ N. Ostrovski. Kõned, artiklid, kirjad, lk. 27—28.

²⁶ Riiklik Kirjanduslik-Keskarhiiv. N. A. Ostrovski fond, säilitamisühik nr. 102.

teose eest, soovisid autorile edaspidist uut edu loomingulises töös. Näiteks kirjutas lugeja Gukov Ostrovskile, et romaan „Kuidas karastus teras“, hoolimata peakangelase kurvast saatusest, ei jäta rusuvat muljet, ei kutsu esile haletsemist. Vastupidi, raamat tekitab ebatalalist erksust, kutsub võitlusele vaenlaste vastu ja visale tööle.“²⁷

Kommunistlik noor Anja kirjutas Ostrovskile, seoses 1936. aasta jaanuarikuul brigaadikomissari sõjaväelise auastme omistamisega viimasele:

„Teie olete kindlasti ainuke brigaadikomissar, kes ei või öelda, kui palju võitlejaid on tema brigaadis, kuid Teie tunnetate südamega õieti, kui hiiglasuur on see brigaad — see on ju terve komsomolipere, kogu noorsugu meie tohutul maal, veelgi enam, mitte üksnes meie maal.“²⁸

Leninliku Kommunistliku Noorsooühingu X kongressi nimelise retke naisosavõtjad, kes teostasid jalamatka Leningradist Tbilisisse, teatasid kirjas oma armastatud kirjanikule:

„Me läbisime 4447 kilomeetrit 86 matkapäevaga, keskmiselt 51,7 kilomeetrit päevas.

Oma retke kestel rikastusime terve hulga uute muljetega.

Kõikjal nägime jõukat elu, tööstuse ja põllumajanduse tormilist õitsengut. Nägime palju mitmesugustest rahvustest inimesi, ja kuskil pole vaenu ega lahkeliisid, kõikjal on ühtne, sõbralik pere; ühesuguse uhkuse ja rõõmutundega nimetavad kõik suure isa, selle sõbraliku pere juhi, Jossif Vissarionoviitši nime.

Alati ja peaaegu igal pool nägime Teie raamatut

²⁷ Riiklik Kirjanduslik-Keskarhiiv. N. A. Ostrovski fond, säilitamisühik nr. 58.

²⁸ Ajakiri „Molodaja Gvardija“ nr. 3, 1937, lk. 165.

„Kuidas karastus teras“. Seda raamatut loeb kogu elanikkond suure huviga. Seda loevad hallipäised raugad, lapsed ja elatanud naised.

Üheski raamatukogus ei seisa see raamat ühtegi päeva, igal pool on tema järele suur nõudmine. Kõik annavad Teie suurepärasele raamatule kõrge hinna.²⁹

Kommunist P. Arefjev tänas Ostrovskit romaani eest, mis avaldab inimestele, olenemata nende vanusest, tugevat positiivset mõju. „Hästi on näidatud“ — tähendab ta — „bolševike seltsimehelikku suhtumist ja hoolt Kortšagini suhtes.“³⁰

Berezniki ammoniaagitehase töölised, õnnitledes kirjanikku võidu puhul ning soovides talle tervist ja suurt edu, kirjutasid talle, et nad ootavad kannatamatu-sega tema uut romaani „Tormi sünnitatud“.

Inimesed kõnelesid kirjanikule endi mõtteist ja tundeist, mida äratas neis tema raamat, palusid kiiremini kirjutada uut romaani „Tormi sünnitatud“. Neid kirju säilitas Ostrovski hoolega ja pidas neid kalleimaks aardeks. „Iga kiri õpetas midagi ja rikastab millegagi.“³¹

„Kui kaunid ja erutavad on need kirjad! Alles nüüd tajun kogu jõuga seda hüve, mida raamat noortes peades on äratanud,“ kirjutab Ostrovski A. A. Karavajevale.³²

Lugejate konverentsid, arvustused, kirjad olid rahva hääleks, olid üheks lätteks, kust kirjanik ammutas innustust, jõudu ja võimsat visadust oma loomingus, milles ta tajus eluõnne. Nõukogude lugejad hindasid kõrgelt Ostrovskit, sest nad nägid temas oma partei

²⁹ Ajakiri „Molodaja Gvardija“ nr. 3. 1937, lk. 13.

³⁰ Ajakiri „Molodaja Gvardija“ nr. 8. 1934.

³¹ N. Ostrovski. Kõned, artiklid, kirjad, lk. 34.

³² N. Ostrovski. Kõned, artiklid, kirjad, lk. 168.

poega, kes väljendas bolševistlikke ideid kunstilistes kujundeis.

1935. aasta 1. oktoobril autasustas Nõukogude valitsus Ostrovskit Lenini ordeniga.

NSV Liidu Kesk-Täidesaatva Komitee määruses on öeldud: „Autasustada Lenini ordeniga kirjanik Ostrovskit, Nikolai Aleksei p., endist aktiivset kommunistlikku noort, kodusõjast sangarlikku osavõtjat, kes võitluses nõukogude võimu eest kaotas oma tervise ja jätkab ennastsalgavalt kunstilise sõnarelvaga võitlust sotsialismi-ürituse eest, — andekalt kirjutatud teose „Kuidas karastus teras“ autorit.“³³

1935. aasta 4. oktoobri juhtkirjas nimetas „Pravda“ näitlejat V. I. Katšalovit ja kirjanikku N. A. Ostrovskit suure idee kunstimeistriteks, rõhutades sellega nõukogude kunsti vanade ja noorte kaadrite ühtsust.

III

Oma esinemisel UK(b)P Sotši Linnakomitee büroo istungil 16. mail 1935. aastal kõneles Ostrovski: „Kuidas minust sai kirjanik? Haigus viis mind rivist välja. Ma ei saanud olla teie keskel, ei saanud enam liikuda ega näha. Elu asetas minu ette ülesande omandada uus relv, mis tooks mind tagasi kogu rindel ründava proletariaadi ridadesse. Kirjutada võib ka mitte nähes ega liikudes.

Millest kirjutada? Seltsimehed ütlesid mulle: „Kirjuta sellest, mida sa ise nägid ja läbi elasid. Kirjuta neist, keda tunnud, keskkonnast, millest ise võrsusid. Nendest, kes partei lippude all võitlesid nõukogude võimu eest.“ Sellest ma alustasingi. See on raamatu „Kuidas karastus teras“ põhiteemaks. Selle raamatu kirjutami-

³³ „Pravda“ 2. oktoobrist 1935.

sel töötasin ma neli aastat (1930—1934). Noorsugu võttis raamatu soojalt vastu, ja see on minu elu suurimaks rõõmuks.“³⁴

Ostrovski valis kirjandusliku tööala, kuna ta omas poeetilist andi. Temale sügavalt omase bolševistliku aktiivsusega valmistus ta uuele tegevusalale. Ostrovski poeetilise ande avastamises ja tema kirjanduslikule tööalale suunamisel etendasid suurt osa Ostrovski sõbrad — vanad bolševikud.

Märgates noore kommunisti suusõnalistes jutustus-tes kirjanduslikku annet, soovitasid nad talle soojalt kirjutada sellest, mida ta oli näinud ja läbi elanud; õhutasid ja aitasid teda igapidi. Ainult talenti omades oli Ostrovski võimeline looma kunstilisi teoseid. Siin oleks kohane meenutada N. G. Tšernõševski tähelepanuväärset arvamust.

„Talendi omamise vajadusest pole tarvis rääkidagi,“ kirjutab suur vene kriitik, „pole tarvis rääkida ka sellest, et jõuetu töötaja pole töötaja, et pime pole maalikunstnik, et lombak pole tantsija, et inimene poeetilise talendita pole luuletaja. Kuid talent annab ainult võimaluse tegutsemiseks. Milliseks osutub aga tegevuse väärtus, see oleneb juba selle mõistest, selle sisust.“³⁵

Ostrovskil oli, millest kirjutada ja mida ütelda. Tema talendi peamine väärtus seisnes meie tõelisuse nende külgede kujutamises, mis omasid suure kasvatusliku tähtsuse, väljendasid töötajate põhimisi huve. Ostrovski kujutles selgesti kirjandusliku loomingu raskusi, kuid oli bolševikuna teadlik, et luues noore nõukogude inimese kuju, bolševiku kuju, kajastades oma kaasaja nõukogude inimeste heroilist tegevust, täidab ta oma

³⁴ N. Ostrovski. Kõned, artiklid, kirjad, lk. 28—29.

³⁵ N. G. Tšernõševski. Teoste täielik kogu, 1948, VI kd., lk. 521.

kohustust kodumaa, partei ja komsomoli ees. Teda juh-
tis püüdlus olla võimalikult rohkem kasulik oma rah-
vale. Kirjanduslik looming tähendas talle mitte ainult
tagasitulekut rivvi, vaid ka siirdumist enam kasuliku-
male, viljakamale tegevusalale.

Eespool tsiteeritud artiklis tähendas Tšernõševski:
„Talent on võimas ja ülev vaid siis, kui ta esineb koos
üllameelselt jõulise loomusega... mida pole autori hin-
ges, seda ei ole ka tema teostes.“³⁶

Ostrovski talent oli võimas ja ülev sellepärast, et
see kuulus bolševistlikule loomusele, üllameelseimate
sotsialistlike tunnete ja mõtete kirjanikule, sotsialist-
likust revolutsioonist aktiivseimale osavõtjale. Ost-
rovski on haruldaselt eredaks näiteks sellest, et ainult
sotsialism annab töötajaile võimaluse „ennast avaldada,
oma võimeid arendada ja avastada talente, keda rahva
seas on lõpmata palju ja keda kapitalism rõhus, tallas
ja lammatas tuhandete ja miljonite viisi.“³⁷

Pulbitsev võitlus ja töö sünnitasid Ostrovskis soovi
kirjutada sündmustest, millede tunnistajaks ja mille-
dest osavõtjaiks ta oli. Sellest kõneleb ta artiklis „Minu
töö jutustusega „Kuidas karastus teras“.“ Kuid süvene-
des täielikult komsomolitöösse, puudus tal aeg kirjan-
duslikuks tööks. Ja kui haigus kiskus teda organisatsi-
oonilisest, partei-komsomoli-tööst eemale, valis Ost-
rovski kõhklemata kirjandusliku loomingu ala.

Hoolimata oma raskest haigusest kasutas noor bolše-
vik ravimisaega kliinikutes ja sanatooriumides visaks
õpinguks. 1927. aastal astus ta Moskva J. M. Sverdlovi-
nimelisse kaugeõppe kommunistlikku ülikooli, kuulas
loenguid raadio kaudu, täitis kirjalikke ülesandeid. Ta
uuris Venemaa ajalugu, Lääne-Euroopa ja Ameerika

³⁶ N. G. Tšernõševski. Teoste täielik kogu, 1948, IV kd.,
lk. 514.

³⁷ V. I. Lenin, Valitud teosed, II kd., Tallinn, 1946, lk. 202.

revolutsioonilise liikumise ajalugu, majandusgeograafiat, poliitilist ökonomiat ja, peamiselt, marksistlik-leninlikku teooriat, mida tundmata ei ole võimalik saada tõeliseks nõukogude kirjanikuks. Ostrovski uurib K. Marxi ja F. Engelsi teoseid: „Kommunistliku partei manifest“, „Kodusõda Prantsusmaal 1871. aastal“, „Kapital“; Lenini töid: „Mis on „rahvasõbrad“ ja kuidas nad võitlevad sotsiaal-demokraatide vastu?“, „Missugusest pärandist meie loobume?“, „Mis teha?“, „Sotsiaal-demokraatia kaks taktikat demokraatlikus revolutsioonis“, „Imperialism kui kapitalismi kõrgeim staadium“, „Riik ja revolutsioon“ ja teisi.

Ostrovski uuris põhjalikult partei tähtsamaid otsuseid, pidas lepitamatut võitlust trotskistidega, parempoolsete oportunistidega, kahekeelsetega ja pahempoolsete kallaklastega. Ta kaitses järjekindlalt Lenini-Stalini ideid.

Raskesti haigena teatas ta oma vennale D. A. Ostrovskile Sotšist 1. novembril 1928. aastal:

„Sukeldusin siin kuni kõrvuni võitlusse. Ent minu jõuvarad sulavad ja mul on väga kahju, et laman ja pole ise võimeline töötama. Palju on veel tööd, kallid vennas, palju on veel võitlust, ja peab tugevamini hoidma Lenini lippu.

Parteis on märgata mõnel pool parempoolset kallakut, parteibürokraadid püüavad Iljitši pärandist loobuda ja mutreid lõdvendada. Meil, töölistel-kommunistidel, tuleb selle vastu halastamatult võidelda. Kõigile, kes on kompromissi poolt kodanlusega, tuleb anda vastu hambaid. Samuti tuleb raputada neid, kes on juba liialt bürokratiseerunud ja roomajaks muutunud. Partei kutsub meid võitlusse, ja me peame lahti saama mittevajalikust rämpsust; ent seda on siin kurat teab kui palju.“³⁸

³⁸ N. Ostrovski. Kõned, artiklid, kirjad, lk. 96.

Ostrovskile, nagu ka miljonitele nõukogude inimestele, olid õpetajaiks ja innustajaiks Lenin ja Stalin, nad olid ja on uue nõukogude inimese ideaaliks nii meie elus kui ka meie kirjanduses ja rahvaloomingus. Lenin ja Stalin kehastavad endas meie rahva ja kogu inimkonna kõike parimat, eesrindlikumat. Ostrovski püüdis luua bolševike kujusid, leninlaste kujusid.

Põhimiseks marksistlikuks õpperaamatuks ja juhendiks kirjaniku töös oli J. Stalini raamat „Leninismi küsimusi“. Stalini töödest ammutas ta tarkuse elumõttest, klassivõitlusest, meie maa sotsialistliku ülesehitamise arengu käigust ja perspektiividest parteiliseks mõistmiseks. Ta püüdis olla suurte õpetajate vääriliseks õpilaseks. Ta kõneles uhkusega sellest, et bolševike partei kasvatas temast, vähese kirjaoskusega töölispoisist, nõukogude kirjaniku; et meie juhtide elu on meile kõigile suurepäraseks eeskujuks. Oma raadiokõne 6. aprillil 1936. aastal Ukraina LKNU IX kongressil lõpetas Ostrovski hüüdega: „Elagu suur bolševike Partei ja tema julgematest julgeim juht Jossif Vissarionovitš Stalin, kes meid on kasvatanud ja võituledele juhtinud!“³⁹

Ostrovski romaanid kajastavad kunstipäraselt stalinlike juhtlauseid meie partei ühtsusest, revolutsionääride vana ja noore põlvkonna ühtsusest, komsomoliorganisatsioonist kui bolševike partei abilisest ja reservist. Mõnikord võtab Ostrovski oma teose teksti otseselt seltsimees Stalini sõnad ning avab oma kangelaste kaudu juhi õpetuste tähenduse nõukogude inimestele. Nii kõneles seltsimees Stalin esimesel üleliidulisel sotsialistliku tööstuse töötajate konverentsil 4. veebruaril 1931. aastal sellest, et bolševikud peavad täielikult omandama tehnika, et „ei ole selliseid kindlusi, mida

³⁹ N. Ostrovski. Kõned, artiklid, kirjad, lk. 16.

bolševikud ei suudaks vallutada".⁴⁰ Ostrovski raamatu kangelane — Pavel Kortšagin võtab need juhi sõnad vastu, nagu puutuksid need isiklikult temasse, võidu saavutanud töölisklassi ühesse pojasse.

Kommunistlik maailmavaade, marksismi-leninismi aluste tundmine andsid Ostrovskile võimaluse õieti mõtestada oma elu, oma partei-komsomolitöö kogemuse, meie maa elu, ja näidata uue, nõukogude inimese kujunemist.

Siinkohal on vajalik peatuda romaani „Kuidas karastus teras“ peakangelase kuju autobiograafilisuse käsitlusel. On teada, et Nikolai Ostrovski osutas korduvalt Pavel Kortšagini kuju autobiograafilisuse joonte.

Kommunistliku noore Hartšenko etteheitele, et tema, Ostrovski, tegi kangelase Pavel Kortšagini nii halastamatult sandiks, vastas kirjanik 1935. aasta veebruarikuul: „Ma mõistan Teie protestiavaldust. Nii peabki kõnelema noorus, tulvil jõudu ja entusiasmi. Meie maa kangelased — need on hingelt ja kehalt jõulised inimesed; ja oleks see vaid minu tahtest olenenud, s. t. — oleksin ma Kortšagini loonud ainult fantaasiaga, siis oleks ta olnud tervise ja mehisuse eeskujuks.

Minu sügavaks kurvastuseks on Kortšagin elust kirjutatud. Ja käesoleva kirja kirjutatan ma tema toas. Olen praegu tema külaline. Pavluša Kortšagin on minu sõber ja võitluskaaslane. Sellepärast õnnestuski mul kirjeldada teda sellise soojusega“⁴¹.

„Oma jutustust, „Kuidas karastus teras“ ei mõelnud ma välja,“ kirjutab autor Bereznikovi ammoniaagitehase kommunistlikele noortele 1935. aasta märtsikuul. „See on kirjutatud elavatest inimestest. Jutustus — see on

⁴⁰ J. Stalin. „Leninismi küsimusi“, Tallinn, 1945, lk. 291.

⁴¹ N. Ostrovski. Kõned, artiklid, kirjad, lk. 158.

üks osake meie grandioosest, nii ülevast ja suurepärasest elust.“⁴²

Vestluses ajalehe „New Chronicle“ korrespondendiga 1936. aasta 30. oktoobril ütles kirjanik oma esimese romaani kohta: „Varem ma otsustavalt protestisin selle vastu, et see raamat on autobiograafiline, kuid nüüd on see mõttetu. Raamatus on antud tõde ilma iga-suguste kõrvalekaldumisteta. Selle on ju kirjutanud mittekirjanik. Kuni selleni polnud ma ainustki rida kirjutanud. Ma ei mõtle siinjuures ainult seda, et ma polnud kirjanik, vaid ka seda, et mul polnud isegi mingisugust kokkupuudet kirjandusega või ajalehetööga. Raamatu kirjutas kütja, kes oli saanud juhtivaks komsomoli töötajaks. Juhtnööriks oli vaid üks — kõnelda tõtt. Jutustades selles raamatus enda elust, ei mõelnud ma üldse raamatu avaldamisele. Ma kirjutasin selle noorsoo-organisatsioonide (Noorsoo ajalugu) ajaloo jaoks kodusõjast, töölisorganisatsioonide loomisest, komsomoli-organisatsiooni tekkimisest Ukrainas. Kuid seltsimehed leidsid, et see raamat omab ka kunstilist väärtust. Kui vaadelda raamatut „Kuidas karastus teras“ kui romaani, siis on seal palju puudusi, mis pole lubatavad professionaalsest kirjanduslikust seisukohast, (rida episoodilisi isikuid, kes kaovad ühe-kahekordse ilmumise järel). Kuid ma kohtasin neid inimesi elus, seepärast nad raamatus esinevadki. Kui seda raamatut kirjutataks praegu, siis oleks ta võib-olla parem, siledam, kuid samal ajal kaotaks ta oma tähtsuse ja võlu. Raamat kirjeldab seda, mis oli, mitte aga seda mis oleks võinud olla. Temas on karm suhtumine tõesse. Ja selle poolest on raamat ainulaadne. Ta ei ole fantaasia vili, ja seda ei kirjutatud kunstilise teosena.“⁴³

⁴² N. Ostrovski. Kõned, artiklid, kirjad, lk. 160.

⁴³ N. Ostrovski. Kõned, artiklid, kirjad, lk. 55—56.

Sellesama välismaa korrespondendiga peetud vestluse teises kohas tähendas Ostrovski: „Raamatus „Kuidas karastus teras“ on kogu minu elu, samm-sammult, aasta-aastalt.“⁴⁴

Kõikides nendes väljendustes, kõneleb kirjanik oma biograafiast kui materjalist, kui oma loomingu ühest allikaist, kuid ei samasta romaani oma biograafiaga. Veelgi rohkem, ta rõhutab, et kirjutas kodusõjast, töölisorganisatsioonide loomisest, kommunistliku noorsooühingu tekkimistest Ukrainas, kusjuures ta kaugeltki ei ammutanud kõiki neid küsimusi ja sündmusi, mida valgustatakse romaanis.

Kui ta vestluses välismaa korrespondendiga toonitas sellise visadusega, et raamatu „on kirjutanud mittekirjanik“, kuigi see on tunnistatud kunstipäraseks teoseks, siis ei tähenda see mingil määral, et N. Ostrovski raamatut kirjutades poleks omanud kirjanikule vajalikke poliitilisi ja kirjanduslike teadmisi ega vallanud kunstilist meisterlikkust. Jutustades endast välismaa korrespondendile, näitab sõnakunstnik oma elu kaudu veenvalt meie ühiskonna tõelise demokratismi lai võimalusi talentide kasvuks ja avaldamiseks sotsialistliku korra tingimustes. Sest ainult tänu nõukogude võimule ja parteile kasvas tema, endine kütja, juhtiva komsomolitöötajani ja sai seejärel tuntud kirjanikuks.

Oma väljendustes kõneleb N. Ostrovski selgesti sellest, et raamat tunnistati kunstiliseks teoseks selle tõttu, et see kajastas tõepäraselt teatud ajaloolise perioodi sündmusi ja meie maa inimeste tegevust. Oma loominguilises töös pidas kirjanik kinni ühest reeglist — kirjutada ainult tõde, näidata oma aja inimesi, nende tegevust, tegusid ainult säärastena, nagu nad olid, millistena nägi ta neid ise kui paljudest sündmustest otsene

⁴⁴ N. Ostrovski. Kõned, artiklid, kirjad, lk. 65.

osavõtja. Ta tahtis jutustada „karmi tõde“ meie tege-
likkusest sellepärast, et see oli kangelaslik, tulvil töö-
liste ja talupoegade pulbitsevat võitlust nõukogude võimu
eest, oma kodumaa eest, — sellepärast, et see on rikas
kapitaliahelatest vabastatud rahva materiaalsete ja
vaimsete jõudude õitsengust.

Ta ei kirjutanud kõrvalistest nähtustest, vaid lähe-
dasest ning omasest, mida ta ise oli läbi elanud ja näinud,
kuigi romaanis on antud ka sündmusi, millest Ostrovski
osa ei võtnud, nagu, Perekopi ründamine, linna partei-
konverents, VLKNU kuues kongress.

Vaadeldes Ostrovski lähenemist reaalsete faktide
kujutamisele, on huvitav meenutada mingit lähedust
Gorkile. Nii kasutas Gorki oma romaanis „Ema“ täieli-
kult ära sündmused Nižni-Novgorodis ja Sormovos,
mille pealtvaatajaks ta oli ja millest ta ise sajandi algul
osa võttis. Aga kas võib sel põhjusel samastada Pavel
Vlassovi kuju Pjotr Zolomoviga ja Nilovna kuju Anna
Kirillovna Zolomovaga? Kas võib romaani „Ema“ täht-
sust rõhutada vaid Nižni-Novgorodis sajandi algul aset
leidnud reaalsete sündmuste peegeldusena, olgugi et
see sündmustik ise väljendas Venemaa revolutsiooni-
lise liikumise tüüpilisi jooni.

Läbielatu ja nähtu põhjal andis suur sõnakunstnik
üldistava pildi tööliste revolutsioonilisest liikumisest
tolleaegsel Venemaal, näitas tööliste teadlikkuse kasvu,
professionaalsete revolutsionääride aktiivset osa selles
võitluses, kuid seda kõike näitas ta kunstipäraste kujude
süsteemi kaudu, mille hulgas olid kesksed Pavel
Vlassovi ja Nilovna kujud. Gorki ei nimeta romaanis
toodud sündmustest osavõtjaid tegelikkudega nimedega,
kuna ta ei kirjutanud ajaloolist esseed, kus nõutakse
algupärast dokumentatsiooni, vaid kunstilise teose.

Kui kõneldakse romaani „Kuidas karastus teras“
autobiograafilisusest, siis tuleb kõigepealt silmas pidada

sedä, et sõnakunstnik esitas siin noore nõukogude põlvkonna kujusid, joonistas pilte nõukogude ühiskonna elust.

Romaan „Kuidas karastus teras“ on autobiograafilisuse ja kunstilise väljamõeldise ühtsuse eredaks väljenduseks, kusjuures sõnakunstniku väljamõeldis ei eraldu tegelikkusest, vaid on sellega tihedas seoses. Ainult tegelikkusest ammutas kirjanik oma mõtteid, fakte ja tähelepanekuid. Kuid ta ei kandnud oma raamatu lehekülgedele mehaaniliselt kõike seda, mida ta oli läbi elanud, näinud, kuulnud ja tähele pannud: ta valis suurte üldistuste tee. Muljete, nähtu ja läbielatu loomingu- lisel ümbertöötlemisel etendas peaosaj kirjaniku kommunistlik maailmavaade, mis andis kirjanikule võimaluse teostada oma kavatsus, eraldada põhimist, tüüpilist, tähtsat, eesrindlikku ja jätta kõrvale juhuslik, väiklane, ebaiseloomustav. Ostrovski ei seadnud endale ülesandeks — kujutada kunstipäraselt vaid oma biograafiat, jutustada vaid oma kangelaslikust elust. Mitte sellest ei mõelnud ta ja mitte seda ei taotlenud ta oma romaani kirjutades.

Juba kirjas P. N. Novikovile 1931. aasta 4. juulil palus Ostrovski oma sõpra ja seltsimehi arvustada tema teost. „Ootan Teie sõna. „Kuidas karastus teras“ on vaid faktid. Lausa faktid. Tahan näidata töölisnoorsugu võitluses ja ülesehitustööl. Kritiseerige, rääkige kvaliteedist.“⁴⁵

Kirjas vanale nais-bolševikule A. A. Žigirjovale 1931. aasta 9. detsembril esines N. Ostrovski järgmise palvega: „Oma kirjas kirjuta ka Kortšaginist. Kas ma suutsin kas või osaliseltki tõetruult kirjutada töö- lise—kommunistliku noore elust?“⁴⁶ See tõendab kju-

⁴⁵ N. Ostrovski, Kõned, artiklid, kirjad, lk. 122.

⁴⁶ N. Ostrovski, Kõned, artiklid, kirjad, lk. 122.

kalt, et kirjanik püüab oma töös romaaniga anda juba esimesest sammust peale noore töölise—kommunistliku noore kuju, et ta püüab näidata töölis-noorsoo elu.

Nagu teada, vaidles Ostrovski romaani „Kuidas karastus teras“ tema biograafiaga samastamise vastu, samuti kui Pavel Kortšagini raamatu autoriga samastamise vastu.

Nii protesteeris ta 1935. aasta maikuus otsustavalt Daivedžijevi artikli vastu, mis samastas Kortšagini Ostrovskiga ja nimetas seda samastamist Daivedžijevi „sensatsiooniliseks teadaandeks“.

Oma loomingulises aruandes UK(b)P Sotši linna-komitee büroo istungil 16. mail 1935. aastal pidas ta vajalikuks kategooriliselt teatada: „Minu romaan on kõigepealt ilukirjanduslik teos, ja selles ma kasutasin oma õigust väljamõeldisele. Romaani aluseks on võetud palju faktilist materjali. Kuid seda raamatut ei saa siiski dokumendiks nimetada. See on romaan, mitte aga, ütleme kommunistliku noore Ostrovski, elulookirjeldus.“

Oma kunstilist mõtet väljendas ta selgesti artiklis „Minu töö jutustusega „Kuidas karastus teras“.“

„Kavatsesin kirjutada ühe grupi tööliste ajalugu, alustades nende lapsepõlvest kuni parteilisuseni. Seejärel hõlmab jutustus perioodi, alates 1915. aastast kuni käesoleva ajani.“

Partei ja komsomoli noor kaardivägi on kogu oma olemasolu kestel andnud kümneid tuhandeid suurepäraseid isiksusi, kes on ennastsalgavalt andunud parteile ja oma klassile.

Nende võitlus Punaarmee lippude all kodusõja-perioodil, võitlus laose vastu, seejärel loominguline töö taastamisperioodil ja, lõpuks, viimastel aastatel täies ulatuses avaldunud võitlus sotsialismi ülesehitamise eest meie maal annavad ammendamatu materjali ilukirjanduse jaoks.

Seda on vaja kirjeldada nende miljonite jaoks, kes nüüd kommunistlikku noorsooühingusse astusid, nende jaoks, kes ei saanud oma isade kõrval olla tunnista- jaoks või osavõtjateks töölisnoorsoo kangelaslikust võit- lusest vabariigi olemasolu eest.“⁴⁷

Romaanis leidub autobiograafilisusejooni. Need seis- nevad selles, et kirjanik näitab oma töolis-bolševiku elutee materjali najal kangelase Kortšagini elulugu, kehastab temas bolševistlikke iseloomujooni, ajaloo uue kangelase jooni. Ostrovski ise oli ajaloo uus kangelane, eesrindlik inimene ja tegelane.

Kunstiline väljamõeldis Ostrovski loomingu- s tähendas seda, et kirjanik, kasutades oma elulugu, ei kopee- rinud seda, ei koondanud kujutatavat mingisugusesse antud üksikjuhtu, vaid üldistas tegelikkuse materjali hoolika valikuga, kujude, nende vastastikuste suhete, seoste loomisega, — kuid seda ei ole võimalik saavu- tada ilma kujutluseta, kunstilise väljamõeldiseta, loo- mingulise fantaasiata, millede erakordsele osatähtsusele juhtisid pidevalt tähelepanu M. Gorki ning suured vene kriitikud Belinski ja Tšernõševski.

Artiklis „Sellest, kuidas ma õppisin kirjutama“ tõen- das Gorki: „Sõnaloomingu kunst, iseloomude ja „tüü- pide“ loomise kunst nõuab kujutlust, aimust, „välja- mõtlemist“. Kirjeldades üht temale tuntud poodnikku, ametnikku, töolist, teeb kirjanik enam või vähem õnnes- tunud foto just ühest inimesest, kuid sellest saab ainult foto, millel puudub sotsiaalselt kasvatav tähtsus, ja see ei anna peaaegu midagi selleks, et me laiemalt ja süga- vamat tunnetaksime inimest, elu.

Kui aga kirjanik oskab võtta paarikümne, mõne- kümne, sajalt poodnikult, ametnikult, töoliselt kõige

⁴⁷ Riiklik Kirjandus-Keskarhiiv. N. A. Ostrovski fond, säilita- misühik nr. 53.

iseloomulikumad klassijooned, harjumused, maitset, žestid, uskumused, kõneviisi jne. — võtta need ja ühendada nad ühte poodnikku, ametnikku, töölisesse, siis loob kirjanik selle võttega „tüübi“, — ja see on siis juba kunst. Tähelepanekute ulatus, elukogemuste rikkus relvastavad kunstnikku sageli jõuga, mis ületab tema isikliku suhtumise faktidesse, tema subjektivismi“.⁴⁸

Ostrovski jälgis ja tundis sadu tuliseid revolutsiooni- võitlejaid, vanu ja noori bolševikke kodusõja-aastail, oma tootmisalasel tööperioodil kitsarööpmelise raudtee ehitusel piirirajoonis. Aktiivne osavõtt partei- ja kom-somolitööst, ennastalgav võitlus partei peasuuna teos-tumise eest, arendasid Ostrovskis poliitilise teravuse ühiskondlike nähtuste analüüsimisel, oskuse näha uut nõukogude inimestes, mõista sügavamalt nende tööd, nende mõtteid, tundeid ja läbielamusi.

Artiklis „Kirjanduslikust tehnikast“ nimetas Gorki andekaiks kirjanikeks neid, kes omavad kujutlusvõimet kui üht kirjandusliku tehnika olulisemat võtet kuju loo-misel. Ta kinnitas: „Just hästiarenenud kujutluse jõul saavutab andekas kirjanik sageli sellise efekti, et tema poolt kujutatud kangelane ilmub lugeja ette võrratult suuremana, kujukamana, psühholoogiliselt harmoonili-semana ja terviklikumana kui seda on meister ise, kes tema on loonud.“⁴⁹

N. Ostrovski omas hästiarenenud kujutlusvõime, rikka loomingulise fantaasia. Kirjaniku avaldus selle kohta, et raamat „ei ole fantaasia looming ja et seda ei kirjutatud kunstilise teosena“, ei lükka mingil määral ümber ega eita kujutluse ja fantaasia osatähtsust. N. Ostrovski kinnitab ainult kirjeldatavate sündmuste täielikku realsust, nende ajaloolist tähtsust ja rõhutab

⁴⁸ M. Gorki. Kirjandusest, Tallinn, 1948, lk. 205—206.

⁴⁹ M. Gorki. Kirjandusest, Tallinn, 1948, lk. 356.

eriti seda, et romaanis ei näidata väljamõeldud, vaid reaalseid kangelasi, nendest sündmustest osavõtjaid; ei näidata väljamõeldud konflikte, vaid tolleaegse klassivõitluse tõelisi fakte. Raamat „Kuidas karastus teras“ valmis kunstilise teosena ja selles avaldus täiel määral loominguline fantaasia, mis, Tšernõševski arvates, on peamine poeetilises talendis. Fantaasia tähtsuse kohta kirjanikule ütles väga selgesti veel V. G. Belinski oma artiklis „Vaade 1847. aasta vene kirjandusele“.

„Selleks, et õieti elust maha kirjutada, on vähe kirjutamisoskusest, s. t. kopeerija- või kirjutajakunsti omandamisest: peab oskama tegelikkuse nähtusi oma fantaasiast läbi viia, anda neile uus elu.“⁵⁰

Ostrovski paistis silma selle kirjanikuoskusega „õieti elust maha kirjutada“, üldistada nõukogude tegelikkuse nähtusi tõepärasteks, erutavateks kunstilisteks kujudeks. Ta nimetas Pavel Kortšaginit oma sõbraks ja kaasvõitlejaks, kuid ei ütelnud, et Kortšagin — see on tema, Ostrovski. Romaani kirjutamise tööprotsessi välitel eemaldas autor sellest rea armastuse ja olustikulise iseloomuga katkendeid ja episoodide, mis peegeldasid vääriti tegelikkust, või ei olnud tüüpilised nõukogude noorsoole. Nii tõmmati esimese osa neljandast peatükist maha Tonja Tumanovi kiri sõbratarile Kiievis oma armuloost Pavel Kortšaginigaga, ja teine osa seitsmendast peatükist — Paveli kohtumine Mura Volõntseviga sanatooriumis ja nende lahkuminek.

Samaaegselt võttis Ostrovski romaani uusi episoodide, mis olid olulised Pavel Kortšagini iseloomu selgitamiseks. Nende hulka kuuluvad: Kortšagin koos Tonja Tumanoviga külastab noorsoo koosolekut, millele järgneb nende suhete katkemine; stseen bandiitide kallalaltungist Pavelile ja Anna Borhardtile, bandiit Mitka

⁵⁰ V. G. Belinski. Teoste kogumik 3-es köites, III kd., lk. 790.

Tšerepi tapmine Kortšagini poolt ja Anna päästmine; Klimka kõnelus Pavkaga puhvetilaos poliitikast ja tsaarist ning teised. Edaspidine töö romaani kallal, sellesse sissetoodud muudatused ja täiendused, tõstsid kunstilisust ja tegid raamatu veel kütkestavamaks.

Kortšagini elulugu erineb kirjaniku eluloost. Romaani järgi koosnes Kortšaginite perekond kolmest liikmest: ema — Maria Jakovlevna, tema pojad — Artjom ja Pavel.

Tegelikult oli Ostrovskil kaks õde ja vend Dmitri. Pavel Kortšagin kaotas isa lapsepõlves, kirjanik aga kaotas oma isa 1936. aastal, mõni kuu enne oma surma.

Paveli ema kujutab kirjanik ainult perekonnaraamides. Ostrovski ema võttis aga tuliselt osa ühiskondlikust tööst, oli naiste delegaadiks. Kirjas perekonnale 12. jaanuarist 1930. aastal rõõmustas kirjanik, et ema kavatseb astuda partei liikmeks, ja ta rõhutas uhkusega: „Siis on kogu meie perekond bolševistlik.“⁵¹

Romaani järgi lahkus Pavel Kortšagin Šepetovkast pärast juhuslikku vanglast vabanemist, astus kommunistlikku noorsooühingusse juba Punaarmee ridades, kuna komsomolirakuke loodi Šepetovkas ilma Kortšaginita. Tegelikult, nagu teada, astus Ostrovski ühena esimestest Šepetovka komsomoli-organisatsiooni, lahkus Šepetovkast koos Punaarmee väeosadega.

Pavel Kortšagin astub parteisse, töötades elektrimontöörina raudteetöökodades. Ostrovski astus aga UK(b)P liikmekandidaadiks Berezdovi rajoonis.

Romaani järgi oli Pavel Kortšagin VLKNU kongressi delegaadiks, kuna Nikolai Ostrovski delegaat ei olnud.

Ostrovski lõpetas romaani sihilikult Leningradist saadud teatega, et jutustus „Tormi sünnitatud“ kiideti heaks, et see kirjastatakse, ja et autorit tervitati võidu

⁵¹ N. Ostrovski. Kõned, artiklid, kirjad, lk. 110.

puhul. Ta ei jutustanud sellest, kuidas see temaga tegelikult sündis, et kirjastuses „Molodaja Gvardija“ prakeeriti romaan „Kuidas karastus teras“ retsensendi poolt välja ja et alles mõni aeg hiljem avaldati see romaan esmakordselt ajakirjas „Molodaja Gvardija“.

Kortšagin suunas oma jutustuse Partei Leningradi oblastikomitee kultuurpropaganda osakonda. Selle faktiga püüdis autor rõhutada kangelase tihedat sidet parteiorganitega, näitas partei poolt Kortšaginile osutatud abi.

Ostrovski tunnistuse järgi „kannab enamik tegelasi väljamõeldud nimesid. Ainult Žuhrail on õige nimi, kuid ta polnud kubermangu erakorralise komisjoni esimeheks, vaid oli eriosakonna ülemaks“.⁵²

Loomingulise töö protsessis asendati ka tegelaste väljamõeldud nimed uutega. Esialgselt oli petljuralase Solomaga nimeks — Tovkatš, Tonja Tumanova — Irina, Ira — Komsomoli maakonnakomitee sekretär Razin-Lazin.

Nõukogude kirjandusteadlased näevad romaani „Kuidas karastus teras“ kogu võluvust ja tähtsust mitte „autobiograafilisuses“, vaid nõukogude tegelikkuse kunstilise üldistuse jõus, bolševike kujude loomise tõepärasuses, mis on jõukohane ainult andekale kirjanikule, kelleks oli Nikolai Ostrovski.

Kriitik M. Serebrjanski pühendas N. Ostrovski loominguale põhjaliku töö. Selles näidatakse üksikasjaliselt kirjaniku seost partei ja rahvaga, tõestatakse, et Ostrovski lähtus oma loomingu nõukogulikust tegelikkusest, jätkas nõukogude kirjanduse parimaid traditsioone. Kriitikute suhtes, kes tuletavad N. Ostrovski loomingu väärtusi tema biograafiast, kirjutas M. Serebr-

⁵² Riiklik Kirjandus-Keskarhiiv. N. A. Ostrovski fond, säilitamisühik nr. 53.

janski 1937. aastal: „Mõned kriitikud seletasid Nikolai Ostrovski romaani kõrgeid ideelisi ja kunstilisi väärtusi, lähtudes autori biograafiast. See pole õige. Tema isikliku elu olukord etendas muidugi teatavat osa, kuid tema teoste väärtused on seletatavad kõigepealt noore, varasurnud kirjaniku andekusega...

Uue inimese, meie aja kangelase teema on nõukogude kirjanduse peamiseks põhiliseks teemaks. Loodud bolševike kujude keskel kuulub üks esimesi kohti Pavel Kortšagini kujule, ja just niisuguste teoste järgi, nagu N. Ostrovski romaan, võib õieti otsustada sotsialistliku realismi kirjanduse eduka edasiliikumise fakti.“⁵³

NSV Liidu Teaduste Akadeemia korrespondeeriv liige A. M. Jegolin oma valikloengus „Kolmkümmend aastat nõukogude kirjandust“, vaadeldes N. Ostrovski romaani „Kuidas karastus teras“, tähendab, et selles on kujutatud nõukogude inimeste ennastsalgavus, vankumatus, mehisus ja kangelaslikkus. „Pavel Kortšagini kujus,“ ütleb A. M. Jegolin, „näitas Ostrovski meie aja eesrindliku inimese elu ja võitlust. Kõrged moraalsed omadused, püüdluste üllameelsus ja puhtus ilmnevad romaani kangelase igas teos.“⁵⁴

Nagu näeme, toonitavad nõukogude kirjandusteadlased oma töödes N. Ostrovski talendi jõudu nõukogude inimeste elu ja võitluse tõepärases kujutamises, mitte aga kirjaniku eluloo kirjeldamises.

„Kuidas karastus teras“ on kunstipärane teos, mis peegeldab nõukogude inimeste tüüpilisi iseloomujooni tüüpilistes tingimustes, näidates sotsialistliku isiksuse

⁵³ M. Serebrjanski. „Kirjanduslikud esseed“, „Sovjetski pis-satel“, 1948, lk. 288.

⁵⁴ A. M. Jegolin. „Kolmkümmend aastat nõukogude kirjandust“, Kirjastus „Pravda“, 1948, lk. 21.

kujunemist. N. Ostrovski kasutas reaalseid fakte, sündmusi, reaalseid inimesi, kes peegeldasid eredamalt ja sügavamalt tüüpilist, iseloomustavat ja progressiivset meie Nõukogudemaa ajaloos. Tema loomingu omapära seisis selles, et ta tundis inimeste ümberkasvatamise protsessi, sotsialistliku isiksuse kujunemist, kommunistide juhtivat tegevust meie maal, ja seda mitte kui vaatleja, vaid kui otsene osavõtja sellest suurest sotsialistlikust maa muundamisest, inimeste ümberkasvatamisest; selles, et ta oli sõnakunstnik-bolševik. See andis talle võimaluse imetlusväärse siirusega, soojusega joonistada bolševike kujusid, luua eepilisi teoseid.

„Ta andis meile raamatuid,“ kirjutas „Pravda“ 23. detsembril 1936. aastal, „mis võivad olla kunstilise loomingu ja revolutsioonilise elu tõelise peegelduse näidisteks.“⁵⁵

„Pravda“ rõhutab Ostrovski raamatute kui revolutsioonilise elu tõepära peegeldavate raamatute tähtsust — nimetab neid kunstilise loomingu eeskujudeks.

IV

Ostrovski õppis palju ja visalt nii vene ja maailmakirjanduse kui ka nõukogude kirjanduse parimatelt eeskujudelt.

Juba varases nooruses avaldasid Ostrovskile sügavat muljet Gogoli teosed, eriti tema patriootiline jutustus „Taras Bulba“. See teos jäi talle meelde kogu eluajaks. Romaani „Kuidas karastus teras“ esimese osa kaheksandas peatükis, ilusa ja suursuguse jõe kirjeldamisel lisab autor vaimustusega: „Kirjutas ju temast Gogolgi oma ületamatus „Imeilus on Dnepr“.“⁵⁶

⁵⁵ „Bolševiku elu ja surm“, „Pravda“, 23. detsembrist 1936.

⁵⁶ N. Ostrovski. „Kuidas karastus teras“, Tallinn, 1947, lk. 174, III tr.

Sügavat muljet avaldas Ostrovskile Taras Ševtšenko elulugu, tema raske ja piinarikas teekond pärisorjast rahvaluuletajani, tema ennastsalgav võitlus isevalitsuse ja pärisorjuse vastu.

Mõnede nõukogude kriitikute artiklites ja töodes N. Ostrovski kohta on ebaõigelt valgustatud romaanide „Garibaldi“, „Kiin“ ja „Spartakus“ mõju küsimust noorele Ostrovskile.

Romaan „Garibaldi“, mida Ostrovski luges üheteistkümne-aastase poisikesena, oli välja antud kirjastuse „Razvletšeniye“ poolt ning koosnes ebatõenäolistest seikluseepisoodidest, armastusintriigidest ja mõrvadest, s. t. oli tavaline bulvari-kirjanduse seiklusraamat. Selles ei antud Garibaldi kuju itaalia rahva võõramaisest ikkest vabastamise juhina ja võitlejana. Kui Ostrovski kirjutas oma romaani, siis tundis ta Garibaldi elu ja tegevust juba teiste allikate kaudu, eriti uuris N. Ostrovski Lääne-Euroopa ajalugu kaugeõppe kommunistlikus kõrgemas õppeasutises. Kirjanik kasutas oskuslikult raamatut Garibaldist kui vahendit, et näidata Pavka Kortšagini armulugu Tonja Tumanovaga ja tuua esile noore kangelase meeleolusi, tema püüdlust võidelda rikaste vastu. Kuid bulvarikirjanduslik raamat Garibaldist ei omanud mingit tähtsust sõnakunstniku enda ega tema kangelase Pavel Kortšagini iseloomu kujundamisel.

Ajaloolisi romaane E. Voinitši „Kiin“ ja R. Giovagnoli „Spartakus“ luges Ostrovski 1919. aastal. Kahtlemata tugevdasid Spartakuse ja Kiini kujud noorukis püüdlust olla kartmatu ja revolutsioonile andunud. Kuid jäljenduse- ja eeskujuobjektideks polnud Ostrovskile ja tema kangelasele Kortšaginile mitte Garibaldi, Kiin ja Spartakus, vaid vanad bolševikud, meie partei juhid.

Romaani „Kiin“ kasutas Ostrovski oma teoses kui

vahendit oma kangelaste iseloomude, nende meeleolude ja poliitilise teadvuse avastamiseks.

Pavel Kortšagin, lugedes võitlejaile „Kiini“, näitas end agitaatorina, kes oskab sügavalt erutada seltsimeeste südameid, siduda läbiloetut nähtuga, jooksvat, lahingueluga. Võitlejad ei tajunud „Kiini“ lugemist mehaaniliselt, vaid tegid sellest omi järeldusi.

E. Voinitši raamatus öeldakse: „Preester kummardus üle ta õla ning surus risti surija huultele“. ⁵⁷

Ostrovskil punaarmeeleane Fomitšev, kingsepasell Belaja Tserkovist, reageerib sellele järgmiselt: „Kui see kõnts oleks minu kätte sattunud, kes talle ristiga hammastesse ronis, oleksin talle, neetule, kohe lõpu teinud“. ⁵⁸

Vestluses Rita Ustinovitšiga arutab Pavel Kortšagin seda raamatut kritiseerivalt: „Ära visatud on ainult tarbetu piinava operatsiooni traagika oma tahtejõuproovimisega. Kuid pooldan põhilist „Kiinis“ — tema mehisust, piiritut visadust, seda inimtüüpi, kes oskab taluda kannatusi, ilma et neid näidata kõigile ja igaühele. Olen selle revolutsioonäärikuju poolt, kellele isiklik pole midagi, võrreldes üldisega“. ⁵⁹

Suure tähtsuse omas Ostrovski suhtes 19-nda sajandi vene klassikaline kirjandus, selle vabastuslikud ja patriootilised ideed; suurte vene kirjanike armastus kodumaa vastu, nende viha välismaiste anastajate vastu, nende armastus suure vene rahva vastu ja põlev vihkamine rahva orjastajate vastu.

⁵⁷ E. Voinitš. „Kiin“, Tallinn, 1951, lk. 337.

⁵⁸ N. Ostrovski. „Kuidas karastus teras“, Tallinn, 1947, lk. 180. III tr.

⁵⁹ N. Ostrovski. „Kuidas karastus teras“, Tallinn, 1947, lk. 393. III tr.

Vene klassikute teosed olid talle vene kirjanduskeele näidiseks.

Ostrovski armastas ja innustus Puškini, Lermontovi, Gogoli, Turgenevi, Nekrassovi, Saltõkov-Štšedrini, Leo Tolstoi, Korolenko, Tšehhovi ja Gorki teostest — õppis nendelt vene kirjanduskeelt. Kui Ostrovski alustas kirjanduslikku tööd, pöördus ta alati klassikalise vene kirjanduse poole, eriti Tolstoi ja Gorki, Tšehhovi ja Korolenko teoste poole.

1928. aastal loeti Ostrovskile tema palvel ette Korolenko jutustust „Pime moosekant“. Jutustuses on selgesti väljendatud isikliku tragöödia ületamise idee.

Kannatlikult ja visalt õppis Ostrovski vene klassikutelt elu kunstilise kujutamise meisterlikkust. Näiteks ütles ta artiklis „Keele puhtuse eest“, et Tolstoi kujutab romaanis „Ülestõusmine“ tsaari vanglat, lootusetust ja õudsust, avalikke naisi ja vargaid, kasutamata rõvedat sõimu ja labaseid sõnu, kuid kujutab inimesi siiski selgelt ja veenvalt.

Sellest tegi Ostrovski järelduse, missuguse põhjalikkusega peab kirjanik viimistlema oma teoste keelt; et tõeline sõnakunstnik näitab tõepäraselt inimeste iseloomu, nende käitumist, tegusid, miljööd, milles nad tegutsevad, joonistab meisterlikult portreesid, kasutades kirjanduskeele kogu rikkust.

Peamiseks teguriks Ostrovskile kirjandusliku mõju avaldamises oli meie nõukogude kirjandus, selle suur meister Aleksei Maksimovitš Gorki. Ostrovski armastas piiritult Gorkit, uuris tähelepanelikult tema kunstilisi ja ajakirjanduslikke teoseid. Gorki raamatud olid kirjanikule käsiraamatuiks ja Gorki kriitilised artiklid olid talle juhtnõuiks kirjanduslikus töös.

„Ma avan oma jutustuse esimese raamatu,“ ütles Ostrovski, „loen uuesti, õigemini kuulan tuttavaid ridu, ja suure meistri artiklid avavad mu silmad;

ma näen, kus on kirjutatud halvasti, ja kriipsutan halasamatult läbi terve rea sõnu, mis on tarbetud ja sihilikud.

Gorki artiklid on värskendavaks vooks — üleskutseks ausale, vastutusrikkale tööle. Suur meister ei ole just eriti lahke, kõneldes inimestest, kes „on saduldanud kuulsuse“. Kuid mida kirglikumad on tema hoobid, seda kiiremini tehakse pööre.

A. M. Gorki kriitika on sügavalt põhimõtteline, ta ei tapa, vaid tagastab tegelikkusele need, kes on unustanud määra.“⁶⁰

Gorkilt õppis Ostrovski kujutama töölisi-revolutsionääre, näitama inimesi töö juures, tegevuses, klassivõitluses.

Pavel Vlassovi kunstiline kuju romaanist „Ema“ aitas kahtlemata Ostrovskil õieti mõtestada Pavel Kortšagini — nõukogude ühiskonna tööliklassi esindaja — iseloomu. Ostrovski võttis janunenult vastu Gorki üleskutseid näidata teoinimesi, anda tugevaid iseloomusid, kes kutsuks noorsugu kangelastegudele. Romaani „Tormi sünnitatud“ arutlusel 2. oktoobril 1936. aastal tähendas Ostrovski, et säärased leheküljed, nagu stseen katlaruumis, on sisendatud Gorki läkitusest nõukogude kirjanikele. Ostrovski kõneles erutusega sellest, et Gorki kutsub kirjanikke üles „andma raamatutes tugevaid iseloomu, suuri kirgi, andma pulbitsevasse tegevusse sööstvaid inimesi, kes lugejaid erutavad“.⁶¹

Enne kirjanduslikule tegevusele asumist, uuris Ostrovski hoolikalt kahekümnendate aastate nõukogude kirjanduse parimaid teoseid: D. Furmanovi „Tšapajevit“ ja „Mässu“, A. Serafimovitši „Raudset voolu“, M. Šolohovi „Vaikset Doni“, A. Fadejevi „Kaotust“. Need teo-

⁶⁰ N. Ostrovski. Kõned, artiklid, kirjad, lk. 24—25.

⁶¹ N. Ostrovski. Kõned, artiklid, kirjad, lk. 50.

sed olid lähedased N. Ostrovski kavatsustele nii temaa-tiliselt, ideeliselt, sisult kui ka uute kangelaste näitamisel ning lähedased tema romaanidele „Kuidas karastus teras“ ja Tormi sünnitatud“.

Furmanovi raamat „Mäss“ oli üks Ostrovski armastatuid teoseid. Romaanis „Kuidas karastus teras“ loeb seda Pavel Kortšagin oma elu raskemal päevil.

Kõrvuti ilukirjandusega uuris N. Ostrovski veel rahvaloomingut, tundes suurt huvi selle vastu, mis kajastub ka tema teostes. Ukraina ja vene muistsed ning nõukogulikud laulud omasid suurt tähtsust kirjaniku ja tema kangelaste vaimses elus. Kunstnik kasutab meisterlikult laule, väljendab nende kaudu kangelaste meeolusid ja mõtteid, iseloomustab olustikulisi ja psühholoogilisi muutusi inimeste elus.

Romaanis „Kuidas karastus teras“ on toodud kaheksa laulu, nende hulgas Nikolai Ostrovski ja Pavel Kortšagini lemmiklaul „On uppunud pisaraisse maailm ääretu“.

Ostrovski võttis aktiivselt osa kirjandusliku liikumise põhiküsimuste arutlusest, oli bolševistliku partei poliitika innukaks agitaatoriks ja propagandistiks ilukirjanduse alal. Ta esines kõnedega raadios, artiklitega trükis, pidas laialdast kirjavahetust meie maa ning kogu maailma lugejaskonna ja kirjanikega. Nikolai Ostrovski pidas kirjandust noorsoo kommunistliku kasvatus üheks tähtsamaks vahendiks. Tema huvipiirkond oli haruldaselt mitmekülgne. Ta uuris tähelepanelikult meie maa elu, oli uhke sotsialistliku tööstuse, kolhoosiküla, nõukogude teaduse ja kunsti saavutustele. Ta jälgis kodumaa kuulsate inimeste tegusid, hindas kõrgelt nende saavutusi tööriindel.

„Ma tahaksin Teie kirjale ametliku vastuse asemel,“ kirjutab ta Maria Demtšenkole ja Marina Gnatenkole, „sõbralikult Teie käsi suruda, tugevaid, noori, rakkus

käsi. (On Teil need? Olen veendunud selles, sest „viit-sada“ ei saavutata kergelt).“⁶²

Kõik, mis toimus kodumaal ja piiri taga, huvitas teda sügavalt, kõike seda võttis ta erksalt vastu, mõtes-tas, ja see leidis tema südames patriootlikku vastukaja. Ostrovskil leidis alati hingestatud, innukaid sõnu kodu-maast, ta oli uhke oma nõukogude rahvale, tema ennastsalgavale tööle, tema ennastsalgavale andumu-sele parteile ja oma juhile seltsimees Stalinile.

Määratu suure eduga vallandus Ostrovski tegevus kirjandusalal. Romaani „Kuidas karastus teras“ järel töötas ta teise romaani „Tormi sünnitatud“ kirjutamisel, valmistus kirjutama lasteraamatut „Pavka lapsepõli“, tahtis jätkata romaani „Kuidas karastus teras“ teises osas — pealkirjaga „Kortšagini õnn“.

Kirjanduslik-loominguliste jõudude õitsengul katkes kirjaniku-bolševiku elu. 22. detsembril 1936. aastal suri N. Ostrovski. Urn tema põrmuga on müüritud Moskva Novodevitše kalmistu seinale.

UK(b)P Keskkomitee, teatades sügava kurbusega N. Ostrovski surmast, nimetas teda andekaks kirjanikuks-ordenikandjaks. See kõrge hinnang, mida andis Nikolai Ostrovskile UK(b)P Keskkomitee, rõhutab N. Ostrovski loomingu suurt tähtsust nõukogude kirjan-duse arengus.

Eesmärgil jäädvustada Ostrovski mälestust, organi-seeris Nõukogude valitsus kirjanikunimelise muuseumi Moskvast Gorki tänaval, kus kirjanik elas ja suri, samuti ka temanimelise muuseumi Sotšis; Mjortvõi põiktänav Moskvast nimetati ümber Nikolai Ostrovski põiktänavaks, Orehhovo tänav Sotšis — Nikolai Ostrovski tänavaks; asutati kaks N. A. Ostrovski nimelist stipendiumi Moskva Pedagoogilise Instituudi kirjandus-

⁶² N. Ostrovski. Kõned, artiklid, kirjad, lk. 176.

teaduskonnas; Nikolai Ostrovski nimelisteks nimetati terve rida kultuur-hariduslikke asutisi.

Teada saanud oma sõbra surmast, kirjutas meie aja kuulus kirjanik Mihhail Šolohhov ajalehes „Molot“:

„Nõukogude kirjanduse ridadest kiskus surm välja kõige mehisema, kõige vankumatuma kirjaniku-võitleja. Isegi haigena, piiritult kannatades, võitles ta viimse hingetõmbeni kirjaniku-kommunisti relvaga oma partei suurte ideede eest. Ostrovski eeskujul hakkavad miljonid inimesed õppima, kuidas tuleb elada, võidelda, võita, kuidas peab armastama oma kodumaad.

Me oleme uhked kodumaale, parteile, leninlikule komsomolile, kes on kasvatanud sellise väljapaistva inimese. Temast kõneldakse alati täis armastust, tunnustust ning vaimustust.“⁶³

Kirjanik Aleksandr Fadejev kirjutas ajalehes „Pravda“ Nikolai Aleksejevitš Ostrovskist:

„Oma eluga, mis oli kuni viimse hetkeni võitluseks, loominguks, revolutsioonilise mõtte tööks, Ostrovski nagu kõneles meile kõigile: olge tugevamad, õilsamad, kirglikumad oma ustavuses kodumaale ning vaenlasevihkamises!

Tema mõtete ja käitumise ideeline ja moraalne kõrgus ning paindumata tahtejõud ühinesid temas era-korralise lüürilisusega. Ta oli äärmiselt õiglane ning avameelne. Need tema vaimu- ja iseloomuomadused peegelduvad tema raamatute „Kuidas karastus teras“ ja „Tormi sünnitad“ parimates kangelastes.“⁶⁴

Oma artiklis „Maa on kaotanud suure sõnakunstniku“ kirjutas kirjanik Fjodor Gladkov: „Nikolai Ostrovski isikus on meie sotsialistlik kirjandus kaotanud väga ereda sõnakunstniku. Rikkalt andekas, tuline

⁶³ Ajaleht „Molot“ (Rostov Doni ääres), 24. detsembrist 1936.

⁶⁴ „Pravda“, 24. detsembrist 1936.

ja siiras, ilmus ta kunstirindele kui võitleja, kui bolševik.“⁶⁵

Nõukogude rahvas on uhke Nikolai Ostrovskile, peab teda eeskujuks oma sotsialistliku kodumaa teenimises, näeb temas oma rahvakirjanikku.

Nikolai Ostrovski ühiskondlik tegevus kulges perioodil, mis algas nõukoguliku ühiskonna arengu esimestest aastatest kuni uue stalinliku NSV Liidu konstitutsiooni vastuvõtmiseni 1936. aastal. Tolle aja nõukogulik tegelikkus sai tema loomingu lätteks. Need aastad olid täis vihast klassivõitlust uue ja vana maailma vahel, täis võitlust nõukogude rahva ja rahvusvahelise ning sisemise kodanluse vahel, täis võitlust kapitalistlike elementide hävitamise ja sotsialistliku korra ülesehitamise eest meie maal. Rahva pulbitsevast elust ja võitudest sellel perioodil ammutas kirjanik oma loominguks temaatika, kujud, kunstilise sõna, näitas uue elu aktiivseid ehitajaid — töölisi ja talupoegi, kommuniste ja kommunistlikke noori.

Nõukogude kirjanduse arengu peamiseks ja suunavaks jõuks on bolševike partei poliitika — nõukogude korra eluline alus.

Lenini-Stalini partei kasvatas ja õpetas Ostrovski lihtsast töölispoisist suureks nõukogude kirjanikuks, relvastas teda marksistlik-leninliku maailmavaatega, abistas teda sotsialistliku realismi meetodi omandamisel.

Ostrovski sai kirjanikuks partei-komsomolitööst ja sotsialistlikust ülesehitamisest aktiivse osavõtu tulemusel, marksismi-leninismi, vene klassilise kirjanduse parimate näidiste, nõukogude kirjanduse parimate eeskujude visa uurimise tulemusel. „Selle suure ja sügava ettevalmistuseta poleks võimalik olnud kirjutada,“

⁶⁵ Ajaleht „Molot“ (Rostov Doni ääres), 24. detsembrist 1936.

tähendas kirjanik ise oma artiklis „Minu töö jutustusega „Kuidas karastus teras“.“⁶⁶ Kommunistlik maailmavaade avas tema ees nõukoguliku tõelisuse kogu täiuslikkuse ja rikkuse, kust ta ammutas materjali oma loominguks.

Töölisnooruk Nikolai Ostrovski elutee oli tüüpiline kümnete ja sadade tuhandetele tema eakaaslastele, kes samuti siirdusid vabatahtlikena rindele, kes ennast-salgavalt võitlesid oma kodumaa eest, kuid pärast pöördusid tagasi tootmisalale, said ühiskondliku, komsomoli-, parteilise töö organisaatoriteks. N. Ostrovski sirgus töölisnoorukist nõukoguliku korra tingimustes suureks nõukogude kirjanikuks, nagu tuhanded tema eakaaslased said väljapaistvateks eriteadlasteks rahvamajanduse mitmesugustel aladel, suurteks teadlasteks, andekateks kunstitegelasteks.

Tema isiklik elutee, partei- ja komsomolitöö kogemus osutusid tema loomingu tähtsaimateks läheteks, kuid kirjanik ei järginud fakte pimesi, ei kopeerinud oma elulugu, vaid valis sõnakunstnikuna materjali, eraldas põhimise, tähtsa, olulise nõukogude inimeste sotsialistliku iseloomu kujundamisel, oma kangelaste kommunistliku teadlikkuse kasvu näitamisel.

Peaaegu kogu Ostrovski elu möödus Ukrainas. Vene rahva järel astus Ukraina rahvas esimesena nõukogulikule teele. Kodusõja-aastail muutus Ukraina Punaarmee vihaste võitluste tallermaaks saksa okupantide, ukraina raada, petljuralaste, Denikini ja arvukate välismaa interventide vastu. Nõukogude võimu eest võitlesid kõik meie rahvad. Mitmesugusest rahvusest töötajate proletaarset solidaarsust tunnetas Ostrovski oma isiklike kogemuste najal. Olles rahvuselt

⁶⁶ Riiklik Kirjandus-Keskarhiiv. N. A. Ostrovski fond, säilitamisühik nr. 53.

ukrainlane, elas ja töötas ta vene ja ukraina tööliste, bolševike, kommunistlike noorte keskel, koos nendega sõdis ta kodusõja rinnetel, võitles majandusliku laosega, ehitas üles uue, nõukogude ühiskonna. See sügav elutundmine andis talle võimaluse haruldase siirusega näidata rahvaste sõprust, eriti vene ja ukraina rahvaste sõprust.

Uheks allikaist, mis innustasid N. Ostrovskit kirjanduslikul loomingul, olid lugejate kirjad ja bolševistlik kriitika, mis aitasid kirjanikul kasvada, edukalt raskusi ületada ja oma meisterlikkust täiendada.

Nikolai Ostrovski looming väljendab üht nõukogude kirjanduse tugevamat külge — tema tõelist rahvapärasust, tema katkematut seost oma rahva eluga, bolševistliku partei eluga ja tegevusega.

Kirjanik N. Ostrovski jõud ja suurus seisneb selles, et ta oli tööliklassi lihane poeg ja nõukogude kodumaa tulihingeline patrioot, komsomoli kasvandik ja Lenini-Stalini partei ustav liige. Tema looming kasvab välja nõukogude rahva vajadustest ja huvidest.

Tööliste ja talurahva elu sügav tundmine nõukogude korra juures, bolševike partei osatähtsuse õige mõistmine, noore nõukogude kirjanduse saavutuste kasutamine võimaldas Ostrovski talendi avaldumise tema kirjandusliku tegevuse esimestest sammudest peale.

II PEATUKK

KUIDAS KARASTUS TERAS

I

Bolševike partei on suhtunud oma tekkimise momendist alates suure tähelepanuga noore põlvkonna kasvatamisse; ta on teostanud järjekindlalt revolutsionäärade vana ja noore põlvkonna ühtsuse põhimõtet, vanade ja noorte kaadrite töö ühendamise põhimõtet. Lenin ja Stalin peavad noorsugu revolutsiooni reserviks.

Juba 1906. aastal kirjutas Lenin: „Meie oleme tuleviku partei, ja tulevik kuulub noorsoole. Meie oleme novaatorite partei, ja novaatoritele järgneb alati kõige meelsamini noorsugu. Meie oleme ennatsalgava võitluse partei vana, roiskunu vastu, ja ennatsalgavasse võitlusse läheb alati esimesena noorsugu.“¹

Esinedes 1920. aastal III Ülevenemaalisel VKNU Kongressil, näitas Lenin üksikasjaliselt nõukogude noore inimese, kommunistliku noore kuju, kommunistliku noorsoo palet. Ta märkis, et eelmise põlvkonna ülesanne seisis kodanluse kukutamises, kuid uue põlvkonna ülesanne seisab kommunistliku ühiskonna üles-

¹ V. I. Lenin, Teosed, X kd., lk. 188. 3. tr.

ehitamises. Noor inimene peab saama kommunistiks, kuid selleks, osutas Lenin, on vaja rikastada oma teadmisi kõigi nende väärtuste tundmisega, mida inimkond on loonud. „Õppida kommunismi,“ ütles Lenin, „see tähendab osata ühendada kommunistlikku teooriat praktikaga, lahendada praktiliselt kõige väiksemaid, kõige lihtsamaid ülesandeid, pidades silmas rahva ühiseid suuri huvisid.“

Pöördudes kommunistlike noorte poole, ütles Lenin: „Teie peate olema esimesed kommunistliku ühiskonna ehitajad miljonite ehitajate seas, kelleks peab olema iga noormees, iga neiu.“²

Ja edasi: „Olla noorsooühingu liige tähendab toimida nõnda, et anda oma tööjõud, oma energia ühise asja kasuks. Selles seisabki kommunistlik kasvatus. Ainult niisuguses töös muutub noormees või neiu tõeliseks kommunistiks. Ainult sel korral, kui nad selle tööga suudavad saavutada tegelikku edu, saavad nad kommunistideks.“³

Lenin omistas erakordselt suurt tähtsust noorsoo kasvatamisele kommunistliku kõlbluse vaimus. „Kommunistliku kõlbluse aluseks on võitlus kommunismi kindlustamise ja lõpuleviimise eest.“⁴

Noore põlvkonna kasvatamine peab olema ühendatud töötajate võitlusega ekspluateerijate vastu, tööliste ja talupoegade tööga kommunismi ülesehitamisel.

„Ainult ühes tööliste ja talupoegadega tööd tehes võib saada tõeliseks kommunistiks.....“

Vanas ühiskonnas tehti tööd üksikute perekondade kaupa, ja keegi ei ühendanud seda peale mõisnike ja kapitalistide, kes rõhusid rahvamasse. Meie peame iga

² V. I. Lenin, Valitud teosed II kd. Tallinn, 1946, lk. 547.

³ V. I. Lenin, Valitud teosed II kd. lk. 551.

⁴ V. I. Lenin, Valitud teosed II kd. lk. 550.

töö, kui must ja raske ta ka on, korraldama nii, et iga tööline ja talupoeg vaataks endale nõnda: olen osa vaba töö suurest armeest ja oskan ise korraldada oma elu ilma mõisnike ja kapitalistideta, oskan sisse seada kommunistlikku korda.

On tarvis, et Kommunistlik Noorsooühing kasvataks kõiki noorusaastaist alates, kaheteistkümnendast eluaastast peale, teadlikule ja distsiplineeritud tööle.“⁵

Nõukogude noorsugu kasvatati bolševike partei poolt suure Lenini õpetuse järgi, Lenini ürituse parima jätkaja — suure Stalini — juhtimisel.

„On vaja, et iga kommunistlik noor—aktivist,“ ütles seltsimees Stalin 1925. aastal, „seoks oma igapäevase töö kõigil ülesehitustöö aladel sotsialistliku ühiskonna ülesehitamise perspektiiviga.“⁶

Üleliidulise Leninliku Kommunistliku Noorsooühingu VIII kongressil 1928. aastal asetas seltsimees Stalin kolm põhilist ülesannet kommunistliku noorsooühingu ette, nõukogude noorsoo ette: tõsta lahingulist valmisolekut, arendada massilist kriitikat alt üles, omandada teadust.

„Meie ees on kindlus,“ ütles seltsimees Stalin ULKNU VIII kongressil. „Nimetatakse seda kindlust teaduseks ja paljude teadusharudega. Selle kindluse me peame vallutama, maksu mis maksab. Selle kindluse peab vallutama noorsugu, kui ta tahab olla uue elu ehitajaks, kui ta tahab saada tõeliseks vahetuseks vanale kaardiväele. Meie ei saa nüüd piirduda kommunistlikkude kaadrite kasvatusel üldse, bolševikkude kaadrite kasvatusel üldse, kes oskavad kõigest natuke lobiseda. Diletantism ja kõikteadmine on nüüd meile ahelateks. Meie vajame nüüd bolševikke — spetsia-

⁵ V. I. Lenin, Valitud teosed II kd. lk. 552 ja 553.

⁶ J. Stalin, Teosed, VII kd. Tallinn, 1949, lk. 232.

liste, metalli, tekstiili, kütuse, keemia, põllumajanduse, transpordi, kaubanduse, raamatupidamise jne. jne. alal.

Me vajame nüüd terveid rühmi, sadu ja tuhandeid uusi kaadreid bolševikkudest, kes võivad juhtida asja kõige mitmesugusematel teadusaladel.

Ilma selleta ei maksa kõneldagi meie maa sotsialistliku ülesehituse kiirest tempost. Ilma selleta ei maksa kõneldagi sellest, et suudame eesrindlikkudele kapitalistlikkudele maadele järele jõuda ja neist ette jõuda.

Vallutada teadus, kujundada bolševikkude-spetsialistide uued kaadrid kõigil teadusaladel, kõige visamalt õppida, õppida, õppida, niisugune on nüüd ülesanne.

Revolutsioonilise noorsoo vallutusretk teadusse, vaat seda on meil nüüd vaja, seltsimehed." ⁷

Oma juhi üleskutsele vastasid nõukogude noorimehed ja neid ennastalgava töö ja visa õppimisega; nad said sotsialistliku võistluse, lööktöö ning hiljem stahaanovliku liikumise algatajaiks, tootmise novaatoriteks.

Meie noorsoo jõud seisab selles, et teda kasvatas ja kasvatab Lenini-Stalini partei, juurutab temas selliseid omadusi, nagu „sihiselgus, püsivus eesmärgi saavutamisel ja iseloomu tugevus, mis murrab kõik ja igasugused takistused". (Stalin) ⁸

Bolševistlik partei juurutab nooresse nõukogude inimesesse uudsustunde — oskuse vaadata ette, orien-

⁷ Marx, Engels, Lenin, Stalin, Kultuurist ja kasvatuses. Tallinn, 1947, lk. 457—458.

⁸ „Pravda" 25. augustist 1935.

teeruda mitte oma ea äraelanule, vaid uuele, kasvavale, progressiivsele.

„Meie revolutsiooni jõud,“ kirjutas seltsimees Stalin 1928. aastal, „seisab selles, et meil ei ole lõhet vana ja uue revolutsionääride põlvkonna vahel. Me võidame selle tõttu, et vana ja uus kaardivägi lähevad meil koos, ühises rindes, ühtses rivis nii sisemiste kui ka väliste vaenlaste vastu.“⁹

Kommunistliku partei juhtimisel täitis ja täidab leninlik komsomol auga oma põhilist ülesannet — noore põlvkonna kasvatamist leninismi vaimus.

Sajad tuhanded ja miljonid noortöölised ja talupojad, keda kasvas komsomol, astusid bolševike partei ridadesse, said nõukogude, ametiühingute, majandusliku, kooperatiiv-kolhoosi töö aktiivseteks tegelasteks, teaduse ja kunsti alal töötajaks, Punaarmee väerilisteks sõjameesteks.

Nõukogude ilukirjandus, kajastades tõepäraselt sotsialistlikku tegelikkust, valgustab meie põlvkondade elu, toob esile nõukogude inimese, kommunistliku noore, noore leninlase kuju. Uheks selliseks nõukogude ilukirjanduse teoseks on Ostrovski romaan „Kuidas karastus teras“. Selles näidatakse noorsoo kangelaslikku tegevust nõukogude ühiskonnas, alates tema tärkamisest kuni arendatud sotsialismi pealetungini meie maal.

See oli nõukogude riigi esimene arengufaas. „Selle ajajärgu põhiülesanne,“ kõneleb Stalin, „oli kukutatud klasside vastupanu mahasurumine, maa kaitse organiseerimine interventide kallaletungi vastu, tööstuse ja põllumajanduse taastamine, tingimuste ettevalmistamine kapitalistlike elementide likvideerimiseks.“¹⁰

⁹ J. V. Stalin, Noorsoost, Kirjastus „Molodaja Gvardija“, 1939, lk. 62.

¹⁰ J. Stalin, Leninismi küsimusi, Tallinn, 1945, lk. 531.

Nõukogude võimu kehtestamisega said maa töölisteks peremeesteks, ajaloo loojateks töölised ja talupojad. Nendest kõneles seltsimees Stalin: „Need ajad on möödunud, millal juhte peeti ainsaiks ajaloo kujundajaiks, kuna töölisi ja talupoegi ei võetud arvesse. Rahvaste ja riikide saatust ei otsusta praegu mitte ainult juhid, vaid eelkõige ja peamiselt töörahva miljonilised hulgad. Töölised ja talupojad, kes ilma müra ja kärata ehitavad tehaseid ja vabrikuid, kaevandusi ja raudteid, kolhoose ja sovhoose, kes loovad kõik eluhüved, kes toidavad ja panevad riidesse kogu maailma, — need on tõelised kangelased ja uue elu loojad.“¹¹

Seltsimees Stalin kinnitas veel, et tööliste ja talupoegade töö on suur, loominguline ja ajaloo saatust määrav töö.

Meie nõukogude kirjanduse kutsumuseks on kujutada uute kangelaste maailma. Nõukogude kirjanike esimesel kongressil rõhutas seltsimees Ždanov, et meie kirjanduse põhilised tüübid ja kangelased — „need on aktiivsed uue elu ehitajad: mees- ja naistöölised, mees- ja naiskolhoosnikud, parteilased, majandusala töötajad, insenerid, kommunistlikud noored, pioneerid.“¹²

Ostrovski kunstipärasest valgustuses näidatakse töölisi ja talupoegi, eesotsas bolševike parteiga, oma maa peremeestena. Ilmutades ennenägemata kangelaslikkust töös ja võitlustes, suutsid nad kaitsta oma kodumaad võõramaiste anastajate vastu, ja nad ehitavad teadlikult oma elu sotsialistlikel alustel. Koos oma rahvaga võitles ja võitleb nõukogude noorsugu. Tõepäraselt, realistlikult toob Ostrovski esile vana ja

¹¹ J. Stalin, Leninismi küsimusi, Tallinn, 1945, lk. 373.

¹² Nõukogude kirjanike esimene üleliiduline kongress; steno-
graafiline aruanne, 1934, lk. 4.

noore kaardiväe ühtsuse, näitab, kuidas noorsugu kasvas ja võitles nõukogude võimu eest, kuidas ta taastas rahvamajanduse, kuidas noormehed ja neiud muutusid kasvandikest uue nõukogude põlvkonna bolševistlikeks kasvatajaiks ja juhtijaiks.

Juba enne Ostrovskit kajastusid noorte tööliste ja talupoegade kujud, nende bolševike partei ideedest innustatud tegevus Gorki, Šolohhovi, Fadejevi ja teiste silmapaistvamate nõukogude kirjanike teoseis.

Ostrovski, näidates revolutsiooni noori võitlejaid, jätkas vene demokraatliku kirjanduse ja nõukogude kirjanduse suurepäraseid traditsioone.

Esmakordselt maailmakirjanduse ajaloos andis N. G. Tšernõševski romaanis „Mida teha?“ kangelase, revolutsioonilise demokraadi — Rahmetovi — jõulise kuju, tugeva iseloomuga, kartmatu ja ennastsalgava kangelase kuju, kes oli suuteline taluma kõiki raskusi rahva nimel.

Romaan „Mida teha“ omas suure kasvatusliku tähtsuse järgnevatele põlvedele, ja Rahmetovi püüdsid jäljendada nii Venemaa kui teiste maade eesrindlikud inimesed.

Romaani „Mida teha“ kangelase otsesteks järeletulijateks on sajandi vahetuse kutselised revolutsioonäärid, keda Gorki kujutas jutustuses „Ema“: Nikolai Ivanovitš, Jegor Ivanovitš, Sofia ja Nataša. Nad võtsid üle Rahmetovi revolutsioonilised iseloomujooned, kuid nad olid teise ajajärgu kangelasteks ja parimateks eesrindlasteks, nad olid tööliklassi partei liikmed. Gorki poolt kujutatud kutseliste revolutsioonäärde jõud seisis organisatsioonis, parteilises distsipliinis, tihedas seoses laiade massidega. Nad innustusid teadusliku sotsialismi ideedest, mille propageerimine leidis elavat vastukaja tööliismassides, eriti töölisnoorsoos. Noored tööliselised — Pavel Vlassov, Fjodor Mazin,

vennad Gussevid, Fjodor Bukin, Grigori Samoilov — said revolutsioonilise võitluse organiseerijateks tehases, seisid 1. mai demonstratsiooni eesotsas. Nad ei kartnud sõjaväge, vaid läksid punaste lippudega sõdurite täakide vastu.

Avaliku väljaastumisega rõhujate vastu, julguse ja otsustavusega innustasid nad töölisi võitluseks, sisendasid neisse usku oma jõusse. Gorki kujudes leidis kehastuse isevalitsuse ja kapitalismi vastu võitluseks ülestõusnud töölisklassi jõud. Gorki kujud väljendasid ajastu eesrindlikke ideid, Lenini-Stalini ideid revolutsiooni arenemisest Venemaal.

Pavel Vlassovile on eesmärk selge, samuti on selged võitlusvahendid. Ta teatas kohtus julgelt, et Venemaa töölisklass ei peatu poolel teel, ei piirdu isevalitsuse kukutamise, vaid võitleb edasi kapitalistliku korra kukutamise eest, eraomandi kaotamise, sotsialismi ülesehitamise eest.

Nõukogude kirjanikud ei läinud mööda ka küla noorsoo kujutamisest tsaari-Venemaa tingimuses ja nõukogude korra esimestel aastatel. Külanoorte tugevaimaid iseloomusid, mis kujunesid bolševikkude revolutsioonilise töö tulemusena, kujutatakse Šolohovi romaanis „Vaikne Don“. Bolševik Stokmann asub Rostovi parteiorganisatsiooni ülesandel elama kasakate juurde. Kasakkond on tsaari suhtes truualamlikult meelestatud, peab ennast „eriliseks rahvaks“, suhtub muulastest talupoegadesse vaenulikult. Stokmann eraldab sellest keskkonnast kehvikud ja veskitöölised ning äratav neis klassiteadvuse. Noorsugu huvitub esimesena uuest inimesest, tuleb õhtuti tema juurde vestlema. Stokmann annab külastajatele lugeda Nekrassovi, Nikitini luuletusi, ja kui on külastajais juba äratanud huvi raamatute lugemise vastu, teeb noorele kasakale Mihhail Koševoile ettepaneku lugeda

läbi väike raamat „Kasakkonna lühike ajalugu“. Raamat paljastas kasakkonna-kultuse, pajatas kasakate ülestõusudest tsaari ja mõisnike vastu, eesotsas Stepan Razini ja Kondrati Bulaviniga.

Pikkamööda tõmmatakse kaasvestlejad kaasa maa klassivõitluse küsimusi arutama.

Esimese Maailmasõja eelpäevil Stokmann arreteeriti, kuid tema bolševistlik sõna aitas noori inimesi — Mihhail Koševoid, kohalikku töolist Ivan Kotljarovit — sündmustekeerises kiiremini selgusele jõuda, saada sotsialistliku revolutsiooni aktiivseiks osavõtjajaks külas. Mihhail Koševoi saab küla Revolutsioonilise Komitee esimeheks, võitleb ennastsalgavalt kontrrevolutsiooni, kulakluse vastu. Rõhutud külapoisist, kelleks Koševoi oli veel imperialistliku sõja eelpäevil, kasvab ta nõukogude võimu esimeste aastate jooksul küla poliitiliseks tegelaseks. x

N. Ostrovski noored kangelased — Pavel Kortšagin, Serjoža Bružak, Ivan Žarki, Andri Ptahha, Raimond Rajeovski, Olesia Kowallo ja teised — on uus vahetus vlassovitele, stokmannidele, žuhraidele, tokarevitele ja rajevskitele. See on sotsialistliku revolutsiooni esimene noor põlvkond. Vana bolševistliku kaardiväe juhtimisel astus ta relvastatud heitluses kodanliku maailmaga, oli partei ustavaks abiliseks võitluses laose vastu, sotsialistlike muudatuste teostamisel meie kodumaal.

Ostrovski kujutas meie maa ajaloolise arengu uut etappi, luues noore nõukogude inimese kunstipärase kaju.

Nikolai Ostrovski looming kujutab nõukogude kirjanduse edaspidist arengut, selle rikastamist uute positiivsete kujudega. Kahekümnendate aastate parimates teostes — „Raudne vool“, „Tšapajev“ ja „Tsement“ — toodi esile suurepäraseid bolševike kujusid — need olid rahva väejuhtide, masside juhtide ja kasvatajate

kujud. Furmanov kujutas meisterlikult Tšapajevit vaprana ja andeka väejuhina, sügavalt revolutsioonile andunud vene rahva pojana. Furmanov näitas Tšapajevi käitumises ja iseloomus stiihilisuse-, partisanitsemisemomente, millistest rahvakangelane hakkas revolutsiooni käigus bolševistliku partei mõjul edukalt vabanema. Tšapajevi iseloomu kujundamisel mängisid suurt osa suurepäraseid bolševikud Mihhail Vassiljevits Frunze ja diviisikomissar Fjodor Klõtškov.

Serafimovitš näitas Kožuhhi kujus andekat organisaatorit-bolševikku, kes oskab masse juhtida, kasvata neis vihkamist vaenlase vastu ja püsivust iga-suguste takistuste ületamisel. Kožuhhi juhtimisel muutub talupoegade mass organiseeritud, distsiplineeritud armeeks.

Esimeseks nõukogude kirjanikuks, kes näitas tööliklassi ja partei võitlust tööriindel, oli Fjodor Gladkov. Romaani „Tsement“ peateemaks on töö. Endine rindmees Gleb Tšumalov organiseerib töölisi kodusõja ajal purustatud tehase taastamisele ja saavutab tehase käikulaskmise. Kommunist Tšumalov mõistab, et tehase taastamine elustab taas töölis-kollektiivi, õhutab teda uute võitude saavutamisele teel kommunismile. Ta allutab oma isiklikud huvid partei huvidele. Praktilises töös Tšumalov kasvab ja saab masside organiseerijaks ja juhiks.

Tšumalovi kuju — see on taastamisperioodi aktiivse tegelase, kommunisti kuju, kes on veendunud tööliste ja talupoegade liidu tugevdamisele suunatud uue majanduspoliitika õigsuses, mis peab viima sotsialistlikud elemendid võidule kapitalistlike elementide üle.

Sotsialistliku revolutsiooni esimeste aastate bolševikkude kujud Serafimovitši, Furmanovi, Šolohhovi, Fadejevi, Gladkovi ja teiste nõukogude kirjanike teostes väljendavad meie rahva kangelaslikkust, nad väl-

jendavad meie ühiskonna kultuurilist kasvu, vabastatud rahva talentide tormilist õitsengut.

Vene nõukogude kirjandus lõi juba kahekümnendate aastate teostes bolševiku positiivse kuju. Kangelaste tegevust kujutatakse neis nõukogude ühiskonna lühikese arenguperioodi kestel, see on kodusõja-aastail ja uue majanduspoliitika esimestel aastatel.

Nikolai Ostrovski astus kirjanduslikule alale kolmekümnendate aastate algul, sotsialismi võidu perioodil meie maal. Selleks ajaks oli kasvanud uus põlvkond, kes Suure Oktoobrirevolutsiooni päevil oli kõigest 13—14 aastat vana.

Nikolai Ostrovski looming uudsus seisab selles, et ta näitas meie partei kasvatatud nõukogude noorsoo esimest põlvkonda.

Kui kahekümnendate aastate teostes bolševiku tegevus piirdub kodusõja-ajaga või taastamisperioodiga, siis Ostrovski kangelast Pavel Kortšaginit kujutatakse romaanis kodusõjast ja rahvamajanduse sõjajärgsest taastamisest osavõtjana ning sotsialismi ulatusliku rünnaku võitlejana kapitalistlike elementide vastu kogu rindel. Kangelase tegevust Ostrovski raamatus näidatakse nõukogude ühiskonna arengu viieteistkümnenda aasta vältel.

Ostrovski tähelepanu keskuseks on sotsialistliku ühiskonna uue inimese kujunemise protsess, mis oli kolmekümnendate aastate nõukogude kirjanduse põhiliseks probleemiks.

Komsomoli-organisatsiooni sünniga algab Pavel Kortšagini teadlik ühiskondlik tegevus. Komsomoli kasvandik, bolševike partei ustav poeg, kasvab nõukogude noorsoo uue põlvkonna juhiks. Kangelase sihiteadvus, tema kirglik võitlus kommunismi ideede nimel väljendasid nõukogude inimeste sihikindlat tormilist võitlust sotsialismi eest.

Täiuslikumalt, sügavamalt kui teised kirjanikud enne teda, näitas Ostrovski bolševistliku parteilisuse jooni, mis määratlevad noore nõukogude inimese iseloomu, väljendavad tema armastust elu, töö, loomingulise tegevuse vastu, tema uue, kommunistliku kõlbluse jooni.

Aleksandr Fadejev kirjutas 28. juunil 1936. a. N. A. Ostrovskile romaani „Kuidas karastus teras“ kohta: „Romaan meeldis mulle mitmest küljest: kõigepealt sügavalt mõistetud ja läbitunnetatud parteilisuse poolest, mida olen näinud nii lihtsalt, siiralt ning tõetruult väljendatuna (kirjanikest) ainult Furmanovil; maailmas uue nägemise ja tunnetamise poolest, peamiselt peakangelase Pavel Kortšaginis, kes hoolimata oma eluloo ebatavalisest jätkust, on tüüpiline. Terves oma kujus on ta vastandiks XIX sajandi noortele inimestele, keda nii hästi kujutatakse reas vene ning välismaiste kirjanike romaanides. Utlen rohkemgi, — mulle näib, et kogu nõukogude kirjanduses ei ole esialgu oma puhutuse ja ühtlasi elulisuse poolest teist sama võluvatu kuju. Lõpuks — pildi ulatuse poolest, mis haarab ajalooliselt võrdlemisi suurt arenemiseajajärku ning näitab ühiskonna mitmesuguste klasside kokkupõrkeid, kuid, mõistagi, on raamatu peatähtsus pööratud tööliste, punaväelaste, kommunistlike noorte elule.“¹³

Romaanis „Kuidas karastus teras“ näidatakse kogu sügavusega noore nõukogude inimese kuju — leninlase kuju.

Oma romaaniga „Kuidas karastus teras“ andis N. Ostrovski hoobi formalistliku naturalistliku voolu kirjanikele, kes kujutasid meie noorsugu moonutatult, valelikult ja äratasid lugejais haiglase huvi igapäevase

¹³ Riiklik Kirjandus-Keskarhiiv. N. A. Ostrovski fond, säilitamisühik nr. 842.

elu vördjalike külgede vastu. Gorki mõistis karmilt hukka säärased teosed, nagu P. Romanovi „Ilma toomingateta“, L. Gumilevski „Koerte põiktänav“, S. Malaškini „Kuu paistab paremalt“, N. Bogdanovi „Esimene neiu“ ja teised. „Mulle tundub see teos,“ ütles A. M. Gorki N. Bogdanovi raamatu „Esimene neiu“ kohta, „ülimalt solvavana oma mitteõigustatud ja labase suhtumisega naisesse.“¹⁴

Gorki mõistis need kirjanikud teravalt hukka, kes püüdsid esile tõsta inimelu üksikjuhtusid tüüpiliste nähtustena. „Igaühes meist on midagi endisaegset. Mitte see ei iseloomusta teid ja mitte selle poolest pole te huvitavad ja tähelepanuväärsed,“ pöördus Gorki noorsoo poole, „et teie on olemas selliseid minevikuarje, vaid selle poolest, et te olete olevikus uue tegelikkuse loojad. Ma ei ole sugugi selle vastu, et teha inimesele peapesu. Kuid asi ei seisa tolles, vaid selles, et ammutada elust eredate piltide kaudu tahet võiduks, enneolematuks ülesehitamiseks maailma, kogu maailma omandamiseks.“¹⁵

Romaan „Kuidas karastus teras“ osutus selliseks teoseks, milles kunstipäraselt, bolševistliku kirglikkusega kõneldakse uue tegelikkuse loojatest.

II

Romaani pealkiri „Kuidas karastus teras“ kajastab poeetilises võrdluses teose sisu. Mida sügavamalt tunnetab lugeja romaani sisu, seda täiuslikumalt ja rikkamalt avaneb tema ees pealkirja kolme sõna tähendus.

¹⁴ M. Gorki, Koondamata kirjanduslik-kriitilised artiklid, 1941, lk. 180.

¹⁵ M. Gorki, Koondamata kirjanduslik-kriitilised artiklid, 1941, lk. 181—182.

Ostrovski andis romaanile säärase pealkirja, mis suurima täiuslikkuse ja kunstilise jõuga väljendas seda peamist, haaravat mõtet, mis on teose põhialuseks.

Ajalehe „News Chronicle“ Moskva kirjasaatja küsimusele „Miks sellise pealkirja valisite?“, vastas Ostrovski: „Teras karastub suure tule ja tugeva jahutamise juures. Ainult siis muutub ta tugevaks ega karda midagi. Nõnda karastus ka meie põlvkond võitluses ja rasketes katsumustes ning õppis mitte põrmu langema elu ees.“¹⁶

Teras on väärtuslik metall, tugev ja sitke. Laiades massides kasutatakse sõnu „karastatud“, „terasest“; neid tarvitatakse tugeva iseloomu, paindumatu tahtega inimeste kohta. Levinenud on ka väljendused nagu „bolševistlik karastus“, „karastama“. Loomulikult, et nimetus „Kuidas karastus teras“ ühendub meie rahva kujutluses nõukogude noorsoo kindlusega, visadusega, vankumatusega võitluses meie uue elu eest, kommunismi eest.

Romaani „Kuidas karastus teras“ põhiideeks on noore nõukogude põlvkonna sotsialistliku iseloomu kasvatamine. Romaani peateemaks on noorsoo osavõtu kujutamine sotsialistlikust revolutsioonist. Romaanis näidatakse, kuidas kapitalistlik ekspluateerimine ja klassirõhumine andsid noorsoole tõuke revolutsioonilise võitluse teele astumiseks, ja kuidas osavõtt sellest võitlusest bolševike juhtimisel noorsugu tiivustas, tema nooruslikule, võitlevale, pulbitsevale energiale viljaka rakenduse andis.

Ostrovski näitab töölisnoorsoo kangelaslikku võitlust kui bolševike partei juhtimisel toimuva üldrahvaliku võitluse koostisosa.

Võitlust sotsialismi eest ei kujutata romaanis kaugel

¹⁶ N. Ostrovski. Kõned, artiklid, kirjad, lk. 67.

tuleviku eest peetava heitlusena, vaid võitlusena millegi reaalse, olemasoleva, kangelaste poolt tajutava eest, kes kogu visaduse ja ennastsalgavusega püüavad lähendada selle teostumist. Isikliku ja ühiskondliku ühtsus sünnitab sotsialistliku korra juures isiksuse õitsengu, tugevdab kommunistliku moraali, kasvatab sügavaid armastuse, sõpruse ja seltsimehelikkuse tundeid.

Ostrovski romaanis „Kuidas karastus teras“ näidatakse nii bolševike, kommunistlike noorte, tööliste ja talupoegade — uute ajalookangelaste, kelle päralt on tulevik, kunstipäraseid kujusid kui ka revolutsiooni vaenlaste — kodanlike natsionalistide, vastasrindlaste, taganejate kujusid.

Kortšagini elulugu avaneb tema suhtlemises teiste kangelastega, romaani tegelastega. Pavel Kortšagini osavõtt kujutatavatest sündmustest, tema teadvuse kasv moodustavad romaani süžee põhijoone. Kuid, nagu teada, on süžee — Gorki määrangu järgi „inimeste sidemed, vastuolud, sümpaatiad, antipaatiad ja üldse vastastikused suhted, ühe või teise karakteri, tüübi arengu- ja kujunemise lood.“¹⁷

Ostrovski kujutab kommuniste ja kommunistlikke noori niisugustena, nagu nad olid tolleagues tegelikkuses, toob igakülgelt ja sügavalt esile nende sisemaailma, meeleolud, mõtted, püüded ja ideaalid, näitab neid eesrindlastena maailma sotsialistlikul ümberkorraldamisel. Uue inimese iseloomujoonte kõige eredamaks kehastuseks on Pavel Kortšagin. Temast sai nõukogude lugejaskonna armastatuim kangelane; noormehed ja neiud püüavad teda jäljendada; elu rasketel hetkedel meie noored ja täiskasvanud nagu küsiksid temalt nõu.

Nõukogude rahvas võttis Kortšaginit kui oma lihast poega, nägi temas oma sangarliku võitluse ja töö kajas-

¹⁷ M. Gorki. „Kirjandusest“, Tallinn, 1948, lk. 331.

tust. Kortšagini kuju tugevdab rahva nõukogude patriotismi tunnet, nõukogude rahvusliku uhkuse tunnet. Kogu Pavel Kortšagini olemus on töötavale inimesele lähedane ja arusaadav. Romaani kangelane köidab lugeja tähelepanu mitte armuseiklustega, vaid oma iseloomu terviklikkusega.

Kortšagini iseloom on sellepärast terviklik, et temas ühinevad orgaaniliselt isiklikud ja ühiskondlikud huvid, kusjuures kangelase tegutsemise primaadiks, põhialuseks on ühiskondlikud huvid, kuna lõppkokkuvõttes tingivad need ka isikliku õnne.

Pavel Kortšagini elu kajastab miljonite nõukogude inimeste elu, kes nagu romaani kangelanegi on läbinud visa võitluse ja katsumuste teekonna; kes nõustusid teadlikult oma isiklike vajaduste piiramisega, rajasid vere ja ennastalgava tööga sotsialistliku korra, kindlustasid nõukogude maa kaitsevõimet, löid tingimusi jõukaks ja kultuurseks eluks, isiksuse igakülgseks arenguks ning üldise ja isikliku õnne teostumiseks.

Pavel Kortšagini jõud ja veetlevus seisab selles, et temas ühinevad sellised bolševistliku iseloomu tüüpilised jooned nagu sihikindlus ja visadus, julgus ja uljus, kartmatus, valmisolek võidelda koos rahvaga nõukogude kodumaa vaenlaste vastu.

Mõned nõukogude kirjanikud kujutasid neil aastail meie kommunistlikke noori purustatud isikliku õnnega inimestena, kes ei oska rajada perekondlikku elu. Säärastena esinesid nad näiteks. V. Veressajevi romaanis „Õed“ ja K. Gorbunovi novellis „Jäämurd“.

Ostrovski kirjeldab juba romaani esimesest leheküljest alates tarka, haruldase energiaga, meeldivat töölisnoort. Lugeja jälgib teda kui oma-inimest, elab ja erutub, rõõmustab ja pahandab koos temaga. Lugeja näeb, kuidas nooruk Pavka, kommunistlik noor, kasvab bolševikuks. Selline inimese kasvamine on meie maal tüüpiline.

Kortšagini iseloomu kujunemine algas isevalitsuslik-kapitalistliku korra tingimustes. Juba poisikesena õppis ta sunnitöö ja poliitilise õigusetuse raskusi tundma. Tööliselu kasvatas temas viha ekspluataatorite vastu, kes rõhusid kortšagineid, bružakisid, politovskeid ja teisi töölisi. Ta õppis vihkama pappi Vassilit, kelle nõudmisel ta ebaõiglaselt koolist välja heideti. Töötades teevee-keetjana raudteejaama puhvetis, nägi poiss töölisnoorte õudset ja hirmsat elu kapitalismioludes. Pavel sai enda nahal tunda peksmist ja irvitamist. Teda taheti teha kuulekaks orjaks ja teenriks. Kuid Pavka ei astunud lakeiliku ja orjaliku lipitsemise teele.

Tema lihane vend Artjom, depoo lukussepp, aitas tal inimeseks saada, oli talle julgeks, tundeliseks ja hoolitsevaks sõbraks, seltsimeheks, kaitsjaks, kasvatajaks ja eeskujuks. Artjom orienteerus nõrgalt poliitikas, kuid ta omas tugevat töösolidaarsusetunnet ja sisendas seda ka vennasse. Tööelu, klassihuvide ühtsus tugevdab Artjomi ja Pavka sõprust. Artjomist saab vennale mitte ainult sõber, vaid ka karm õpetaja ja tema sõna on Pavkale seaduseks. Artjom ei kasvata venda oma voli ega tujude vaimus, vaid distsiplineerituse, töökuse, vanadest töölistest lugupidamise, töösolidaarsuse, kollektivismi, proletaarse kohusetunde vaimus.

Lihtsa töölise Artjomi poolt rakendatud kasvatusmeetodid Pavka suhtes erinevad täiesti laste kasvatusmeetodeist väikekodanlikes perekondades. Gorki raamatus „Klim Samgini elu“ näidatakse selgelt Samginite kasvatussüsteemi. Siin pandi pearõhku Klimi „eriliste“ võimete ülistamisele, egoismi ja lihtsasse inimesse halvustava suhtumise arendamisele, enese rahvaga vastandamisele. Selle tulemusel poogiti Klim Samginile külge individualismi, reetlikkust, labasust, kombelõtvust, mis viisid teda täielikule vaimlisele mandumisele.

Ostrovski näitab, kuidas kasvatati Samginite taoli-

selt ka Leszczyńskite ja Suhharkode lapsi. Neile sisen-
dati kujutlus kapitalistide ülevõimu „vankumatusest“
tööliste suhtes, poogiti külge egoistlikud tunded, kasu-
himu ja põlastus füüsilise töö vastu. Leszczyńskite ja
Suhharkode lapsed kasvasid logelejateks, egoistideks
ja labasteks inimesteks. Klassivõitluses sammusid nad
oma vanemate jälgedes; neist said kodanluse ustavad
kaitsjad ja tööliste vaenlased.

Kortšagini iseloom kujunes töös ja võitluses. Töö
kasvatas töölisnoores iseseisvust, visadust, enesekind-
lust ja inimlikku uhkust.

Töö tootmisalal õpetas Pavkale korralikkust ja dist-
sipliini. Töö määratles Pavka koha ühiskonnas. Eksplua-
teerimine ja klassirõhumine ergutasid Kortšaginit revo-
lutsiooniliseks võitluseks. Koos noorte töölistega andus
Pavel Kortšagin nooruse kirglikkuse ja uljusega võitlu-
sele nõukogude võimu eest kodusõja-aastail. Kodusõda,
mis kujutas endast ägedaimat klassivõitluse vormi, oli
tema kasvatus poliitiliseks kooliks. Tema õpetajaiks
olid bolševikud-põrandaalused, Punaarmee komandörid
ja poliittöölised.

Poliitilise kirjaoskuse esimese õppetunni andis Pave-
lile bolševik Fjodor Žuhrai, kes jutustas talle, mis-
sugune peab olema noor tööline.

„Uksikult võideldes ei saa elu teiseks muuta,“ ütles
Žuhrai Pavel Kortšaginile. „Sinul, Pavluša, on kõik eel-
dused, et saada heaks töölisasja eest võitlejaks. Ainult
noor oled veel ja arusaamine klassivõitlusest on sul
nõrk. Küll mina juba näitan sulle õiget teed, sest tean,
et sinust saab asja. Tasaseid ja võituid ma ei salli. Nüüd
on kogu maal puhkenud tulekahju. Orjad on üles tõus-
nud, vanale elule tehakse lõpp. Aga selleks on vaja
vahvaid inimesi, mitte memmepoegi, vaid tugeva loo-
muga inimesi, kes enne võitlust ei poe pragude vahele

nagu prussakad valguse eest, vaid kes võitlevad halas-
tamatult.“¹⁸

Žuhrai kõneles töölispoistele — Pavelile ja tema kaaslastele Serjožale, Valjale ja Klimkale bolševikku-dest, Leninist, aitas igaühel neist toimuvaid sündmusi mõista, õpetas neile, kuidas teadlikuks võitlejaks saada.

Klassivõitlus seadis noorsoo ette karmi küsimuse: mida teha, pugeda prussaka kombel prakku või koos täiskasvanud töölistega kaitsta revolutsiooni? Tööliste vanem põlvkond oli noorsoole võitluse ja revolutsioonilise andumuse eeskujuks. Vedurijuht Politovski, Bružak, Paveli vend Artjom, riskides eluga ja oma perekondadega, tapsid saksa saatevalvuri, peatasid raudteerongi ja ajasid nurja karistussalga kohaletoimetamise, mis oli välja saadetud punaste partisanide mahasurumiseks. Nad ilmutasid julgust ja kangelaslikkust, ei määrinud töölise nime, ei reetnud oma klassi seltsimehi. See oli noorsoole õpetlikuks eeskujuks.

Žuhrai vestlused avaldasid poistele tugevat mõju, sest nendega kõneles inimene, kes oli ise revolutsioonäär-bolševik.

Sel teel valmistas elu ise Pavelit ette revolutsiooniliseks võitluseks. Politovski, Bružaki ja Artjomi eeskujul pani Pavel toime kangelasteo. Ta tungis saatevalvurile-petljuralasele kallale ja vabastas kommunist Žuhrai. See tegu tähendas rohkem kui ainult julgust ja riski. See hetk sai tema revolutsioonilise võitluse alguseks, mis muutus noormehe elu mõtteks ja sisuks.

Noore töölise üllameelsusele ja julgusele on romaanis vastandatud noore kodanlase Viktor Leszczyński reetlikkus ja alatus. Tema kaebuse alusel vahistati Pavel, keda komandantuuris piinati, ja keda vaikimise pärast otsustati maha lasta.

¹⁸ N. Ostrovski. „Kuidas karastus teras“, Tallinn, 1947, lk. 97, III tr.

„Esimene katse end võitlusse segada lõppes mul nii ebaõnnestunult,“ mõtles Pavel. „Juba esimeselt sammult nabiti kinni ja pisteti luku taha nagu hiir lõksu.“¹⁹

Kangelane mõistab iseennast hukka, et ei osanud õieti tegutseda. Kui ta jälle peaks vabaks saama, siis ta juba ei ilmutaks sellist heatahtlikkust ja hoolimatust. Kortšagin pääses mahalaskmisest juhuslikult. Nüüd ei lähe ta koju, vaid katsub end varjata ohutus piirkonnas, Tumanovite aias.

Mõne päeva kestel elas Pavel läbi, õppis tundma ja taipas rohkem kui mõni teine õpib tundma aastate kestel. Ta kasvas poliitiliselt, tajus oma kohta võitluses. Ja nüüd siirdub ta vabatahtlikult rindele.

Punaarmee, selle komandörid ja poliitöölised avardasid Kortšagini kujutlusteringi elust ja klassivõitlusest. Ta nägi ja õppis tundma midagi uut, seni tundmatut, millega võrreldes Pavka elu Šepetovkas näis väikesena ja piiratuna. Siin sai ta teada, et sõjas võivad inimesed mitut viisi surra, et on olemas kangelaslik ja on olemas „koera“ surm. Seda ei kogenud ta romaanist „Kiin“, mida ta võitlejaile ette luges, vaid oma lahingukaaslastelt. Tema kooliks oli karm lahinguelu.

„Surra kannatades on koguni kohuslik“, ütles soldat Androštšuk, „kui sa tunned, et sul on õigus. Siit tuleb ka sangarlikkus. Tundsin üht noormeest. Teda hüüti Poraikoks. Kui valged ta Odessas tabasid, tormas ta ägedusehoos terve rühma kallale. Ei jõutud teda veel täägiga tabada, kui ta juba endale granaadi jalge alla viskas. Ise tükkideks ja tema ümber terve hunnik valgeid. Ja kui sa sihukest niisama pealtpoolt vaatad, — mitte midagi erilist. Temast, näe ei kirjuta keegi raa-

¹⁹ N. Ostrovski. „Kuidas karastus teras“, Tallinn, 1947, lk. 110, III tr.

matut, aga maksaks seda teha. Palju kuulsaid inimesi on meiesuguste keskel.“²⁰

Sügavasti, kogu südamest tundis Pavel Kortšagin, kes oli Punaarmees saanud luurajaks, et elu sisu seisab kangelaslikus võitluses vaenlaste vastu, halastamatus, julges, ennastsalgavas võitluses. Püüd osa võtta eelseisvatest lahingutest ja noorusagarus tõukasid Kortšagini omavolilisele üleminekule budjonnõilaste juurde. Ta oli selleks nooreks võitlejaks, kes ei varjanud end hädaohutude eest, vaid kes kippus lahingutulle, hindas üle kõige lahingust aktiivset osavõttu, kuid kes samal ajal ei tajunud veel distsipliini kogu poliitilist tähtsust, milleta ei saa võita. Ja alles järgnevatel lahingutes, pärast seda, kui ta poliitiline teadlikkus oli tõusnud, koges ta seda tõde, õppis tundma vastutust iga oma teo eest.

Esialgu ei oska Kortšagin süveneda võitluse keerulistes küsimustes. Samuili jutustus Šepetovka seltsimeeste hukkamisest poola timukate poolt täitis Kortšagini südant ääreni vihaga vaenlase vastu. Polgu komandöri käsule — vangid vabastada ja ei mingit toorust lubada — hüüab Pavel valuliselt:

„Nemad poovad meie omi, aga neid saada omade juurde ilma toorusteta! Kust võtta jõudu?“²¹

Ja siiski mõistis kangelane seda sügavalt humanistlikku suhtumist vangistatud sõduritesse, mille pooldest Punaarmee erines interventide armeedest.

„Ja väravast välja sõites,“ loeme romaanist; „mäletab Pavel kogu polgu ees ettelõetud Revolutsioonilise Sõjanõukogu käskkirja viimaseid sõnu: „Töölis-talu-poegade maa armastab oma Punaarmeed. Ta on uhke temale. Ta nõuab, et tema lipul ei oleks mitte ühtegi plekki.“

²⁰ N. Ostrovski. „Kuidas karastus teras“, Tallinn, 1947. lk. 180—181, III tr.

²¹ N. Ostrovski. „Kuidas karastus teras“, lk. 193.

— „Mitte ühtegi plekki,“ sosistavad Paveli huuled.“²²

Kirjanik näitab Kortšagini iseloomus uusi jooni — püsivust, mille ta omandas Punaarmees; uhkust oma eskadronile, polgule, brigaadile, kogu Punaarmeele.

Edaspidi Pavel juba enam ei lähe omavoliliselt üle teise väeossa. Ta mõistab, et ei tohi järele anda kättemaksuhimule, kui tema ees seisab relvitu vaenlane, samal ajal on ta aga halastamatu vaenlase vastu, kes ei alistu. Paveli armastatumateks sõpradeks saavad tema lahingukaaslased, võitlejad, komandörid ja poliit-töötajad. Teade kangelasliku diviisiülema Letunovi surmast kutsub Pavelis esile raevu. Ta tormab lahingukeerisesse hüüdega: „Raiu jäletisi! Tapsid Letunovi!“ Meie ette astub vapper sõjamees, kes armastab oma komandöre ja vihkab kõigest südamest vaenlast, maksab vaenlasele kätte oma seltsimeeste ja komandöride surma eest.

Selles lahingus sai Pavel haavata. Ta lahkus lahinguväljalt küpse võitlejana, oma verega kinnitas ta oma purunematut sidet nõukogude võimuga, paljumiljonilise Punaarmee massiga.

„Oleks parem vasak silm pimedaks jäänud! Kuidas ma siis nüüd püssi lasen?“ ütles ta nooremarstile Niina Vladimirovnale.

Pavel ei saanud enam rindele tagasi, kuid lahinguis omandatud karastus aitas teda tema edaspidises töös ja poliitilises tegevuses. Temas tekkis palav nõukogude rahvuslik uhkusetunne oma tööliste ja talupoegade armee üle, kes saavutas võitmatu armee kuulsuse. Punaarmee kasvatas Pavelit meie kodumaa rahvaste vennaliku sõpruse vaimus, sotsialistliku internatsionalismi

²² N. Ostrovski. „Kuidas karastus teras“, Tallinn, 1947, lk. 178, III tr.

vaimus. Punaarmee sai Kortšagin teadlikuks inimeseks, õppis tundma töölisklassi võitluse suuri eesmärke.

Pavel Kortšagini kasvatuse teiseks kooliks oli nõukogulik töö rahuaegsetes oludes, mida teadlikult nimetatakse tööindeks.

Pärast kodusõja lõppu oli nõukogude rahvamajandus laose seisukorras. Oli puudus kütusest, leivast. Talupojad avaldasid rahulolematust toiduainete jaotamissüsteemi puhul. Siberis, Ukrainas, Tambovi kubermangus puhkesid kulakute mässud. Kronstadtis tekkis kontrrevolutsiooniline mäss. Töölisklass ja töötavad talupojad surusid kiiresti kõik need mässud maha. Bolševike partei kehtestas kogu maal uue majanduspoliitika, juhtis rahva võitlust tööstuse, transpordi ja põllumajanduse taastamise eest, võitlust kütuse ja leiva eest, võitlust banditismi vastu.

Oma romaanis „Kuidas karastus teras“ kujutas Ostrovski nõukogude noorsoo vastupidavust, püsivust, ennatsalgavat tööd ja kangelaslikkust sellel vastutusrikkal perioodil; näitas uue inimese ideelist kasvu, kes iialgi kõrvale ei astu kommunismiteelt, kes ületab kõik raskused ja takistused võidu saavutamisel. Eredates kunstilistes kujudes ja piltides näitab kirjanik töölisklassi elu ja tema võitlust kahekümnendate aastate algul, bolševike partei juhtivat ja kasvatavat osa. Näiteks võib tuua ühe värvirikka, tõepärase ja tüüpilise episoodi — kitsarööpmelise raudtee ehitamise. Kiievi parteiorganisatsioon määras ehituse ülemaks vana bolševiku Anton Nikiforovitš Tokarevi. Noortele oli ta samaaegselt nii ülemaks, parteiliseks juhiks kui ka vanemaks seltsimeheks ja sõbraks. Ehituse parteiorganisatsioon ühendas kindlalt kogu ehituse kollektiivi. Kommunistid ja kommunistlikud noored olid parteituule vastupidavuse ja visaduse eeskujuks. Ennast säästmata püüdsid nad iga hinna eest ehitust tähtajaks lõpetada.

Selles pingelises töös, võitluses tohutute raskustega karastus noorsugu, tugevnes noore nõukogude inimese sotsialistlik iseloom.

„Mäeveerul tuhniti maad sama visadusega,“ kirjutab romaani autor. „Fedor jälgis labidate välkumist, pingutusest kooldunud selgi ja ütles tasa Akimile:

„Miitingut pole vaja. Siin pole kellelegi kihutustööd teha. Sul on õigus, Tokarev, et nad on hindamatud. Vaata, kus karastub teras!“

Žuhrai silmad vaatasid vaimustuse ja karm-armsa uhkusega mullatöölisele.“²³

Siin, Bojarkas, kohtus Kortšagin Tonja Tumanovaga, kes oli saanud teedeinseneri naiseks. Kohtusid kahe maailma esindajad, — uus maailm, mis kinnitab kangelaslikku tööd ühiskonna hüvangu nimel, ja vana, surev maailm, milles isiklik elu ja heaolu rajaneb teiste tööle. Tonja Tumanova kutsub Pavelis esile meelepaha ja põlguse. Ta näeb, et aus, tark ja siiras tütarlaps, kes kolm aastat tagasi varjas teda petljuralaste eest, on muutunud väikekodanlikuks ja isegi uhkustab sellega. Nimetades oma endist sõpra õrnalt Pavlušaks, teeb Tonja talle etteheiteid ja mõistab teda hukka sellepärast, et ta pole komissar, vaid endiselt lihttööline. Tumanovale on vastuvõetav vaid üks: oleks üksnes temal hea, annaks ühiskond vaid talle kõiki hüvesid. Põlastusega kõneleb ta sellistest inimestest nagu Pavel, kes astus teistsugusele eluteele. Kortšagini vastus, mille ta annab teedeinsenerile ja Tonja Tumanovale, äratas uhkusetunnet meie noorsoo üle, tema väärrika käitumise üle. Meie ette kerkib innustunud töötaja, töölisüritusele ustava inimese kuju. Pavel Kortšagin mõistis õieti teedeinseneri toorust ja Tumanova „vii-

²³ N. Ostrovski. „Kuidas karastus teras“, Tallinn, 1947, lk. 264—265, III tr.

sakuse" tõelist mõtet. „Minu elu pärast pole põhjust muretseda, siin on kõik korras,“ pöördus ta Tonja poole, „kuid teie elu on kujunenud halvemaks kui ma ootasin.“²⁴

Ta seab ühiskonnahuvivid kõigest kõrgemale, temale on elu mõte — sotsialistliku revolutsiooni teenimine. Ostrovski näitab seda sotsialismiürituse teenimist kui kõige õilsamat noore nõukogude inimese kujus. Selle tähtsus on selgesti väljendatud Kortšagini vandetöötuses, mille ta annab poola timukate poolt surnuks piinatud Šepetovka sõprade haul.

„Kõige kallim inimesele on — elu. See antakse talle vaid kord, ja seda peab elama nõnda, et ei oleks piinavalt valus sihitult elatud aastate pärast, et ei põletaks häbi alatu ja väiklase mineviku pärast, ja et surres võiks öelda: kogu elu ja kogu jõud on antud ilusaimale maailmas — võitlusele inimkonna vabastamise eest.“²⁵

Pavel Kortšaginile on võitlus inimkonna vabastamise eest mitte üksnes lahingulised vägiteod, vaid ka igapäevane osavõtt ühiskondlikult kasulikust tööst.

„Oma töös ärge põlake iialgi väikesi asju,“ ütleb Stalin, „sest väikesest luuakse suur — see on üks Iljitsi tähtsamaid õpetusi.“²⁶

Selle Lenini juhtlause järgi elas Pavel Kortšagin. Töötades elektrimontöörina raudtee-töökodades, organiseeris ta noorsugu tsehi puhastamisele ja seinte värvimisele. Tehnilise juhataja Striži märkusele, et värv on defitsiitne materjal ja on vajalik veduriosade värvimiseks, vastas Pavel: „Värv on hangitud välja-visatud värvitopsidest, siin on käidud seaduse järgi.“

²⁴ N. Ostrovski. „Kuidas karastus teras“, lk. 274.

²⁵ N. Ostrovski. „Kuidas karastus teras“, Tallinn, 1947, lk. 285—286, III tr.

²⁶ J. Stalin, Teosed, VII kd. Tallinn, 1947, lk. 14.

Tehniline juhataja ei mõista noorsoo puhtusearmastust. „Kes teile ütles, et bolševikud jätavad selle mustuse rahule?“ hüüab Pavel. „Oodake, meie ajame selle asja laiemale alusele. Küllap teil tuleb veel nii mõndagi vaadata ja imetleda.“²⁷

Vaba töö tekitas inimestes uue suhtumise vabrikusse, tööpingisse, äratas inimestes püüde olla parem, vabaneda möödunud mustusest, luua kiiremini kultuurseid töötingimusi.

Raudtee-töökodades murdis kommunistlik noor Fidini hooletuse tõttu kallihinnalise puuri. Komsomolibüroo ei osanud Fidini väärsammust poliitilisi järeldusi teha. Pavel Kortšagin tegi ettepaneku heita Fidini kui looder ja tootmise desorganiseerija kommunistlikust noorsooühingust välja. Ta võttis Fidini süüasja kui signaali, mis näitas, et ühe osa noorte keskel on tootmisdistsipliin puudulik. Kortšagin mõistis, millist kahju toovad riigile töölt puudumised ja -hilinemised, ning oskas sellele anda poliitilise hinnangu. Ta võttis kuulda tööliste kriitikat ja suhtus enesekriitiliselt endasse ja teistesse, teatades avameelselt, et töökodade komsomolibüroo ei võitle looderdamise vastu, vaid isegi kaitseb mõnikord ühel või teisel ettekäändel niisuguseid nagu Fidini.

Komsomolibüroo sekretär Tsvetajev esines Kortšagini ettepaneku vastu ja, rikkudes komsomoli demokraatiat, eemaldas Paveli bürooistungilt. Siis pöördus Kortšagin abi saamiseks parteiorganisatsiooni poole, partei rajoonikomitee sekretäri, endise töökodade lukussepa Tokarevi poole.

Bolševistlik printsiipaalsus sai Kortšagini iseloomu põhijooneks. Ta pöördub parteiorganisatsiooni poole — mitte selleks, et kahjustada komsomolibürood ja sekre-

²⁷ N. Ostrovski. „Kuidas karastus teras“, lk. 302.

tär Tsvetajevit, mitte selleks, et iseennast ülendada. Ta pöördus parteiorganisatsiooni poole sellepärast, et küsimuse all olid riiklikud huvid, noorsoo tootmisalane kasvatus, kommunistlike noorte au.

See Pavel Kortšagin, kes tuli võitjaks bolševistlikus võitluses Tsvetajevi ja tema pooldajate ebaõige poliitilise suuna vastu, erineb nõukogude võimu esimeste aastate Pavka Kortšaginit ja isegi Kortšaginit—Kotovski diviisi luurajast selle poolest, et temas on kasvanud ja tugevnenud teadlik töössesuhtumise tunne, on arenenud ja tugevnenud kaunis seltsimehelikkusetunne ning armastus meie partei vastu, nõukogude kodumaa vastu. Põletava vihkamisega võitles ta kodanlike igandite vastu inimeste teadvuses, andis eeskuju distsiplineeritusega ja sotsialistliku suhtumisega töösse, riiklikku varandusse.

Tähtsaimaks sündmuseks noore nõukogude inimese elus on tema astumine kommunistliku partei ridadesse. N. Ostrovski näitab siiruse ja armastusega kangelase suurt ja loomulikku püüdlust saada kommunistiks, vaatleb Kortšagini parteisseastumist eriti tähtsa samuna tema elus, millist sündmust valmistas ette kogu tema eelnev tegevus. Pavel Kortšagin pöördus Tokarevi poole soovitusel saamiseks, arvates, et on saabunud aeg „likvideerida vastutusetus“ ja olla bolševike partei ridades. Nii nagu omal ajal vana bolševik Žuhrai aitas Pavkat saada revolutsiooniteadlikuks võitlejaks, nõnda soovitab nüüd vana bolševik Tokarev Pavel Andrejevitsš Kortšaginit parteisse, näeb temas ustavat, väärikat vahetust. Ja Tokarevi sõnad: „Võta, pojake! Usun, et sa iialgi ei häbista minu halli pead“, kõlavad bolševistliku partei kõrge hinnanguna oma noorele põlvkonnale.

Mida vanemaks Kortšagin muutus, seda enam mehistus ta poliitilise tegelasena. Tsehhi puhtuse ja tootmis-

distsipliini tugevdamise eest arendatava võitluse algataja esineb nüüd juba töölis-talupoegade noorsoo organiseerijana ja juhina, partei liini aktiivse teostajana. Ta võitleb tööliste ja talupoegade liidu tugevdamise eest, nõukogude seaduste kehtestamise eest külas, organiseerib vastulööki kulakutele, aitab talupoegi vana, esiisade korda maha jätta ning oma elu uutel, nõukogulikel alustel ehitada.

Eluga riskides lõpetas Kortšagin talupoegade kake-luse piiride pärast, ei lasknud sündida häbistavat verevalamist, ja ütles pärast rahulikult maamõõtjaile, et varsti kaovad piirid, nagu need kadusid Budanovi kolhoosis. Usk uue korra võidusse vana üle, usk Lenini-Stalini õpetuse õigsusse oli Kortšagini iseloomu olemuseks. Ja kui trotskistid arendasid parteivastast võitlust, võitles Kortšagin halastamatult nende vastu, kaitses partei pealiini koos kogu parteiga, koos oma vanade sõprade ja seltsimeestega — Žuhraiga, Tokareviga, Lagutinaga, Pankratoviga, Jurenevaga, Žarkiga. Ostrovski oli üks esimestest nõukogude kirjanikest, kes näitas kirjanduses partei võitlust trotskismiga.

Bolševistlik maailmavaade sai Kortšagini hingeks. Väsimatult omandas ta marksistlik-leninlikku teooriat, uuris sügavalt elu kõige keerukamaid nähtusi, nägi selgelt tulevikku ja võitles selle eest. Ta sai teiste kasvatajaks. Polnud juhuslik, et Artjom, saanud vennalt kirja, kaotas oma tavalise rahulikkuse ja mõtles õrnusega:

„Eh, Pavluša, Pavluša! Kui elaksime sinuga lähetikku: mulle kuluksid sinu nõuanded ära, noormees.“²⁸

Kangelase loomingulise tegevuse õitsengu ajal algas tema tragöödia.

²⁸ N. Ostrovski. „Kuidas karastus teras“, Tallinn, 1947, lk. 438, III tr.

N. Ostrovski andis oma romaanis traagilisuseprobleemile uue lahenduse, kummutades selle probleemi idealistliku mõistmise, mille lähteks oli saatus, ettemääramine, jumalik ettehooldus, lahendamatu vastuolu kohustuse ja isikliku õnne vahel jne. Kortšagini tragöödia saabus kui paratamatus, vältimatus, kui nende löökide tulemus, mis langesid Pavelile elu jooksul: haavatasaamised, tüüfus, külm ja nälg. Tragöödia seis selles, et Kortšagin langes haiguse tõttu välja tegevate võitlejate rivist. Samal ajal kui Kortšagin jätkab elamist võitleja revolutsioonilise kirega, kui kogu tema elu on endiselt seotud aktiivse võitlusega kommunismi eest, kisub teda salakaval füüsiline tõbi eemale sellest pulbitsevast võitlusest ja köidab voodi külge, muudab tema elu piinavalt kasutuks ajaraiskamiseks, surma ootamiseks, teistele koormaks. See „kohutav inimese elus“²⁹ ei sündinud romaani kangelase süü tõttu. Kortšagini isiklik tragöödia tuleneb uue sotsialistliku maailma raskest võitlusprotsessist vana sureva kapitalistliku maailmaga.

Romaanis „Kuidas karastus teras“ kirjeldatakse Šepetovka kommunistide ja kommunistlike noorte ühe rühma traagilist hukkumist. Sellised tragöödiad on vältimatud seni, kuni kehtib kapitalistlik ühiskond. Need on leidnud kajastamist ka meie ilukirjanduses ja kunstis. See on — Tšapajevi hukkumine, Bakuu komissaride mahalaskmine inglise imperialistide poolt, punaarmeeelase Smirnovi ristilenaেলutamine, Zoja Kosmodemjanskaja hukkamine saksa fašistide poolt, Krasnodoni noorkaardiväelaste märtrisurm.

Sellistes tragöödiates hukuvad inimesed füüsiliselt, kuid oma surmaga kutsuvad nad rahvast üles võit-

²⁹ „Traagiline on kohutav inimese elus“ — N. G. Tšernõševski. Kunsti esteetilised suhted tegelikkusega, Moskva, 1948, lk. 39.

lema õigluse eest, muutuvad meie rahva armastatud kangelasteks.

N. Ostrovski kujutas Šepetovka kommunistide ja kommunistlike noorte ühe rühma hukkumist kui üht momenti tööliste ja talupoegade võidurikkast heitlusest imperialismi vastu. Ostrovski kangelaste mehelik ja kartmatu märtrisurma minek nõukogude rahva nimel väljendab nõukogude inimeste ja uue sotsialistliku korra võitmatut jõudu.

Meie elus ja kirjanduses ei või olla tragöödiad, mis põhjenezsid saatuse, saatusliku vea, ühiskondliku kohustuse ja isikliku õnne, isiksuse ja ühiskonna vahelise lahendamatu vastuolu motiividel. Muidugi, meie maal leidub veel mõningaid inimesi, kes usuvad saatusesse, kuid need on mahajäänud inimesed, aga mitte oma elu kujundajad. Kortšagin oli tegevuse ja püüdluste, julgete taotluste inimene, looja, aktiivne tegelane. Võimatu on kujutleda Kortšagini tragöödiat armastusemotiividel. Lahkuminekut Tonja Tumanovast õigustab elu ise, Kortšagini iseloomu olemus. Lahkuminek Rita Ustinovitšist sündis Paveli kibeda eksimuse tõttu. Hiljem mõistis ta oma viga ja muutus veel õilsamaks ja siiramaks oma suhtumises armastatud neiu Tajasse. Kortšaginit ei olnud vastuolu isikliku õnne ja ühiskondlike kohustuste vahel. Isiklik õnn ja ühiskondlik kohustus moodustavad Kortšagini loomuses terviku.

Nikolai Ostrovski näitas isiksuse ja nõukoguliku ühiskonna sügavat orgaanilist ühtsust. Ainult tihe seos kollektiiviga andis kangelasele jõudu, tegi ta oma kodumaa vankumatuks ja võitmatuks patrioodiks.

Võitluse katkestamine oli Kortšaginile tragöödiaks. Töövõimekaotus võttis talt võimaluse olla ühiskonnale kasulik. Surm astus Kortšagini päitsisse, nagu ta tuli Gorki muinasloos „Tütarlaps ja surm“ kangelase juurde.

Gorki kangelasel ja Ostrovski kangelasel on ühised iseloomujooned: eluarmastus ja surmapõlgus, elustav maine jõud, võidu optimism. Gorki neiu ei anu surmalt halastust. Neiu muretseb oma armastatu saatuse pärast ja on ükskõikne surma vastu, arvab, et maailmas pole armastusest midagi kõrgemat. „Ei tunne enam hirmu saatuse ees,“ hüüab ta. Õige inimlik armastus võitis surma. Gorki näitas armastuse jõudu ja tema võitu surma üle muinasloovormis. Ostrovski näitas elu tragöödia ületamist kui sotsialistliku iseloomu jõudu. Kortšagin näeb elu mõtet bolševistlikus tegevuses. Talle on võõras surmahirm, tema teadvus ei ole mürgistatud pessimismist.

Kortšagini tegevus oli alistatud ideele — inimkonna vabastamisele kapitalismiikkest. Kogu oma jõu ja terve andis ta võitlusele nõukogude võimu eest; veripunasel revolutsiooni-lipul leidis ka tema vere piisku. Tihe side kollektiiviga ja suure kommunismi-eesmärgi teenimine andsid Kortšaginile jõudu võitu saada oma füüsilisest jõuetusest ning uue relva — kunstilise sõnaga — taas rivvi pöörduda. Belinski märkis: „Üksnes ülimaloomusega inimene võib olla kangelaseks või tragöödia ohvriks! Nõnda on see ka tegelikkuses endas.“³⁰

Nõukogulik tegelikkus sünnitab „ülimaloomusega inimesi“, kõrgete kõlblate ideaalidega, vankumatu iseloomuga inimesi, kes sammuvad teadlikult surma, et anda elu ja õnne teistele inimestele. Meil pole vähe esinenud kangelastegusid, kus inimene, päästes teiste inimeste elu või päästes sotsialistliku riigi vara, kaotab oma tervise, kuid ei pea seda traagiliseks. See on nõukogude inimese iseloomu tüüpiliseid jooni, see on loomulik nähtus nõukogude ühiskonnas.

³⁰ V. G. Belinski. Kogutud teosed kolmes köites, Moskva, 1948, II kd. lk. 54.

Kapitalism teeb inimese inetuks, poogib talle külge endassesuletuse, egoismi iseloomujooni, hävitab temas sotsiaalse võitlusrõõmu, uhkustunde oma tööle.

„Egoist hukub enne kõike,“ ütleb Ostrovski. „Ta elab iseendas ja enda jaoks. Ja kui tema „mina“ piiratakse, siis pole tal enam millekski elada. Tema ees on egoismiöö, ta on määratud hukkamisele. Kui aga inimene ei ela vaid enda jaoks, kui ta imbub ühiskonda, siis on teda raske surmata: sest on ju vaja surmata kogu ümbruskond, surmata kogu maa, kogu elu. Ma hukkusin osaliselt, kuid mu väesalk lööb õitsengule. Ja võitleja, kes ahelais surres kuuleb oma väesalga võiduhüüet „hurraa!“, saab viimase ja mingisuguse kõrgema rahulduse osaliseks. Võitlejale pole midagi hirmsamat kui teadmine, et ta on reetnud, et tema pärast on kogu väesalk hukkunud, — siis kannab ta kogu oma elu reetmise hirmsat rõhumist.

Isiklikke tragöödiad esineb ka kommunistliku korra juures, kuid elu on siis kaunis selle tõttu, et inimene lakkab elamast oma kitsast isiklikku elu.

Meie seltsimehed ei ole ühe-tunni-kangelased. Isiklikud kannatused jäävad neil tahaplaanile, peamiseks tragöödiaks on võitluse katkemine.

Minule tähendab iga päev elus hiiglasuurte kannatuste võitmist. Kuid ma kõnelen kümnest eluaastast. Te näete mu naeratust, see on rõõmus ja siiras. Ma elan hoolimata oma kannatustest, meie maa võitude tohutust rõõmust. Ei ole midagi rõõmustavamamat kui saada võitu oma kannatustest. Mitte ainult hingata... vaid võidelda ja võita.“³¹

Selleks momendiks, mil algas Kortšagini tragöödia, oli ta juba karastatud inimene — bolševik. Sellepärast ei varisenud ta raskest löögist kokku, vaid võttis selle

³¹ N. Ostrovski. Kõned, artiklid, kirjad, lk. 72.

vastu bolševistlikult; samuti võitles ta bolševistlikult rivvi tagasituleku eest, oma sõnade teostumise eest: „Oska ka siis elada, kui elu muutub talumatuks. Tee see kasulikuks.“

Kogu romaani vältel ei lähe kangelase sõnad tegudest lahku, sest Kortšagini kangelaslikkust näidatakse masside kangelaslikkuse peegeldusena, isikliku tragöödia ületamisena, kangelase ja kollektiivi tiheda seose tulemusena. Elu raskemal hetkil ei olnud Kortšagin üksi. Teda toetavad vanad kommunistid, sõbrad, omaksed, teda toetab partei ja kogu maa. Ta elab koos kogu maaga, parteiga ja komsomoliga.

See pole juhus, et Ostrovski rõhutas oma romaani lõpul kangelase rivvi tagasituleku eest peetava võitluse seost sotsialismi pealetungiga kogu rindel. Kirjas Artjomile kirjutab Pavel:

„Kas võib olla veel jubedamat kurbumängu, kui ühes inimeses on ühendatud reetlik, teenimisest keelduv keha ja bolševiku süda, tema tahe, mis tagasihoidmatult kisub tööle, teie juurde, tegevväkke, mis tungib kogu rindel peale, sinna, kus rullub lahti rünnaku raudne laviin?“

Ma usun veel, et pöördun tagasi rivvi, et tormavasse kolonnidesse ilmub ka minu tääk. Ma ei või mitte uskuda, mul ei ole õigust. Kümme aastat kasvatasid partei ja Kommunistlik Noorsooühing minus vastupanukunsti, ja juhi sõnad käivad ka minu kohta: „Pole olemas sääraseid kindlusi, mida bolševikud ei suudaks vallutada.“³²

Pimedana, haiguse tõttu voodi külge aheldatuna, kirjutab Kortšagin kartongist väljalõigatud transpandi abil Kotovski diviisi kangelastegudest romaani

³² N. Ostrovski. „Kuidas karastus teras“, Tallinn, 1947, lk. 439 III tr.

„Tormi sünnitatud“. Kunstiline looming oli Kortšagini võitluse põhimiseks vahendiks.

Kortšagini kaju on uue elu kajastus, millises määrab inimesele au ja kuulsuse mitte rahakott, vaid töö ja ustavus kodumaa vastu. Kortšagin on kõitev selle tõttu, et ta on oma väsimatu töötaja ja võitleja eluviisiga lähedane igale töötajale.

X Pavel Kortšagin tegi oma elu kestel läbi kolm haruldast „kooli“: kodusõja, rahuliku sotsialistliku ülesehitamise ja rivivijäämise eest haiguse vastu peetud võitluse kooli. Kangelase õpetajaks ja kasvatajaks oli kommunistlik (bolševike) partei. Kangelane kujundus ja kasvas leninismi vaimus, võitles Lenini-Stalini ideede eest. Ta suutis oma tragöödiat ületada selle tõttu, et temas oli kindlalt välja kujunenud stalinlik arusaamine elust, stalinlik andumus kommunismi-üritusele. Meie partei juht oma vastuses organisatsioonide ja seltsimeeste õnnitlustele, kes teda tervitasid tema 50-aastase sünnipäeva puhul, kirjutas: „Teie õnnesoovid ja tervitused kannan töölisklassi suure partei arvele, kes mind on sünnitanud ja kasvatanud oma eeskujuga järgi ja temataoliseks. Võite selles kindlad olla, seltsimehed, et ma ka edaspidi olen valmis andma töölisklassi üritusele, proletariaadi revolutsiooni ja maailma kommunismi üritusele kogu oma jõu, kõik oma võimed, ja kui see osutub vajalikuks, kogu oma vere, tilk tilga järel.“³³

Pavel Kortšaginil oli üksainus püüdlus, üksainus eesmärk — kommunismi ürituse ennastsalgav teenimine. Kangelasele on võõras oma füüsilise jõuetuse tunne; ta tunneb end võitlejana, tajub meie võitluse haaravat kangelaslikku romantikat, on uhke sellele, et endine katlakütja on nõukogude võimu juures saanud tuntud kirjanikuks.

³³ Pravda 22. detsembrist 1929.

Kortšagini iseloom karastus lahinguis välismaiste interventide ja valgekaartlaste vastu, võitluses linna ja küla kapitalistlike elementide vastu, võitluses partei ja töölisklassi vaenlaste vastu. Käesoleval ajal kujuneb sotsialistlik iseloom uutes tingimustes, teiste sündmuste kaudu, kuna kogu maal on teostatud sotsialistlikud muudatused, on likvideeritud eksploateerivad klassid ning loodud tingimused ja võimalused töötajate jõukaks kultuurseks eluks. Meie aja noor nõukogude inimene on juba teistsugune. Nüüd jätkavad tööliste ja talupoegade lapsed oma vanemate üritust vabrikutes ja kolhoosipõldudel, teaduse ja kunsti alal, lahinguväljal ja diplomaatia alal — nõukogude ühiskonna mitmekesise elu kõikidel aladel.

Pavel Kortšaginile oli omane uudsustunne; ta vaatas ette, nägi tulevikku selle konkreetsetel kujul. Kortšagin unistas piirimärkide likvideerimisest talupoegade põldudel, massilisest kolhooside loomisest. See unistus on nüüd täitunud. Praeguse aja inimeste ees on avanenud laiemad kodumaa arengu perspektiivid, seoses nõukogude ühiskonna järk-järgulise üleminekuga sotsialismilt kommunismile.

III

Oma romaanis kirjeldab Ostrovski üht suurt rühma noori, kes läbisid raske ja kuulsa teekonna. Ta näitab noori inimesi, kes nagu Kortšagin alustasid oma eluteed kapitalismitingimuses. Nõukogude võim vabastas nad kapitalistlikust orjusest, tegi nad vabadeks inimesteks, teadlikeks võitlejaiks. Igaühes neist väljenduvad suuremal või vähemal määral Kortšagini iseloomujooned, nõukogude patriotismi jooned. Nad püüavad abistada nõukogude võimu kui oma, rahva võimu. Taluteenija Kristiine, nähes, et punaarmeeaste

leivaotsingud on tulemuseta, teatab Serjoža Bružakile, kuhu peremees leiva peitis. Ta aitab rekvireerida leiba kaupmees Zonalt, et kergendada linnas valitsevat rasket toituolukorda. Kristiine teguviis näitab klassiteadvuse ärkamist isegi sellises mahajäänud inimeses nagu tema.

Kibe oli Frosja — nõudepesija — saatuse. Tsaariohvitser oli ta ära teotanud. Maha surutud ekspluaateerimiseviletsuse poolt, häbistatud ja petetud Frosja sündis nagu uuesti nõukogude korra tingimustes. Temast sai muretsev ja kohusetruu sanitar hospitalis, ta ilmutab tähelepanu ja kannatlikkust raskesti haavatud sõjaväelaste talitamisel. „Frosja ja Pavel on suured sõbrad,“ märgib omas päevikus nooremarsst Niina Vladimirovna. See sõprus põhjeneb nende tööalasel sugulusel, nende võitluse ja huvide ühtsusel, nende vahekorra siirusel. Sõprusest võrsub suur, vaba ja siiras vastastikune kiindumustunne nagu inimeste vahel, kes usaldavad teineteist täielikult. Samasugune on ka Kortšagini sõprus Serjoža Bružaki, Ivan Žarki, Rita Ustinoviči, Nikolai Okunevi, Grišutka Horovodko ja Taja Kütsamiga.

Romaani kangelaste sõprust proovitakse kõige tähtsama ja kallimaga — kohusetäitmisega kodumaa ja partei ees. Dimitri Dubava oli Kortšagini sõbraks ehitustööl Bojarkas. Lõpuks saavad nad vaenlasteks, sest Dubava läks trotskistidega kaasa. Ei olnud ja ei saanudki olla sõprust Kortšaginit Tsjetajeviga, komso-moli organisatsiooni sekretäri-ga. Kõrge iseteadvus, mure isikliku autoriteedi pärast juhtisid Tsjetajevi kõrvale ühistest huvidest, ei lasknud tal mõista Kortšagini kriitika õigsust. Oma vigu parandamata eemaldus Tsjetajev ikka kaugemale mööda väärted ja liitus trotskistliku opositsiooniga. Parteikonverentsi otsust tunnistab ta ainult vormiliselt kohustuslikuks, muidu

äkki võtavad parteipileti ära. „Me veel vaatame, „kust-poolt tuul puhub“,“ ütleb ta oma sõpradele-opositsionääridele. Tsvetajevi kujus näidatakse oportunistide — kahe leeri teenijate — poliitilist palet, kes astusid välja partei ja nõukogude riigi vastu, olles muutunud välismaiste kodanlike riikide palgalisteks spioonideks.

Ostrovski kirjeldas kunstipäraselt noorte nõukogude kangelaste esimest põlvkonda. Nad on kõik komso-moli ja partei poolt üles kasvatatud töölisperekonna lapsed, revolutsioonivõitlejad. Igaühe jaoks leidis kir-janik sooje ja erksaid värve, hingelisi, südamlikke sõnu.

Serjoža Bružaki — kodusõjaaegse kommunistliku noore kuju näitab sõnakunstnik niisama realistlikult kui Kortšagini kuju. Serjoža Bružak on komsomoli-töötaja noorsooühingu sündimise perioodist. Lühima aja jooksul kasvas ta töölisnoorsoo juhtijaks, kes oli võimeline noori kaasa viima ohtlikkude sõjaliste ülesannete täitmisele. Veduriuhi-abi poeg Serjoža paistab silma oma julguse ja taibukuse poolest. Ta astus vabatahtlikult Punaarmee ridadesse. Koos puna-armeelastega läks ta täägivõitlusse vaksali vabastami-seks. Mõned tunnid lahinguelu muutsid nooruki; ta tundis end juba täiskasvanuna ja otsustas ise oma saatuse üle. Ema, nähes teda rivis, hüüdis ähvardavalt:

„Serjožka, kasi koju, otsekohe! Küll ma sulle rai-pele näitan. Küll sa mul veel sõdid!“

Serjoža aga, tema Serjoža, keda ta oli enam kui kord kõrvast kiskunud, heitis emale karmi pilgu ja löikas tal sõnad suust, punastades häbist ja solvumi-sest:

„Ära kisenda! Ma ei lähe siit kuhugi!“ Ja peata-ma astus ta edasi.“³⁴

³⁴ N. Ostrovski. „Kuidas karastus teras“, Tallinn, 1947, lk. 149, III tr.

Emal kardab poja elu pärast, kardab, et valged tulevad uuesti linna. Serjožal pole seda hirmu tuleviku pärast; isa eeskujul leiab ta oma koha lahingurivis.

Naiskommunist Ignatjeva märkab taibukat töölisnoort ja usaldab talle töö noorsoo keskel. Parteiorganisatsioon asutab komsomolirakukese. Selle sekretäriks saab kuueteistkümnendaastane Serjoža Bružak, kes on juba Ukraina K(b)P liige.

Õppides ise, õpetab ta ka teisi ja agiteerib esimeses järjekorras oma seltsilisi, töölislapsi, astuma kommunistlikuks nooreks. Vestluses õega ütleb ta:

„Nõukogude võimu vastu ei ole tal (emal — P. I.) midagi. Vastuoksa, ta tunneb sellele kaasa. Ta tahab aga, et rindel võitleksid teised, mitte tema pojad. Aga kas see on õiglane? Kas mäletad, kuidas Žuhrai meile jutustas? Vaata Pavkat — tema ei hoolinud emast. Aga nüüd oleme saanud õiguse maailmas elada, nagu elama peab. Kuidas on, Valjuša, kas sa tõesti keeldud? Kui hea oleks, kui sa nõustuksid! Sina töotaksid tüdrukutega, mina poistega. Selle punapäise kuradikese Klimka võtan juba täna käsile.“³⁵

Pavel Kortšagini rindeleminekut kasutab Serjoža põhjusena, et veenda õde ja sõpru komsomoli astuma. Lapsi erutab küsimus omastest. Valja kardab kurvasutada ema, kuid astub komsomoli, teades, et varem või hiljem ema kiidab tema teguviisi heaks.

Romaanis on tõepäraselt antud toredad individuaalselt joonestatud töölis-talupoegade noorsoo kujud — Kortšagin, Serjoža ja Valja Bružakid, Klimka Martšenko, Miša Levštukov, kehvikust neiu Kristiine, endine kodutu Ivan Žarki, kehviku poeg Grišutka Horovodko. See noorsugu oli partei ja nõukogude

³⁵ N. Ostrovski. „Kuidas karastus teras“, Tallinn, 1947, lk. 155, III tr.

võimu ustavaks abiliseks isamaa kaitsmisel, riiklikul, majanduslikul ja kultuurilisel ülesehitusel. Komsomoli ja partei üleskutsel läks töölis-talupoegade noorsugu rindele, töötas põranda all, ja paljud andsid oma noore elu kodumaa eest. Hukkus Miša Levštukov, vaenlase kuul niitis maha Serjoža Bružaki, märtrisurma sai Valja Bružak.

Partei ja komsomol võitlesid visalt töölis-talupoegade noorsoo eest, kasvatasid teda leninismi vaimus. Romaanis on näidatud kuidas naisbolševik Ignatjeva aitas kommunistlikke noori, parandas nende vigu, soovitas neile toetuda töölis-noorsoole, kuid teha tööd ka õpilaste keskel, tõmmata parimaid neist komsomoliridadesse.

Romaanis kirjeldatakse komsomoliorganisatsioonide ja kommunistlike noorte tegevust parteiorganisatsioonide ja kommunistide juhtimisel. Serjoža Bružak'i, komsomolirakukese sekretäri, aitasid pidevalt kommunistid Ignatjeva ja Dolinnik. Pavel Kortšagin leidis alati toetust partei rajoonikomitee sekretärilt Tokarevilt. Ajalooliselt on romaanis õieti näidatud komsomoli sünd töölisnoorsoo keskel ja komsomolirakukeste tormikas kasv küla-des pärast kodusõda, kusjuures määratu suure osa küla komsomolirakukeste loomisel mängisid kommunistid ja kommunistlikud noored. Nagu Žuhrai kunagi õpetas Šepetovka poisse või Tokarev kasvatas Kortšaginit, nõnda kasvatas nüüd noor bolševik Kortšagin ise küla noorsugu poliitiliselt, kasvatas organisaatoreid. Alles Kortšagini Beresdovi rajooni saabudes astus kehvik Grišutka Horovodko komsomoli ja sai Poddubetski rakukese sekretäriks. Küla komsomoliorganisatsiooni läksid kõige pealt kehvikute lapsed ja keskmik-noorte parim osa.

Kortšagin suunas küla noorsugu võitlusse nõukogude võimu tugevdamise eest, uue elu loomise eest.

Oma tegevusega võitsid kommunistlikud noored autoriteedi talupoegade keskel.

„Meie esiotsa mõtlesime,“ ütleb Lidia Polevõhhiile kommunistlike noorte kohta talupoeg-voorimees, „et noored hakkavad koerustükke tegema, aga tuli välja ümberpöörduvalt. Inimestelt kuulsime, et joomise, huligaansuse ja muu sihukese poolest on neil vali kord. Nemad sihivad rohkem õppimise poole.“³⁶

Täis nooruslikku trotsi, revolutsioonilist paatost, ei saanud küla kommunistlikud noored ometi alati õieti aru poliitilistest sündmustest ja vahel, tegutsedes iseseisvalt, tegid vigu. Näiteks, Horovodko organiseeris omavoliliselt haarangu bandiidile. 1923. a. sügisel viis ta läbi kommunistlike noorte „mobilisatsiooni rindele“, et sellega kontrollida nende vankumatust. Sõnakunstnik ei ilusta oma noori kangelas, vaid esitab neid sellistena, nagu nad toleaeelses elus olid.

Kommunistlikud noored aitasid kommunistidel tugevada nõukogusid, kooperatsioone, ühendada kehvikute ja keskmikute masse partei ümber. Nad võitlesid ennastalgavalt kulakluse vastu. Võitluses nõukogude kodumaa eest hukkus metsistunud kulaku käe läbi tulinhingeline noormees Horovodko.

Kõrvuti noorte tööliste ja talupoegadega on romaanis antud noorte naisharitlaste positiivsed kujud — Rita Ustinovitš, küla naisõpetaja Rakitina, komsomolitöötaja Lidia Polevõhh.

Autor ei ole jutustanud Rita päritolust. Lugejal on vaid teada, et ta vend David on Punaarmee komandör. Siiski on Rita kaju ere vastand Tonja Tumanova kujule. Mõlemad neiud põlvnevad intelligentsetest perekondadest, kuid nende eluteed on erinevad. Erinevad on ka nende iseloomud.

³⁶ N. Ostrovski. „Kuidas karastus teras“, Tallinn, 1947, lk. 347. III tr.

Väikekodanlik keskkond, millises elas Tonja, eraldas neiu revolutsioonilistest puhangutest, pookis Tonjale külge väikekodanlikke kombeid ja individualismi. Tema kiindumus töölisesse Pavel Kortšaginisse oli vaid lühiajaline. Talle olid võõrad noore töölise revolutsioonilised vaated.

Rita aga, vastupidi, kasvas sellises intelligentses keskkonnas, kes võttis omaks revolutsiooni, ja neiu läks koos vennaga Punaarmeele. Ühine komsomolitöö lähendas teda Serjoža Bružakile, sünnitas tugeva sõpruse, ja sõprus kasvas armastuseks.

Tonja eraldumine tööliskeskkonnast tegi temast tavalise kodanlase. Tänu tihedale sidemele töölistega, tööle parteis ja komsomoliorganisatsioonis, sai Ritast vankumatu kommunist, kes oskab näha mitte ainult inimese välist külge, vaid ka tema sisemist, vaimset maailma, oskab õieti hinnata inimesi. Põlastusega suhtus ta keigarlikku karjeristi Tšužaninisse, nimetades teda „suliks“. Kuid see „suli“ Tšužanin võis meeldida Tonja Tumanovale. Rita taipas kiiresti, et ametnikunäru Olšinski viisakuse taga peitub ebaseltsimehelik suhtumine naisesse. — „Žuhrai jämedavõitu lihtsus on mulle võrratult lähem kui Olšinski euroopalik lihv.“³⁷

Karm oli Rita elutee. Sõjas langes kaks talle lähedast inimest, keda ta armastas. Kirjanik märkis nagu möödaminnes mõne sõnaga Rita läbielatud rõõmusid ja muresid, ometi äratas ta lugeja südames sügava kaastunde naiskangelase vastu, kaastunde nende murele, kes kaotasid sõjas lähedasi inimesi ja sõpru; äratas sügava lugupidamise nende inimeste vastu isikliku mure mehise ületamise pärast.

Õnnetult kujunes Rita vahekord Kortšaginiga. Kui

³⁷ N. Ostrovski. „Kuidas karastus teras“, Tallinn, 1947, lk. 256, III tr.

Kortšagin puhkenud kiivuse tõttu neiust eemaldus, siis ei osanud Rita sõpra aidata, et see oma vea parandaks, ei julgenud kõnelda Pavelile nende vahel tekkinud arusaamatustest. Mitu aastat hiljem kohtusid nad VLKNU VI kongressil Moskvast. Meenutades minevikku, oma täitumatut unistust, ei mõistnud nad endid hukka; kumbki neist ei elanud minevikumälestustest, vaid oleviku rõõmust.

Rita on oma mehele truud. Ta valis endale teadlikult armastatu, järgnedes oma kiindumusele. Ta jutustas siiralt Pavelile sellest, et tal on perekond, tütar, et ta armastab oma meest. Rita kujutleb perekondlikku elu uut moodi. Erutusega kõneleb ta Kortšaginile, et „meie elu pole ainult võitlus, vaid ka hea tunderõõm“.³⁸

Tema kuju jääb lugejale kauaks ajaks meelde nõukogude naisühiskonnategelase, armastava naise ja emana.

Ostrovski näitab kunstipäraselt noorte kangelaste, kommunistlike noorte ajalugu lahutamatus seoses sotsialistliku revolutsiooni ja Lenini-Stalini partei ajalooga. Ta näitab komsomoliorganisatsiooni meie partei ustava abilise ja reservina, näitab, kuidas partei kasvatas pidevalt noorsugu kommunistlikus vaimus, sisendas noortesse bolševistlikke iseloomujooni — mehisust ja kartmatust, julgust ja visadust, tööarmastust ja parteilist printsiipaalsust.

Ostrovski kujutas realistlikult õieti vanu bolševikke, kelle mõjul arenes ja kujunes Kortšagini ja tema sõprade iseloom. Need vanade bolševikkude kujud on individualiseeritud, nad kõik — Žuhrai, Dolinnik, Ignatjeva, Tokarev, Puzõrevski, Tšernokozov, Ledenev, Žigirjova, Laurin — jäävad lugejaile meelde. Vanad bolše-

³⁸ N. Ostrovski. „Kuidas karastus teras“, Tallinn, 1947, lk. 395, III tr.

vikud on romaanis kujutatud nõukogude noorsoo sõprade ja õpetajatena, tema juhtide ja kasvatajatena. Neis ilmnevad suurepäraselt need kommunisti omadused, milledest seltsimees Stalin kõneles oma ettekandes II Üleliidulisel Nõukogude Kongressil 26. jaanuaril 1924. aastal.

„Meie kommunistid, oleme erilaadi inimesed. Meie oleme loodud erilisest materjalist. Meie oleme need, kes moodustavad suure proletaarse strateegi armee, seltsimees Lenini armee. Ei ole midagi kõrgemat kui au kuuluda sellesse armeesse. Ei ole midagi kõrgemat kui selle partei liikme nimetus, mille rajajaks ning juhtijaks on seltsimees Lenin. Ei ole igäühele võimaldatud niisuguse partei liikmeks olla. Ei ole igäühele antud taluda hädasid ja torme, mis on seotud sellise partei liikmete hulka kuulumisega. Töölisklassi pojad, puuduse ja võitluse pojad, uskumatute kannatuste ja kangelaslike pingutuste pojad — eeskätt need peavad olema sellise partei liikmed. Sellepärast nimetataksegi leninlaste parteid, kommunistide parteid, ühtlasi ka töölisklassi parteiks.“³⁹

Kortšagini ja ta noorte sõprade elu kõikidel etappidel olid bolševikud nende parteilisteks juhtideks ja kasvatajateks. Kuhu elu noori kangelasi ka ei paisanud, ei olnud nad üksi, nad kohtasid igal pool oma vanaimeid seltsimehi. Nii see oli ja nii on see elus. See pärast, kus ei ole Žuhraid või Tokarevit, on seal Dolinnik, Puzõrevski, Ledenev, Žigirjova.

Täiuslikumalt ja eredamalt kujutatakse Žuhraid ja Tokarevit. Nendega puutus Kortšagin kauem kokku, ja nemad aitasid teda rohkem kui teised saada kommunistlikuks nooreks ja kommunistiks.

Fjodor Žuhrai — see on kartmatu sõjamees, ustav

³⁹ J. Stalin, Teosed, VI. kd. Tallinn, 1948, lk. 47.

tšekist ja tähelepanelik seltsimees. Elukutselt veduri-juht, sõjaväeteenistuse poolest Baltimere laevastiku madrus, oli ta alates 1915. aastast partei liikmeks, kes oli ületanud karme õnnetusi ja torme.

Taoliste inimeste juhtimisel, nagu oli Žuhrai, karastus nõukogude noorsugu, talus puudusi, mis olid seotud sõja ja laosega, saavutas võidu. Kirjanik kujutab peamiselt Žuhrai sõjalis-poliitilist tegevust, ega näita tema perekondlikku elu. Selle-eest näitab kirjanik Anton Nikiforovitš Tokarevit parteilise juhina, töö organi-seerijana ja perekonnainimesena. Tokarevi mõjujõud massidele oli suur. Tema autoriteet oli kõigutamatu. Töölised armastasid ja usaldasid teda. Noorsugu nimetas teda armastavalt „papakeseks“. Kõik tundsid Tokarevit kui endist raudtee-töökodade lukusseppa, kui vanimat bolševikku, kes astus partei ridadesse 1903. aastal. Partei asetas teda kõige raskematele ja otsustavamatele tööloikudele. Tokarev oli kitsarööpmelise raudtee ehituse ülemaks. Parteiorganisatsioon tegi talle ülesandeks ehitada iga hinna eest kitsarööpmeline raudtee ja varustada linna küttepuudega. Ta kõneles Fjodorile valu ja uhkusega noorte raskest tööst. „... on võimatu teed valmis ehitada nii viletsates tingimustes, nii väheste tööriistadega ja nii väheste tööjõuga. Aga see-eest kõik kuni viimase ni teavad, et ehitamata jätta ei saa... Kui vaatad neid poisse, siis süda tilgub verd. Nad on võrratult kallid...“⁴⁰

Aga just neid hindamatuid noori kasvatasidki partei-liikmed Tokarev ja Žuhrai, tundsid valu nende pärast nagu oma lihaste laste pärast. Nende poole pöördusid noored inimesed nõu saamiseks, ja nad võtsid neid vastu nagu lihased isad.

⁴⁰ N. Ostrovski. „Kuidas karastus teras“, Tallinn, 1947, lk. 260–261, III tr.

Nii tuli Pavel kaasabi saamiseks Tokarevi juurde komsomoli-büroo ebaõige otsuse puhul. Tokarev palus teda õhtueinele. Tokarevi naine — Darja Fominišna —, asetades Paveli ette taldriku hirsipudruga, ütles venemoodi heasüdamlikult: „Söö, tuvike!“ Sellest kohtumisest ei ole autori poolt kuigi palju kirjutatud, kuid see kutsub esile palju häid tundeid lugejais. Paljudel lugejatel on olnud mälestusväärseid kohtumisi vanade bolševikkudega, kes Tokarevi moodi tõrelevad vigade pärast, kuid annavad nõu, aitavad, ergutavad lahke sõnaga. Ja Kortšagin ei nimeta juhuslikult vestluses Tokarevit isaks, vastates bolševiku hindamatule sõnale „pojuke“.

Romaanis „Kuidas karastus teras“ on tohutu veenmisjõuga näidatud, et komsomoli jõu- ja tugevuseallikas peitub Lenini-Stalini partei juhtimises.

IV

Oma kangelaste kujudes näitas Ostrovski kõikide rahvaste töötajate huvide ühtsust, näitas nõukogude patriotismi jooni, nõukogude inimeste internatsionalismi jooni.

Pavel Andrejevitiš Kortšagin on ukraina rahva poeg. Kus Pavel ka ei viibiks, ei unusta ta oma perekonda; ta armastab piiritult oma nooruspõlve sõpru, armastab aedadesse uppuvat Kiievit, laia Dneprit, Berezdovi rajooni talupoegi, kellede ees ta esineb omases ukraina keeles. Ta armastab nõukogude Ukrainat, ukraina rahvalaule, muretseb valge-poolakatest okupeeritud omase Šepetovka pärast ja ütleb valuliselt Žuhraile: „Kuidas siis, Fjodor, tähendab, ema jääb teisele poole piiri, kui vaherahu sellega lõpeb?“

Tundes palavat armastust ukraina rahva vastu, väljendab kangelane oma iseloomus, oma tegudes ja käitu-

mises internatsionalismi tõelist olemust — töötajate klassiliste ja rahvuslike huvide ühtsust, rahvaste purunenematut sõprust, tajudes kogu täiuslikkusega, et ainult tööliste ja talupoegade võim, nõukogude kodumaa andis meie maa töötajatele vaba õnneliku elu. Sellepärast, armastades palavalt Ukrainat, armastab Pavel Kortšagin kogu hingega nõukogude kodumaad, on uhke tema saavutustele, tema kangelastele, tema suurepärasele kirjandusele. Kangelase elu rasketel päevadel sai tema kaaslaseks nõukogude kirjaniku Furmanovi raamat „Mäss“.

Kujutledes nõukogude rahva ajaloolist heitlust oma võimu eest, sotsialismi ülesehitamise eest, näitas kirjanik õieti vene tööliste, vene bolševikkude — suure vene rahva poegade — osa.

Ajalugu õpetab meid, et endise Vene Impeeriumi kõikide rahvaste töölistes ja talupojades võitlesid nõukogude võimu eest ja et juhtiv osa selles võitluses kuulus suurele vene rahvale ja vene proletariaadile.

Lugedes romaani „Kuidas karastus teras“, tunned vahetult, kuidas tõeliselt rahvuslikud huvid ühtuvad töötajate ühiste huvidega. Ostrovski kangelaste keskel, kes võitlesid kodusõja rinnetel, on näidatud meie maa mitmesuguste rahvaste esindajad. Need olid kangelased-patrioodid: Pavel Kortšagin, ja Fomitšev, Ivan Žarki ja Toptalo, polgu komandör Puzõrevski ja poliitjuht Kramer, parteitöötajad Ignatjeva ja Dolinnik, lätlased — isa ja poeg Litked, Šepetovka kommunistlikud noored Serjoža Bružak ja Miša Levtsükov. Läksid märtrisurma Valja Bružak ja tema seltsimehed, nende keskel noor vene poiss Stepanov. See oli tema, kes kongis enne hukkumist ütles: „Pole vaja pisaraid, seltsimehed! Nutke siin, et mitte nutta seal. Pole vaja verekoertele rõõmu valmistada. Niikuinii pole meil halastust loota, niikuinii tuleb hukkuda, siis juba surgem hästi. Argu

keegi meist põlvili roomaku. Seltsimehed, pidage meele, et suurema peab hästi.“⁴¹

Unustamatute kunstiliste kujude kaudu toob kirjanik esile vene ja ukraina rahvaste sõpruse, vene tööliste osa võitluses nõukogude võimu eest. Venemaa äärmäadel, rahvuslike kaadrite kasvatamise Lenini-Stalini vabastuslike ideede vaimus, rahva kõikide jõudude mobiliseerimisel ennastsalgavale tööle, raskuste ületamisele. Vene nais-bolševik Ignatjeva oli Šepetovkas komsomolirakukese organiseerijaks, Serjoža Bružaki poliitiliseks „ristiemaks“. Ukrainlane Fjodor Žuhrai — Kortšagini esimene bolševistlik õpetaja — oli Šepetovka tööliste põrandaalune organiseerija, vene baltlaevastiku madrus. Kirjeldades kitsarööpmelise raudtee ehitamist Bojarkas, näitas N. Ostrovski, kuidas väljendus siin rahva jõud, tööliste kangelaslikkus. Koos ukrainlaste Žuhrai, Kortšagini, Holjava ja Odarkaga töötavad siin vene inimesed: lukussepp bolševik Anton Nikiforovitš Tokarev, keda Žuhrai nimetab ehituse ideeliseks juhiks ja organisaatoriks, tehniline juhataja Valerian Nikodimovitš Patoškin, teede kümnik vanamees Lagutin, kommunistlikud noored Ivan Pankratov, Homutov, Nikolai Okunev. Koos ukrainlaste ja vene lastega töötab siin tšehh Klavitšek. Vene, ukraina ja teised meie maa rahvad võitlesid ennastsalgavalt Isamaa vaenlastega, talusid kannatlikult külma ja nälga, taastasid laostatud majandust, rajasid sotsialistliku ühiskonna põhialuseid.

Nüüd on meie maa relvastatud eesrindliku tehnikaga, on muutunud industrialiseeritud ja kolhoosikorruga suurriigiks. Nõukogude võimu aastate jooksul kasvas ja tugevnes meie kodumaa rahvaste poliitilis-moraalne

⁴¹ N. Ostrovski. „Kuidas karastus teras“, Tallinn, 1947, lk. 191, III tr.

ühtsus. Sõbraliku perena elavad ja töötavad koos ven-nasvabariikide pojad ja tütreid. Esimene võrdsete kes- kel — suur vene rahvas — osutab vennalikku abi kõi- gile nõukogude pere liikmeile. Tema poegi ja tütreid kohtate te kaugel Põhjas ja Kesk-Aasia põuastes steppi- des, maa läänerajoonide linnade taastamisel ja Eesti põlevkivirajooni ehitusel, Moldaavias ja Karjala-Soome vabariigis.

Ostrovski ei näidanud juhuslikult Pavel Kortšaginit sõpruses vene inimestega, kes etendasid tema elus era- kordset osa (Tokarev, siberlane Ledenev, kaevur Tšer- nokozov, Peterburi naismetallist Žigirjova, Moskva kommunistlik noor Galja Aleksejeva).

„Mitte eraldatus, vaid ühtsus venelaste ja ukrain- laste vahel“ — kinnitab kirjanik — näitab nende sõp- rust ja vennalikku liitumust, nende nõukogude patrio- tismi. Ühtlasi näitab kirjanik-bolševik oma kunstiliste kujude kaudu igas rahvuses klassivastuolude lepita- matust ekspluateerijate ja töötajate vahel, paljastab kodanlike natsionalistide kontrrevolutsioonilist tege- vust. Romaanis kirjeldatakse petljuralaste perioodi suurte ja väikeste atamanide ohjeldamatu omavoli, rahvusliku rõhumise, juutide pogrommide perioodina.

Juutide rüüstamise kirjelduses rõhutab kirjanik, et rikkad juudid — metsatööstur Bluvštein ja pudukaup- luse omanik Fuks — jäävad pogrommist puutumatuks, mille jubedused ja metsikused langevad kõik vaestele juutidele; vaeste juutide ainsateks kaitsjateks on Šepet- ovka töölisel.

Kujutades „pealikut“, atamani Petljurat, polkovnikut pan Golubit, atamani Pavljuk'i ja teisi atamane-kõri- lõikajaid, paljastab N. Ostrovski nende loomuliku põlas- tuse tööliste ja talupoegade vastu, nende otsese sõltu- vuse kapitalistidest ja mõisnikest, nende ukraina kodan- luse ja välismaiste imperialistide huvide teenimise.

Romaanis näidatakse kujukalt, et Petljura või polkovnik Golubi tüüpi kodanlikud natsionalistid püüdsid kasutada rahvuslippu mõisnike ja kapitalistide huvide ning ekspluateerimise vabaduse kaitseks. Ukraina kodanlikud natsionalistid reetsid ukraina rahva huvid saksa imperialistidele ja Entente'ile.

Töötajate huvide ainsaks ustavaks kaitsjaks, järjekindlaks võitlejaks vabaduse ja rahvusliku sõltumatus eest, on bolševike partei. Romaanis näidatakse veenvalt, et ainult kommunistid, oma rahva ustavad pojad, seisid Ukraina tööliste ja talupoegade võitluse eesotsas väliste ja sisemiste vaenlaste vastu, et selles võitluses tuli ukrainlastele appi suur vene rahvas ja meie maa teised rahvad.

N. Ostrovski, kujutades töötajate võitlust nende ühiste huvide eest, näitab samaaegselt seda, et see võitlus lähendas ja ühendas meie maa rahvaid. Kangelane Pavel Kortšagin sõbrustab venelastega ja teistest rahvustest inimestega, nagu näiteks lätlased Laurin ja Valmer, eestlased Peterson ja Vaiman, sakslane Enber, tšehh Klavitšek, juuditari Rita Ustinovitš ja teised

Seega näitas kirjanik, kuidas kodusõjas ja rahuliku töö rindel võitluses mitmesuguste nõukogude võimu vaenlaste vastu kasvas ja karastus Lenini-Stalini juhtimisel noor kaardivägi, oma koosseisult paljurahvuseline, kuid ühtne vaimult võitluses kommunismi eest.

V

Ostrovski näitas õieti oma romaanis tema kangelaste isikliku käitumise lahutamatumust nende ühiskondliku tegevusest. Kortšagini käitumises puudub kahepalgelisus. Oma sõpruses Tonjaga ja Taja Kütsamiga, oma suhtumises neiu Kristiinesse, Frosjasse, Rita Ustinovitšisse, Anna Borkhardtisse, ei ilmuta Kortšagin

egoismi, vaid suurt inimlikku lugupidamistunnet oma seltsimehe vastu.

Kortšagini sõnad ei lähe lahku tema tegudest, ta ei jäta oma sõpra hätta, ei varja lähedaste inimeste eest kõige kibedamat tõde, ei luba midagi, mida ta ei suuda täita. Kui bandiidid püüavad vägistada Anna Borkhardti, siis Pavel, riskides oma eluga, sööstab talle appi. Selle üllameelse teo pärast muutub Kortšagin talle kaliks inimeseks.

Kortšagin ei suuda leppida väikekodanliku eluladiga, ta võitleb kapitalismi-igandite vastu inimeste teadvuses. Komsomolitöötaja Razvalihhini lodev eluviis on tihedalt seotud luiskamise ja petmisega töö juures. Razvalihhin omastab võõra töö tulemusi, ülistab isennast ja madaldab teisi. Säärane töötaja võib ainult tööd lõhkuda, ja Ostrovski annab talle väga tabava nime — Razvalihhin. Sama tabava nime annab kirjanik ka teisele, meile võõrale inimesele — Tšužaninile, kellele teenistus ja ametikoht on isiklike egoistlike huvide teenimise vahendeiks. See on kõlvatu inimene, kes varjab oma roiskunud sisemust välise lihviga, karjerist, kes oma südametut suhtumist alluvate vastu õigustab seaduse kirjatähega. Sama võõras nõukogude noorsoole, hädaohtlik ja kahjulik on labane Failo. Tema elu põhimõtteks on naiste petmine, hooplemine oma armuseiklustega sõprade ees. Kortšaginit vihastab sügavalt Razvalihhini, Tšužanini ja Failo käitumine. Ta saavutab Razvalihhini väljaheitmise komsomoli ridadest. Ebamoraalse jutu pärast nimetab Pavel Failot lojuseks. Joobnud Failo lööb Kortšaginit; Kortšagin, olles sel ajal juba haige (see oli just enne tema ärasõitu kuurorti), ei suuda taltsutada oma viha ja lööb kaabakale tamme puust taburetiga pähe. Parteikohtu ees tunnistab Kortšagin täielikult oma süüd. Ta mõistab end ise ausalt hukka. „On juba ammuigi möödunud see aeg, mil töö-

tasin rohkem rusikatega kui peaga. Juhtus avarii, ja enne, kui seda taipasin, sai Failo vastu kolpa.

Failo on vastik nähtus meie kommunistlikus eluolus. Ma ei suuda mõista, ma ei lepi kunagi, et revolutsioonäär-kommunist võib samal ajal olla kõige häbematum elajas ja lurjus.“⁴²

Kortšagin jääb terviklikuks, printsipiaalseks nii töös kui ka eluolus, oma mõtteis ja oma tegudes. Ausalt ja siiralt suhtub ta inimestesse. Kandes südames suurt ja õrna tunnet sümpaatse töölisneiu Taja vastu, ei suuda ta varjata seda rasket tulevikku, mis Tajat ootaks, kui ta saaks tema naiseks. See Kortšaginitale omane siirus tõestab tema südamepuhtust ja sügavat piiratud armastust lähedase inimese vastu.

Sõnakunstnik kujutab Tajat umbusklikuna noorte meeste suhtes. Õe õnnetu abielu on tekitanud selle umbusalduse. Ta hindab Kortšaginit kõigepealt vastustunnet oma sõnade ja käitumise eest, tohutut tahtejõudu, julgust võitluses väikekodanlusega. Ta püüab olla Paveli sarnane ja armastab noormeest sellepärast, et viimane ei sarnane sellistega nagu tema isa, kes on eluaeg piinanud ema, ei sarnane sellistega nagu tema loodrist vend, või sellistega, nagu tema õemes, — joomar ja sulid.

Abielu Kortšaginita köitis Tajat hea inimliku tööeluga, äratas temas püüde saada iseseisvaks inimeseks. Kas Taja võis tol ajal aimata Kortšaginit eelseisvat tragöödiat? Muidugi mitte, sest Kortšagin ise ka ei kaotanud lootust oma tervise taastamisele.

Taja sai Paveli-vääriliseks sõbraks, jagades temaga muret ja rõõmu. Pavel pidas oma sõna: ta püüdis selle poole, et Taja sammuks sedasama töö- ja võitluserada,

⁴² N. Ostrovski. „Kuidas karastus teras“, Tallinn, 1947 lk. 403—404, III tr.

ja see kasvatas Tajas Kortšagini iseloomujooni. Taja jäi lõpuni oma mehe parimaks sõbraks, tema abiliseks.

Kortšagini küju on romaanis „Kuidas karastus teras“ antud keerukas ja mitmepalgelises vastastikusel mõjus teiste tegelastega. Ulatuselt just mitte suures romaanis „Kuidas karastus teras“ on kuni 174 tegelast, nimetud kaasa arvamata. Peaaegu kõikide osalistega puutub Kortšagin ühel või teisel määral kokku, ja ka need, kellega ta otseselt seotud ei ole, etendavad tähtsat osa selle tegelikkuse näitamisel, millest romaan annab ulatusliku pildi.

Sügavat rahva kurbust juhi surma puhul kujutatakse Kortšagini lähedaste sõprade ja tuttavate kibedate elamuste kirjeldamise kaudu. Meie ei näe teda ennast sellel kogu rahvale raskel momendil, kuid teame, et tema kurbus oli sama sügav nagu tema sõprade, Šepetovka tööliste, kogu nõukogude rahva kurbus.

Telegrafist ei suutnud oma kolmekümne kahe aastase tööpraktika jooksul esmakordselt uskuda vastu võetud telegrammi teksti: „Ta libistas kolm korda silmad üle ridade, ent sõnad kordasid kangekaelselt: „Suri Vladimir Iljitš Lenin“. Vanamees kargas jalule, tõstis lindi spiraalse rulli üles, puuris seda silmadega. Kahe meetri pikkune ribake kinnitas seda, mida ta uskuda ei suutnud! Ta pööras surnukahvatu näo oma noorte naiskaaslaste poole, ja need kuulsid ta kokkunud hüüatust:

„Lenin on surnud!“⁴³

Poolakast vedurijuhi kohta on antud vaid mõned, kuid emotsionaalselt tugevad ja sügavalt tõetruud read: „Otseühenduse Šepetovka—Varssavi poola veduri-

⁴³ N. Ostrovski. „Kuidas karastus teras“, Tallinn, 1947, lk. 379—380, III tr.

juht, saanud teada ärevate vilede põhjuse, jäi minutiks kuulama, tõstis siis aeglaselt käe ja tõmbas ketikest, mis avab vile klapi. Ta teadis, et ta vilistab viimast korda, et ta edaspidi ei teeni enam sellel veduril, ent ta käsi ei vallandunud keti küljest, ja ta veduri ulumine kergitas kupee pehmeilt diivaneilt kohkunud Poola kullereid ja diplomaate.“⁴⁴

Selle lühikese joonisega rõhutas autor kogu maailma tööliste määratu suurt armastust suure Lenini vastu.

Juhi surmale vastasid tööliselid massilise Lenini-Stalini partei ridadesse astumisega. N. Ostrovski romaanis kajastub tõepäraselt see Lenini kutse. Parteisse astusid parimad tööliselid, kelleks olid vedurijuht Poleontovsky, 35-aastase tööstaažiga, vedurijuht Bružak, lukussepp Artjom Kortšagin, kelledega samaaegselt sajad tuhanded tööliselid said kommunistideks-leninlasteks.

VI

Romaan „Kuidas karastus teras“ kuulub sotsialistliku realismi eepiliste teoste hulka ja tema kompositsiooniliseks aluseks on nõukogude riigi arengu esimese faasi ajaloolised sündmused; need tingivad isiksuste elu ja tegevuse käigu. Tähtsad muudatused meie maa elus on sõlmpunktideks kangelaste tegevuse kujutamisel, on terve rea peatükkide alguseks või lõpuks ja jagavad romaani kahte ossa. Romaani esimene osa haarab osaliselt revolutsioonielset ajajärku, 1917. aasta sündmusi, kuid peamiselt kodusõda Ukrainas, teine osa — taastamisperioodi ja sotsialismi pealetungi kogu rindel.

Kirjanik peab kinni ajalooliste sündmuste kujutamise kronoloogilisest järjestusest ja näitab oma kangelaste,

⁴⁴ N. Ostrovski. „Kuidas karastus teras“, lk. 381.

eriti Pavel Kortšagini, elulookirjelduste ja tegevuse kaudu sündmusi, tegelikkuse olulisemaid külgi, poliitilisi meeleolusid, uue inimese kujunemist, tema võitlust vana maailma vastu uue maailma kindlustamise eest, inimeste nõukogulikku suhtumist töösse, õpinguisse ja olustikku.

Ostrovski kangelasel on sündmustest lahutamatud. Nad moodustavad liikumapaneva ja otsustava jõu; kangelasi näidatakse oma saatuse loojate ja määrajatenä.

Romaani kompositsiooni ajalooline alus andis autorile võimaluse näidata sotsialistliku iseloomu kujunemist vastavalt meie maa inimeste ümberkasvatamise protsessile, näidata kangelaste poliitilist ja kultuurilist kasvu, nende poolt raskuste ületamist ja Kortšagini ülesaamist tragöödiast kui kogu maa materiaalse ja kultuurilise tõusu, rahva moraalse jõu ja nõukoguliku korra võidu järeldest. Iga peatükiga esitab kirjanik uusi ühiskondlikke nähtusi, milles avalduvad tegelaste iseloomujooned.

Bolševistliku iseloomu kujunemine nähtub noorte kangelaste üleminekuprotsessis stiihilisest, episoodilisest klassivõitlusest osavõtust teadlikule sotsialistlikust revolutsioonist osavõtule. Romaani algul kujutatakse alaealiste tööliste isiklikku episoodilist tegevust arenevates sündmustes. Serjoža Bružak saab laost vintpüssi, ta ei anna seda üle saksa okupantidele, vaid peidab selle. Pavka Kortšagin näppab saksa leitnandilt revolvri, kuigi ta veel ei tunne vaenlase vastu võitlemise meetodeid ega viise.

Mahalaskmise-ähvardusega andis saksa väejuhatuse käsu relvade äraandmiseks, kuid siiski jäi kuus tuhat vintpüssi ära andmata. See fakt etendab romaanis väga tähtsat faabulaosa, kuulutades ette rahva veel vihaseimat võitlust väliste ja sisemiste vaenlaste vastu. Ja

kirjanik näitab selle võitluse arengut, selle mõju inimestele, noorsoo muutumist teadlikkudeks võitlejateks. Seda näidatakse kangelaste konkreetsete tegude ja käitumise kaudu, nende suhtumise kaudu nõukogude võimu vaenlastesse, nende kohustuste täitmise kaudu kodumaa vastu. Romaan on tulvil nõukogude inimestele tüüpilisi kangelaslikkuse eeskujusid, ja need kõnelevad ideelise sisu ja kunstilise vormi rikkusest. Kangelased võitlevad rahva ühise ürituse eest, kuid igaüks neist sooritab oma kangelasteod erilistes tingimustes, erineva aktiivsuse, tähenduse jne. astmega. Kangelaste kunstipärane individuaalsus, tegevuskoht ja olukord on poliitiliste ja sõjaliste sündmuste, maa majandusliku elu üldistuse vahendiks. Nii väljendavad nõukogude rahva kangelaslikkust kodusõja-aastail veenvalt sellised draamatilised stseenid, nagu Šepetovka elanikkonna suhtumine saksa okupantidesse, saksa karistussälga kohaletoimetamise nurjaajamine Politovski, Bružaki ja Artjomi poolt, punavägede lahkumine Šepetovkast, lahingud Dnepri pärast, millest võtab osa Serjoža Bružak, Kortšagini osavõtt lahinguist Žitomiri all. Igast lahingust võtab osa Kortšagini kõrval palju kangelasi, kuigi mõned neist pärast enam romaanis ei esine. Terves reas lahingutes tuuakse esile kesksete kujudena Bružak ja Ivan Žarki. Kirjanik joonistab pilte Budjonnõi ratsaväe kihutavatest rünnakutest, jalaväe tegevusest, Dnepri forsseerimisest, lahingutest Perekoopi pärast, milledest võtavad osa mitmed romaani kangelased. Krimmi vabastamisel Wrangeli jõukudest ilmneb kommunistliku noore — kuulipildur Ivan Žarki kangelaslikkus.

„Ja sügiseses rõeskes öös astusid kümned tuhanded töötava rahva pojad merekitsuse külma vette, et öösel ületada Sivaš ja anda kindlustustesse pugunud vaenlasele selja tagant hoop. Nende tuhandete hulgas sam-

mus ka Žarki Ivan, hoides hoolikalt pea kohal oma kuulipildujat.

Ja kui aovalguse saabudes Perekop hakkas meeletus võitluspalavikus keema, kui tuhanded tormasid otserünnakul läbi tõkete edasi, ronisid valgete tagalas, Litovski poolsaarel, kaldale esimesed Sivaši ületanud kolonnid. Ja üheks esimeseks, kes ronis ränikivisele kaldale, oli Žarki.

Puhkes ennenägematu julm lahing. Valgete ratsavägi tormas kiskja metsikusega veest väljuvatele meestele peale. Žarki kuulipilduja külvas surma, ilma et ta oleks kordagi peatunud. Ja tinavihmas langes hunnikute kaupa mehi ja hobuseid. Palavikulise kiirusega asetaski Žarki kuulipildujasse üha uusi ja uusi padrunkettaid." ⁴⁵

Iga lahingu kirjeldamisel varjundab Ostrovski oma pära, mis sõltub ümbrusest, aastaajast, lahingutaktikast ja, peamiselt, nõukogude inimeste kangelaslikkusest. Paljud Ostrovski kangelased andsid oma kauni elu võidu nimel vaenlase üle. Dnepri forsseerimisel hukkus Miša Levštšukov.

„Kui nad kõikuvast ujukist üle jooksid, lendas sealt, mäe tagant tigidalt sisisedes üle nende peade mürsk ja rebestas vett. Ja samal hetkel sulpsatas Miša ujuki alla. Vesi neelas ta, ega andnud teda tagasi..." ⁴⁶

Palavas lahingus Žitomiri all hukkus uljas budjonõilane Toptalo. Ta kihutas koos Kortšaginiga vaenlaste vastu, raius „halastamatu löögiga“ leegionäride päid maha, sööstis otse vaenlase kuulipildujale.

„Samal sekundil hakkas kuulipilduja metsikult ja

⁴⁵ N. Ostrovski. „Kuidas karastus teras“, Tallinn, 1947, lk. 211, III tr.

⁴⁶ N. Ostrovski. „Kuidas karastus teras“, lk. 194.

palavikuliselt rutates käristama. Ja Toptalo langes ühes oma mustaga, nõelatuna kümnest kimalasest.“⁴⁷

Võitleja Poraiko, sattudes vaenlase piiramisrõngasse, ei andnud ennast vangi, vaid viskas granaadi enda jalgade alla, hukkus ise, kuid tabas ka vaenlasi.

Vaenlase kuul niitis Ukraina stepis Serjoža Bružaki.

„Värahtas hoobist. Astus vastu põletavale valule, mis käristas rinda, vaarus, ei karjatanud, kahmas kätega õhku, pigistas rusikad ägedasti rinnale ja, kumardus ettepoole, nagu valmistuks hüppeks, langes raudraske kehaga maha, ja ta helesinised silmad suundusid liikumatult stepi mõõtmatusse.“⁴⁸

Diviisiülema Letunovi surmast saab lugeja teada Kortšagini hüüde kaudu, mis kutsub üles kätte maksma vahva diviisiülema eest, ning Šepetovka kommunistide ja kommunistlike noorte rühma hukkumisest — pealtnägija, vanamehe Samuili jutustusest. Kõik need pildid ja stseenid kangelaste hukkumisest on oma sisult ja vormilt sügavalt tüüpilised juhud, iseloomustavad nõukogude rahva võitlust välismaiste interventide ja valgete kindralite vastu, bandiitide ja kulakluse vastu, milles langes kangelassurma meie kodumaa paremaid poegi ja tütreid. Uhtlasi näitab kirjanik inimeste vaimset kasvu nõukogude korra tingimustes, Töölis-Talupoege Punaarmee ridades. Serjoža Bružak kasvab komsomoli juhiks, vahvaks võitlejaks, kes „tapab selleks, et lähendada päeva, millal maa peal enam ei tapeta ühteist“.

Kurnatust ja alandatust muutub Frosja andunud nõukogude inimeseks. Endist madrust Žuhraid näidatakse lugejale põrandaaluse töö organiseerijana vaen-

⁴⁷ N. Ostrovski. „Kuidas karastus teras“, Tallinn, 1947, lk. 186, III tr.

⁴⁸ N. Ostrovski. „Kuidas karastus teras“, lk. 209—210.

lase tagalas ja hiljem ettenägeliku ja otsustusvõimelise tšekistina võitluses kontrrevolutsiooni jäänuste vastu. Töökodade lukussepp Tokarev ilmutas kitsarööpmelise raudtee ehitamisel häid organisaatorlikke võimeid, oskust masse juhtida, mõjutada töölisi, tõsta tööentusiasmi. Tema poliitilise tegevuse järgmiseks sammuks on töö partei rajoonikomitee sekretärina, kus ta paisab silma nõudliku juhatajana ja noorsoo lähedase sõbrana — kasvatajana.

Vastastikusel sõltuvusel teiste tegelaste enamikuga kujutab autor peakangelast — Pavel Kortšaginit — kui üht sündmustest osavõtjat. Iseloomustav on see tõsiasi, et ei ole ühtegi peatükki, kus Kortšagin esineks ainu-kangelasena, lahus kollektiivist, sündmustest. Polnud juhuslik, et autor pühendas kaheksateistkümnest peatükist ainult kolm viimast Kortšagini haigusele, ja nendeski on näidatud kõigepealt kangelase võitlust koha eest rivis sotsialistliku ülesehitustöö taustal, mil lasti käiku uued ja uued tehased, mil Dneprostroi sai Dneprogressiks, mil iga päevaga kasvas töö-eesrindlaste armee, kellede hulgast Ignat Pankratovi südamelähedast nime Pavel kuulis rõõmuga raadio kaudu. Kortšagin innustus kommunistlike noorte uue põlvkonna kangelastegudest. Ületanud tragöödia, pöördus kangelane tagasi rivvi uue relvaga, astus uuele tegevusalale, millest N. Ostrovski kavatses edaspidi jutustada kui Kortšagini suurest õnnest.

Kangelaste dramaatilised konfliktid, hingelised läbielamused on tihedalt seotud ühiskondlike konfliktide ja muudatustega kogu maa elus. Nii näiteks kujutatakse Paveli dramaatilist konflikti Tonja Tumanovaga kui vana ja uue, kommunistliku moraali ja väikekodanlike tõekspidamiste vahelist lepitamatut võitlust. Kortšagini konflikti Tsvetajevi ja Dubavaga ei lahenda autor eraldatuna partei ühisest võitlusest trotskistliku oposiit-

siooni vastu. Kirjanik püüab näidata partei ridade ühtsust, meie partei kindlat tuge töölisklassis; ta ei püüa oma kangelast liialt esiplaanile tõsta. Pavel Kortšagini võitlusest trotskistide vastu loeme Olga Jurenjeva kirjast Talja Lagutinale. Kirja ei loeta koduses miljöös, vaid partei konverentsil, ja Lagutina kasutab kirja kui tõendit opositsionääride vaenuliku tegevuse kohta. Piirdudes Kortšagini kirjaga, näitab Ostrovski ulatuslikult kommunistide-töölisdelegaatide esinemisi partei liini kaitsmisel, nende üksmeelt ja koondatust Lenini-Stalini lipu ümber, näitab opositsiooni täielikku purustamist ja partei pealiini võitu. Sel teel näeme, et romaanis ei esine kunstlikku dramaatilist konflikti ega osaliste lahtikiskumist ja eraldatust sündmustest. Kirjanik püüab järjekindlalt näidata kangelaste tegevust kui meie rahva, meie Punaarmee, meie bolševike partei sõjalise, poliitilise ja tööalase tegevuse osakest. Tavaliselt kirjeldab N. Ostrovski esiteks olukorda kogu maal, rindel või linnas, ja läheb siis üle oma kangelaste näitamisele. Ta teostab seda oma peatükkide ülesehitamise erisuguste võtetega. Nii saab esimese peatüki lõpul lugeja teada, et Pavka läheb tööle elektri-jaama. Kuid kirjanik ei ava teist peatükki Paveli töö kirjeldamisega elektrijaamas, vaid annab kokkusurutult poliitilise olukorra iseloomustuse väikese linna kohta, mis peegeldab poliitilist olukorda kogu maal: tsaari kukutamine, massiline deserteerumine rindelt. Siis, nimetades daatumit (kevad 1918. aastal), näitab autor Punaarmee väesalga saabumist Šepetovkasse, relvade väljaandmist elanikkonnale ja punavägede lahkumist. Punavägede tuleku tähistamiseks esitab autor noorsoo pidustuse, mille haripunktil Artjom kutsub Pavka ja tutvustab teda Žuhraile. Järgmisel päeval tungivad saksa okupandid linna. Ja edasi läheb autor üle oma kangelaste konkreetsele kirjeldamisele. Ta näitab neid

osavõtjana võitlusest nõukogude isamaa väliste ja sise-
miste vaenlaste vastu.

Romaani teise osa esimeses peatükis teeb autor tähelepaneku keskpunktiks võitluse kontrrevolutsiooni-
lise mässu vastu, kuid lõpetab peatüki selliste ridadega,
mis näitavad otseselt olukorda kogu maal ja määratle-
vad meie kangelaste eelseisvad tööülesanded raskel
1921. aastal.

„Vaibus häire.

Kuid uus vaenlane ähvardas linna: tardumus teras-
teedel, ning selle järel külm ja nälg.

Leib ja küttepuut otsustasid kõik.“

Kogu maa üldise olukorra ja kangelaste tegevuse
orgaanilise seose näitamine ühineb Ostrovski juures
kirjelduse kokkusurutuse ja sihiteadlikkusega. Autor
ei lange pisiastjadesse, olustikulistesse detailidesse, ei
mõtle välja põnevaid seiklusi. Kogu tema tähelepanu on
koondatud sellele, et täiuslikumalt väljendada oma
mõtet, oma ideed. Kompositsiooni kokkusurutus ja sihi-
teadlikkus lubasid autoril kõigest ligi 23 trükipoogna-
lise mahuga raamatus näidata komsomoliorganisatsiooni
tekkimist Ukrainas, noorsoo osavõttu kodusõjast ja
rahulikust sotsialistlikust ülesehitustööst.

Kokkusurutuse ja sihiteadlikkuse illustreerimiseks
võib tuua mitu näidet, mis iseloomustavad kogu raama-
tut. Esimese osa esimeses peatükis näitab kirjanik alles
viimasel leheküljel Artjomi kättemaksu Prohorovile,
Artjomi vahistamist, tema muretsemist Pavka pärast ja
Pavka sügavat tänu vennale. Raske on öelda, kas nende
stseenide mõjujõud oleks suurem, kui kirjanik oleks
neid „ilustanud“ olukorra miljöö, nägude ilme, rõivas-
tuse jne. kirjeldamisega. Selge on vaid, et see väikene
lehekülg erutab lugejat vendade-töölise siira sõpru-
sega, kusjuures Pavka armastuse- ja tänutunnet venna
vastu ei väljendata kangelase sõnadega, vaid žestiga:

„Pavka surus tugevasti mõlemate kätega Artjomi hiiglasuurt kätt.”

Joonistades üksikuid episoode Kortšagini ja teiste kangelaste rindeelust, annab autor lahinguoperatsioonide iseloomustusi, kirjeldab Esimese Ratsaarmee väeosade rünnakuid, Perekopi vallutamislahinguid, kusjuures Kortšagini tegevuse näitamine piirdub taoliste üldistustega.

„Juba aasta kihutas Pavel Kortšagin mööda kodumaad kuulipildujakaarikul, suurtüki eelikul, halli ära-raitud kõrvaga hobuse seljas. Oli muutunud mehiseks ja tugevaks, kasvanud suureks kannatustes ja raskustes.

Oli jõudnud juba paraneda nahk, mille rasked padrunitaskud olid veriseks hõõrunud, ent ikka ei olnud veel kadunud juba kõvaks muutunud, püssirihmast tekitatud mõhnad.

Palju hirmsat oli Pavel selle aasta jooksul näinud. Uhes tuhandete teiste võitlejatega, samasugustega nagu tema ise, kaltsudes ja puudulikult riides, ent kaasa kistud oma klassi võimu eest peetava võitluse kustumatust leegist, käis ta jala oma kodumaa risti-rästi läbi ja oli vaid kahel korral sellest marukeerisest eemal.

Esimest korda haava pärast puusas, teist korda siis, kui ta kahekümnenda aasta kärekülmas veebruarikuus viskles kurnavas tüüfusepalavikus.”⁴⁹

Autor peab vajalikuks vaid lühidalt teatada, mida Kortšagin on aasta jooksul läbi elanud, mida ta on teinud ja milliseks ta on kujunenud; kirjanik ei süvene kangelase elamuste täpsesse kirjeldamisesse.

Selliste pikkade ajavahemikkude sündmuste üldistamisega kiirendab Ostrovski üleminekut meie maa ja oma kangelase arenguloo järgmise tähtsaima etapi

⁴⁹ N. Ostrovski. „Kuidas karastus teras”, Tallinn, 1947, lk. 175—176, III tr.

kujutamisele. Sellega seoses kasutab ta ka päeviku kirjutamise võtet; päevikute leheküljed jutustavad lühidalt kangelase elust ja annavad samaaegselt edasi päevikute autorite, arsti Niina Vladimirovna ja komsomolitöötaja Rita Ustinovitši, meeolulid. Ja kui autor läheb romaani lõpule, kasutab ta võrdlustavaid üldistusi, milles teoses kirjeldatud olevik ja minevik lugeja silme ette kerkib. Lugeja nagu taastaks sellega läbiloetu ja tajub sügavamalt romaani sisu kogu sügavust.

„Kui antennikiir tõi Magnitogorskist teate noorte vendade kangelastegudest, kes olid Kommunistliku Noorsoo Internatsionaali lipu all asunud Kortšagini põlvkonna asemele, oli Pavel õnnelik.

Kujutlusse ilmus lumetorm — metsik nagu hundi-kari, käre Uraali pakased. Tuul ulub, kuid öösiti klaasib tugevas lumetormis rühm teisest kommunistlike noorte põlvkonnast kaarlaternate tulekumas hiigelhoonekorpuste katuseid, kaitstes tohutu kombinaadi esimesi ahelikke lume ja pakase eest. Pisikesena tundus ehitus metsas, mille juures võitles lumetormiga Kiievi kommunistlike noorte esimene põlvkond. Maa kasvas, kasvasid ka inimesed.“⁵⁰

Säärane võrdlus näitab sugulaslikku ajaloolist päritavust põlvkondade vahel, iseloomustab eredamalt meie saavutusi, innustab kangelast ennast ja koos temaga ka lugejat uutele kangelastegudele.

Ostrovski on osanud joonistada meeldejääva portree. Pavel istub kaldal, kustumatu tuluke mustades silmades, ja õngitseb kala; juba loeb ta Tonjaga raamatut, kuulab Žuhrai siiraid sõnu; tormab paremal tiival rünnakusse, kõnnib mööda kitsarööpmelist raudteed, laksutades katkise kalossiga; siis pöördub ta parteisse astumi-

⁵⁰ N. Ostrovski. „Kuidas karastus teras“, Tallinn, 1947, lk. 448, III tr.

sel soovitusel saamiseks vana Tokarevi poole; nüüd juhatab ta ringkonnakomitee istungit ja nõuab Razvalihhini väljaheitmist komsomoli liikmete hulgast, vestleb Ustinovitšiga Moskvast; siis avaldab ta armastust Tajale, kirjutab juba pimedana transpandi abil ilukirjanduslikku teost.

Ostrovski annab harva kangelase näo, figuuri, kõnaku, rõivastuse kirjeldusi; enamikul juhtudel joonistab ta portreed ja spetsiifilisi detaile kangelase tegude ja käitumise kaudu, iseloomu ühe või teise joone näitamise teel. Näiteks, Tokarev ütleb Pavelile: „Võta, pojake, loe vana harjumuse järgi ajalehti... Minu silmad lonkavad.“ Säärase võttega märgib kirjanik ära Tokarevi nõrga silmanägemise, kuid ta ei koonda lugeja tähelepanu suurepärase vana mehe füüsilisele puudusele, vaid tema heasüdamlikule, külalislahkele suhtumisele nooresse Kortšaginis ja Paveli pojalikule tähelepanule Tokarevi suhtes.

Kunstipärase detailid etendavad romaanis alati abistavat osa isiksuste vaadete, nende käitumise näitamisel. Kohates Kortšaginit kitsarööpmelise raudtee ehitamisel pöörab Tonja Tumanova otsekohe oma tähelepanu tema riietusele, „fantastilistele“ kingadele, määrdunud käterätikule tema kaelas. „Näib, et katlakütja pole oma elus mullakaevamisest kaugemale saanud,“ mõtleb Tonja. Kuid need üksikasjad kutsuvad lugejas esile Tumanova terava hukkamõistmise ja sügava lugupidamise Pavel Kortšagini vastu.

N. Ostrovski näitab realistlikult meie kodumaa, bolševike partei ning komsomoli elu ajaloolisi sündmusi ja fakte. Nõukogudemaa põhjalikud sotsiaal-majanduslikud muudatused tingisid kõne- ja kirjanduskeele uuenemise. See avaldus paratamatult ka nõukogude kirjanike loomingus. Romaani „Kuidas karastus teras“ ilmuvad taolised sõnad, mis leidsid tee laiade rahva-

masside eluolusse alles pärast Oktoobrirevolutsiooni. Nende hulgas leiame selliseid sõnu nagu: komsomol, kommunistlik noor, rajooni täitevkomitee, külanõukogu, partei rajoonikomitee, revolutsiooniline komitee, puna-armeelane, Riikliku Poliitilise Peavalitsuse (GPU) volinik, tšekist, küla kehvikute-komitee, Punaarmee, kolhoos, Leningrad, Välisasjade Rahvakomissariaat ja teised. Uue kõla said ka vanad sõnad, täitudes uue ideelise sisuga, näiteks: õnn, võit, isamaa (sotsialistliku isamaana), rõõm, kurbus (maailm ei tundnud veel niisugust kurbust, nagu rahva kurbus Lenini surma puhul), julgus, armastus ja põlastus.

Paljusid Ostrovski ütelusi õpivad inimesed pähe kui sügavaid ja kalleid sõnu: „Kõige kallim inimesele — see on elu.“ — „Oska ka siis elada, kui elu muutub talumatuks, tee oma elu kasulikuks.“ — „Inimene juhib harjumust, mitte aga ümberpöördult.“ — „Minu jaoks ei ole midagi hirmsamat elus kui rivist välja langeda...“

Kortšagini Šepetovka seltsimeeste haul antud töötuse sõnad on raiutud „Noore kaardiväe“ kangelaste ausambasse Krasnodonis.

Uute sõnade tähendus Ostrovski romaanis „Kuidas karastus teras“ ilmneb näitlikult väikeses katkendis Grišutka Horovodko surmast.

„Külanõukogu avaras majas lebas rohelisega kaunistatud laual Grišutka, kaetud Nõukogude lipuga. Enne võimude saabumist ei lastud tema juurde kedagi, lähel seisid valves punaarmee-lane-piirivalvur ja kommunistlik noor. Kortšagin astus majja, läks laua juurde ja tõmbas lipu kõrvale.

Vahakarva kollane, pärani avatud silmadega, millesse surmaeelne valu oli vajutanud oma pitseri, lebas Grišutka, pea küljele vajunud. Millegi teravaga purustatud kukal oli kaetud kuuseoksaga.

Kelle käsi oli tõusnud selle noormehe vastu, kelle ema, ainsa poja ema, lesk Horovodko oli kaotanud revolutsioonis oma mehe, endise veskisulase ja päras-tise küla-kehvikute komitee liikme.“⁵¹

Uued sõnad rõhutavad siin eredalt neid sotsiaalseid muudatusi, mis on toimunud inimeste elus. Tapetud Grišutka lebab külanõukogu laual, kaetud Nõukogude lipuga. Valves seisavad punaarmee-lane-piirivalvur ja kommunistlik noor. Autor toonitab, et Horovodko ema oli kaotanud revolutsioonitules ka oma mehe, küla kevnikute-komitee liikme. Nagu teada, tähendas kevni-kute-komiteede periood sotsialistliku revolutsiooni eda-sist arengut külas, proletariaadi diktatuuri kindlusta-mist, kulakluse purustamist. Külas kees karm klassi-võitlus, meeletus vihas tapsid kulakud nurga tagant parimaid inimesi, nagu olid seda isa ja poeg Horo-vodkod.

Romaani keele uudsus avaldus kõigepealt tema kangelaste kõnes, mis väljendas imetusväärse paindu-vusega nende olemust. Juba selle järgi, kuidas N. Ost-rovski kangelased räägivad, võib kujutleda nende kul-tuurilist taset, poliitilist suunda, huve ja ajesisid. N. Ost-rovski kasutab osaliste kõnet ühe põhimise vahendina iseloomu näitamisel.

Romaani „Kuidas karastus teras“ autor näitab oma talenti, andes tegelastele nende omapärase väljendus-laadi, mis toob välja inimese meeleolu ja iseloomu-jooned.

„Nõnda, sa siis ütled, et lõpetasid juba ülikooli, võtsid läbi kõik teadused; nüüd hakkasid siis solgiga pihta?“ ütleb Artjom Pavka koolist väljaheitmise ja puhvetisse siirdumise puhul. Kõne on tulvil mitte

⁵¹ N. Ostrovski. „Kuidas karastus teras“, Tallinn, 1947, lk. 364, III tr.

hukkamõistvat, vaid Pavkat ergutavat huumorimeelt; see näitab, et tsaariajal oli töölisele tee hariduse juurde suletud. Ja seda venna meeleolu taipas Pavka tema sõnadest ja liigutustest; ta hingas kergendatult: „Läheb nähtavasti läbi ilma parkimata.“⁵²

Väikeses kambrikeses, kuhu petljuralased Pavka heitsid, istub ka teisi inimesi. Autor kirjeldab nende välist ilmet, nimetab neid nimepidi, teatab igaühe kohta, miks ta siia sattus. Niipea kui „samogonniajaja“ rääkima hakkas, kujutleme kohe eredalt seda pugejalikku nais-spekulanti. Kristiine lühikeses vestluses Paveliga kerkib selgesti meie silme ette suurepärase taluneiu kuju. Kambrisse ilmub uus vahialune, juuksur Šlema, ja kohe esimestest sõnadest selgub tema pale ja iseloom.

Bolševik Dolinniku lühike sisukas kõne, iga sõna täpselt kaalutletud, eraldab teda teravalt kõikidest teistest vangidest. Tema kõne sarnaneb Žuhrai kõnega, kuid Žuhrai kõnel on siiski ere omapära. Ta armastab madruste väljendusi: „Mina, muidugi, tegin otsad lahti.“ — „Siia ma, vennake, jään mõneks päevaks ankrussel!“ jne., mis iseloomustavad vana kogenud meremeest.

Noore Pavka Kortšagini kõne erineb mehistanud võitlejaks saanud Kortšagini kõnest. Kõne teeb läbi suuri muudatusi koos kangelasega. Asi ei seisa mitte ainult selles, et kangelase kultuurilisuse kasvuga kaovad tema kõnest argoo-sõnad nagu: „löödi välja“, „hakkab lobama (hakkab sõimama)“, „pani koğu jõust linna poole plagama (jooksma)“, „las ma venitan veidike (mängin lõõtspilli)“, „aitab jamast“ j. t. Paveli kõne muutub sisukamaks, see väljendab tema kui nõukogude inimese vaimset kasvu. Pavel Kortšagini kuju ei saa kujut-

⁵² N. Ostrovski. „Kuidas karastus teras“, Tallinn, 1947, lk. 19, III tr.

leda ilma tema töotuseta Šepetovka seltsimeeste haulal, ilma tema kõneluseta Tonja Tumanovaga Bojarkas, ilma tema arutlusteta elust ja surmast, mõtetest võitluse kohta rivisse tagasipöördumise eest. Säilitades endise lihtsuse, särab Paveli kõne sügavast tähendusrikkusest.

Kui noor Pavka lubas endale toorusi, ei osanud alati sõnades väljendada oma viha vaenlase vastu, vaid tihtipeale kakles „õigluse nimel“ kurnajate pojakestega, siis täiskasvanud Pavel Kortšagin oskab ja teab, mida vaenlasele oelda, säilitades seejuures nõukogude inimese väärikust.

Poola missiooni rahvusvahelises vagunis, kuhu Pavel tuli elektrijuhet parandama, kohtas ta Nelli Leštšinskajat, kes oli leidnud proteksiooni panide Poolas. Kaks lepitamatut vaenlast seisid üksteise vastas, kummalgi oli oma minevik, mälestused, mis tugevdasid vihkamist üksteise vastu.

„Ütelge, kas on tõsi, et meie maja on tühjaks riisutud ja laguneb? Arvatavasti on lehtla ja lillepeenrad kõik pahupidi tuhnutud?“ küsis Nelli rõhutult.

„Maja on nüüd meie, aga mitte teie oma, ja meil pole mingit mõtet seda lõhkuda.“

Nelli naeratas sarkastiliselt.

„Ohoo, ka teid on nähtavasti välja õpetatud! Noh, muuseas, siin on Poola saatkonna vagun, ja selles kupees olen mina käskija, aga teie, nii nagu olite ori, olete selleks ka jäänud. Teie töötate praegugi selleks, et minul oleks valgus, et mul oleks mugav siin diivanil lugeda. Varem pesi teie ema meile pesu ja teie kandsite vett. Nüüd kohtusime jällegi samas olukorras.“

Ta kõneles seda võidutseva kahjurõõmuga. Puhastades noaga juhtmeotsa, silmitses Pavel poolatari varjamatut pilkega.

„Teie jaoks, kodanikuke, poleks mina siin roosteta-

nud naelagi seinä l  n  d, aga kui kodanlased on välja mõelnud diplomaadid, siis meie peame margist kinni ega raiu nende p  id, ei kõnele isegi jämedusi, nagu näiteks teie teete."

Nelli põsed värvusid tulipunaseks."⁵³

Pavel r  agib kokkusurutult, kindlalt ja tasakaalukalt, ei põua vastata toorusele toorusega ja ei jäta vastamata mitte ühelegi Nelli küsimusele. Tema, t  olise sõnades kõlab uhkus oma kodumaa üle. Temas kõneleb võitja, kes võiduga ei hoople, vaid kes käitub riigi huvide kohaselt.

Nelli p  uab Pavelit solvata, alandada, näidata ennast k  skijannana. Tema sarkastilises kõnes on tunda jõuetust mineviku tagasitoomiseks, ta ei oska enda õigustamiseks tuua mitte ainsatki põhjendust, ja Kortšagini veenvate tõestuste ümberlükkamise asemel viskab vaid talle järele:

„Neetud bol  hevik!"

Kortšagin näitab nii sõna kui teoga oma bol  evistlikku olemust. Ta teab, mida tuleb teha, ja ta oskab ka oma kavatsusi selgesti väljendada. Ta   tleb Akimile oma trag  odia algperioodil:

„Kas sa tõesti võid mõtelda, Akim, et elu ajab mind nurka ja litsub laiaks? Seni kui mul siin tuksub s  da," ja ta tõmbas jõuga Akimi käe oma rinnale, ja Akim tundis selgesti tuhme kiireid l  oke, „kuni s  da tuksub, ei saa mind parteist lahti kiskuda. Ainult surm viib mu kord rivist välja. Pea seda meeles, vennas."⁵⁴

See Kortšagini väljendus kõneleb enam kui ainult kangelase kultuursusest, see kõneleb kõigepealt tervikliku iseloomu, bolševiku iseloomu tõelisest sisust.

⁵³ N. Ostrovski. „Kuidas karastus teras", Tallinn, 1947, lk. 315—316, III tr.

⁵⁴ N. Ostrovski. „Kuidas karastus teras", lk. 427

Paveli kõne erineb nii Razvalihhini kui Failo armestust keelest, samuti ka Tonja Tumanova kõnest. Tonja räägib õiget kirjakeelt, kuid mitte kujukalt. Kool, ja mitte pulbitsev elu, pani talle need sõnad suhu. Inimesed, kes ei ela enesesetõmbunult, kollektiivist eraldatuna, räägivad kujukamalt, elavamalt, teravmeelsemalt. Kui palju tabavaid teravmeelsusi, nalju, tõeliselt poeetilisi võrdlusi sünnib rahva hulgas!

Kortšagini kõne kehastab endas kangelase mitme-palgelisi võitluskogemusi, see muutub järjest vormilt eredamaks ja sisult sügavamaks. Taoline on näiteks Kortšagini mõtisklus aias, kui ta otsustab lõpetada elu enesetapmisega.

„See kõik on paberlik sangarlikkus, vennas! Maha kõmmutada oskab ennast igaüks ja igal ajal. See on kõige argpükslikum ja kergem väljapääs seisukorrast. Raske elada — lase maha! Aga oled sa poovinud seda elu võita? Kas oled teinud kõik, et sellest raudsest rõngast välja rabelda? Või oled juba unustanud, kuidas Novograd-Volõnski all mindi seitseteist korda päevas rünnakule ja vallutati linn ikkagi kõige kiuste? Peida revolver ja ära sellest kunagi kellelegi kõnele! Oska elada ka siis, kui elu muutub talumatuks. Tee oma elu kasulikuks.“⁵⁵

Tõsiolude, kangelaste elu, nende meeleolude ja tegude kujutamisel kasutab Ostrovski ulatuslikult huumorit. Nõukogude inimestele on eriti omane huumorimeel, mis kutsub esile naeru, lõbusa tuju. Ostrovski huumor on oma sisult mitmekesine, kuid kõigepealt väljendab ta kangelaste usku oma jõusse. Tuletagem meelde ereda humöristlikku kirjeldust Poddubetski kommunistlike noorte „rindele mobiliseerimisest“. Neid lehekülgi luge-

⁵⁵ N. Ostrovski. „Kuidas karastus teras“, Tallinn, 1947, lk. 433, III tr.

des naerame, kuid naerame ja oleme uhked kommunistlikele noortele, nende noorusele; naerame nende kogemematust, kuid armastame neid nende andumuse pärast oma komsomoli üritusele. Ostrovski huumor on optimistlik ja elurõõmus.

* * *

Raamat „Kuidas karastus teras“ omab meie kodumaal ja väljaspool tema piire suurt kasvatuslikku ja mõjutavat tähtsust.

Esinedes 19. septembril 1940. aastal Lenini ordenit omava V. I. Lenini nim. Punaarmee Sõjalis-poliitilise Akadeemia kuulajate ja professorite-õppejõudude koosolekul, ütles Mihhail Ivanovitš Kalinin:

„Mõnikord võib noorsoo keskel kuulda sääraseid väljendusi, et endises kirjanduses leidis kangelasi, keda inimesed võisid oma elus eeskujuks võtta, kuid et kaasaegses kirjanduses ei olevat, või peaaegu ei olevat sääraseid kangelasi. Minu arvates, seltsimehed, on see kahekordselt ebaõige.

Esiteks, endises kirjanduses oli väga vähe selliseid kangelasi, keda oleks võinud eeskujuks võtta. Sest, nagu reeglina, olid need „üleliigsed inimesed“.

Teiseks, kaasaegses, s. o. nõukogude kirjanduses on juba olemas küllalt kangelasi, kes väärivad jäljendamist. Võtke Ostrovski „Kuidas karastus teras“, Gladkovi „Energia“ ja terve rida teisi ilukirjanduslikke teoseid, milledes näidatakse haruldasi inimesi. Minu arvates võib meie noorsugu paljudi nendest teostest ammutada.“⁵⁶

Romaani „Kuidas karastus teras“ kunstipärane tähendus seisab kõigepealt tema kangelaste bolševistlikus ideelisuses, nende kommunistlikus sihiteadlikkuses.

⁵⁶ M. I. Kalinin, Kommunistlikust kasvatuses ja õpetamisest, VNFSV Pedagoogiliste Teaduste Akadeemia kirjastus, 1948, lk. 41.

Kangelased ei ole eraldatud neid ümbritsevast keskkonnast, vaid nad on aktiivseteks elu ümberkujundajateks. Nad sammuvad teadlikult raskustele vastu ja ületavad neid ennastsalgava tööga. Nad tunnevad suurt eesmärki, mille eest nad võitlevad. See eesmärk on — kommunist.

Romaan „Kuidas karastus teras“ omab suure kasvatusliku tähtsuse. Bolševik Pavel Kortšagin on saanud meie noorsoole eeskujuks, ideaaliks. Kortšagini kuju tugevdab nõukogude noorsoos usku oma jõusse, armastust töö vastu, visadust, püsivust raskuste ületamisel, elutahet ja andumust nõukogude kodumaale. Neis kortšaginlikes iseloomujoontes väljendub see kaunidus, mis ülendab kangelast täna ja ülendab teda ka homme.

III PEATUKK

TORMI SÜNNITATUD

I

Oma elu viimased kolm ja pool aastat töötas N. Ostrovski romaaniga, mis käsitas Ukraina 1918.—1920. aastate kodusõda ja, peamiselt, nõukogude vabariigi võitlust välismaiste interventidega. Autor kavatses kirjutada romaani kolmes osas. Kuid ta jõudis lõpetada vaid esimese raamatu. Selles jutustab ta sündmustest meie maal 1918. aasta lõpul, näitab sakslaste väljakihutamist Ukrainast, tööliste ja talupoegade võitlust mõisnike ja kapitalistide vastu.

Autori kavatsuse järgi pidi teine raamat kajastama Punaarmee ja partisanide võitlust poola panide ja Petljura vastu 1919. aastal.

Kolmas raamat pidi kirjeldama Entente'i kolmandat sõjaretke noorele nõukogude vabariigile 1920. aastal ja Punaarmee võidurikast rünnakut Ukraina vabastamisel interventidest.

Uuele romaanile andis kirjanik pealkirjaks „Tormi sünnitatud“. Meenutagem, et seda nime kandis raamat, mille kirjutas Pavel Kortšagin. Sellega rõhutab Ostrovski teise teose seost esimesega. Nende sugulus väljendus kõigepealt romaani „Tormi sünnitatud“ idees endas.

„Ma ei andnud romaanile seda nime vaid sõnade ilu pärast,“ ütles Ostrovski. „Selles tahan ma näidata, esiteks, revolutsioonitormis kujunenud ja karastunud põlvkonda, kelle üks päev võrdub väikekodanliku üksluise elu kuudega, aastatega. Tahan näidata selle põlvkonna kujunemise protsessi ennast, noorsoo võitlusest osavõttu ja kasvu.“¹

Raamatus „Tormi sünnitatud“, nagu Ostrovski esimeseski teoses, näidatakse kommunistliku noore iseloomu kujunemist klassivõitluses, kommunistliku partei juhtivat osa, kõikide rahvuste töötajate huvide ühtsust, töelisklassi sotsialistlikku humanismi, uue, revolutsioonitormis karastatud nõukogude põlvkonna sünni.

Romaan „Tormi sünnitatud“ kujutab endast edasist sammu kirjaniku loomingulises arengus. Selles kajastuvad kunstipäraselt kodusõjaaegse tegelikkuse uued küljed, on loodud uued kommunistide ja kommunistlike noorte kujud. Ostrovski teine raamat kõneleb samuti tema tõusvast kirjanduslikust meisterlikkusest.

Enne kui Ostrovski alustas teist romaani, luges ta palju kodusõja kohta Ukrainas, nende aastate Nõukogude-Poola suhete kohta. Ta tutvus üksikasjaliselt raamatutega, mis käsitasid klassivõitlust Poolas ja tollaegset rahvusvahelist olukorda. Ta uuris sügavalt Lenini ja Stalini töid. Määratu suurt mõju avaldasid N. Ostrovskile Stalini tööd „Entente'i uus sõjaretk Venemaale“, „Olukorrast Edelarindel“, „Olukorrast Poola rindel“. Sellest kõnelevad oma mälestustes kirjaniku isiklikud sekretärid kirjanikud A. Lazarev ja L. Rabinovitš.²

¹ N. Ostrovski. Kõned, artiklid, kirjad, lk. 49.

² Vt. A. Lazarevi ja L. Rabinovitsi artiklit „Kirjanik-bolševik“, avaldatud materjalide kogumikus „Nikolai Aleksejevitš Ostrovski“ Krasnodar, 1940.

Rahvusvahelise olukorra leninlik-stalinlik analüüs aitas kirjanikku kunstiliste kujude kaudu näidata rahvusvahelise olukorra tähtsamaid külgi esimese maailmasõja lõpul, näidata poola panide sõltuvust inglisprantsuse ja ameerika imperialistidest.

N. Ostrovski arhiivis ja muuseumides leidub materjale, mis tõestavad seda, et kirjanik huvitus kõige mitmekesisemast kirjandusest Poola suhtes. Ta luges ajaloolisi ja majandusalaseid raamatuid, luges memuaare ja poola ilukirjandust, samuti ka dokumentaalseid materjale, nagu: „Punane raamat“ — diplomaatiliste dokumentide kogumik Vene-Poola suhetest 1918. ja 1920. aastail, F. Koni raamat „Viiekümne aasta kestel“ jt. Ostrovski uuris kriitiliselt kodanlike sõja- ja poliitikategelaste raamatuid, nagu näiteks Pilsudski „1920. aasta“, poola armee alampolkovniku Artiševski „Ostrog—Dubno—Brodõ“, Ludendorfi „Minu mälestused 1914—1918. aastate sõjast“, Buchanani „Minu missioon Venemaal“, Renault Martelli „Prantsusmaa ja Poola“. N. Ostrovski pidas vajalikuks näidata oma romaanis Poola vennaliku kommunistliku partei esimesi võrseid. Sellepärast uuris ta üksikasjaliselt materjali selle küsimuse kohta, kasutas elus aset leidnud kohtumisi ja vestlusi poola kommunistidega, pidas kirjavahetust põrandaalusest revolutsioonilisest võitlusest vahetute osavõtjatega, eriti sm. Marhlevskajaga. Romaanis kasutatakse ka kirjaniku isiklikult läbielatud kogemusi ja seda, millest jutustasid talle sugulased ja sõbrad. „Minu ema töötas majateenijana poola aristokraatlikus perekonnas,“ ütleb kirjanik, „ja ma kuulsin lapsepõlves nii mõndagi aristokraatide suhtumisest teenijaskonda. Vanaema teenis pesunaisena krahvide Mogelnickide juures. Hinge jäid püsima jutustused näkkulöömisest halvasti triigitud salvräti pärast, tütarlaste kasutamisest panide poolt (see oli

päris seaduseks ja see ei vihastanudki ohvreid endid), härraste pöörasest upsakusest.“³

Romaani „Tormi sünnitatud“ võib nimetada anti-fašistlikuks teoseks. Temas kujutatakse tööliste ja talupoegade võitlust poola fašistidega. Raamatus „Tormi sünnitatud“ on kirjeldatud kahe klassiliselt lepitamatu leeri võitlust.

Kolmekümnendatel aastatel kerkis teravalt päevakorda küsimus võitlusest fašismiga. Selleks ajaks oli tekkinud kaks sõjakollet: üks — Kaug-Idas ja teine — Kesk-Euroopas.

1932. aastal annekteeris imperialistlik Jaapan Mandžuuria. 1933. aastal tuli Saksamaal võimule fašistide partei. Saksa fašism lämmatas veriselt revolutsioonilise töölisliikumise sisemaal, likvideeris töölisklassi organisatsioonid, tühistas kodanlik-demokraatlikud vabadused, kehtestas terroristliku kodanlik-natsionalistliku diktaatuuri. Hitlerlik Saksamaa astus Rahvaste Liidust välja ja hakkas ajama agressiivset välispoliitikat.

1936. aasta suvel organiseeris fašistlik Saksamaa koos Itaaliaga sõjalise interventsiooni Hispaania Vabariigi vastu. Nõndanimetatud „demokraatlikud“ maad, selle asemel et agressoreid ohjeldada, ergutasid neid salaja, tõukasid fašiste Nõukogude Liidu kallale. Meie kodumaa valitsus, ustav rahupoliitikale, võttis tarvitu-sele kõik abinõud teise maailmasõja vältimiseks. Hoolimata Rahvaste Liidu võimetusest, astus Nõukogude Liit selle liikmeks, et kasutada ära seda, kuigi nõrka, rahuvahendit pidurina sõja vallandumisel. Paljastades agressorite kavatsusi ja suurriikide „mittevahelesegamise“-poliitikat, näitas seltsimees Stalin nõukogude rahvale ja kõigile maailma rahvastele kogu sügavusega ja täies ulatuses fašismi poolt ähvardavat sõja-

³ N. Ostrovski. Kõned, artiklid, kirjad, lk. 46.

ohtu. Seltsimees Stalini juhtimisel tugevdas nõukogude rahvas oma riigi kaitsevõimet, kindlustas oma maa piire. Tähtis osa võitluses fašismi vastu kuulub nõukogude ja kogu maailma progressiivseile kirjanikele; selle intelligentsi võimsa antifaašistliku liikumise eesotsas seisid tol ajal Maksim Gorki, Henri Barbusse, Romain Rolland.

Ostrovski pidas romaani „Tormi sünnitatud“ oma-poolseks panuseks antifaašistlikku võitlusse. Olles teadlik kokkupõrke vältimatusest meie kodumaa ja fašismi vahel, seadis Ostrovski endale ülesandeks näidata minevikku, näidata töölisklassi timukaid ja reetureid, kasvatada noort nõukogude põlvkonda nõukogude patriotismi vaimus, süüdata noorsoo südameis vihkamisleeki vaenlase vastu, et meie noorsoo käsi ei vārahtaks lahingus, eelseisvais võitlustes fašismi vastu.

Kujutades romaanis Ukraina kodusõda ja sõda panide-Poola vastu, püüdis N. Ostrovski paljastada fašiste, näidata nende julmust, inimvihkamist, kiskjalikke teguviise. Ostrovski teadis, et imperialistid ei peatu millegi ees oma vihas rahva vastu: nad panevad toime tööliste massilisi mahalaskmisi, purustavad kultuuriväärtusi, röövivad vabadustarmastavatelt rahvastelt iseseisvuse, kehtestavad verise fašistliku korra. Juba kodusõja-aastail laostas kodanlus, kes nimetas ennast „kultuurikandjaks“, kunstilisi väärtusi, muistseid hinnalisi mälestusmärke, suurepäraseid hooneid.

„Näiteks Kiievis,“ kirjutab N. Ostrovski poola panidest, „purustasid nad suurepäraseid hooneid, väärtuslikke muistseid mälestusmärke, millede hävitamist ei saa õigustada mitte mingisugusest seisukohast (Sofia katedraal, ahelsild ja muud). See on lihtsalt vandalism, kõige ohjeldamatum ja vastikum...“⁴

⁴ N. Ostrovski. Kõned, artiklid, kirjad, lk. 49.

Kirjas „Bolševistlikule Pravdale“ (Ukraina K(b)P Vinnitsa oblasti komitee häälekandja) seletas Ostrovski, nimetades oma romaani antifašistlikuks, oma mõtet järgmiselt: „Poola šljahta-mõisnikud, vabrikandid, pankurid haaravad endi kätte võimu, valmistuvad vastupanuks linnale lähenevatele revolutsioonilistele salkadele. Poola fašistide eesotsas seisavad: krahv Mogelnicki, vürst Zamojski, suhkrutehase omanik Barankiewicz, mõisnik Zajonczkowski, kapten Wrona, leitnant Zaremba ja vaimulik Hieronymus.

Kommunistid valmistuvad samuti heitluseks. Luuakse põrandaalune oblastikomitee. Komsomoli põrandaalune rakuke on partei ustavaks abiliseks. Julmas võitluses verise poola fašismiga sammuvad kõrvuti isad ja lapsed.“⁵

Romaanis kujutatakse ajalooliselt õieti poola fašistide verist palet ja PSP (parempoolsete „sotsialistide“) reeturlikku osa. Pildid elajaliku vägivalla tarvitamisest tööliste ja talupoegade kallal peegeldavad tõepäraselt tolle aja tegelikkust. Esitame mõned dokumendid, mis iseloomustavad olukorda Poolas neil aastail.

Alates 1918. aasta 19. novembrist kuni 1919. aasta 16. jaanuarini, seisis poola valitsuse eesotsas PSP-lane Moratševski. Selle valitsuse päevil, mis nimetas end demagoogiliselt „töolis-talupoegade valitsuseks“, võimutses fašistlik kord.

„Õöl vastu 21. detsembrist 1918. aastal,“ kirjutab Felix Kohn, „tungis välisžandarmeeria Varssavis ootamatult tööliste erakorteritesse ja töolisorganisatsioonide ruumidesse, teostas rohkearvulisi arreteerimisi ja rüüstas ruumid; töolisorganisatsioonide rüüstamise alal peavad itaalia fašistid igatahes loovutama esikoha poola PSP-lastele.“⁶

⁵ N. Ostrovski. Kõned, artiklid, kirjad, lk. 165.

⁶ F. Kohn. „Meie aja Poola“, Moskva, 1926, lk. 59.

Romaanis kirjeldatud tööliste rüüstamised ja tapmised, mida korraldasid krahv Mogelnicki, žandarmeeria ülem Wrona, Dziobek ja teised poola leegionärid, kajastavad tõepäraselt fašistlikku korda panide-Poolas.

Poola panide välispoliitika eriliseks tunnuseks oli agressiivsus, igasugused katsed vallutada Valgevene ja Ukraina, teostamatud püüdlused muuta Poolat maaks, mis ulatuks „merest mereni“. Ostrovski romaanis näidatakse kujukalt neid vürstide Potockite, Zamojskide, Sapiehade, krahvide Mogelnickide, mõisnike Zajonczkowskite, kapitalistide Barankiewicz'ite imperialistlikke anastamiseesmärke. Nad juhendusid vaid ühest põhimõttest, mida sõnastas Edvard Mogelnicki: „võitluses bolševikega on kõik vahendid head“.⁷

Vürst Potocki paljastab Edvardile poola fašistide välispoliitika „saladusi“: nii kaua kui Venemaa teistel rinnetel võitleb (jutt toimub 1918. aasta lõpul), tuleb temalt sõda kuulutamata anastada Volõõnia ja Podoolia kubermangud, võtta ära maakond maakonna järel Venemaalt, Ukrainalt, Valgevenelt. Poola anastamised leidsid igakülgset toetust ja õhutamist Entente'i poolt. Inglismaa, Prantsusmaa ja Ühendriigid osutasid Poola mõisnikele ja kodanlusele igasugust abi armeerelvastamisel ja varustamisel, saatsid neile omi sõjalisi nõuandjaid. 1918. aasta märtsikuus kirjutas Stalin: „Kas sellest ei selgu, et seal, Ukrainas, punutakse praegu kogu rahvusvahelise tänapäeva peamist keerd-sõlme, — Venemaal alustatud töölisrevolutsiooni ja Läänest tuleva imperialistliku kontrrevolutsiooni keerd-sõlme?“⁸

1920. aasta kevadel organiseeritakse Entente'i kol-

⁷ N. Ostrovski. „Tormi sünnitatud“, Tallinn 1951, lk. 185—186.

⁸ J. V. Stalin. Teosed, IV. kd. Tallinn, 1948, lk. 46.

mas sõjaretk Nõukogudemaa vastu. Selle sõjaretkepõhimiseks jõuks oli panide-Poola.

„Asi seisab kõigepealt selles, et ilma Entente'i toetuseta Poola ei oleks saanud organiseerida oma kalalätungi Venemaale, et kõigepealt Prantsusmaa ja pärastpoole ka Inglismaa koos Ameerikaga igati toetavad Poola pealetungi relvadega, riidevarustusega, rahaga ja instruktorigega“.⁹

Panide-Poola seos Entente'iga ilmneb romaanis näitlikult ja veenvalt. Romaan algabki sellega, et endine tsaariarmee polkovnik Edvard Mogelnicki saabub Pariisist Poolasse tagasi. Pärast nõukogude võimu kehtestamist Venemaal on temast saanud prantsuse ohvitser. Prantsuse valitsuse ülesandel saabub ta koju eesmärgil organiseerida poola leegionäre võitluseks Punaarmee ja nõukogude võimu vastu.

Romaanis moodustavad kontrrevolutsioonilise leeri krahvid Mogelnickid, Potockid, vürst Zamojski, mõisnik Zajonczkowski, suhkruvabrikant Barankiewicz, kommertspanga direktor Abramacher, õmblustöökodade omanik Spielman. Nende ustavate abistajate ja relvakandjatena esinevad sotsialistid — linnapea Slodkiewicz, minister Dasczynski, samuti katoliku kiriku vaimulikud, piiskop ja paater Hieronymus. Kodanluse ustavateks teenriteks raha eest on töölisklassi reeturid ja igasugused ühiskonna jätised. Romaanis kujutatud Poola kontrrevolutsiooniline leer moodustab endast osakest rahvusvahelisest kontrrevolutsioonilisest leerist. Võitluses nõukogude võimu vastu on kapitalistid ja mõisnikud kõigeiks valmis, sest nad taipavad, et kurnamiskord läheneb oma krahhile. Õmblustöökodade omanik Spielman ütleb pankur Abramacherile: „Ma arvan, ja ka teie nõustute, et parem on panid kui

⁹ J. V. Stalin. Teosed, IV kd. Tallinn, 1948, lk. 312.

nõukogude võim. Sest kui see vaestekari pane lööb, siis ei jäta nad teile ega minule midagi. Ja kes teab, võib-olla isegi mitte pead.”¹⁰

Poola kodanlus, haaranud enda kätte võimu, varjas tookord oma kontrrevolutsioonilisi kavatsusi kisaga võitlusest „rahvusliku sõltumatuse“ eest, kasutas rahvuslippu rahva petmise vahendina. „Rahvuslike huvide“ kaitsmise ettekäändel summutas Poola kodanlus revolutsioonilise liikumise kogu maal, tugevdas tööliste ekspluateerimist ja rõhumist. Poola panid reet-sid meeeldi rahva huvid, loobusid rahvuslikust sõltu-matusest, et ainult hoida võimu enda käes. Mõtlematult pöördus krahv Mogelnicki abi saamiseks oma eil-sete vaenlaste, sakslaste poole, et aga maha suruda tööliste relvastatud ülestõusu. Ta ei kujutlenud panide-Poola olemasolu Prantsusmaa, Inglismaa ja Uhend-riikide imperialistide hoolduseta. Poola panide müüda-vus ja sõltuvus Entente'ist on romaanis antud teravalt ja tõepäraselt. See kutsub esile assotsiatsiooni Kreeka, Prantsusmaa, Itaalia ja teiste maade kodanluse reaktsi-onilisest tegevusest käesoleval ajal. Nende maade kodanlus, samuti kui poola panidki, kaupleb oma rah-vaste rahvusliku sõltumatusega, reedab rahvuslikke huve Uhendriikide ja Inglismaa imperialistide mee-leheaks.

Ostrovski kirjeldab sünnipärase aristokraadi krahv Mogelnicki perekonda, kes oli sugulusvahekorras metsa-tööstur Tzarneckiga. Tzarneckile ja tema lastele asen-davad miljonid rublad või naelsterlingid täiel määral aadlivappi.

Esimese maailmasõja ajal oli Mogelnicki perekond lahutatud: vanem vend Edvard, kelle mõisad asusid Varssavi ümbruses, sõdis Vene armee ridades; kesk-

¹⁰ N. Ostrovski. „Tormi sünnitatud“, lk. 59.

mine vend Wladyslaw oli Austria-Ungari armee rida-
des, tema mõisad asusid Galiitsias ja Volõõnias.

„Tuli niimoodi välja: kes ka sõda ei võidaks, kuid
Mogelnickid ei kaota,“ — ütles nende kohta Mieczys-
law Przygodzki.

Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon andis hoobi
kogu maailma kapitalismile. Saksamaal puhkes revo-
lutsioon, Poola panid hakkasid visklema pääsemis-
otsinguis. Vana krahv Kazimierz ei olnud rahul Brest-
Litovski rahuga, ta lootis päästa panide-Poola saksa
imperialistide abil.

Ta ei teadnud veel, et sõjalised kaotused viivad
imperialistliku Saksamaa nõndanimetatud suurriikide
hulgast välja. Seda nägi ette tema poeg Edvard —
prantsuse ja inglise imperialistide käsik. Tema poliiti-
list orientatsiooni tugevdasid majanduslikud huvid.
Edvardi kuussada tuhat franki olid hoiul prantsuse
pangas ja kaksteist tuhat naelsterlingut tema naise
Ludviga nimel — Londoni pangas.

Nagu teada, kuulus Entente'i võitluses noore Nõu-
kogude Venemaa vastu tähtis osa panide-Poolale.
Poola loodi puhverriigina kapitalistliku Lääne ja nõu-
koguliku Ida vahel. Täites oma isandate tahet, püüdi-
sid poola magnaadid ja nende lipitsejad PSP-st anas-
tada Ukrainat ja Valgevenet. Omakorda kasutasid nad
enda huvides Ukraina kodanlikke rahvuslasi eesotsas
Petljuraga.

Poola agentuuri teates Kiievis öeldi: „Meie arvame,
et Petljurat saab teatud moraalse ja ainelise tasu eest
ära osta ja ta teenib Poola riiki, muidugi kui hästi ta
järele vaadata, silmas pidades, et see inimene võib
ära müüa iga peremehe igal silmapilgul, kui see talle
kasulik on.“¹¹

¹¹ N. Ostrovski. „Tormi sünnitatud“, lk. 183—184.

Tõeline Petljura iseloomustus sobib ka poola panide eneste kohta, kes teenisid nii vene tsaari kui ka saksa imperialiste ja Entente'i.

Ostrovski kujutas kontrrevolutsioonilise leeri inimesi ainult poliitilise võitluse raames. Ta näitas nende isiklikku elu-olu. Ta näitas Mogelnickide perekonda seestpoolt kui ekspluataatorliku korra rakku. Perekonna pea, krahv Kazimierz — minia Ludwiga väite järgi — on „vastik vanamees, hambutu võrgutaja“.

Vanem poeg Edvard pärandas isalt vihkamise tööliste ja talupoegade vastu, kuid läks isast palju kaugemale vale ja pettuse, provokatsiooni ja ülestõusnute vastu elajasliku vägivalda tarvitamises. Nii näiteks annab Edvard krahv Potocki nõuandel, aristokraadi ausõna Holmjanka talupoegadele, et kui nad aitavad kaasa saksa polgu relvitustamisel, siis andestab ta neile väljaastumise mõisnik Zajonczkowski vastu. Talupojad uskusid krahvi, aitasid teda sakslaste relvitustamisel; kuid pärast laskis krahv nad kõik siiski üles puua. Edvard kasutab küüniliselt saksa polku tööliste ülestõusu mahasurumiseks linnas. See inimene ei kohku millegi ees tagasi oma alatute kavatsuste täitmisel.

Ekspluateerijate keskkonnas leidub kõhklevaid inimesi, nad tahaksid protesteerida vägivalda, julmuse, ebainimlikkuse vastu, püüavad olla „humaansed“. Nad näevad lihtsate inimeste õiglust ja ausust, kuid nad ei ole võimelised üle minema töölisklassi poolele. Säärane on Ludviga — Edvardi naise — kuju. Teravnenud klassivõitlus paljastab ta ees tema mehe ja selle mõtteosaliste julmuse ja kõlvatuse. Hoopis teises valguses näeb ta nüüd töölisi, keda ta seni oli pidanud võimetuks olema ausad, tõearmastavad ja üllad. Ta püüab taltsutada oma mehe julmust, taipamata, et sellel julmusel ja alatusel põhinebki tema enda heaolu.

Ta tahaks olla perekondlikes suhetes sõltumatu, ise-
seisev, käituda oma soovide kohaselt, kuid Edvard ei
arvesta neid soovide. Mehe arvates peab abielunaine
olema kuulekas tubane olend. Partisanide pealetungi
mõisale tajub Ludviga kui seadusepärast vastutust ja
tahab aristokraadi uhkusega surmale vastu astuda. Ta
ootas julma vägivalda, ent kuulis äkki Andrei Ptahha
lihtsameelseid sõnu:

„Meie oleme punased partisanid, mõistate? Nii et
ärge kartke. Meie otsime teie mehi, ohvitsere,
naistega meie ei sõdi. Teid aga pean võtma kaasa
vahetuseks.“¹²

Ostrovski tähendab, et Ludviga kuju võimaldas
talle Mogelnickite perekondlikku elu seestpoolt näi-
data. Kuid seejuures kirjanik hoiatas: „Seda tüüpi ei
tohi üldistada. Aga peab näitama, et kõik hea, mis pole
tõmmatud vastikusse porri, seisab proletariaadi poolel.
Peab näitama, et kodanlus ja aristokraatia on hukku-
vad klassid, et lõhenemine, kõdunemisprotsess nende
keskkonnas on meile abiks.

Peale selle ilmneb Ludviga kaudu see kahju, mida
toovad tema tüüpi humanistid. Ilma temata oleksid
noorukid end lõpuni kaitsnud. Kuid tema, kuigi taht-
matult, reetis neid. See oli poistele karmiks õppe-
tunniks“.¹³

Romaani viimastes stseenides kavatses kirjanik
näidata Ludviga lahkuminekut mehest, tema ärasõitu
Londonisse. Kuid see oli vaid perekondlik tüli. Lud-
viga ei saa lahkuda oma klassi keskkonnast. Kui seda
kuju ajalooliselt jätkata, järgnedes kirjaniku ideele,
siis püstitavad edasised sündmused halastamatult Lud-
viga ees küsimuse: kellega kaasa minna? Teine maa-

¹² N. Ostrovski. „Tormi sünnitatud“, lk. 220.

¹³ N. Ostrovski. Kõned, artiklid, kirjad, lk. 33.

ilmasõda muudab Mogelnickite olukorra. Mõned neist hakkavad Hitlerit teenima, kuna Edvardi tüüpi Inglise-Prantsuse bloki pooldajad siirduvad Londonisse. Nii-sugune on tõsiolude loogika. Nad hakkavad võitlema rahvademokraatliku Poola Vabariigi vastu, nad hakkavad kasutama diversiooni, terrorit ja provokatsioone.

Samuti kui omal ajal Mogelnickid, Potockid, Sapiehad ja teised „kõrgeaulised“ panid varjasid endi juures Nõukogude Venemaalt põgenenud kontrrevolutsioonääre, nii otsivad nad nüüd ise ulualust inglise ja ameerika imeperialismi hõlma all.

Need, kellede eest Ludviga põgenes, tabavad ta Londonis ja püüavad meelitada kontrrevolutsiooniliste intriigide võrku.

Kodanlikes riikides on palju inimesi, kes, nagu Ludviga, peavad end humanistideks, vihastuvad ülekohtu puhul ja katsuvad hoiduda võitlusest, olla „sõltumatud“, „iseseisvad“ oma toimingutes: nagu teada, kasutab imperialistlik reaktsioon laialdaselt taolisi „humanistlikke“ illusioone ja esineb väga sagedasti „humanismi“-maski all.

N. Ostrovski romaanis on veenvalt näidatud, kuidas klasside kokkupõrge ja julm võitlus ühendavad mogelnickite ekspluataatorlike perekondade liikmeid, tõmbavad neid kontrrevolutsioonilisse tegevusse.

Samuti kui Edvardil ja tema isa krahv Kazimierzi silmis, pole töötaja ka Stefania arvates inimene, vaid „mats“, „elajas“. Viha ja põlgusega suhtub ta nii töölistesse kui talupoegadesse. Oma kavaluse ja silmakirjalikkusega petab ta kogematuid ning usaldavaid Ptahhat ja Raimond'i, jookseb ära jahimajakesest ning juhatab otsekohe pärast oma põgenemist karistus-salga kohale. Vastutasuks partisanide heatahtliku ja inimliku suhtumise eest, korraldab ta neile veresauna.

Mogelnickite noorem poeg Wladyslaw kehastab

enda isikus isa kõlvatust, venna Edvardi võimuhimu ja julmust ning Stefania silmakirjalikkust.

N. Ostrovski näitab romaanis ka katoliku kiriku osa kodanliku korra ustava kaitsjana. Vagatsev variser paater Hieronymus on salakuulaja ja luuraja. Kogunud andmed kommunist Rajewski naise kohta, annab ta need otsekohe edasi sandarmeeria ülemale kapten Wronale. Paater Hieronymus sundis tütarlast Heljat, keda krahvi poeg Wladyslaw oli teotanud, vaikima. Vaikimise eest lubas ta neiule õnnistust paluda, kuid Stefaniale soovitas ta häbistatud Heljale kullast ehteasjakesi kinkida.

Katoliku kirikut Vatikaniga eesotsas näitab Ostrovski ajalooliselt tõepäraselt.

Praegugi võitleb katoliku kirik meeletult demokraatlike jõudude vastu, kommunistliku partei kasvava mõju vastu. Teatavasti mobiliseeris Vatikan valimiste puhul Itaalias 1948. aasta aprillikuus poolteist miljonit preestrit ja munka valimistöök, arendas ulatuslikult reaktioonilist propagandat rahva hulgas, eriti kirjaoskamata keskel, keda Itaalias loendatakse kuni 25% elanikkonnast. Pühad paatrid kutsusid kogudusi üles hääletama kristlike demokraatide poolt, ähvardades „pattude andeksandmisest“ keeldumisega ja kirikust väljaheitmisega. Vatikan kohustas kirikuteenreid mitte säästma materiaalseid vahendeid valimiskampaania vajadusteks. Milaano peapiiskop kardinal Šuster tähendas oma juhendis: „Parem kulutada raha selleks kui kujude ja kirikulippude hankimiseks.“

Koera truudusega teenivad Mogelnickeid mõisa ülemteenener Jozef ja tema poeg Adam. Need on sellised orjad, kes isegi ei taipa oma orjuse raskust, vaid õigustavad ja ilustavad seda. Nendele on tundmatu inimväarikuse-tunne. Nii nagu nende peremehed, vaa-

tavad nad inimesele kui esemele. Kuid revolutsioon pani lainetama ka selle rõhutud, alandatud maailma. Toaneitsi Franciska on vihane oma mehele Mieczyslawile peksmise pärast, kuid ühtlasi on tal temast kahju, ja ta palub Ludvigat päästa mees mahalaskmisest. Temas tärkab protestivaim härraste vägivalla vastu, viha ja põlastus krahvide ja oma sugulaste vastu, kes kaubitsevad tema ihuga. Esmakordselt ei täida ta oma äia Jozefi korraldust, sõimab Adamit (oma mehe venda) koeraliku ustavuse pärast härraste vastu.

Nüüd alles tajub Franciska oma orjaseisundit ja protestib selle vastu. Temas ärkab tõeline inimväarikuse-tunne, põlastustunne oma härraste — peremeeste vastu.

Teisiti suhtub oma orjaseisundisse Adam Przygodzki. Mõni päev enne jutuajamist Franciskaga võtab Adam osa Mogelnicki poolt organiseeritud riigipöördest. Vanglast pidi vabastatama kõik vangid, välja arvatud revolutsionäärid. Adam palub kapten Wronat vabastada vend Mieczyslawi, teadmata, et Mogelnicki on andnud käsu jätta ta edasi vanglasse. Wrona keeldub. Adam jääb vaikides äraootavalt seisma. Säärase sõna-kuulmatuse eest lööb Wrona Adamile rusikaga näkku ja ähvardab mahalaskmisega. Adam võtab kõik selle alandlikult ja libitsevalt vastu. — „Kas või sülitada silmi, talle on kõik kui jumala kaste.“ Adam Przygodzki muutub isegi tulivihaseks Franciska käitumise pärast, kes ei taha olla orjatar.

Jozef ja Adam Przygodzki on ekspluataatorlike klasside ketikoerad. Kapitalistid ümbritsevad end säärase inimestega, värbavad nende hulgast nii lakeisid ja toaneitsikuid kui ka ministreid. Nende kodanluse lakeide kohta kirjutas Lenin põlgusega 1907. aastal: „Ori, kelle suust jookseb ila, kui ta endaga rahul olles

kirjeldab orjaelu võlusid ning vaimustub heast ja armulisest isandast, on pärisori-mats.“¹⁴

Jozef müüs härrastele oma perekonnaliikmeid. Meie päevil inglis-ameerika imperialismi ketikoerad — parempoolsed sotsialistid ei piirdu ainult endamüümisega, vaid nad taotlevad sellele lisaks müüa ka oma kodumaad, kuna selle „lisandita“ peremehed neid ei vaja.

II

Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon lõi maailma kapitalismile surmahaava, ergutas teiste maade proletariaati otsustavale võitlusele kapitalismiikke vastu. Koos vene tööliste ja talupoegadega alustasid ka Poola töölised ja talupojad võitlust nõukogude võimu eest.

Romaani tegelastest kuuluvad revolutsioonilisse leeri töölised — Rajevskid, Grigori Kowallo, Tšobot, Šabel, Patlai, Worobeiko, Andri Ptahha, Leon Pšenicek, Sarra Mihelson; talupojad — Jemeljan Tšibulja, Sosnovka ja Holmjanka partisanid ning intelligentsi esindaja arst Metelski. Selle leeriga liituvad Mogelnickite endine tallipoiss — Mieczyslaw Przygodzki, toaneitsi Franciska. Selle leeri jõud ei seisa kapitalides, vaid koondumise ja organiseerituse ühtsuses, teadmises, et nende võitlus on õiglane. Selle leeri jõud peitub kommunistliku partei juhtimises.

Romaanis „Tormi sünnitatud“ toodud sündmuste ja kõikide kangelaste saatuse arengu aluseks on lepitamatu võitlus revolutsioonilise ja kontrrevolutsioonilise leeri vahel.

Oma mõlemas romaanis kujutab N. Ostrovski töölisklassi eesrindliku klassina, kes juhib võitlust rahva

¹⁴ V. I. Lenin, Teosed, XII kd., lk. 7.

sõltumatuse ja vabaduse eest, linna ja küla töörahva huvide eest.

Romaanis „Tormi sünnitatud“, samuti kui N. Ostrovski esimeses teoses, näidatakse revolutsionääride vana ja noore kaardiväe tegutsemise ühtsust.

Romaanis „Kuidas karastus teras“ näeme kommunistliku noore ja bolševiku iseloomu kujunemist võitluses nõukogude võimu, sotsialistliku korra kindlustamise eest. Romaanis „Tormi sünnitatud“ kujutatakse noorsoo tegevust põrandaaluse võitluse tingimustes. Revolutsiooniline põrandaalune võitleja kujundab ja karastab noorsoo iseloomu, kasvatab teda proletaarse internatsionalismi vaimus. Noori kangelasi nagu poolakas Raimond Rajevski, ukrainlased — Andri Ptahha ja Olesia Kowallo —, tšehh Leon Pšenicek, juuditar Sarra Mihelson, — ühendavad oma klassi ühised huvid, ühendab ühine ülesanne kukutada kodanlik võim vägi-valdselt, revolutsiooni teel.

N. Ostrovski esitab romaanis mõtte, mida ta oli väljendanud oma kirjas Bereznikovi ammoniaagitehase komiteele ja kommunistlikele noortele:

„Selleks, et kunagi enam ei tuleks sõda, selleks, et luua kogu maailma rahvaste vendlus, peab kapitalismi maade proletariaat läbima oma viimse, kangelasliku revolutsioonilise ülestõusu tee, meie aga peame säilitama ja kaitsema Nõukogude Liitu, seda kogu maailma proletariaadi tuge ja lootust.

Just sellest võitlusest fašismiga kirjutan ma oma teise raamatu.“¹⁵

Selleks, et kogu maailmas hakkaks kehtima uus sotsialistlik kord, mille tingimused ei esine enam sõdasid, ekspluateerimist ja rahvuslikku rõhumist, võitlevad Ostrovski kangelased kommunistide Sigismund Rajevski,

¹⁵ N. Ostrovski. Kõned, artiklid, kirjad, lk. 160.

Grigori Kowallo, Tšoboti ja teiste juhtimisel. Selle vana kaardiväe kogu elu, mis sarnaneb Žuhrai ja Tokarevi omaga romaanist „Kuidas karastus teras“, on pühendatud revolutsioonilisele parteitööle ja võitlusele.

Sigismund Rajevski on tüüpiline professionaalne revolutsionäär. Ta on läbi teinud põrandaaluse konspiratiivtöö kooli tsaariajal, on omandanud võitlusoskuse masside mõjutamiseks, masside organiseerimise kunsti; ta võttis osa 1905. aasta revolutsioonist. Üksteistkümmend aastat viibis Sigismund Rajevski sunnitööl. Alles 1917. aasta revolutsioon vabastas ta tsaarivanglast. Hmurõi („Sünge“) nime all töötas ta kodusõja algul internatsionaalse brigaadi komissarina. Rajevski tuli tagasi oma kodulinna, kus elas tema perekond, Poola Kommunistliku Partei Keskkomitee ülesandel põrandaaluse töö organiseerimiseks. Talle tehti ülesandeks organiseerida tööliste relvastatud väljaastumine.

Ostrovski kujutab Sigismund Rajevskit poliitilise tegelase ja masside kasvatajana. Rajevski võttis oma tööd kui üht osa proletariaadi revolutsioonilisest väljaastumisest kogu maal. Ta püüdis kindlustada revolutsiooni toetamist talupoegade massi poolt. Ta tegutses eesmärgil: ühendada kõikide rahvaste töötajaid ühiseks võitluseks mõisnikkude ja kapitalistide vastu. Olles tihedas sidemes Venemaa bolševike parteiga, võitles ta poola rahva vennaliku ühinemise eest suure vene rahva ja teiste nõukogude rahvastega.

Rajevski, kasutades oma kogemusi illegaalse töö alal, taastab kiiresti sidemed vanade põrandaaluste töötajatega, tihendab partei-organisatsiooni ridu, astub relvastatud väljaastumise juhtimiseks Revolutsioonilise Komitee etteotsa. Partei-organisatsiooni tuuma moodustavad töölisel, Rajevski toetub neile ja usaldab neid täielikult. Ta loob sideme talupoegadest partisanidega. Ta mõistab noorsoo osatähtsust ja organiseerib komsomoli.

Oma pojale Raimondile soovitab ta sisseastujaid hoolikalt kontrollida, et ei võetaks vastu argpükse, kes juba esimesel arreteerimisel võivad reeta kogu organisatsiooni. „Vastu võtta tuleb ainult julgeid, teadlikke, kes on valmis ohverdama, kui on vaja, oma elu.“ Ta vaatab koos pojaga tähelepanelikult läbi komsomolorganisatsiooni juhtiva tuuma, mis edaspidi peab arendama komsomolitööd.

Koos oma parteiliste seltsimeestega ühendab Rajevski töölisi ja viib neid julgelt relvastatud ülestõusule. Kuid Rajevski ja tema seltsimeeste poolt organiseeritud tööliste väljaastumine nurjus.

Nurjumise põhjustas asjaolu, et poola panidele tulid appi saksa imperialistid.

Kirjanik ei kaldu mitte kusagil kõrvale ajaloolisest tõest, reaalsetest sündmustest, vaid ta näitab kunstiliste kujude kaudu klassivõitluse mõtet ja selle iseärasusi. Sõnakunstnik näitab romaanis ajalooliselt õieti, et vihkamine revolutsiooni ja rahva vastu ühendas eilseid vaenlasi: saksa ja poola aadlikke, mõisnikke, kapitaliste. Taandudes Ukrainast, Poolast ja Baltimaadest, aitasid saksa imperialistid relvastatud jõuga rahvuslikku kodanlust võimul püsida ning maha suruda tööliklassi ja talurahva revolutsioonilisi väljaastumisi. Pärast sakslaste lahkumist abistasid nende maade kodanlust Inglismaa, Ühendriikide ja Prantsusmaa imperialistid.

17. novembril 1918. aastal kirjutas seltsimees Stalin artiklis „Vahesein“:

„Okupeeritud piirkondade näol on sotsialistliku Venemaa ja revolutsioonilise Lääne vahel tekkinud vahesein.

Samal ajal kui Venemaal juba üle aasta lehvib punane lipp, Läänes aga, Saksamaal ja Austria-Ungaris, kasvavad proletaarsete ülestõusude plahvatused mitte päevade, vaid tundidega — samal ajal jätkavad okupeeritud piirkondades, Soomes, Eestis, Lätis, Leedus,

Valgevenes, Poolas, Bessaraabias, Ukrainas ja Krimmis, vaevalist kiratsemist kodanlik-natsionalistlikud „valitsused“ — oma elupäevade lõpule lähenevate lääne imperialistide armust.“¹⁶

Edasi tähendas seltsimees Stalin, et need „valitsused“ organiseerivad oma „rahvuslikke“ valgekaartlaste „polke“, koostavad plaane „oma“ territooriumi „laiendamiseks“.

Ostrovski kujutab klassi- ja rahvusliku vabastusvõitluse konkreetse materjali taustal kunstiliste kujude kaudu tõepäraselt imperialismi ja sotsialismi kui kahe lepitamatu jõu ajaloolist võitlust. Nõukogude sotsialistliku riigi võit oli teiste maade töölisklassi ja töötava rahva võidu vajalikuks eeltingimuseks. Poola kommunistid olid selles täiesti teadlikud. Nende juhtimisel toimunud tööliste ja talupoegade relvastatud väljaastumised nõrgendasid imperialismi jõudu ja abistasid sellega noort sotsialistlikku riiki.

Ostrovski näitab Rajevski poliitilist tegevust tihedas seoses tema isikliku eluga. Krahvide Mogelnickite perekond ja poola töölise Rajevski perekond on romaanis üksteisega teravalt vastandatud nagu kaks leeri, mida teineteisest lahutab kuristik.

Mogelnickite perekond rõhub ja ekspuuteerib töötajaid. Parasiitlik eluviis viib ta mandumisele. Rajevskid on töötajate perekond. Selle perekonna kõik liikmed liidab kokku ühine töö ja ühine võitlus ekspuuteerijate vastu. Osavõtt revolutsioonilisest võitlusest õilistab inimesi, kasvatab neid kommunistlikus vaimus, vabastab nad kodanliku maailma vaimseist kammitseist. Inimesed seavad rahva huvid kõigest kõrgemale. Võitluses kümnekordistub nende jõud, kujuneb tugev iseloomujoon — mitte alistuda raskustele, mitte heituda

¹⁶ J. V. Stalin, Teosed, IV kd., Tallinn, 1948, lk. 162.

ebaõnnestumiste puhul, säilitada visadust elu ohtlikematel hetkedel.

Rajevski naine Jadviga rõõmustab mehe tagasituleku puhul. Kuid koos rõõmuga tärkab ka mure. Jadviga kardab mehe ja poja pärast, kes järgneb isale lahutamatult. Ta mõistab, et nad ei saa teisiti toimida. Kuid siiski ei suuda ema- ja naisesüda leppida raske hädaohu aimusega. Sigismund suhtub sügava armastusega naisesse ja pojasse. See pole ainult isa ja mehe armastus, vaid see on bolševiku armastus, kelle isiklik elu ühtub revolutsioonilise võitlusega.

„„Nii ei või, Jadzia!“ ütleb ta. „Ma mõistan kõike. Ma tean samuti, mis on valu. Ema valu on muidugi tugevam. Aga mis teha? Sa olid ometi parteis. Sa tead väga hästi, et kui võitlus on alanud, siis on üks eesmärk — vaenlane purustada, mis see ka ei mak- saks, võib-olla isegi kõige kallimat.“

Ta tundis oma rinnal naise pead ja pisaratest märga põske. Naine kuulas teda segaste tundmustega ja võimetuna vastu vaidlema.

„Ma ei taha sind parteist eemalejäämise pärast praegu hukka mõista. Juhtub, et nõrgad ei kannata võitluse raskust välja. Mitte kõik ei ole neil aastail partei lippu ülal hoidnud. Mõned jäid kõrvale — pühendasid kogu oma hoole ja mõtted perekonnale. Nendele on perekonna hukkumine iseenda hukkumine. Aga kas võib kogu elu mahutada sellesse tuppä? Mõttele järele, Jadzia! Sa tuled meie juurde tagasi, mu kallis, ja selles leiad sa jälle õnne... Mis meiega eales juhtukski, sulle jääb alati elu eesmärk kõige ilusam, kõige õilsam, mida inimkond tunneb.“

Jadviga huuled puudutasid õrnalt seda kohta ta rin- nal, kus tuksub süda.“¹⁷

¹⁷ N. Ostrovski. „Tormi sünnitatus“, lk. 72.

Oma mehe mõjul pöördub Jadviga tagasi revolutsioonilise töö juurde, võtab osa tööliste relvastatud väljastumisest.

Laste ja vanemate, nende ühise revolutsioonilisest võitlusest osavõtu kujutamisel järgib Ostrovski Maksim Gorki traditsioone. Nilovna, romaanist „Ema“, armastas oma poega Pavelit ja oli talle uhke. Poeg äratas temas pühad revolutsioonilised tunded, aitas ema astuda pojaga kõrvuti võitluses rahva vabastamisel isevalitsuse- ja kapitalismiikkest.

N. Ostrovski romaani kangelaste—kommunistlike noorte vanemad tunnevad kaasa oma lastele ja aitavad neid; aga sellised, nagu Sigismund Rajeovski ja Grigori Mihhailovitš Kowallo, viivad neid endaga kaasa suurde võitlusesse nõukogude võimu eest.

Maksim Gorki ja Nikolai Ostrovski oskasid hästi näidata töölis perekonna liikmete monoliitsust, mis ei põhjene ainult sugulaslikel sidemeil, vaid ühisel osavõtul võitlusest rahva ja koduma huvide eest. Nad omistasid sellele teemale suure kasvatusliku ja poliitilise tähtsuse. Perkonna-teema on saanud nõukogude kirjanike teostes üheks tähtsaimaks. See leidis laialdase kajastuse reas teostes, sealhulgas A. Fadejevi romaanis „Noor kaardivägi“, mis on üks parimaid teoseid nõukogude noorsoost. Krasnodoni kangelasi kasvatati sotsialismi vaimus perekonna, kooli ja bolševike partei poolt. Lastel ja vanematel on ühine arusaamine kohustusest isamaa suhtes.

Noorkaardiväelaste võitlus saksa okupantide vastu põhjustas vanematele muret laste saatuse pärast, kuid samal ajal ei teinud omaksed neile etteheiteid, vaid koguni abistasid neid võitluses.

Jelena Nikolajevna Koševaja õnnistas oma poega pühaks võitluseks fašistide vastu, abistas noori kange-

lasi, talus vapralt poja surma, kuigi see valu jäi ema südamesse igaveseks.

Gestapolased katsusid sundida Sergei Tjuleninit oma seltsimeeste reetmisele. Tema juuresolekul piinasid nad ta vana ema. Kuid see õudne piinamine ei pannud noorkaardiväelast vankuma. Siis hakkasid sakslased ema nähes Sergeid piinama. Nad purustasid lühikese raudkangiga Sergei terve käe küünarnuki kohalt. Poeg ja ema vaikisid ikka. See on ema ja poja armastuse suurima püsivuse ja tugevuse avaldus, mis väljendab vere ja vaimu ühtsust, truudust oma sotsialistlikule isamaale.

Sügava lüürilisusega kujutab Ostrovski revolutsioonilist noorsugu, näitab, kuidas lähedane töölikeskkond arendab noorsoos proletaarset solidaarsustunnet, kuidas vanad bolševikud juurutavad temas julgust, mehisust, sotsialistlikku teadvust ja ustavust kommunismi-ideele. Eredalt ja näitlikult toob kirjanik esile noorte tööliste erinevuse eksploateerivate klasside noortest inimestest. Nii ühed kui ka teised sammuvad oma vanemate, oma klassi kasvatajate jälgedes. Kuid — millised on kasvatajad, sellised on ka kasvandikud.

Mogelnickite, Zajonczkowskite, Dziobekkide, Wrona, Zaremba moraalne laostumine, parasitism ja metsistumine on kapitalistliku korra tõelise olemuse, kodanliku ideoloogia laostava mõju tulemus.

Nooruk Wladyslaw käitub kõlvatult ja vägistab tütarlapsi, kuna ta oligi selliseks kasvatatud. Tema perekond ei pea sääraseid tema teguviise vastikuteks kuritegudeks — kõik tema omaksed ja püha paater Hieronymus õigustavad neid.

Kui Andri Ptahha lihtsameelselt Ludvigale teatas, et „naistega meie ei sõdi“, siis Dziobek ja sandarmeeria-seersant Kobylski, tungides töölise Potlai majakesse, peksavad mitte milleski süüdi olevat naist, revolutsio-

nääri abikaasat. Dziobek tapab lukussepa Gluško, et oma elajalikkusega sisendada hirmu kogunenud rahvahulgale. Metsikud teod ja häbematus, pettus ja alatus — need on Mogelnickite, Wrona, Dziobekkide, Sladkioviczide ning teiste töölisklassi timukate ja reetjate tüüpilised iseloomujooned. Alatuse ja julmusega püüab kodanlus veel võimu oma käes hoida.

Noorte tööliste kujud N. Ostrovski romaanis näitavad seda uut, sotsialistlikku, kõrget moraali, mida toob kogu rahvale töölisklass oma kommunistliku partei juhtimisel. Sääraseks uueks inimeseks oli nooruk Raimond oma äraostmatu töölise-südametunnistusega. Nii näiteks loobus Raimond rahast Ludviga päästmise eest, sest ta ei tegutsenud raha pärast. Ema — naistööline — oli ta kasvatanud ausaks, siiraks ja kultuurseks inimeseks. Mitte ainult raamatutest tunnetas Raimond klassivõitlust, vaid ta tajus seda omaenda kogemuste najal revolutsioonilistest väljaastumistest osavõtjana. Õigustatud nõudmiste pärast kihutab peremees ta koos teiste töölistega tehast minema ja jätab ilma pooleaastasest töötasust. Tema isa, vana bolševik, aitab teda revolutsionääriks saada, organiseerida põrandaalust komso-moligruppi. Raimond armastab oma isa, ja see armastus ühtub suure lugupidamisega tema kui poliitilise juhi vastu. Samuti armastas Pavel Kortšagin Žuhraid ja Tokarevit romaanis „Kuidas karastus teras“.

Kuid Raimond ja tema sõbrad ei oma veel parteilist kogemust, neil puudub valvsus. Sattunud üksildasse jahimajakesse, on Raimond ja Ptahha ning nende seltsimehed muretud. Kaval krahviproua Stefania petab neid. Revolutsioonilises võitluses omandab Raimond püsivuse ja valvsuse vaenlaste suhtes.

N. Ostrovski üheks armastatuimaks kangelaseks on Andri Ptahha. Ta meenutab Pavel Kortšaginit, nad on mõlemad iseloomult hulljulged ja lõbusad ukraina poi-

sid. Andril on palju stiihilisust, nooruslikku trotsi, vahel isegi ulakust. Mõnikord on ta koguni oma sõnades vastutustundetü. Seejuures on ta hea ja usaldusväärne seltsimees; suheldes armastatud tütarlapses Olesjaga, ilmutab ta hellust. Ta oskab olla karm ja samaaegselt ka õrn väikese vennakese Vassiljoki vastu. Andri uhkustab sellega, et Vassiljok sarnaneb oma iseloomult temaga.

Andri Ptahha kujus näidatakse revolutsiooni noort võitlejat, suure iseloomuga inimest, otsustavate tegude inimest. Revolutsiooniline torm sünnitas ta, äratas temas janu tõelise vaba elu järele. „Aga ka minu süda igatseb tõelist elu...“¹⁸ tunnistab ta Raimondile.

Revolutsiooniline võitlus, põrandaalune komsomolite töö distsiplineerib Ptahhat, kasvatab temas tugeva iseloomu, visaduse ja tahte. Temas leegitseb ohjeldamatu püha viha mõisnike ja kapitalistide vastu. Ptahha ei tunne hirmu võitluses, ei hooli iseendast, vaenlaste vastu on ta halastamatu.

N. Ostrovski näitab neid Andri iseloomujooni revolutsioonilise võitluse teravates dramaatilistes episoodides. Kuuldes tööliste erutusest seoses lukussepp Gluško tapmisega leegionäride poolt, sööstub Andri akna juurde, et vaadata mis õues toimub. Ta ei pööra tähelepanu pan Strumili käsule anda vile esimese vahetuse töö lõpetamiseks. Raevustunud pan Strumil vallandab Ptahha otsekohe. Sel hetkel tekib Andril mõte kutsuda tehasevilega kõiki töölisi üles pilsudskilastele vastupanu osutama. Kutsuvalt huilgav vile tõstis tööliste meeleolu ja sisendas härrastes hirmu. Tehasesse saabus leegionäride jõuk, et kogunenud töölisi laiali ajada ja nuhelda noort katlakütjat, kelle kangelaslikkus kutsus esile mees- ja naistöölise vaimustuse ja heakskiitmise.

¹⁸ N. Ostrovski. „Tormi sünnitatud“, lk. 102.

Otsustades leegionäridele mitte alistuda, ilmutas Ptahha leidlikkust, taibukust ja ennenägematut visadust. Määrates end kindlale surmale, jätkas ta vile andmist ja saavutas oma sihi.

Andri Ptahha kuju on tulvil revolutsioonilist romantikat, mis tuleneb kodusõjaaegse noorsoo tõepärasest, realistlikust kujutamisest. Episood katlamajas on sügavalt realistlik ja tõepärane. Kunstnik on loonud selle, tuginedes kümnetele episoodidele võitlejate vaprust ja julgusest, mida ta nägi kodusõja-aastail. Ta üldistas seda, mis oli elus toimunud. Andri oli teadlikult valmis andma oma elu töölisklassi ürituse eest, ja ta revolutsioonilises romantikas ei ole midagi ebatavalist, sest sääraseid kangelastegusid sooritasid paljud Andri Ptahha eakaaslased, töölisklassi pojad, partei ja komso-moli kasvandikud.

Suurepärane juhtum katlamajas, mis kirjeldab Andri ja Vassiljoki kangelastegu, on sisse võetud kõikidesse koolilugemikkudesse. See episood õpetab nõukogude kooliõpilastele julgust ja leidlikkust, kartusevõitmist igasuguste ohtude eest, visadust oma ülesande täitmisel.

Ptahha ei ela ainult tänase päeva huvidele. Tema teadlikkuse kasv avaldub nii otsustes tegudes kui ka mõtetes sellest, kelleks ta tahab saada. Tema unistused on seotud tema konkreetsete kujutlustega elust, kodumaast. Ja see konkreetsus teeb Andri unistused veenvateks, tõepäraseks, teostavateks. Näiteks, Andri seisab valves metsaonnikese juures. Tema mõtted ruttavad kaugele ette. Ta tahaks tulevikku vaadata, oma eluteed määrata. Ta tahaks Punaarmee kuulsaks võitlejaks saada, kellest legende jutustatakse, tema nimi sisendaks hirmu vaenlastele. Tema võitudega hakkaks uhkustama Olesja. Kui ta tema juurde tagasi tuleb, mõtleb Ptahha, siis võtab Olesja ta rõõmuga vastu,

võtab armastusega vastu. Andri unistused ei lähe lahku tõsioludest. Ümbritsetud vaenlastest, võtavad noored sangarid julgelt ebavõrdse lahingu vastu.

Nad võitlevad leegionäridega kartmatult. Neid ei mõjuta ei leitnant Zaremba veenmised, lubadused ega ähvardused. Ptaha kisendab Zarembale vastuseks: „Käi kuradile, jäletis! Võitleme kuni viimseni! Elagu kommuun!“

Selle üleskutsuva hüüdega lõpeb romaani esimene raamat.

N. Ostrovski arhiivis on säilinud raamatu lõpu esimene variant. Leitnat Zaremba ausõna tagatisel lubab Ludviga noortele kangelastele vabaduse, kui nad alistuvad. Kuid Zaremba ei pidanud sõna. Niipea kui nad väljusid, hakati neid peksma, Andril löödi kolm hammast välja. Konvoi saatel linna sammudes ütleb Ptaha Raimondile:

„Magasime oma au maha, Raimond! Aga hambaid löödi mul teenitult välja, et tulevikus teaks, kellega tantsida.“¹⁹

Oma esinemisel 2. oktoobril 1936. aastal osutas Ostrovski sellele, et kui majakeses noorte juures oleks olnud Sigismund Rajeovski, siis poleks läbikukkumist olnud.

Noored kangelased maksid oma hooletuse eest kõrget hinda. Kunstnik kasvatab oma romaaniga valvsuse-tunnet lugejates, ta ütleb nõukogude inimestele, et vaenlast ei tohi usaldada. Noored kangelased said hea poliitilise õppetunni. Andri Ptaha tunnistab oma viga ega lase seda edaspidi korduda.

N. Ostrovski kavatsuse järgi pidi Andri Ptaha esinema ka romaani teises ja kolmandas raamatus. Temast

¹⁹ Riiklik Kirjandus-Keskarhiiv. N. A. Ostrovski fond, säilitamisühik nr. 71.

pidi saama suurepärane Punaarmee võitleja. Ta pidi osa võtma kõige tulisematest lahingutest. Oma vaprusga ja andunud armastusega pidi ta saavutama Olesjalt nõusoleku abiellumiseks. Ostrovski kavatses näidata Andrit võitlejana, aktiivse kommunistliku noorena ja õnneliku noore perekonnainimesena. Andri ja tema laste ees avaneb vaba nõukogulik elu.

Andri venna — Vassiljoki — näol kujutas Ostrovski töölispoissi, kelle lapsepõli ühtub klassivõitluse suure tormiga. Poiss võtab erksalt vastu ümbritsevaid sündmusi ja saab nendest osavõtjaks, täiskasvanute abiliseks. Vassiljok omab tervet lapselikku teadusehimu ja taibukust. Ta armastab venda ja jäljendab teda kõiges. Vassiljok päästab Andri katlamajast. Siin on mõlemad vennad üheväärsed, mõlemad on kangelased, kuigi üks on juba täiskasvanud, aga teine, nagu laps, kardab endiselt veel ema ja põhjustab Andri meelepaha: „Kui sind kuulda, siis meie ema ei teegi muud kui peksab.“²⁰

Edaspidi läheb Vassiljok vabatahtlikult Punaarmeele ja kohtub rindel venna Andriga, nii nagu kunagi kohtusid Pavel ja Artjom Kortšaginid.

Haaravad on kommunistlike noorte — tütarlaste kujud, keda Ostrovski näitab romaanis „Tormi sünnitatud“. Ta väljendab tüdrukute — kommunistlike noorte kujudes nõukogude neidude õrnust ja ilu, siirast armastust lähedase inimese vastu, nende ennastalgavat ustavust kodumaale. Osavõtt revolutsioonilisest võitlusest rikastab noorte naiskangelaste vaimset maailma. Säärased on vedurijuhi tütar Olesja Kowallo ja tema sõbratar naistööline Sarra Michelson. Need kujud on antud niisama täiuslikult ja eredalt kui Andri Ptahha või Raimond Rajevski.

²⁰ N. Ostrovski. „Tormi sünnitatud“, lk. 156.

Olesjas näeme esimese põlvkonna kommunistlikku noort — neidu. Olesja ja tema sõbratarid koos isade, vendade ja oma tulevaste meestega võtsid osa revolutsioonilisest põrandaalusest tööst, võitlesid kodusõjaringnetel.

Olesja astub revolutsioonilise võitluse teele oma isa — bolševiku mõjutusel. Teda kasvatati samuti kui Raimondit, kuid tal ei tulnud omastest lahkuda. Teisiti kujunes noore naistöölise Sarra Michelsoni — käsitöölise-kingsepa tütre — saatus. Ta võttis revolutsioonilisest liikumisest osa vastu oma vanemate ja eriti oma lihase venna tahtmist. Tööliskollektiiv ja komsomol juurutasid temasse töölisolidarsusetunde, aitasid teda mõista revolutsioonilisi sündmusi, erinevatest rahvustest tööliste klassihuvide ühtsust.

Relvastatud väljaastumise eelõhtul teatas ta oma vennale Meer'ile, et ta ei taha enam kannatada rõhumist ja astub koos töölistega välja kapitalistide vastu.

Naistööliline Sarra ei nõustu oma vennaga, kes ütleb, et juudil pole kodumaad, mille eest võitlema peab. Vihase võitluse päevil „peab juut istuma kodus“, teatab Meer.

Sarra ei kurda oma saatuse üle, ei ütle, et tal pole kodumaad. Koos poola ja ukraina revolutsionääride — töölistega, koos tšehhi rahvusest töölise Leon Pšeničkiga, koos talupoegade-partisanidega võitleb ta nõukogude võimu, ainsa võimu eest, mis hävitab igasuguse rahvusliku rõhumise.

Romaan „Tormi sünnitatud“ jäi lõpetamata. Kirjanik ei jõudnud oma kunstilisi kavatsusi teostada. Jäid vaid mõningad autori kavatsused romaani kangelaste edaspidise elu ja saatuse kohta. Siin peaks jutustama sellest, kuidas Ostrovski kujutles Leon Pšeničkiki ja Franciska saatust.

Franciska lahkub Mogelnickitest, kuid ei suuda

elada oma mehega Mieczyslaw Przygodzkiga. Hiljem saab ta Pšeničeki naiseks.

„Huvitav ja ebatavaline on Pšeničeki saatus,“ ütles Ostrovski. „Ta kaotab lahingus jala ja muutub väesalgale koormaks. Ta tunneb end üleliigsena, nutab kurvastusest, küsib endalt: milleks elada? Ta on terve, täis jõudu, kuid ei leia endale rakendust. Ja siis, kevadel, kohtub ta veskis, kus ta töötab, Franciskat. Viimane tundis talle kaasa oma suuremeelse südamega, soojendas teda oma armastusega. Kuid ei suutnud kauaks tema juurde jääda. Tema naiselik uhkus kannatas selle all, kui tema sõbrale ja talle endale vaadati haletsevalt. Ja ta jättis sõbra maha. Pšeniček tahtis instinktiivselt väesalka pääseda. Ta kippus partisanide hulka, kuid teda tõugati karmilt tagasi, naerdi välja: „Mine hankarja. Meil pole aega sinuga jännata!“ Ta saavutas siiski oma palvetega seda, et ta võeti välikokaks. Oli ta ju elukutselt kondiiter. Ta toodi laagrisse ning ta hakkas putru keetma ja õunakooke küpsetama, nii haruldaselt maitsvaid, milliseid partisanid varem polnud saanud. Ta võitis kõikide armastuse. Kuid temas tuksus võitleja süda. Ta ei suutnud oma saatusega leppida. Ta puhastas võitlejaile kuulipildujaid, aitas neid lahti võtta ja õppis selle materjalosa nii selgeks, et oskas kuulipilduja kinnisilmi lahti võtta ja kokku panna. Nii sai temast vaenlaste hirmuks kuulipildur. Levis kuulsus jalata kuulipildurist, kes ei tunne möödalaskmist ega hirmu. Ta saab kaks ordenit. Nüüd on tal juba jalg, talle valmistati protees. Ta kohtub Franciskaga kui võitja ja neiu tuleb tema juurde tagasi.“²¹

Nikolai Ostrovski matusepäeval ilmus trükist tema romaani „Tormi sünnitatud“ esimene raamat. Juba esimene raamat leidis nõukogude avalikkuse poolt kõrge

²¹ N. Ostrovski. Kõned, artiklid, kirjad, lk. 73—74.

hinnangu. A. Fadejev arvab, et selles N. Ostrovski teoses kajastub ilmekalt ja sügavalt rahvusvaheline olukord esimese maailmasõja lõpul. „Oma romaanis näitab ta palju tegelasi, kuid üleliigseid minu arvates siin ei ole. Nad on paigutatud küllalt õieti, ja huvitav oleks teada, mis neist saab...

Inimestele, loodusele on pühendatud küllaldaselt tähelepanu.

Isegi episoodilised kujud on tajutavad, ja keel on muutunud puhtamaks, eredamaks, tihedamaks.

Teoses „Tormi sünnitatud“ on vähem lüürilisust, kuid tervikuna nii teemalt kui ka sügavuselt ja materjalilt tähendab see romaan — sammu edasi.“²²

A. Serafimovitš ütles Ostrovskile: „Teie „Kuidas karastus teras“ näis mulle algul soojemana ja lähedasemana kui „Tormi sünnitatud“, kuid ma pean ütlema, et teie meisterlikkus on kasvanud. Olete tohutu suure, komplitseeritud materjali toredasti liigitanud, organiseerinud ja üheks kauniks orgaaniliseks tervikuks sidunud.“²³

N. Ostrovski romaanis „Kuidas karastus teras“ on rida episoodilisi tegelasi, kellede iseloomu ja ilmet ei ole näidatud. Näiteks, õpilase Demjanovi kohta on öeldud vaid paar sõna. Romaanis „Tormi sünnitatud“ ei esine aga episoodilisi isikuid. Kõik osalised on kujutatud igakülgsest, on näidatud nende iseloomu. Kunstnik on valinud kodusõjateema, millest on kirjutatud juba palju ilukirjanduslikke teoseid, kuid ta ei korda ei oma esimest romaani ega ka teiste autorite teoseid.

Romaan „Tormi sünnitatud“ kajastab klassivõitlust

²² A. Fadejev. „Kirjanduslik meisterlikkus on tõusnud“. Ajakiri „Molodaja Gvardija“ nr. 2, 1937, lk. 166—167.

²³ A. Serafimovitš. „On kirjutatud nõnda, et jääb meelde“. Ajakiri „Molodaja Gvardija“ nr. 2, 1937, lk. 166.

Poolas 1918. aasta teisel poolel ja Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni võimsat mõju, mis vabastas Vene impeeriumi kõik rahvad kapitalistlikust ja rahvuslikust rõhumisest. Sotsialistliku revolutsiooni võit Venemaal 1917. aastal omas otsustava tähtsuse Poola riikliku sõltumatuse saavutamisel, kuid sõltumatust kasutasid tol ajal vaid mõisnikud ja kapitalistid. Rahvusliku sõltumatuse lipu all lämmatasid poola magnaadid inglisis-prantsuse imperialistide abil revolutsioonilise liikumise kogu maal, haarasid riigivõimu enda kätte. Materiaalse ja sõjalise abi eest teostasid nad meeeldi Entente'i taht, muutsid oma maa nõukogude vabariigile kallaletungimise platsdarmiks ja püüdsid ka ise imperialistlikke kavatsusi teostada.

Tööliste ja talupoegade võitlust oma võimu eest kujutatakse kunstniku poolt võitlusena rahvusliku kodanluse, imperialismi vastu, rahvusliku sõltumatuse eest. Tööliste relvastatud väljaastumine kommunistide juhtimisel nõrgendas imperialismi jõudu ja soodustas Punaarmee edu. Seda mõistsid samuti ka rahvavaenlased. Polnud juhuslik, et polkovnik Mogelnicki teatas saksa ülemlleitnant Schmultke'le: „Te näete isegi, see ei ole pööbli mäss, aga teie taanduvate väeosade järel liiguvad punased.“²⁴

Romaanis näidatakse kujukalt poola magnaatide, pilsudskilaste ja parempoolsete sotsialistide kontrrevolutsioonilist tegevust, mis oli suunatud vennalike sidemete katkestamisele poola rahva ja Venemaa, Ukraina ning Valgevene rahvaste vahel.

Sellesamaga, nagu ka kogu kangelaste—kommunistide ja kommunistlike noorte, tööliste ja talupoegade kunstipäraste kujude süsteemiga väljendab kunstnik

²⁴ N. Ostrovski. „Tormi sünnitadud“, lk. 87.

mõtet, et poola töötajate võidu vajalikuks tingimuseks on nõukogude rahvaste vennalik abi.

Nende aastate klassivõitluse kujutamine N. Ostrovski poolt oli poliitiliseks õppetunniks nõukogude lugejaskonnale ja revolutsioonilistele võitlejatele kapitalistlikkudes maades.

Romaanis „Kuidas karastus teras“, eriti selle esimeses variandis, esines patustusi argoo-sõnade kasutamise osas.

Asi seisab selles, et nõukogude võimu esimestel aastatel tungis noorsoo kõnekeelde palju sõnu, mis on võõrad nõukogude inimeste kultuursele väljenduslaadile. See avaldus esialgselt ka Ostrovski loomingus.

Peab mainima, et see puudus avaldus ka teiste nõukogude kirjanike loomingus. Selle vastu protesteeris Gorki otsustavalt.

Uues romaanis ei ole enam selliseid sõnalisi patustusi. Kirjanik näitab oma vene keele rikkuse tundmist. Ta kujutab romaanis kuni 70 osalist — igaüks neist omab erineva iseloomu, igaühele on omane oma väljenduslaad, igaüks on joonistatud selgelt ja ilmekalt. Siinjuures tuleb tähendada, et N. Ostrovski näitab krahvide, kodanlike saamameeste, sõjaväelaste ja katoliku kiriku isandate poliitilist tegevust, ning eluolu, ja mitte kuskil ei riku tema kunstipärane keel realistliku kujutamise põhimõtet. Kirjanik joonistab bolševikkude ja kommunistlike noorte, mees- ja naistöoliste, täiskasvanute ja noorte kujude galerii, ja iga kangelase jaoks leiab ta need sõnad, mis näitavad lihtsate inimeste sise- ja välimist, vaimset maailma, varjundab neis sotsialistliku revolutsiooni ajastu inimese suurepäraseid jooni.

Autori palvel arutati teos „Tormi sünnitatud“ esialgselt läbi Nõukogude Kirjanike Liidu Presiidiumi istungil 15. novembril 1936. aastal. Autor kutsus istungi osavõtjaid üles avama „kahuritule“, asuda raamatu aruta-

misele suurima nõudlikkusega. Ta uuris tähelepanelikult kõiki kriitilisi märkusi, pidas pühaks reegliks, et „... raamatu peab kirjanik parandama oma käega. Iga ühele on arusaadav, et kirjanik, kes armastab oma raamatut, ei saa seda teisele kirjanikule üle anda, et too seda „lõpuni kirjutaks, kuigi viimane võib olla väga andekas.“²⁵

Ostrovski võttis tänuga vastu Serafimovitši märkused ja suurendas töölismassi tegevuse näitamist. Toimetajate märkuste alusel asendas ta parteiorganisatsiooni koosoleku Revolutsioonilise Komitee istungiga, näitas, kuidas Revolutsiooniline Komitee hindas poliitilist olukorda, kuidas ta vastu võttis otsuse relvastatud ülestõusu kohta ja relvastatud väljaastumist juhtis.

Kuid, Ostrovski ei võtnud kuulda kõiki nõuandeid. Ta hülgas kõik, mis tema veendumuse järgi teksti vaid halvendas või autori ideed moonutas. Ta tõmbas maha kümneid toimetuse märkusi ja parandusi ning taastas oma autoriteksti. Siinkohal toome mõningaid näiteid.

Ostrovski tekst: „Tuttava keldrissekäigu juures jäi Rajeovski seisma. Ta tundis, et ta on erutatud. Üksteistkümme aastat tagasi viisid teda siit välja kolm sandarmit“.²⁶

Toimetaja parandus: „Tuttava keldrissekäigu juures jäi Rajeovski seisma. Tõmbas hinge tagasi. Süda kloppis metsikult. Üksteistkümme aastat tagasi tõi teda siit välja kolm sandarmit“.²⁷

Ostrovski tekst: „Nende juurde astus hiigelkasvuga mees, niisama paks, nagu oli kõhn ta abikaasa, keda ta juhtis käevangus“.²⁸ Jutt on kapitalist Barankievicz'ist.

²⁵ N. Ostrovski. Kõned, artiklid, kirjad, lk. 79.

²⁶ N. Ostrovski. „Tormi sünnitatud“, lk. 42.

²⁷ Riiklik Kirjandus-Keskarhiiv. N. Ostrovski fond, säilitamisühik nr. 71.

²⁸ N. Ostrovski. „Tormi sünnitatud“, lk. 48.

Parandus toimetajalt: „Nende juurde astus hiiglasvuga mees, kes juhtis käevangus kõhna daami“.²⁹

Ostrovski taastab oma teksti, kuna neil juhtudel toimetaja parandus kahandas värvi, tegi teose kunstilise koestiku vaesemaks. Ostrovski ei nõustunud toimetaja märkustega ja taastas selle poolt mahatõmmatud episoodid: Ludviga päästmine Raimondi poolt (I peatükk), teenija Helja teotamine Wladyslawi poolt (II peatükk), löik kapten Wrona sõnadega: „„Maa — talupoegadele, tehased — töölistele, panid — seina äärde ja preestrid võllasse. Nii on see neil, vist?“ sõnas Wrona rahulikult.“

Kirjanikul oli õigus. Toimetaja parandused tegid teksti mitmeti halvemaks. Näiteks, episoodi Ludviga päästmisest Raimondi poolt ei tohi maha tõmmata, sest see näitab eredalt töölispoisi Raimondi julget ja üllast iseloomu, Wladyslawi argust ja alatust, Stefania iharaid instinkte ja Ludviga raamatulist humaansust. Stseen keldris iseloomustab mitte ainult kodanluse noorte inimeste kombelõtvust, vaid see paljastab hiljem ka katoliku kiriku paatrite tõelist palet, kes jumalasõnaga varjavad igasuguseid kuritegusid.

Ostrovski ei lubanud väiksematki teksti muutmist ilma tema läbivaatamiseta; ta võitles iga oma sõna, oma lause ja lõike pärast.

Ostrovski tõmbas halastamatult teksti maha, kui see tuli raamatule kasuks; taotles aga visalt ka tegelaste täpsemat ja sisukamat käsitamist. Nii leidus romaanis „Tormi sünnitatud“ esialgselt Petljura kohta vaid mõni rida; ent hiljem andis autor Petljurast ulatusliku poliiti-

²⁹ Riiklik Kirjandus-Keskarhiiv. N. Ostrovski fond, säilitamisühik nr. 72.

lise iseloomustuse, näitas tema rahvavaenulikku, kontr-revolutsioonilist tegevust.

Romaan „Tormi sünnitatud“ omab püsivat tähtsust. Pilsudskilaste-fašistide-Poola on kadunud, kuid ikka veel tegutseb maailma kontrrevolutsiooniline leer. Veel rohkem on võitlus sotsialismi- ja kapitalismileeride vahel teravnenud käesoleval ajal. Imperialistlik leer eesotsas Uhendriikide imperialistidega, taotleb reaktsiooni kindlustamist, valmistub sõjaretkeks Nõukogude Liidu ja uute rahvademokraatia maade vastu.

Antiimperialistlik ja demokraatlik leer võimsa Nõukogude Liiduga eesotsas võitleb uute sõdade ja imperialistliku ekspansiooni-ohu vastu; ta võitleb demokraatia kindlustamise ja fašismijäänuste väljajuurimise eest, ta võitleb maailma kõikide rahvaste vabaduse ja sõltumatus eest.

Ka tänapäeval omab raamat „Tormi sünnitatud“ aktuaalse tähenduse, kuna ta paljastab kiskjaliku salakavala vaenlase nägu ja kutsub lugejaid üles revolutsioonilisele valvsusele.

Ostrovski kujutab satiirilisel töölisklassi vaenlasi, näitab nende rahvavaenulikku, reaktsioonilist tegevust, inimvihkamist, kõlblikku lagunemist, nende viha Nõukogudemaa, kommunistide vastu.

Romaan „Tormi sünnitatud“ näitab sotsialistliku internatsionalismi ideed, kusjuures toonitatakse Venemaa, Ukraina ja Poola töölisklassi sõpruse ja ühise revolutsioonilise võitluse ajaloolist tähtsust isevalitsusliku ja kapitalistliku korra vastu, maailma imperialismi vastu.

Poola kommunist Sigismund Rajevski ja tema seltsimehed peavad nõukogude riiki sotsialismi peamiseks jõuks.

Tõepäraselt ja suure soojusega kujutab Ostrovski revolutsionääre, näitab nende veresugulust rahvaga, andumust revolutsioonile, lepitamatust vaenlaste suhtes; ta joonistab neid tagasihoidlikkude ja omakasupüüdmatute inimestena.

Oma romaaniga aitab kirjanik lugejat sügavamalt mõista lepitamatut võitlust töölisklassi ja kodanluse vahel, süvendab lugejas vastutustunnet nõukogude kodumaa ees, tugevdab lugejas kindlusetunnet oma jõusse ja kommunismi võidu vältimatusse.

IV PEATUKK

NIKOLAI OSTROVSKI KIRJANDUSLIKUD VAATED

I

Nõukogude kirjandus kinnitab uut sotsialistlikku maailma, uut inimest — kommunismi ehitajat, tema vaba tööd, tema eesrindlikke ideid, tundeid ja läbielamusi, tema võitlust oma ideaalide eest.

Nõukogude kirjanike esimesel konverentsil ütles seltsimees Ždanov:

„Nõukogude kirjanduse edusammud on tingitud sotsialistliku ülesehitustöö edusammudest. Tema kasv on meie sotsialistliku korra edusammude ja saavutuste väljendus. Meie kirjandus on kõikide rahvaste ja maade kirjandusest noorim. Ühtlasi on ta kõige ideelisem, kõige eesrindlikum ja kõige revolutsioonilisem kirjandus. Ei ole olemas ja pole kunagi olnud kirjandust, peale nõukogude kirjanduse, mis organiseerinuks töötajaid ja rõhutuid võitlusele igasuguse ekspluateerimise ja palgaorjuse ikke lõplikuks hävitamiseks. Ei ole olemas ja pole kunagi olnud kirjandust, mis rajab oma teoste temaatika töölisklassi ja talupoegade elule ja nende võitlusele sotsialismi eest. Ei ole kusagil, ei ühelgi maal maailmas kirjandust, mis kaitseks kõikide rahvaste töötajate üheõiguslust. Ei ole olemas ega saa olla kapitalistlikul maal kirjandust, mis järjekindlalt

purustaks igasugust usupimedust, igasugust müstikat, igasugust papimeelsust ja ebausku, nagu teeb seda meie kirjandus.

Sääraseks eesrindlikuks, ideeliseks, revolutsiooniliseks kirjanduseks võis saada ja ongi tegelikult saanud ainult nõukogude kirjandus — liha meie sotsialistliku ülesehitustöö lihast ja luu tema luust.”¹

Meie maa kirjanikud kaitsevad nõukogude rahva huve ja kõikide maade töötajate huve. Nõukogude kirjanike looming erineb teemade ja süžeede, kujude žanride rikkaliku mitmekesisusega, suurte ajaloosündmuste sügava kajastamisega, oma rahva töö ja võitluse näitamisega.

Meie maa lugeja armastab Gorkit, Majakovskit, Serafimovitšit, Furmanovi, Šolohhovi, Fadejevit, Ostrovskit ja teisi paremaid nõukogude kirjanikke selle tõttu, et nad kõik on loonud sotsialistliku realismi alusel uusi kordumatuid kujusid, kujutanud omapäraselt ajaloolisi sündmusi, rahva ja tema kangelaste elu.

Ostrovski kirjanduslikud vaated lähtuvad sotsialistliku esteetika üldistest põhimõtetest. Tema kõned, artiklid ja kirjad ilukirjanduse-küsimuste alal kuuluvad peamiselt 1934.—1936. aastatesse. Nagu teada, andis seltsimees Stalin kolmekümnendate aastate algul geniaalse sõnastuse nõukogude kirjanduse meetodile kui sotsialistliku realismi meetodile. Stalinlik sotsialistliku realismi määrang sai esmakordselt igakülgse selgituse A. A. Ždanovi ja A. M. Gorki esinemistes nõukogude kirjanike esimesel kongressil 1934. aastal. Ostrovski uuris tähelepanelikult selle kongressi

¹ A. A. Ždanov. Nõukogude kirjandus — kõige ideellsem, kõige eesrindlikum kirjandus maailmas, Partizdat, 1934, lk. 8.

materjale. UK(b)P Sotši linnakomitee büroo istungil 16. mail 1935. aastal teatas ta, et nõukogude kirjanike kongress, eriti aga A. A. Ždanovi ja A. M. Gorki kõned andsid talle tegevusprogrammi.

Partei juhtimisel koos nõukogude kirjanike kollektiiviga võitles Ostrovski meie kirjanduse bolševistliku ideelisuse, rahvalikkuse ja nõukogude patriotismi eest. Ta kaitses nõukogude kirjaniku kõrget austavat nime ning põhimõttelist kriitikat ja enesekriitikat.

Ostrovski romaanid „Kuidas karastus teras“ ja „Tormi sünnitatud“ kuuluvad sotsialistliku realismi paremate teoste hulka. Nendes näidatakse tegelikkuse revolutsioonilist arenemist. Elu kujutamise tõelisus ühtub Ostrovskil sotsialistliku kodumaa noorpõlve bolševistliku kasvatus ülesandega. Tema teosed on tulvil revolutsioonilist romantikat ja kutsuvad töotajaid üles ennastsalgavale võitlusele kommunistliku ühiskonna ülesehitamiseks.

Ostrovski kujutas tegelikkust, sündmusi ja inimesi kommunistina, revolutsioonilistest sündmustest aktiivse osavõtjana. Kogu oma tegevuses juhindus ta bolševike partei poliitikast.

Juhindudes ainult partei ja sotsialistliku riigi poliitikast, loob meie kirjanik kõrgeideelisi ilukirjanduslikke teoseid. Tõelise kirjandusliku loomingu stiimuliks ei ole omakasu ega raha, vaid rahva teenimine, võitlus kommunismi võidu eest. Meie partei innustab rahvaid kangelastegudele, kavandatud plaanide teostamisele, kirjanikke aga rahva suure töö ja tema ajalooliste võitude kajastamisele.

Bolševistlik parteilisus oli N. Ostrovski loominguga ja tema esteetiliste vaadete aluseks. Oma esinemisel raadios Aasovi-Mustamere krai kirjanike kongressil 6. detsembril 1935. aastal ütles kirjanik:

„Ma tahan teile enesest rääkida. 15—16 aasta eest

olin ma suure võitluse, suurte sündmuste tunnistajaks ja osavõtjaks, ma nägin kangelaslikke võitlejaid. Kas ma oleksin võinud sellal, vähese kirjaoskusega poisiklutina, kirjutada seda, mida kirjutasin nüüd, pärast püsivat õppimist, nüüd, kui ma relvastusin revolutsioonilise võitluse teooria tundmisega, ning võisin ilukirjanduslikes kujudes oma kogemusi üldistada? Ei, ma ei võinud. Sellepärast, et on vähe näha, vaadelda ja tunda. On vaja õppida, vaja omandada sügav elutundmine, tunda maailma kultuuri paremaid teoseid, et laiendada oma silmaringi, valgustada oma kogemusi marksismi-leninismi teooriaga. Ainult siis võib julgelt haarata sule ja, üldistades oma vaatlusi, väärtusliku teose anda".²

Ostrovski viitab marksistlik-leninliku teooria esmajärgulisele tähtsusele tema loomingus. Ainult sellega relvastatuna võis ta oma kogemusi ilukirjanduslikes kujudes üldistada, võis tõepäraselt näidata meie tegekkust tema revolutsioonilises arenemises. Marksistlik-leninlik teooria kaitses teda naturalismi mõju, faktograafilisuse, pinnapealse kirjeldamise eest. Massilistest tähelepanekutest oma isiklikus elus valis kirjanik välja ainult tähtsama ja tüüpilise, kujutas kangelastes neid jooni, mis olid omased ja tüüpilised miljonitele nõukogude inimestele. Kunstnik mõistis selgelt maa arenemise sotsialistlikku teed, ja võis seepärast kujutada oma kangelaste tegevust tõepäraselt, sihikindlana, sotsialistliku ülesehitustöö huvidele allutatuna. Kirjeldatavasse ei suhtunud Ostrovski osavõtmatult, ükskõikselt, kuna ta oli neist sündmustest aktiivseks osavõtjaks, ja oli võidelnud koos rahvaga nõukogude võimu eest, sotsialistliku korra tugevdamise eest.

„Ainult eesrindlike võitlejate ridades viibides, põle-

² N. Ostrovski. Kõned, artiklid, kirjad, lk. 39.

des võitluseihast, kannatades kaotuste pärast, rõõmu tundes võitudest kogu rahvaga, ainult sel juhul annab ta (s. t. kirjanik — P. I.) tõepärase, erutava, kaasakiskuva raamatu.“³

Need tähelepanuväärsed N. Ostrovski sõnad räägivad sellest, et bolševistliku parteilisuse positsioonil seismine tähendab olla eesrindlike võitlejate ridades, ühendada marksistlik-leninlik teooria sotsialistliku ülesehitustöö praktikaga. Ei saa kirjutada tõepäraselt, erutavat raamatut, olles kõrval rahva elust ja võitlusest.

Olles eesrindlike võitlejate ridades, vaatab kirjanik ette, oma maa tulevikku, näeb uut tegelikkuses ja võib seepärast tõepäraselt näidata eesrindlikke, aktiivseid nõukogude inimesi võitluses kommunismi eest. Nad on temale lähedased, nendes näeb ta oma rahva paremaid, kaunimaid iseloomujooni. Eesmistelt parteipositsioonidelt võib kirjanik paljastada oma teostes kõike, mis takistab rahva edasiliikumist, võib õieti ja teravalt näidata klassivaenlast, paljastada kodanluse käsilasi.

Sügav elutundmine ja selle tõepärane kujutamine on ilukirjandusliku teose hädavajalik tingimus. Engels arvustas inglise naiskirjanik Harkness'i sellepärast, et tema jutustus „Linnaneiu“ ei olnud küllalt realistlik. „Minu arvates,“ kirjutas ta, „mõeldakse realismi all peale detailide tõepärasuse veel tüüpiliste iseloomude tõepärasust tüüpilistes olukordades.“⁴ „Meie ajastul,“ nagu kirjutas ajaleht „Kultura i žižn“, „peab seda Engelsi näpunäidet „täiendama vajadusega kujutada uut, kasvavat, mis ei ole täna veel tüüpiline, kuid mis muutub selleks kindlasti homme.“⁵ N. Ostrovski

³ N. Ostrovski. Kõned, artiklid, kirjad, lk. 40.

⁴ K. Marx ja F. Engels, Teosed XXVIII kd., lk. 27.

⁵ „Kultura i žižn“, 11. märtsil 1947, Nõukogude kirjanduse bolševistlikust parteilisusest.

romaanides kujutatakse tüüpilisi iseloomusid tüüpilistes olukordades, näidatakse eesrindlikke inimesi, kes väljendavad uue sotsialistliku isiksuse jooni: kollektiivsust, teadlikku, sotsialistlikku suhtumist töösse, isiklike huvide allutamist ühiskondlikele huvidele, sotsialistlikku patriotismi.

N. Ostrovski kangelasena esinevad lihtsad töölised, miljonite esindajad. Nõukogude inimeste töö ja võitlus on talle ilukirjandusliku kujutluse aineks, kauniduse olemuseks.

Romaanis „Kuidas karastus teras“ nimetab Ostrovski Pavel Kortšagini suu läbi kõige kallimaks, kõige kaunimaks inimesele — elu. Elu mõte seisab võitluses inimkonna vabastamise eest kapitalistlikust orjusest ja kommunismi ülesehitamises. Mitte iga sugune elu ei ole kaunis. Argpüksi, reeturi elu ei ole kaunis, vaid vastik, tähtsusetu, alatu. Kirjanduslikes teostes ja kirjades määratleb Ostrovski elu tööna, võitlusena kodumaa õnne nimel; kuid töötada ja võidelda, ütleb ta, tuleb seni, kuni säilib elusädegi.

1926. aastal, oma raske haiguse kõrgpunktil, kirjutab Ostrovski A. P. Davõdovale: „On vaja palju tahtejõudu, et mitte enne tähtaega kokku variseda. Esineb ka rõõmutuid päevi, mil kõik näib tumedana; kuid põhiliselt on kontroll siiski olemas. Elu oma võitluse ja ehitamisega kisub liialt kaasa, et lasta end vaid kulude arvele kanda. Elan igavesti uue lootusega, et kas või kuidagi saan töötada. Praegu jagab elu hoope, kuid vastu lüüa pole jõudu.“⁶

1930. aastal kirjas sõber P. N. Novikovile rõhutab N. Ostrovski mõtet, et elu ei saa olla ilma sihita. „Minul on plaan,“ kirjutab ta, „mille eesmärgiks on anda elule sisu, mis on vajalik elu enda õigustami-

⁶ N. Ostrovski. Kõned, artiklid, kirjad, lk. 87.

seks.”⁷ N. Ostrovskile sai elu mõtteks töö kavandatud raamatu kallal. Raamatu kirjastamine ja selle heakskiitmine lugejate massi poolt täitis ta südame suure õnnega, tõi uue stiimuli tema töösse. „Elu — see on töö, aga mitte taeva tahmamine,”⁸ ütles kirjanik oma kirjas M. Z. Finkelsteinile 1934. aastal. Kirjas abikaasale 1936. aastal kirjutas ta: „Pea meeles, et peale isiklike asjade on meil palju tähtsam — see on meie kodumaa võitlus ja au... Tõepoolest, kogu meie elu on võitlus.”⁹

Ostrovskile oli elu mõeldamatu väljaspool parteid, väljaspool suurt sotsialistlikku tööd. „Millest siis seisab elurõõm väljaspool UKP-d?” kirjutas ta R. B. Ljahhovitšale 1930. aastal. „Ei perekond, ei armastus, kumbki ei anna teadmist täiuslikust elust. Perekond — see on mõned inimesed, armastus — see on üks inimene, aga partei — see on 1.600.000. Elada ainult perekonnale — see on loomalik egoism, elada ühele inimesele — madal, elada ainult endale — häbi. Liigu, Roza, ja kuigi võib-olla lüüakse, mõnikord isegi ka valusasti, hoia rooliratast UKP-sse. Sinu elu täitub, omandad sihi, millele elada. Kuid see on raske, pea meeles, selleks on vaja palju töötada.”¹⁰

Elu kui võitlust ja tööd inimkonna vabastamiseks kapitalismist, kommunistliku ühiskonna ülesehitamiseks, väljendas kirjanik oma kangelaste-bolševike kujudes. Näiteks, äsjatoodud katkend kirjast Ljahhovitšale iseloomustab Pavel Kortšagini ja Sigismund Rajeovski kujusid. Meenutage Sigismund Rajeovski kõnelust abikaasaga võimatusest elada väljaspool parteid,

⁷ N. Ostrovski. Kõned, artiklid, kirjad, lk. 117.

⁸ Samas, lk. 153.

⁹ Samas, lk. 187.

¹⁰ Samas, lk. 115.

sellest, et inimese õnne ei saa suruda perekonna raamidesse.

Nõukogude kirjanik ei näita tegelikkust surnult, skolastiliselt, vaid näitab seda revolutsioonilises arengus. See sotsialistliku realismi meetodi põhiline joon oli Ostrovski loomingulise meetodi olemuseks. Artiklis „Minu töö jutustusega „Kuidas karastus teras““ kirjutab ta: „Ma mõtlesin kirjutada jutustuse rühmast töölislastest nende lapseast kuni parteilisuseni.“¹¹ Ei kõnelda ainult inimese elu arenemisest aja jooksul. Kõneldakse senise olukorra kvaliteetsest muutumisest, inimeste ilme ja iseloomu muutumisest, kommunistiks saamisest, nõukogude inimese parteilisuse ilmnemisest. Ostrovski mõistis täielikult, millised sügavad muutused meie maal olid toimunud ja kuidas meie inimesed muutunud olid. Artiklis „Keele puhtuse eest“, mis on kirjutatud 1934. aasta juunikuus, juhtis N. Ostrovski tähelepanu sellele, et endised katlakütjad, laadijad, treialid, elektrimontöörid, kehvikud ja karjused on nüüd saanud meie maal professoriteks, kirjanikeks, insenerideks, valitsuse liikmeteks.

Tegelikkuse kujutamine selle revolutsioonilises arengus tähendab kõigepealt nende meie maal toimunud muudatuste näitamist, nõukogude inimeste näitamist. Romaani „Kuidas karastus teras“ kirjutab Ostrovski, lähtudes veendumusest, et ainult sotsialistlik kord löi tingimused uue inimese iseloomu kujundamiseks, avas töötajaile loomingulise tegevuse võimalused kõigil aladel — rahvamajanduses, teaduses ja kunstis. Katlakütja Pavel Kortšagin, nõudepesija Frosja, kodutu Ivan Žarki, lukussepp Artjom, elektrimontöör Žuhrai, lukussepp Tokarev, laadija Ignat

¹¹ Riiklik Kirjandus-Keskarhiiv. N. Ostrovski fond, säilitamisühik nr. 53.

Pankratov, kõik nad muutusid nõukogude võimu tingimustes teiseks ja hakkasid tegema kasulikke ühiskondlikke tööd, oma tähtsusest erisugust, kuid oma sihikindlusest ühtset tööd riigi huvides.

Ostrovski näitab oma kangelaste kasvamist kui kogu maa, kogu nõukogude rahva kasvamise ja edasiliikumise tulemust.

„Ainult pilku tagasi heites,“ kirjutas N. Ostrovski, „vaadates mineviku läbipaistmatut, sombust ööd, võib tajuda meie võitluse kogu suurust; siis muutub veelgi heledamaks ja ilusamaks päikesepaisteline hommik sotsialismimaal.“¹²

Selline lähenemine tegelikkuse kujutamisele toimus Ostrovski loomingu. Romaanides „Kuidas karastus teras“ ja „Tormi sünnitatud“ kujutatakse kaht lepitamatu maailma, ja nende vastandamisel avanevad sotsialistliku maailma paremused kapitalistliku korra ees. Kirjanik näitab oma kangelasi sügavalt kommunismile andunuina. Nende tegevuses näitab ta uut võitluses vanaga ja kinnitab uute, sotsialistlike aluste võitu.

Ostrovski määrangu järgi on „meie kirjandus praeguse ja tulevase inimkonna tõe kirjandus, sotsialistliku tõe kirjandus.

Kodanlikul kirjanikul, kes on tunnistajaks, kuidas käputäis parasiite töörahvast hirpsasti rõhub, tuleb lugejale oma teostes palju valetada. Raske on kirjutada head pankurist või börsimaaklerist, kes päeval pressib julmalt tööliste higi arvel kasumeid, ja kes õhtul idülliliselt hellitab oma naist ja lapsi. Meil pole aga midagi valetada. Meie elu on imestamisväärset kaunis, romantiline. Ta annab meile hulga tähelepanuväärseid kujusid, mis tungivad eskadronidena ajusse, täidavad selle, üks ilusam ja võimsam kui teine. Me

¹² N. Ostrovski. Kõned, artiklid, kirjad, lk. 10.

jõuame eluga, tema tõttava, tormilise edasiliikumisega vaevalt sammu pidada. Ja juba joonistubki meie ees uue, seninähtamatu kommunistliku moraaliga inimese kuju, kauni tuleviku-inimese kuju. Me peame seda oma teostes kujutama. Kui rikkalikku materjali annab meie elu! Kui palju teemasid!"¹³

Meie nõukogude kirjandus on tõe kirjandus. See tuleneb meie sotsialistliku riigi loomusest endast. Meil ei ole valitsevaid ega rõhutuid klasse, pole ekspluateerijaid ega ekspluateeritavaid, millised eksisteerisid tsaari-Venemaal ja eksisteerivad kapitalistlikes riikides kuni tänapäevani. Nõukogude Liidu töolis-klass ja talupojad, kukutades ekspluataatorlike klas-side võimu, said oma maa ainsateks peremeesteks, löid uue tegelikkuse ilma inimese ekspluateerimiseta inimese poolt. Meie riik kaitseb rahva huve, mitte aga käputäie kapitalistide ja mõisnike huve. Nõukogude kirjandus, olles üldise sotsialistliku ürituse osaks, juhindub oma riigi ja partei poliitikast. Ostrovski näeb nõukogude kirjanduse jõudu selles, et see on tõe-pärane, kuna meie nõukogude elu on kangelaslik ja romantiline, rikas ajaloolistest sündmustest, ning välja-paistvatest, mitte üksikute, isegi mitte tuhandete, vaid koguni miljonite inimeste kangelas-tegudest isamaa auks.

Nõukogude elu annab kirjanikule ammutamatut kirjanduslikku materjali, uusi teemasid, ainetikku, kujutamishahendeid.

Ostrovski nägi selgesti, et revolutsiooniline romantika lähtub meie sotsialistlikust tegelikkusest ja on sotsialistliku realismi orgaaniliseks koostisosaks. Nimetades meie elu imestamisväärselt kauniks ja romantiliseks, nägi kirjanik sotsialistlikus ühiskonnas

¹³ N. Ostrovski, Kõned, artiklid, kirjad, lk. 40.

inimese piiramatuid arenemisvõimalusi, meie inimeste püüdu olla paremad, elada suure kasulikkusega oma ühiskonna heaks, nende oskust liita käesoleval ajal praktiline töö ühiskonna edaspidise arenemise avara väljavaatega, püüdlusega edasi, kommunismi poole.

Kõnes Lenini ordeni kättesaamisel 24. novembril 1935. aastal ütles kirjanik „... meie astume nüüd õnnelikku ellu, ees aga ootab meid veelgi helgem tulevik. See tulevik on niivõrd kütkestav, et keegi ei saa meid peatada võitlemast selle eest.“¹⁴

Ainult nõukogude tegelikkust tõepäraselt kujutades, tema katkematus liikumises kommunismi poole, võib kirjanik oma maa tulevikku kujutada.

Kuid meie suurepärasest kangelaslikku tegelikkust võib ilukirjanduslikus teoses kirjeldada vaid see, kes valdab kõrget meisterlikkust, kes tunneb kirjandusliku ala tehnikat, kes suudab meie aja suuri ideid, rahva surematuid saavutusi vormida ilukirjanduslikesse kujudesse. „Kõrge kvaliteet, suur kunstiline ja tunnetuslik väärtus — need on meie võimsa rahva nõuded nõukogude kirjanike teoste suhtes,“¹⁵ tähendas Ostrovski romaani „Tormi sünnitatud“ arutlusel ja kutsus üles lähenema tema teoste arvustamisele nende nõudmistega. Tema kui kirjanik mõistis sügavalt ilukirjandusliku teose loomise raskusi ja ütles läbini siiralt: „Kirjaniku tragöödia seisab selles, et mõtted, imetlemisväärseimalt eredad mõtted, libisevad käest. Südamel on leek, kuid paberil — vaevalt hõõguv säde. Harukordselt sõnakuulmatu materjal.“¹⁶

Kui ilmekad ja oivalised mõtted ei kehastu kujudes, siis kaotavad nad oma tähtsuse ja kunstnik ei

¹⁴ N. Ostrovski. Kõned, artiklid, kirjad, lk. 7.

¹⁵ Samas, lk. 75.

¹⁶ Samas, lk. 73.

saavuta oma eesmärki. On tingimata vaja, et leek kunstniku südames muutuks raamatus esinevate kangelaste leegiks, et teose kunstiline vorm väljendaks sisu, et teos tervikuna muutuks kunstipäraseks. Sisu ja vormi ühtsust põhjendas tähelepanuväärselt juba V. G. Belinski. „Iga ilukirjandusliku teose üks peamisi tingimusi,“ kirjutas Belinski 1843. aastal, „on harmooniline vastavus idee ja vormi ning vormi ja idee vahel, tema loomise orgaaniline tervikus.“¹⁷

N. Ostrovski romaane loetaksegi seetõttu kunstipäraseiks loominguks, et nad vastavad nendele peamistele kunsti nõuetele ja tingimustele.

Marksistlik-leninlik esteetika nõuab uurijalt teoste ideelise sisu ja tema kunstilise vormi ühtset läbivaatamist.

Kogu oma loominguga kinnitab N. Ostrovski sisu ja vormi, bolševistliku ideelisuse ja kunstilise meisterlikkuse ühtsust. Gorki järel ütles N. Ostrovski, et „meie elu on kangelaslikum meie raamatutest.“¹⁸ Ja mida täielikumalt näitab kirjanik nõukogude elu, meie ajastu kangelaste kujusid, seda tugevam nii ideeliselt kui kunstiliselt tema teos on.

„... Sotsialistlik realism,“ ütleb A. Ždanov, „on nõukogude ilukirjanduse ja kirjanduskriitika põhiliseks meetodiks, ja see eeldab, et revolutsiooniline romantism peab kuuluma kirjanduslikku loomingusse koostisosana, kuna meie partei kogu elu, töölisklassi kogu elu ja tema võitlus seisab kõige karmima, kõige kainema praktilise töö ühendamises suure kangelaslikkuse ja suurepärase perspektiividega. Meie partei on olnud alati tugev selles, et ta ühendas ja ühendab erilist asjalikkust ja praktilisust avara tulevikupers-

¹⁷ V. G. Belinski. Kogutud teosed kolmes köites, II kd., lk. 491.

¹⁸ N. Ostrovski. Kõned, artiklid, kirjad, lk. 28.

pektiiviga, alalise püüdlusega edasi, võitlusega kommunistliku ühiskonna ülesehitamise eest. Nõukogude kirjandus peab oskama näidata meie kangelasi, peab oskama vaadata meie homsesse. See ei ole utoopia, kuna meie homme valmib plaanikindla teadliku töö tulemusel juba täna.“¹⁹

N. Ostrovski romaanides ja tema kirjanduslikes avaldustes avaldub sotsialistliku realismi meetod, mille üheks koostisosaks on revolutsiooniline romantism. Kujutades tõepäraselt nõukogude tegelikkust, esitab kirjanik Ostrovski arvates kindlasti ka meie elu revolutsioonilist romantikat.

N. Ostrovski romaanid „Kuidas karastus teras“ ja „Tormi sünnitatud“ on sügavalt patriootilised teosed. N. Ostrovski kangelased on andunud oma sotsialistlikule riigile, suhtuvad lugupidamisega teistesse rahvastesse ja rahvustesse, kaitsevad ennastsalgavalt, relv käes, oma sotsialistlikku isamaad.

N. Ostrovski kangelased on selgepiirilised rahvuslikud kangelased, kes armastavad oma rahvast, oma kultuuri ja kunsti. Pavel Kortšagin ja Andrei Ptahha armastavad palavalt oma Ukrainat. Sigismund ja Raymond Rajevskid — oma Poolat, kuid kõik nad on tulvil sama palavat armastust suure vene rahva vastu, kes ühendas enda ümber vennalikkude perre teised meie kodumaa rahvad.

A. Korneitšuk iseloomustas oma ettekandes teisel Nõukogude Ukraina kirjanike kongressil 1948. a. detsembris Ukraina nõukogude kirjanduse saavutusi mitte kui ainult Ukraina kirjanike saavutusi, vaid kõikide vennalike nõukogude rahvaste kirjanduste saavutusi. Kriipsutades alla vene kirjanduse juhtivat osa mine-

¹⁹ Esimene Uleliiduline Nõukogude kirjanike kongress. Steno-
graafiline aruanne, lk. 4—5.

vikus ja olevikus, märkis A. Korneitsuk, et möödunud aja eesrindlikud demokraatlikud vene kirjanikud ja ajakirjanikud kirjutasid armastusega Ukrainast, vennalikust Ukraina rahvast. Neid Puškini, Gogoli, Korolenko ja Gorki traditsioone jätkavad auga nõukogude luuletajad ja kirjanikud. Ning Korneitsukil on täielik õigus nimetada N. Ostrovskit vene kirjanikuks ja Ukraina kommunistlike noorte laulikuks.²⁰

N. Ostrovski, jätkates vene eesrindliku demokraatliku kirjanduse, nõukogude kirjanduse paremaid traditsioone, suhtus kõige sügavama tähelepanelikkusega teiste rahvaste ellu: tulise nõukogude patrioodina kajastas ta selgelt oma loomingus nõukogude rahvaste sõprust, nähes selles sõpruses sotsialistliku riigi tugevat alust.

Klassikalise iseloomustuse nõukogude patriotismi kohta on andnud seltsimees Stalin.

„Nõukogude patriotismi jõud seisab selles, et tema aluseks ei ole rassilised või rahvuslikud eelarvamused, vaid rahva sügav ustavus ja truudus oma nõukogude kodumaale ja kõigist meie maa rahvustest töötajate vennalik koostöö. Nõukogude patriotismis ühinevad harmooniliselt rahvaste rahvuslikud traditsioonid ja kogu Nõukogude Liidu töörahva ühised elulised huvid. Nõukogude patriotism ei killusta, vaid vastupidi, liidab kõik meie maa rahvad ja rahvused ühtseks vennalikuks pereks. Selles peitub Nõukogude Liidu rahvaste vankumatu ja üha tugevneva sõpruse alus. Samal ajal austavad NSVL rahvad välisriikide rahvaste õigusi ja sõltumatust ning on alati valmis olnud naaberriikidega rahu ja sõpruses elama. Selles tuleb näha meie riigi ja vabadustarmastavate rahvaste

²⁰ „Literaturnaja Gaseta“, 8. dets. 1948.

kasvavate ja tugevnevate sidemete alust.”²¹ Stalinlik nõukogude patriotismi mõistmine aitab meid õieti määritleda Pavel Kortšagini kuju suurust ja tajuda romaani „Kuidas karastus teras“ kogu patriootilist sisu.

Ostrovski ei kujuta oma kangelasi inimestena, kellel ei ole rahvast ega hõimu. Kirjanik rõhutab sihilikult korduvalt oma kangelaste rahvust. Ühe näitena võib tuua stseeni sanatooriumis.

„Ühes ratastoolis pooleldi lamas Ebner, teises Kortšagin, kellel oli käimine keelatud; teised kolm olid: raskekaaluline eestlane Vaiman — Krimmi Vabariigi Kaubanduse Rahvakomissariaadi töötaja, Marta Laurin — lätlanna, pruunisilmaline noor naine, kes sarnanes kaheksateistkümne-aastase neiuga, ja Ledenev — pikk hallide oimudega hiiglane, siberlane. Tõepoolest, siin oli koos viis rahvust: sakslane, eestlane, lätlane, venelane ja ukrainlane.”²²

Romaanis kujutatakse kaheksa rahvuse kangelasi, ja nende kangelaste kujude kaudu näitabki sõnakunstnik kõikide rahvuste töötajate klassihuvide ühtsust, nende vennalikku vastastikust sõprust. Võitlus nõukogude võimu eest, rahvamajanduse ülesehitamise eest väljendas kangelaste ühiseid huve ja kindlustas nende purustamatu liidu, ühendas neid sügava andumusega kodumaa ja partei, oma juhtide — Lenini ja Stalini — vastu.

Noorsoo suureks õpetajaks peab N. Ostrovski parteid, kes organiseerib ja kasvatab meie noori. Nimelt niisuguse kõrge tähenduse omavad N. Ostrovski

²¹ J. Stalin. Nõukogude Liidu Suurest Isamaasõjast, Tallinn, 1946, lk. 129—130.

²² N. Ostrovski. „Kuidas karastus teras“, Tallinn, 1947, lk. 416, III tr.

romaanis vanade bolševikkude — Žuhrai, Ignatjeva, Tokarevi, Ledenevi, Žigirjova ja teiste kujud.

Pavel Kortšagin elab ja töötab vene ja ukraina tööliste, vene ja ukraina kommunistide keskkonnas, kes teostavad praktiliselt leninlik-stalinlikku rahvaste sõpruse poliitikat. N. Ostrovski noorte kangelaste iseloom karastub karmis võitluses ja kangelaslikus töös, kuid igal pool tegutsevad nad parteiorganisatsiooni juhtimisel, vanade vene kommunistide sõbralikul kaasabil, kes omavad tootmistöös ja põrandaaluses revolutsioonilises tegevuses suurt staaži. Nii näiteks aitas lukussepp Anton Nikiforovitš Tokarev, bolševike partei liige alates 1903. aastast, Kortšaginit võitluses komsomolibüroo sekretäri Tsvetajevi ebaõige poliitilise joone vastu. See oli tema, kes andis soovitusel Kortšaginile Lenini-Stalini partei ridadesse astumiseks. Tokarevi juhtimisel rajas noorsugu uskumatult raskest tingimustes kitsarööpmelise raudtee ja täitis parteiorganisatsiooni ülesande.

N. Ostrovski kujutab noori nõukogude inimesi — ukrainlasi, venelasi ja teistest rahvustest noori, rõhutatades nende klassihuvide ühtsust, nende ühist suurt eesmärki.

N. Ostrovski näitas andumust kodumaa vastu mitmesuguste rahvaste kangelaste kaudu, kuid tegi oma raamatu peakangelaseks ukrainlase Kortšagini, kes on tuhandete vereniitidega venelastega seotud, väljendades sellega kahe vennaliku rahva väeramatu sõprust.

Oma romaanide ja esinemistega ajakirjanduses kasvatab N. Ostrovski nõukogude inimestes palavat armastust oma kodumaa vastu ja põletavat vihkamist tema vaenlaste vastu.

„Relvastatud vaenlane kohtab meie juures ainult üht — surma ja hävitust,“ ütles N. Ostrovski 1936. aas-

tal. „Kapitalistliku armee soldat, relva ära visanud, sõdimise lõpetanud, — see ei ole enam vaenlane. Me aitame tal kainestuda ja pöörata oma tääk enda rõhujate vastu. Vihkamine relvastatud vaenlase vastu on meil piiritu; relvastatud võitluses peab nõukogude maa noor võitleja silmas ainult ühte eesmärki, ühte püüdu — hävitada vaenlane.“²³

Suure nõukogude rahvusliku uhkusetundega kõneles kirjanik oma kodumaast, vaba sotsialistliku kunsti õitsengust, mis kujutab nõukogude inimeste elu ja kangelaslikku võitlust, — meie maast kui möödunud aja kultuuriliste väärtuste varaaidast ja säilitajast.

„Meie tõstisime kõrgele kultuurilipu ja muutsime kõik aarded, mis on loodud inimgeeniuse poolt, oma töörahva varaks. Varem olid need kättesaadavad ainult valitsevale ladvikule, rikastele, üksikutele. Kas leidub veel teist niisugust maad, kus kultuur kogu oma mitmekülsuses oleks tõstetud säärasele enneolematule kõrgusele?“²⁴

„Kusagil ei hoita kunsti nii nagu meil,“ ütles kirjanik ajalehe „News Chronicle“ korrespondendile. „Kas mujal loetakse ka Shakespeare'i nõnda nagu meil?“²⁵

Meie nõukogude rahvuslikuks uhkuseks on see, et meie maa nõukogude rahvad on suure sotsialistliku kunsti esimesed loojad, kunsti, mis muutus võimsaks ideoloogiliseks teguriks maailma töötajatele võitluses imperialismi vastu, tööliste ja talupoegade võimu eest.

„Kui nõukogude kirjanike jõud seisab sügavas ja tõepärasel elunähtuste üldistamises, siis kodanlikud kirjanikud ja ajakirjanikud,“ ütles Ostrovski, „ei tule

²³ N. Ostrovski. Kõned, artiklid, kirjad, lk. 18.

²⁴ Samas, lk. 36.

²⁵ Samas, lk. 59.

toime ilma valeta tegelikkuse kujutamisel." See on tingitud kapitalismi loomusest endast, tema „pühast“ eraomanduse põhimõttest, kaupade ostmisest ja müümisest, millega on võrdõigustatud kapitalistlikus ühiskonnas südametunnistus ja kirjandus. Kodanlik kirjandus, olles „kukru“ ülalpeetav, on kutsutud kaitsema kapitalistlikku korda, õigustama seda töötajate silmis, tõendama tema kõikumatus, laimama Nõukogude Liitu ja ülemaailmset kommunistlikku liikumist, kõike eesrindlikku ja progressiivset. Kodanlik kirjanik esineb oma loomingu müüjana, kuid ostjana ja hindajana esineb kapitalist. Kodanlus arvestab kirjanduse tähtsust, ergutab igati omi, reaktsioonilis-fašistlikke „sulemehi“ ja jälitab revolutsioonilis-demokraatlikke kirjanikke.

30. oktoobril 1936. aastal avaldas Ostrovski ajalehe „News Chronicle“ korrespondendile, et kodanlikud ajakirjanikud teavad tõde ja valetavad teadlikult. Imperialistid nõuavad Nõukogude Liidu laimamist ja paljud kirjamehed teevad seda, et raha saada, ja et neid tänavale ei heidetaks. „Veel rohkem,“ ütles Ostrovski, „terved poliitilised parteid valetavad omas töös. Tõde nad ei või rääkida, sest siis massid lahkuksid nendest; nemad aga peavad manööverdama kahe grupi vahel — valitseva kliki ja töötavate masside vahel“.²⁶

1931. aastal külastas Nikolai Ostrovskit Andre Gide, kes püüdis tõendada oma tunnete siirust romaani „Kuidas karastus teras“ autori suhtes, tervitas sotsialismi saavutusi meie maal, valas nagu isegi pisaraid teda haaranud „rõõmsatest tunnetest“. Kuid pöördudes Pariisi tagasi, andis ta välja laimava raamatu „Tagasitulek NSV Liidust“. Kirjas emale kirjutas Ostrovski: „Sa vististi lugesid Andre Gide'i reetmisest. Kuidas ta meie südameid tookord pettis! Ja kes oleks võinud

²⁶ N. Ostrovski. Kõned, artiklid, kirjad, lk. 58.

arvata, ema, et ta toimib nii alatult ja ebaausalt. Olgu sellel vanal inimesel häbi oma teo pärast! Ta ei petnud mitte ainult meid, vaid kogu meie võimsat rahvast." ²⁷

Tänapäeva reaktsioonilised kodanlikud kirjanikud, missuguste tüüpide hulka kuulub ka reetur A. Gide, ei oma rahvuslikku väärikusetunnet, ausust ja südame-tunnistust. Kogu nende kirjanduslikku tegevust, kogu nende käitumist läbib silmakirjalikkus ja vale, müüda-vus ja libitsev imperialistide teenimine.

Välismaiste kirjanike hindamise mõõdupuuks võttis Ostrovski nende suhtumise Nõukogude Liitu ja üle-maailmsesse kommunistlikku liikumisse. Kui välismaa kirjanik on tõe eest võitleja, siis astub ta välja kui võitleja fašismi vastu ja kui nõukogude rahva sõber. Ostrovski hindas kõrgelt Romain Rolland'i, Henri Bar-busse'i, Theodor Dreiser'it. Seoses Rolland'i 75. aastase sünnipäevaga 1936. aastal kirjutas Ostrovski:

„Romain Rolland'i armastus kuulus meile, töörahva poegadele, kes me heitsime endalt kapitalismiahelad ja lõime visas, ausas töös uue, kauni, suurepärase maa. Armastus kuulus meile, maa tõelistele peremeestele, vabastatud rahva kultuuri kaitsjatele ja loojatele. Kuid inimkonna vaenlastele — fašismile, kodanlusele paiska-site Te näkku vihkamise ja meelepaha sõnad... meie teame, et Romain Rolland on suur kunstnik, ning peale selle ka veel suure mehisusega inimene, kes oskab oma ausate silmadega tõe näha." ²⁸

Kui N. Ostrovski nimetas Romain Rolland'i suureks tõekunstnikuks, tohutu mehisusega inimeseks, siis inglise kirjanikku G. Wells'i arvustas ta kui kapitalistliku korra kaitsjat. „Kas mäletate," kõneles N. Ostrovski kodanlikule korrespondendile, „Wells'i „Venemaa

²⁷ N. Ostrovski. Kõned, artiklid, kirjad, lk. 192.

²⁸ Samas, lk. 180.

pimeduses"? Ta arvas, et Kremli istuvad unistajad ja romantikud ning loovad muinasjutte. Ta on veider inimene, — suure mõistuse ja talendi juures valitseb temas siiski säärane piiratus. Ta kirjutab fantastilisi asju ja näeb, tõi küll — moonutatult, 1500 aastat ette, kuid ei taha näha seda, mis toimub meil tänapäeval." ²⁹

Wells, nimetades end inimeseks väljaspool parteilist poliitikat, kaitseb tegelikult kapitalistlikku korda. Sotsialism on võimalik Wells'i järgi mitte revolutsiooni tulemusena, kodanluse kukutamise ja poliitilise võimu haaramise tulemusena tööliklassi poolt, vaid kapitalistliku majanduse „plaanimise“ korras ja põhiliste tööstusharude üleandmise teel kodanliku riigi käsutusse. Säärase „sotsialismi“ organiseerijateks peavad olema tema arvates insener-tehnilised töötajad, „valgustatud presidendid“, kes hakkavad toetuma „headele“ kapitalistidele.

Oma jutlusega kapitalismi rahulikust sissekasvamisest sotsialismi varjutab Wells klasside vastuolusid, nüristab tööliste revolutsioonilist valvsust, pidurdab kommunistide mõju kasvamist töötavates massides.

N. Ostrovski oli sügavalt järjekindel ja printsipiaalne oma hinnangu andmisel välismaiste kirjanike kohta. Ta juhendus alati sellest, kuidas üks või teine välismaine kirjanik suhtus Nõukogudemaasse, ülemaailmsesse kommunistlikku liikumisse, ja kas see kirjanik võitles imperialistliku reaktsiooni vastu.

II

N. Ostrovski andis kogu oma jõu ja võimed meie noorsoo bolševistliku kasvatamise üritusele. Kirjas Jossif Vissarionovitš Stalinile kirjutab ta: „Mind kasva-

²⁹ N. Ostrovski. Kõned, artiklid, kirjad, lk. 59.

tas leninlik komsomol, ustav partei abiline, ja seni kui tuksub mu süda, tema viimse löögini, on kogu mu elu pühendatud meie sotsialistliku kodumaa noorsoo bolševistlikule kasvatamisele.

Mul on väga valus mõelda, et viimastes lahingutes fašismiga ma ei saa asuda oma kohale võitlusriivis. Halastamatu haigus aheldas mind. Kuid seda suurema kirglikkusega hakkan ma andma vaenlasele hoope teise relvaga, millega relvastas mind Lenini-Stalini partei, kasvatades vähesē kirjaoskusega töölisnoorukist nõukogude kirjaniku.“³⁰

Ostrovski pidas kõige tähtsamaks nõukogude kirjanduse ülesandeks noore nõukogude inimese kuju loomist.

Raamatut „Kuidas karastus teras“ pidas ta vastuseks ULKNU Keskkomitee üleskutsele nõukogude kirjanikele luua meie ajastu noore revolutsioonääri kuju. Tema, luues noorte nõukogude inimeste kujusid, kutsus väsimatult kirjanikke ja luuletajaid üles erksalt kuulutama meie noorsugu, kes nõuab oma sõnameistrilt erutavaid, tõepäraseid, andekalt kirjutatud teoseid ja laule. Nagu teada, oli kolmekümnendatel aastatel noore inimese teema Gorki tähelepanu keskuseks. Suure kirjaniku initsiatiivil hakkasid 1932. aastal ilmuma ajakirjade „Ogonjok“ ja „Rost“ lisadena romaanid, mis olid pühendatud XIX sajandi noore inimese ajaloole. Nende romaanide väljaandmisega taotleti meie lugejatele tutvustada ekspluataatorlike klasside noore inimese kuju, kelle iseloomu aluseks on individualism. Selle noore individualisti vaimseks esiisaks pidas Gorki prantsuse kirjanikku Jean-Jaques Rousseau'd.

Gorki näitas, et Euroopa ja Venemaa XIX sajandi kirjanduses kujutatud noored inimesed omasid ühiseid

³⁰ N. Ostrovski. Kõned, artiklid, kirjad, lk. 5.

sünnipäraseid jooni: sotsiaalset pimedust ja kurtumust, kiindumust viljatu mõtiskelu vastu täieliku tegevusetuse tingimustes. „Tšatski, Byroni kangelased, Alfred Musset „Sajandi poeg“ ja Petšorin ei sarnane väliselt mitte väga taoliste vedelvorstidega nagu Oblomov, Nehljudov, Oberman, Adolf; kuid siiski on nad ühe ema lapsed. Julien Sorel, Raskolnikov, Grelou — on nende lihased vennad, kuid mõistagi, julgemad ja aktiivsemad“³¹. Artiklis „Veel kord XIX sajandi noore inimese ajaloost“ kriipsutas Gorki alla kodanliku noorsoo individualismidraama üksluiset arenemist: Individualisti tüüp madaldus, laskudes Chateaubriand'i René'st ja Goethe Werther'ist kuni Artsõbaševi romaanis „Sanin“ kujutatud kahejalgse lojuseni, alates Stendhal'i Julien Sorel'ist ja Bourget' Grelou'st kuni Maupassant'i „Ilusa sõbrani“ ja teiste meie kaasaja väikeste sulideni kodanliku poliitika, kirjanduse ja ajakirjanduse valdlast.“³²

Oma artiklites pööras Gorki erilist tähelepanu sellele, et individualism, „väikekodanluse Vana-Aadam“, on võrdlemisi elujõuline. Väikekodanlus väljendub isikliku heaolu loomises teiste arvél. Väikekodanlusejooni poogiti inimestesse sajandite vältel. Kapitalismi-igan dina püsivad nad veel paljude nõukogude inimeste teadvuses. „Tähtis on hästi tunda vaenlast,“ ütles Gorki, „et teda hävitada.“

Kodanlikule individualismile andis Gorki surmahoobi oma jutustises „Klim Samgini elu“, paljastades selle kontrrevolutsioonilist, rahvavaenulikku olemust.

Oma artiklites, ajakirjanduslikes esinemistes, eriti kolmekümnendate aastate algul, osutas Gorki kõige tõsisemat tähelepanu nõukogude noorsoole.

³¹ M. Gorki. Kogumata kirjandus-kriitilised artiklid, „Goslitizdat“, 1941, lk. 345.

³² Samas, lk. 353.

„...Teie olete mitte ainult töölisnoorsugu, vaid oma maa peremehed,“ ütles Gorki ULKNU VII üleliidulisel konverentsil 4. juulil 1932. aastal, „ja ei ole ega saa olla ühtegi küsimust meie tegelikkuses, mis võiks seista väljaspool teie tähelepanu.“³³

Gorki võitles selle eest, et nõukogude kirjandus näitaks eredalt noori nõukogude inimesi — uue elu loojaid, nende vaba tööd oma kodumaa hüvanguks. „Nõukogude inimene on olevus, kes ikka rohkem köidab maailma töötajate tähelepanu,“ kirjutas Gorki, „on vaja, et ta oleks eeskujulik inimene, mitte ainult oma tööalases tegevuses, vaid ka oma elulaadi suhtes.“³⁴

Ostrovski järgnes Gorkile, uuris tähelepanelikult tema artikleid, uuris ilukirjanduslikke teoseid mineviku noore inimese kohta. IX Üleukrainalisel ULKNU kongressil 6. aprillil 1936. aastal kõneles ta meie sotsialistliku kodumaa noore inimese kujust ja kodanliku noorsoo elajalikust illest. „Meie tunneme koos teiega valitsevate klasside noore inimese kuju kapitalismi juures. Kodanlike kirjanike parimad teosed on pühendatud sellele kujule. Me teame, kuidas elasid, õigemini, põletasid oma noorust, kodanluse pojad. Joomine, liiderlikkus, labasus, nürisus ja enesearmastus — see oli nende huvide nõiaring. Tõsi, ka nendel olid omad kangelased. Need saavutasid suure kuulsuse sellega, et nad, pärast oma isade rahvalt röövitud varanduste läbiprassimist läksid hambuni relvastatult, palgasõdrite eesotsas alistama mahajäänud rahvaid: neegreid, hindusid, indiaanlasi, muutes need kaitseta suguharud oma orjadeks. Neid ahvatles sellele ihaldus kerge teenistuse järele ja asjaolu, et röövimise ja tapmise eest

³³ ULKNU VII Üleliiduline Konverents. Stenograafiline aruanne, „Molodaja Gvardija“, 1933, lk. 101.

³⁴ M. Gorki. Kirjandusest, „Sovetski pissatel“, 1937, lk. 430.

neid ei karistatud. Igal pool ja kõikjal olid ainsateks püüdlusteks, milledest kodanluse noor inimene juhindus, raha, võimujanu, eksploateerimisvahendid kergeks teenistuseks.

Ja võitluses selle eest olid kõik vahendid head. Nii alatus, reetmine kui ka nuga — kõik lasti käiku. Eesmärk õigustas vahendeid." ³⁵

Juba aasta enne seda esinemist ütles N. Ostrovski: „Kui võtame käsile maailmakirjanduse, alates keskajast kuni meie päevini, siis näeme, et tema meisterteosed on pühendatud valitsevate klasside noore inimese ajaloole. Kui eredalt ja missuguse jõuga näitasid kodanliku kirjanduse geeniused oma klassi noort inimest, tema elu, kujunemist, püüdlusi, kirgi! Missuguse jõuga näitasid nad, kuidas see noor õppis saavutama kuulsust, kuidas ta, võtnud vastu vanemate varanduse, mitmekordistas selle, täiustades töölisklassist vere väljaimemise tehnikat!“ ³⁶

Sotsialistlik kord lõi uue, kommunistliku moraaliga noore inimese. Au ja kuulsuse annavad temale mitte raha, vaid aus töö, ennastsalgav võitlus töötajate huvide eest. Niisugune inimene on meie aja kangeline, sest ühiskondlik üritus on muutunud tema isiklikuks huviks. See iseloomuhoon oli revolutsioonieelsel ajal omane ainult eesrindlikele inimestele. Nüüd on see meie maal omane laiaadele massidele.

„Nõukogude kirjanike auasi,“ rääkis Ostrovski UK(b)P Sotši linnakomitee büroo istungil 16. mail 1935. aastal, „on luua oma raamatutes meie ajastu, proletaarsete revolutsiooni ajastu noore revolutsionääri kuju.“ ³⁷

³⁵ N. Ostrovski. Kõned, artiklid, kirjad, lk. 11.

³⁶ Samas, lk. 28.

³⁷ Samas, lk. 28.

N. Ostrovski nimetas meie maa noorsugu kauniks, mehiseks ja kangelaslikuks.

Ostrovskit huvitab ennekõike mitte kangelase väline kirjeldus, kuigi ta ka seda kunagi ei alahinnanud, vaid sotsialistliku iseloomu esiletoomine, selle kujunemise näitamine, kommunistliku moraaliga inimese jäädvustamine.

Et ilukirjandus võiks täita noorsoo bolševistliku kasvatus ülesannet, peab see, Ostrovski arvates, tõepäraselt kajastama elu, vastandama nõukogude ühiskonna noorte kujusid kapitalistliku ühiskonna noorte kujudega. See vastandamine aitab nõukogude noorsool sügavamalt tajuda nii kodanlikku maailma kui ka nõukogude maailma, sügavamalt tunda vaba elurõõmu, uhkust oma kodumaa üle, kindlustada teadlikkust oma jõudusesse ja usku tulevikku. Ostrovski romaanides on teravalt vastandatud need kaks maailma ja nende vastavaid inimeste iseloomusid. Säärased iseloomujooned nagu mehisus, kangelaslikkus võitluses ja töös, truudus parteile, kommunismi eest peetavate võitlusele, ei sünni iseenesest, neid kasvatatakse ja neid omandatakse ühiskondlikus praktikas. On vaja kujutada nõukogude maa kauneid, mehiseid ja kangelaslikke inimesi mitte sääras-tena, nagu nad on antud hetkel, vaid tuleb näidata, kuidas nad nii kauniteks, mehisteks, kangelaslikkudeks inimesteks muutusid, ning kirjeldada nende püüdeid ja ideaale.

Mõned arvustajad tegid kirjanikule etteheiteid selle eest, et tema noored kangelased ilmutavad romaani „Tormi sünnitatud“ esimese osa lõpul hooletust ega õigusta kommunistlike noorte nimetust. Kirjanik ei arvestanud neid etteheiteid ja pidas vajalikuks jätta episood muutmata.

„Ei tohi teha (meie inimesi) kristallseteks,“ ütles ta, „nagu mõned seda soovivad; on vaja näidata nende

kujunemist nii võitlejaks kui ka kommunistlikuks nooreks.

Ilma selle episoodita poleks minu poolt läbiviidav mõte — vaenlane ei tunne halastust — olnud nii ere ja selge. Nad peavad maksma oma inimliku suhtumise eest aristokraatidesse, oma töölislihtsuse eest. Selle näitega ma väidan, et vaenlane tuleb hävitada kuni lõpuni, mitte minutikski uskuda tema aususse. Kui seal oleks noortega ühes viibinud kas või üksainus vana bolševik, oleks säärane episood olnud võimatu." ³⁸

Ostrovskil oli sügavalt õigus, kui ta alati rõhutas bolševike partei juhtivat osa noorsoo kasvatamisel. Noorte kangelaste valvsusekaotamise episoodiga näitas kirjanik tõepäraselt, millist hädaohtu peidab endas usaldav suhtumine vaenlasesse. „See stseen peab õpetama valvsusele, jätma alatiseks noorsoo südamesse vihkamise vaenlase vastu. Ka meid peteti. Meenutage, mida tegi proletariaat, lastes vabaks kindralid Krasnovi ja Kornilovi. Kui palju see verd maksis." ³⁹

Inimesi ei või kujutada abstraktselt — kristallsetena, vaid tuleb näidata nende tegelikku elu, kõigi vastuoludega, raskustega, mida inimesed kõrgete eesmärkide saavutamiseks ületavad, ning kuidas selles võistluses ja töös nende iseloom karastub.

„Mehisust kasvatatakse päevast päeva visas vastupanus raskustele," ütles Ostrovski. „Ainult edasi, ainult tulejoonele, ainult läbi raskuste võidule ja ainult võidule — mitte kuhugi mujale! See on meie maa noorsoo deviis, suurepärase deviis, mehine deviis, meie juhtide poolt pärandatud deviis." ⁴⁰

³⁸ N. Ostrovski. Kõned, artiklid, kirjad, lk. 52—53.

³⁹ Samas, lk. 52.

⁴⁰ Samas, lk. 15.

Meie rahva peatamatut püüdlust edasi mõistis kirjanik-bolševik kui püüdlust kommunismi poole. Võitlus kommunismi eest avaldub ennekõike ühiskondlikult kasulikus töös. Sellepärast, mida rohkem kangelaslikkust töös — kuid selles seisabki andumus partei lipule —, seda kiirem on liikumine edasi kommunismi poole. Kus inimene ka ei töötaks, moodustab tema aus töö osakese üldisest tööst, ja kogu meie maa —, Ostrovski määrangu järgi, — „on töökas sipelgapesa“. „Kõik meie kavatsused ja mõtted on rahulik ehitamine, kollektiivse rikkuse loomine, kultuuritõstmine, hoolitsus meie suurepärase laste eest.“⁴¹

Nõukogude kirjanike esimesel kongressil märkis Gorki: „Oma raamatute põhiliseks kangelaseks peame valima töö, s. t. tööprotsessist organiseeritud inimese, kes on meil relvastatud tänapäeva tehnika kogu võimsusega; inimese, kes omakorda organiseerib töö kergemaks, tootlikumaks, tõstab selle kunsti tasemele. Meie peame õppima võtma tööd nagu loomingut.“⁴²

Ostrovski näitas oma romaanides nende nõukogude inimeste eelkäijaid, kes omandasid kaasaja tehnika, millega relvastasid maa-stalinlikud viisaastakud, inimesi, kes purustavad vanu tehnilisi norme ja ühendavad oma töö teaduslike saavutustega.

Pavel Kortšagin on taastamisperioodi töökangelane. Ta näitab sotsialistliku töössesuhtumise eeskuju ja andumust kodumaale. Kirjanik toob esile, kuidas Pavel Kortšagin oskab olla kasulik inimene mistahes tingimustes. Teda innustab selleks maal arenema hakanud sotsialistlik võistlus ja lööktöö. Pavel Kortšagin ja tema kaasaegsed valmistavad ette tingimusi tööjõudluse võimsaks tõusuks, stalinlike viisaastakute läbi-

⁴¹ N. Ostrovski. Kõned, artiklid, kirjad, lk. 12.

⁴² M. Gorki. Kirjanduskriitilised artiklid, 1937, lk. 650.

viimiseks. Edasine sotsialistlik ülesehitustöö muudab maa ilme, muudab ka inimesi endid, sünnitab uue noore põlvkonna. Ostrovski võitles uue noore põlvkonna kuju loomise eest, missugune, kasutades oma isade töö vilja, omandab teadusalaseid teadmisi, saavutab ennenägematuid töönäitajaid kõikides rahvamajanduse harudes.

„Meie maa noorte inimeste kujud,“ ütles Ostrovski 1936. aastal, „need on mehiste, elurõõmsate neidude ja noormeeste kujud, kes on teadlikud selles, et nad on oma maa peremeesteks, tema noorteks ehitajateks. Nad teavad, et tulevik kuulub neile, — suurepärane, silmapaistev tulevik, veel helgem kui rõõmuküllane tänapäev. Need noored inimesed janunevad teadmiste järele: nad taotleavad teada kõike, mida haritud inimesed peavad teadma. Need noormehed ja neiud on mehised ja kartmatud, piiritult andunud partei lipule võitluses inimkonna vabastamise eest. See noorsugu näitas seninägematut töökangelaslikkust, mis on võimatu kapitalismi juures.

Seltsimehed, vabastatud töö avas inimeses kõik kauni, mis temas peidetud oli; ja nüüd me näeme, et terve rida seltsimehi teeb seda, mida nad kunagi ei oleks võinud teha vabaduseta inimestena.“⁴³

„Meil on iga neiu ja noormehe ees ukсед ellu laialt avatud. Nad võivad saavutada teadmiste kõrgusi, õnne, kuulsust; kuid kõige selle juurde viib ainult üks tee — aus, kangelaslik töö; sinna pääseb ainult töö kaudu, mis on saanud au, vapruste, kuulsuse ja kangelaslikkuse asjaks.

Oma töös, suures püüdluses võidule karastame oma iseloomu.“⁴⁴

⁴³ N. Ostrovski. Kõned, artiklid, kirjad, lk. 12.

⁴⁴ Samas, lk. 16.

Kirjanik kõneles sellest, et kangelasi ei sünnitanud ainult Kodusõda, vaid et neid sünnitab ka töö, mis on muutunud au-, kuulsuse-, vapruse- ja kangelaslikkuseasjaks; ja et see töö ei sünnita vähem-mehiseid kangelasi kui Kodusõja kangelased. „Meie maa iga inimese pühaks kohustuseks on olla kangelane,“ kinnitas kirjanik. „Meie elu heroilisuse loovad inimesed ise. Teadlikkus oma tegude heroilisusest annab nõukogude inimestele jõudu ületada igasuguseid raskusi ja loobumisi.“

Ostrovski pidas loominguvõimet nõukogude inimeste juurdunud omaduseks. Ta võrdles oma kirjanikutööd füüsilise tööga ja rõhutas nende sugulust.

„Kui loen stahaanovlaste, meie ehituste ja tehaste eesrindlike kangelaste—lööktöölise kirglikke esinemi — kõnesid, kust kõlab töörõõmu ja kõige sügavat rahuldustunnet sellest tööst, siis mõistan neid kogu südamest, kuna sama tunne valdab ka mind iga kord, kui ma väsinuna, kuid rõõmsana pärast pingirikast tööpäeva uinun.“⁴⁵

Sotsialistlikus töös, mis on suunatud sotsialistliku ühiskonna hüvanguks, omandab inimene mehiseuse, võidutahte. Kui inimesel ei ole usku tulevikku, kui ta ei oma tahtejõudu ja visadust võitluseks selle tuleviku eest, siis nakatub ta paratamatult dekadentsist ja nukrutsemisest.

Oma romaanides näitab Ostrovski kangelasi, kes on sügavalt andunud nõukogude kodumaale, kes võitlevad meie maa kõikide rahvuste sõpruse ja vennaliku koostöö eest, teiste maade rahvaste õiguste ja sõltumatus austamise eest.

Oma ajakirjanduslikes esinemistes rõhutab kirjanik

⁴⁵ N. Ostrovski. Kõned, artiklid, kirjad, lk. 41.

järjekindlalt, et noore inimese kujus peavad olema põhiliseks armastus kodumaa vastu ja vihkamine sotsialismi vaenlaste vastu.

„Armastus kodumaa vastu,“ kirjutab ta, „korrutatud vihkamisega vaenlase vastu, — ainult niisugune armastus toob meile võidu. Kuid selleks, et vihata, peab vaenlast tundma, peab teadma verise vaenlase alatut kavalust, halastamatust — ja kirjanikud peavad sellest jutustama.“⁴⁶

Ostrovski oli teadlik lähenevast sõjaohust ja ta kutsus noorsugu üles revolutsioonilise valvsuse tõstmisele, olema alalises lahingulises valmisolus vaenlasele löögi andmiseks.

Ostrovski kirjutas kirglikult ja veenvalt sellest, et kapitalism on astunud lagunemise ja kõdunemise ajajärku ning kujutab endast suurimat ohtu inimkonnale. „On saabunud halvatus,“ kirjutab ta, „on vaja värsket verd, et arendada ja luua. Kuid uut verd nad ei saa, sest seda on ainult kommunismis. Kommunism on kogu maailma uuestisünd. See aga kõlab valitsevatele klassidele hirmuäratavalt.“⁴⁷

„Kapitalism, see on verejanuline koletis; tundes oma möödapääsematut hävingut, valmistub ta viimaseks võitluseks oma hauakaevaja — proletariaadiga. Ta heidab kõrvale kõik demokraatlikud hilbud ja paljastab mädanenud, kuid mürgitatud hambaid. Ta hakkab hävitama neid, kes on tõstnud võitluslipu ülemaailmse kommunismi eest... fašism — see on kapitalismi viimane faas.“⁴⁸

Kui vilunud võitleja ja kommunist tuletab N. Ostrovski nõukogude inimestele, nõukogude noorsoole

⁴⁶ N. Ostrovski. Kõned, artiklid, kirjad, lk. 18.

⁴⁷ Samas, lk. 60.

⁴⁸ Samas, lk. 160.

väsimatult meelde revolutsioonilise valvsuse kõvendamise vajadust, kutsub kirjanikke üles näitama vaenlase tõelist nägu, paljastama sõjasüütajaid, tõstma maailma töötajate vihkamist fašismi vastu. Kuid inimestele tuleb korrata, tuleb meenutada, äratada mälus möödunu, sest aeg silub üleelatut. Meie inimene ei tohi unustada möödunut, seda, mis meil juba on hävitatud, kuid jätkab oma eksistentsi maailmas ja võitlust meie vastu.

N. Ostrovski romaanides vastandatakse teravalt iga rahvuse ekspluateerijate ja ekspluateeritavate klasside huvid. Romaanis „Tormi sünnitatud“ kujutatakse eraldalt tööliste — venelaste, ukrainlaste, poolakate, tšehhide, juutide ja teiste rahvuste — internatsionalismi võitluses ühte leeri koondunud krahvide, vürstide, mõisnike ja kapitalistide vastu.

Ostrovski kangelaste internatsionalism väljendub nende võitluses nõukogude isamaa eest, armastuses oma rahva vastu, andumuses oma kodumaale, kommunistlikule parteile. 1934. aastal romaani „Kuidas karastus teras“ poola keeles kirjastamisel süvendas autor proletariaadi solidaarsuse kujutamist vene, ukraina ja poola tööliste vahel. Sel eesmärgil näitas ta poola soldateid, keda lasti maha pilsudskilaste poolt. Poolakast telegrafist, kes pidas sidet Šepetovka bolševike partei põrandaaluse komiteega, avaldas kohtus: „Minu isamaa ... on Poola Nõukogude Sotsialistlik Vabariik. Jah, ma olen Poola kommunistliku partei liige, soldatiks tehti mind vägivaldselt. Ja ma avasin omasuguste soldatite silmad, keda teie rindele ajasite. Võite mind selle eest puua, aga oma isamaad pole ma reetnud ega reeda. Meie isamaad on vaid erinevad. Teie isamaa on panide riik, minu oma aga — tööliste-talupoegade maa. Ja sellel, minu isamaal, mis kord võidule pää-

seb, — olen selles kindlasti veendunud — ei nimeta mind keegi reeturiks.“⁴⁹

Kirjas A. J. Podgajetskile selgitab Ostrovski poola tööliste ulatuslikuma kujutamise vajadust romaanis „Kuidas karastus teras“ sellega, et ei tekiks arvamist, nagu oleksid kõik poolakad eranditult negatiivsed tüübid, mis muidugi mingil juhul ei kuulunud minu kavatsusse ja oleks teravalt vastuolus tegelikkusega.“⁵⁰

Noorsoo kujutamisel tuleb esile tuua peamine ja tähtsaim — tuleb näidata, et ta kasvab, kujuneb, töötab ja võitleb bolševike partei juhtimisel. See meie tegelikkuse seadus oligi Ostrovskile esteetiliseks printsiibiks noore nõukogude inimese kuju loomisel. Kirjanik rõhutas, et võimatu on kujutada kommunistlike noorte elu, kasvamist ja tööd lahus bolševike parteist. Teos, mis ei näita parteiorganisatsiooni juhtivat osa noorsoo, kommunistlike noorte kasvatamisel, moonutab tegelikku tõde.

„Meie oma elus,“ kirjutab N. Ostrovski, „püüdsime sarnaneda nende suurepärase inimestega, keda nimetatakse vanadeks bolševikkudeks, kes tõid meile kangelaslike lahingute kaudu õnne elada sotsialismi maal. Ja meie, noored, püüdsime olla nende inimeste sarnased, keda me sügavalt austasime, püüdsime olla kogu südamest truud meie armee komandöridele, meie juhtidele...“

Ainult leninlik kommunistlik partei võis meid kasvatada kõikumatu ustavuse vaimus revolutsioonile. Ma tahan, et iga noor tööline püüaks olla kangelaslikuks võitlejaks, sest ei ole suuremat õnne, kui olla

⁴⁹ N. Ostrovski. „Kuidas karastus teras“, Tallinn, 1947, lk. 190, III tr.

⁵⁰ N. Ostrovski. Kõned, artiklid, kirjad, lk. 149.

töölisklassi partei ustavaks pojaks. Ja ma võin öelda, et teisiti ei saanudki olla.”⁵¹

Pojaliku armastuse ja andumusega suhtus Ostrovski parteisse ja komsomoli. Kirjas vanale naisbolševikule A. A. Žigirjovale 1933. aastal teatas ta: „Sotši komsomol vahetas minu vana võitluspileti uue vastu, ja nüüd on oma parteilise isakese kõrval väike leninlik komsomolipiletike, mis kuulub N. A. Ostrovskile, ULKNU liikmele alates 1919. aastast.”⁵²

Kirjaniku sügav armastustunne partei ja komsomoli vastu täitis tema kunstilise loomingu. Need avaldusid loomulikult ka bolševike ja kommunistlike noorte kangelaskujudes.

Partei õpetab kommuniste teostama iga päev paremate inimeste individuaalset valikut parteisse, valmistama endale väärikat vahetust. Ostrovski kujutas kunstiliselt partei tegevuse seda külge Žuhrai, Tokarevi, Rajeovski ja teiste kujude abil.

„Nõukogude kirjanduse ülesanne,” öeldakse ajaloolises UK(b)P Keskkomitee määruses ajakirjadest „Zvezda” ja „Leningrad”, seisab selles, et aidata riigil kasvatada õieti noorsugu, rahuldada tema vajadusi, kasvatada uut põlvkonda, kes on südi, usub oma ülesandesse, ei karda takistusi ja on valmis võitma iga-sugused takistused.”⁵³

Sellele ülesandele vastasid ja vastavad Ostrovski kunstilised teosed, tema leegitsevad kõned, artiklid ja kirjad, milledega ta pöördus nõukogude noorsoo poole.

⁵¹ N. Ostrovski. Kõned, artiklid, kirjad, lk. 6.

⁵² Samas, lk. 144.

⁵³ Propaganda ja agitatsioon UK(b)P otsustes ja dokumentides, Tallinn, 1949, lk. 563.

Vestluses Klara Zetkiniga ütles Lenin: „Kunst kuulub rahvale. Ta peab oma sügavaimate juurtega ulatuma just töötajate laiade hulkade sügavusse. Ta peab olema arusaadav neile hulkadele ja nende poolt armastatud.“⁵⁴

Meie nõukogude ilukirjandus on A. A. Ždanovi tuntud määrangu järgi liha meie sotsialistliku ülesehitustöö lihast ja luu tema luust. Rahvalikkus ja kunstipärasus meie kirjanduses moodustavad sügava ühtsuse. Ostrovski romaanid on kõrgelt ideelis-kunstilised teosed ja seetõttu sügavalt rahvalikud. Ostrovski loomingu rahvalikkus tuleneb kirjaniku ja töölisklassi veresidemeist, rahva elu sügavast tundmisest, kujutatava bolševistlikust mõistmisest.

Ostrovski loomingu rahvalikkus seisab selles, et ta kajastab tõepäraselt kangelaslikku teed, mida on läbinud nõukogude rahvas võitluses välismaiste intervontide vastu, võitluses rahvamajanduse taastamise eest, sotsialismi ülesehitamise eest. Sotsialistlik revolutsioon virgutab üles laiad massid, äratas nende suure loomingu jõu, näitas töötava inimese kaunidust, teostas tema püüdluse vaba töö saavutamiseks, tema püüdluse kultuuri, teaduse ja kunsti rikkuste omandamiseks.

Ostrovski teostes väljendub nõukogude rahva vaim ja iseloom. Nõukogude rahva avangardiks, tema juhtjaks on meie bolševike partei, kelle kohta Lenin ütles: „Temasse me usume, temas näeme oma ajastu mõistust, au ja südametunnistust.“⁵⁵

Ostrovski kangelased saavutasid nõukogude rahva üldise tunnustuse sellega, et nad väljendasid meie

⁵⁴ Lenin kirjandusest. Artiklite ja katkendite kogumik, 1941. lk. 276.

⁵⁵ V. I. Lenin. Teosed, XXI kd., lk. 95.

Lenini-Stalini partei jooni. Ostrovski teosed teenivad töötajate huve. Selles seisabki nende bolševistlik parteilisus ja rahvalikkus.

Ostrovski loomingu elustavaks allikaks oli nõukogude rahva pulbitsev elu, partei ja komsomoli tegevus, Lenini-Stalini õpetus. Muutes bolševistlikud ideed kunstilisteks kujudeks, tegi Ostrovski oma teosed järgnevate põlvkondade kasvatuse ja innustamise allikaks.

Ostrovski kangelaste, eriti aga Pavel Kortšagini rahvalikkus seisab selles, et nendes väljenduvad miljonite nõukogude inimeste paremad iseloomujooned. Nad on aktiivseteks tegelasteks, ennastsalgavateks töötajateks, nad võitlevad Lenini-Stalini ideede teostamise eest. Nendes kehastuvad nõukogude patriotismi jooned, armastus ja truudus isamaale.

N. Ostrovski sai laiades lugejatehulkades kõrge tunnustuse osaliseks, ja seda nii meie maal kui kogu maailmas. „N. Ostrovski poolt kirjutatud raamatud on meie ideeliseks relvaks.“⁵⁶ Need kaardiväe-seersant Zemljanovi sõnad annavad õige hinnangu Ostrovski loomingule. Suure Isamaasõja aastail innustasid Ostrovski teosed nõukogude sõjamehi võitlusele vaenlaste vastu. Pavel Kortšagin oli Nõukogude armee võitlejate ja ohvitseride lahingusõbraks, mehisuse ja visaduse eeskujuks; ta innustas neid kangelastegudele. Kõige julgemaid ja kartmatumaid võitlejaid hüüti kortšaginlasteks. Elu rasketel silmapilkudel lugesid ja loevad inimesed Ostrovski raamatuid ning ammutavad neist moraalselt jõudu, mis innustab neid võitlema vaenlase vastu, ületama igasuguseid kannatusi ning raskusi.

⁵⁶ N. A. Ostrovski muuseum Moskvas, sissekanne arvamuste raamatus 27. mail 1943.

Nõukogude Liidu kangelane kaardiväe-vanem V. Medvedev, kaardiväe-vanemseersant V. Košejeva, kaardiväe-leitnant A. Tšaika ja kaardiväe-nooremleitnant S. Romanovtsev kirjutasid oma kirjas Moskva N. Ostrovski muuseumile: „Kui me pöördume tagasi koju pärast võitu, toome kaasa enam kui ühe läbilastud ja põlenud lehtedega raamatu „Kuidas karastus teras“, et rahvas võiks näha, kuidas tema suurematu poeg, meie sõber ja vend Nikolai Ostrovski võitles koos meiega kõikidel rinnetel isamaa eest.“⁵⁷

Leningradi kaitsmisest osavõtnud major Vassilkov kirjutas 30. juunil 1943. aastal N. A. Ostrovski muuseumi arvamuste raamatusse Moskvast, et noorsugu luges Leningradi fašistliku blokaadi rasketel päevadel romaani „Kuidas karastus teras“, ja et see raamat tõstis võitlejate meeleolu võitluseks neetud vaenlase vastu.

Rahvalikust armastusest kirjaniku vastu, tulvil haaravaid sõnu, olles uhke meie suurepärasele nõukogude kirjandusele, kirjutas üks Nõukogude Armee võitleja N. Ostrovski muuseumi arvamuste raamatusse Moskvast: „Minnes rindele, jätsin sinuga hüvasti — Kolja! Ja kui tulin tagasi võitjana fašistliku Saksa-maa üle, pidasin oma kohuseks tulla muuseumi, et kohata jälle oma innustajat võitluses raskustega, võitluses võidu eest!

Alati tõusis Nikolai Ostrovski meie, kommunistide ja kommunistlike noorte, etteotsa ja viis meid rünnakule!

Me saime jõudu sinu oivalistest mõtetest ja iga kord rõõmustasime: Sinu, kirjaniku, teosed tapsid samuti vaenlasi nagu „katjuša“. Kes meist ei lugenud nendel süngetel päevadel raamatut „Kuidas karastus teras“? Nii noored kui vanad lugesid. Ja see tähendab,

⁵⁷ N. A. Ostrovski muuseum Moskvast.

et sa võtsid osa võitlusest vaenlaste vastu isegi pärast oma füüsilist surma.

Seepärast, mu sõber, oled sa meile, elavatele surematul!"⁵⁸

F. Panfjorov jutustab oma artiklis „Alati rivis!“ raamatu „Kuidas karastus teras“ enneolematust mõjust nõukogude inimestele, eriti Suure Isamaasõja aastail. Seda raamatut lugesid tagalas ja rindel kümned miljonid võitlejad, töölised, kolhoosnikud ja haritlased. „Tema innustas nõukogude inimesi võitlusele. Kuid ta innustas ja innustab sellepärast, et ta väljendab uue, nõukogude inimese erilisi omadusi. Pavel Kortšagin ei ole looduse ime. Ta on tavaline nõukogude inimene. Ja tema käitumine ja tema teod on nagu kõikide nõukogude inimeste ühiskondliku käitumise normiks.“⁵⁹

Nikolai Ostrovski looming, tema kangelasel väljendavad uue, vaba kirjanduse jooni, mille tekkimist ennustas juba 1905. aastal geniaalne juht Vladimir Iljitš Lenin.

„Sellest saab vaba kirjandus,“ kirjutab Lenin, „selle tõttu, et ta kord teenib mitte üliküllastunud kangelannat, igavlevat ja rasvumise all kannatavat „kõrgeimat kümmet tuhandet“, vaid miljoneid ja kümneid miljoneid töötajaid, kes moodustavad maa ilme, tema jõu, tema tuleviku.“⁶⁰

Kunstiliste teoste tunnustamine rahvamasside poolt, nende laialdane levik on nende paremaks rahvalikkuse näitajaks.

N. Ostrovski romaane propageeris ja propageerib laialdaselt meie parteiline, komsomoli, nõukogude ja ametiühingute ajakirjandus. Tema raamatutest kirjutab

⁵⁸ N. Ostrovski muuseum Moskvas, sissekanne arvamuste raamatus 5. detsembrist 1945.

⁵⁹ F. Panfjorov. „Alati rivis!“, Ajaleht „Trud“, 22. detsembrist 1946.

⁶⁰ V. I. Lenin. Teosed, VIII kd., lk. 390.

ja kirjutab keskajakirjandus, nendest kirjutasiid ja kirjutavad rajoonide ajalehed ja seinalehed. Romaane „Kuidas karastus teras“ ja „Tormi sünnitatud“ on arutatud paljudel töötajate koosolekutel, neid õpitakse koolides, kirjandusringides. N. Ostrovski teoste kunstilisi kujusid kasutatakse UK(b)P ajaloo ja leninliku komso-moli ajaloo õppimise illustreerimiseks.

N. Ostrovski teosed leiavad nõukogude inimestes sooja vastukaja, avaldavad positiivset mõju kõikidele lugejatele, olenemata nende vanusest, rahvusest, elukutsest ja ettevalmistusastmest. Raamatust „Kuidas karastus teras“ räägivad erutatult A. Fadejevi teose „Noor kaardivägi“, B. Polevoi „Jutustus tõelisest inimesest“, ja teiste nõukogude noorsoost kirjutatud teoste kangelased, rõhutades seega enda eeskujudena N. Ostrovski kangelasi.

Eesti luuletaja Juhan Schmuul näitas oma poeemis „Järvesuu poiste brigaad“ õieti N. Ostrovski raamatute ja eriti Pavel Kortšagini kuu positiivset mõju noortele kangelastele, näitas, kuidas N. Ostrovski romaan soodustas noortel ehitajatel saada töökangelasteks, tulisteks nõukogude patriootideks. Luuletaja kirjutab romaanist „Kuidas karastus teras“ ja selle kangelasest Kortšagunist:

„Suur raamat! Ei ole sind kirjutand tint,
vaid punase võitleja veri!
Oled haaravaim, ausaim eksamitöö
inimhingede inseneril!

Suur raamat! sa oled küll miljoneid
nende elule mõtlema pannud:
kas suudan, mida Kortšagin võis,
kanda seda, mis tema on kannud?“

Ostrovski teosed on tõlgitud kümnetesse meie maa rahvaste keeltesse. Pavel Kortšagin on saanud armas-

tatumaks kangelaseks, ihaldatavaks eeskujuks nii vene-
lastele, usbekkidele, ukrainlastele, grusiinlastele, valge-
venelastele kui kasahhidele ja teistele meie paljurah-
vuselise riigi miljonitele kodanikkudele.

Romaan „Kuidas karastus teras“ on ilmunud 43-es
NSV Liidu rahvaste keeles. 1948. a. 1. oktoobriks oli
ilmunud 189 väljaannet üldtiraaziga 3 173 200 eksemplari.
Romaan „Tormi sünnitatud“ on ilmunud 35-es
NSV Liidu rahvaste keeles. 1948. a. 1. oktoobriks oli
kirjastatud 102 väljaannet üldtiraaziga 2 258 800 eksemplari.⁶¹

Teose mõistetavus ja lugejatehulkadeni jõudmine on
üks raamatu rahvalikkuse tunnustest. „Kõik, mis on
arusaadav, ei ole veel geniaalne,“ ütleb A. A. Ždanov,
„kuid tõeliselt geniaalne on arusaadav, ja on seda
geniaalsem, mida rohkem ta on arusaadav laiadele
hulkadele.“⁶²

See Andrei Ždanovi mõte geniaalsuse kohta muusikas
on täielikult rakendatav ka ilukirjanduse suhtes.
Mitte kõik loomulikud helid ei kandu muusikalisse
teosesse, „taldrikute plärin ja trummide põrin“ —
ütles A. Ždanov — „peab olema erandiks, mitte aga
seadusepärasuseks.“

Nagu heli muusikas, nii etendab ilukirjanduses
kandvat osa kunstiline sõna. Mitte kõik sõnad olus-
tikuleksikonis ei või sattuda kunstilisse poetilisse
teosesse.

Vargapoisiliku argoo sõnu meie kirjanikel kasutada
ei tule. Ei ole kohustuslik, näiteks, kahekümnendate
aastate põhjaoblastite mahajäänud talupoja kujutamisel
kasutada kõiki sõnu, mida selle rajooni elanikud
tarvitasid.

⁶¹ N. Ostrovski muuseumi andmeil Moskvast.

⁶² Nõukogude muusikategelaste nõupidamisel UK(b)P Kesk-
komitees 1948, lk. 143.

Gorki võitles halastamatult vene keele risustamise vastu „parasiitlike sõnadega, mida pärandasid meile mõisnikud, kaupmehed, kapitalistid ja igasugused ühiskonna jätised“. Gorki pidas meie kirjanduse üheks tähtsaimaks ülesandeks võitluses sotsialistliku kultuuri eest — keele puhastamist „parasiitlikust rämpsust“.

Ostrovski võttis suure vaimustusega need M. Gorki sõnad omaks:

„Meie kauni vene keele risustamist igasuguste juba olemasolevate sõnade moonutamisega või uute, enamasti sobimatute, mõttetute, ilma igasuguse piltlikkusega, lihtsalt arusaamatute sõnade „loomisega“, ei või enam lubada,“ kirjutas Ostrovski artiklis „Keele puhastuse eest.“⁶³

Ta pidas vajalikuks puhastada keelt kõikidest võõrastest sõnadest, „sõnalistest parasiitidest“, mis olid imbunud meie kirjandusse.

Leo Tolstoi kunstilisi teoseid pidas Ostrovski kunstilise meisterlikkuse eeskujuks.

„L. Tolstoi oma romaanis „Ülestõusmine“,“ kirjutab Ostrovski, „loob pildi tsaari-vanglast kogu selle sünguses ja õudsuses, kirjeldab avalikke naisi, vargaid; teeb seda rõveda sõimuta, kuid sealjuures väga ilmekalt ja tohutu usutavusega. Asi, tähendab, ei seisa sõnades, vaid meisterlikkuses. Ma ei kujutle säärast pilti, et sm. Seifulina või sm. Gladkov ja paljud teised kirjanikud sõandaksid, ütleme, astuda parteikonverentsi kõnetooli ja korrata mõnede oma kangelaste sõnu. Selleks ei jätku neil mehisust. Keel ei paindu, paber aga kannatab; noorsugu loeb kõike seda ja punastab häbist autori pärast.“⁶⁴

Kümned miljonid meie maa töölised ja talupojad,

⁶³ N. Ostrovski. Kõned, artiklid, kirjad, lk. 20.

⁶⁴ Samas, lk. 22.

kes kapitalismi ajal olid määratud harimatusele, said nõukogude korra ajal kultuurseteks ja haritud inimesteks, oma elu teadlikeks loojateks, uue, sisult sotsialistliku ja vormilt rahvusliku kultuuri loojateks. Muutus ja muutub nõukogude inimeste kõne, rikastudes uute sõnadega.

Ostrovski pidas kirjanduslikku keelt kirjandusliku „tootmise“ tähtsaks relvaks. Ta kutsus kirjanduslikku noorsugu üles õppima suurtelt kunstilise sõna meistritelt — Tolstoilt, Tšehhovilt, Gorkilt. Ta rääkis väsimatult kirjandusliku meisterlikkuse, vene keele tundmise suurest tähtsusest kirjanikule. Ta oli tegelaste kõneluste vulgaarsete ja mõttetute sõnadega naturalistliku üleujutamise ägedaks vastaseks.

N. Ostrovski lahendas kirjandusliku keele küsimusi seoses üldiste kirjandusalaste küsimustega. Ta leidis, et kirjaniku loomingu lähted peavad olema tihedalt seotud rahva eluga. Laiade massidega läbikäimises leiab kirjanik kujude, kunstilise sõna elava allika.

„Kunstnik peab tundma jalge all tugevat nõukogude pinnast, ta ei tohi sellest eralduda,“ ütles Ostrovski Nõukogude Kirjanike Liidu presiidiumi istungil 15. novembril 1936. aastal. „Kurb on nende saatus, kes eralduvad kollektiivist, pidades end üligeeniuseks või tunnustamata talendiks. Kollektiiv tõstab inimest alati ja asetab ta kindlalt jalgadele.“⁶⁵

Ostrovski arhiivis säilitatakse artikli „Keele puhutuse eest“ originaali (1934. a.), kus esineb arvustav märkus luuletaja Jossif Utkini ja tema luuletuste kohta, mis artikli avaldamisel välja jäeti. Ostrovski nimetab Utkinit komsomoliluuletajaks, samaaegselt aga arvustab teda teravalt nõrkade, ebakunstiliste luuletuste pärast, milles ülistatakse rahulikkust ja

⁶⁵ N. Ostrovski. Kõned, artiklid, kirjad, lk. 77.

haletsetakse ennast oma haavatud käe pärast. Ideelise ja kunstilise patustamise põhjust Utkini loominguks näeb Ostrovski luuletaja eraldumises nõukogude noorsoost. Varem oli Utkin komsomolimassist lahutamatu, ja see lähedus sünnitas oivalisi luuletusi. Luuletaja kasvas koos noorsooga, kes ehitas sotsialismi, ja noorsugu tõstis ta kuulsusekilbile. „Nüüd aga, noorsugu kasvab endiselt ja... kasvas oma luuletajast üle, kes on jäänud liikumatuks, läinud koguni tagasi sentimentalse lüürika juurde.“⁶⁶

Ostrovski, väljendanud need arvustavad märkused, avaldas kindlat veendumust, et Utkin, komsomoli esimese põlvkonna üks esindajaid, läheneb uuesti meie päevade tegelikkusele ning hakkab kirjutama eredaid, erutavaid luuletusi ja laule.

Nõukogude kirjandus on kõige ideelisem, kõige eesrindlikum kirjandus maailmas. Selle mõju töötavatele massidele, kõikidele eesrindlikele ja ausatele piiritaguste maade inimestele on tohutu.

„Nõukogude kunst,“ ütleb seltsimees Molotov, „tungib kaugele väljapoole meie maa piire, valgustades tegevust ja elu meie kodumaal, mida kapitalistlik ajakirjandus püüab töötajate eest varjata või nende silmis moonutada.“⁶⁷

Nõukogude kirjandus näitab eredalt meie rahvaste sõprust, nende austust teiste maade rahvaste õiguste ja sõltumatuse vastu, valmisolekut elada rahu ja sõpruses naaberriikidega. Nõukogude kirjandus on kutsutud lahendama küsimusi, mis erutavad maailma rahvaid, kajastama töölisklassi ja töötajate võitlust reaktsiooni-

⁶⁶ Riiklik Kirjandus-Keskarhiiv. N. A. Ostrovski fond, säilitamisühik nr. 79.

⁶⁷ V. M. Molotov. Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni 31. aastapäev, Tallinn, 1948, lk. 16.

jõudude vastu, näitama uut inimest — sotsialismi eest võitlejat. Nõukogude kirjanduse teosed muutuvad kõikide rahvaste saavutuseks, võidavad nende lugupidamise ja armastuse; neid kasutatakse kodanlike maade rahvaste poolt kui vaimset relva võitluses masside vabastamise eest kapitalistlikust ikkest.

„See, et „Teras“ sammub üle piiri, täidab mu südame erutusega,“⁶⁸ ütles Ostrovski 1935. aastal.

Romaanid „Kuidas karastus teras“ ja „Tormi sünnitatud“ tungisid, hoolimata kodanliku tsensuuri iga-sugustest takistustest, kiiresti kapitalistlike maade lugejateni, saades seal töötajate laiade masside heakskiidu osaliseks. Raamat „Kuidas karastus teras“ tungis vanglatesse, sisendas revolutsioonivõitlejatesse erksust ja usku võidusse.

Kirjas Nikolai Ostrovskile, mis saabus varsti pärast kirjaniku surma, kirjutasid Riia vangla poliitvangid:

„See raamat rändas läbi kogu meie kollektiivi, külastas kõiki üldkonge, vaatas ka üksikkongidesse. Üldkongides loeti teda valjusti. Me lükkasime edasi kõik korralised tööd ja ülesanded, mis oli vaid võimalik; me kuulasime raamatut, olime temast haaratud. Pingeline vaikus valitses kambris, kui me, hoides hinge tagasi, püüdsime mitte ühtegi sõna vahele jätta jutustusest Pavka kohta... Raamat sundis unustama, et viibisime vanglas, ta hävitas müürid meie ümber, täitis meid uue, oivalise jõu ja selgusega. Ja seda tugevamalt tahtsime sel silmapilgul rutemini siit pääseda, et viia seda jõudu ja valgust nendele tuhandetele, kes vaevlevad „vabaduses“ fašismi raudse kannal.“⁶⁹

Kodanlikus Eestis olid N. Ostrovski raamatud keela-

⁶⁸ N. Ostrovski. Kõned, artiklid, kirjad, lk. 167.

⁶⁹ Izvestija, 17. märts 1937. Kiri N. A. Ostrovskile Riia vangla poliitvangide poolt.

tud, kuid neid loeti salaja. Raamat „Kuidas karastus teras“ tungis samuti vangla müüride vahele ja paljud eesti kommunistid lugesid seda oma vangipõlve ajal. Nõukogude võimu kehtestamise järel Eestis 1940. a. kirjastati juba esimestel kuudel romaan „Kuidas karastus teras“ eesti keeles.

Välismaa lugejad-töötajad, maailma kommunistlik ja demokraatlik ajakirjandus hindas N. Ostrovskit kõrgelt kui sõnakunstnikku ja võitlejat sotsialismi eest.

Kirjas N. A. Ostrovskile 29. maist 1936. aastal nimetas Bulgaaria kommunist G. M. Ognjanov raamatut „Kuidas karastus teras“ kunstiliseks abivahendiks marksismi-leninismi õppimisel.

1937. aastal kirjutas „Daily Worker“ (Inglismaa kommunistliku partei häälekandja): „Ostrovski kujutluses omab ajalugu eepilist iseloomu ja asetab ta kaasaegsete kirjanikkude esiritta. Asjaolu, et ta suri nii noorelt — 33. a. vanuses —, on kaotuseks mitte üksi NSV Liidu rahvastele, vaid ka kogu maailma kirjandusele.“⁷⁰

„Revolutsioonijastu suurim kunstilooming,“ kirjutas Nikolai Ostrovskist Romain Rolland, „see on tema poolt loodud inimesed. Uue elu plahvatuses, mis purustas rappuva maa, kerkivad leegitsevad hinged nagu hümnid, paisates õhku veendumusehüüdeid. Nende hümnide järelkajad helisevad veel kaua pärast seda, kui need inimesed kaovad. Tulevikus saavad need inimesed eepiliste ja romantiliste laulude innustajateks ja kangelasteks — küllusrikaste aastate lõikudeks, millele revolutsiooniaeg oli karmiks eelkevadeks.“

Nikolai Ostrovski on üks neist inimestest, neist pulbitseva elu ja kangelaslikkusehümnidest.

⁷⁰ Riiklik Kirjandus-Keskarhiiv. N. A. Ostrovski fond, säilitamisühik nr. 59.

Kõik Ostrovskis on tegevuse ja võitluse lõõm...

Väsimatu elavus ja optimism täitsid teda. Ja see rõõm sidus teda teiste võitlejatega, maakera kõikide rahvastega, kes võitlevad ja edasi lähevad... Ta nägi maailmarevolutsiooni tulekut ja rajas sellele teed."⁷¹

Bulgaaria ajakiri „Kirjanduslik rinne“ teatas 1946. aastal: „Oma elu ja loominguga suur kirjanik, võitlev humanist Nikolai Ostrovski hävitas ja elas üle oma surma. Ta on eredaks eeskujuks kõigile ausaile, demokraatlikele kirjanikele.“

Rumeenia ajakiri „Kontemporanul“, rõhutades üldist rahva tunnustust Ostrovski ja tema kangelaste kohta, kirjutas:

„Lihtsalt, tagasihoidlikult, lärmita ja pretensioonita koputas see romaani uus kangelane Euroopa kirjanduse uksele. Tema olemasolu võeti vaimustusega vastu ainult tema maa inimeste poolt; mujal maailmas kuulsid seda kangelast ainult need, kes pidasid rasket võitlust sotsiaalse ülekohtu süsteemi kukutamise eest.“

Kuid tänapäeval on see uus kangelane saanud tunnustaks kogu maailmale; armastatud kangelase nime nime-tavad miljonid inimesed.

See kangelane on Pavel Kortšagin, N. Ostrovski raamatu „Kuidas karastus teras“ peategelane... See on meie aja kangelane, uue maailma pioneer, kes on sündinud rasketes piinades."⁷²

„N. Ostrovski raamatud on pälvinud Hiina, Korea ja teiste Aasia maade noorte suure armastuse. Iga noormees, iga neiu Hiina vabastatud rajoonides on lugenud romaani „Kuidas karastus teras“. Need, kes ei osanud lugeda, kuulasid selle raamatu ettelugemist“

⁷¹ Romain Rolland. Nikolai Ostrovski, „Komsomolskaja Pravda“, 6. juuni 1937.

⁷² Ajakiri „Kontemporanul“ nr. 8, 1946, Bukarest.

noorte ringides, roodudes, tehastes ning koolides." 73
1948. aasta 1. oktoobri andmeil oli romaan „Kuidas karastus teras“ ilmunud välismaal 30 väljaandes, 20 võõrkeeles ja „Tormi sünnitatud“ — 13 väljaandes, 11 võõrkeeles.

IV

Nõukogude ilukirjandus kajastab sotsialistliku ülesehitustöö suurimaid saavutusi meie maal, näitab nende ülemaailmset ajaloolist tähendust, on üheks kõige tähtsamaks relvaks rahva poliitilisel kasvatamisel. Nõukogude kirjanik — see on uut tüüpi kirjanik, see on aktiivne sotsialismi ülesehitaja, kes on relvastatud kommunistliku maailmavaatega. Stalin nimetas nõukogude kirjanikku inimhingede inseneriks.

„Kunstnik,“ kirjutas M. Gorki, „on oma maa, oma klassi tundemeel, tema kõrvad, silmad ja süda; ta on oma ajastu hääl. Ta peab teadma võimalikult rohkem, ja mida paremini ta tunneb minevikku, seda arusaadavam on temale olevik, seda tugevamini ja sügavamalt tunneb ta meie aja universaalset revolutsioonilisust ja tema ülesannete avarust.“ 74

Vladimir Majakovski nimetas luuletajat rahva juhatajaks ja rahva teenriks, luulet aga „ähvardavaks relvaks“ võitluses vana vastu ja uue kindlustamise eest.

Kirjanik on N. Ostrovski määrangu järgi „kõigepealt — sotsialismi ülesehitaja, aga mitte ükskõikne „süvenenud vaatleja“. Ta on võitleja, sõjamees, õpetaja, oraator. Inimene suure algtähega. Selles pole kahtlust. Igaüks meist peab õpetama mitte ainult oma sõnaga, vaid kogu oma eluga, käitumisega.“ 75

73 „Komsomolskaja Pravda“, 9. august, 1949.

74 M. Gorki. Kirjandusest, Tallinn, 1948, lk. 232—233.

75 N. Ostrovski. Kõned, artiklid, kirjad, lk. 39.

„Nagu sõjamees peab olema valmis iga hetk välja astuma võitlusse vaenlaste vastu,“ ütles Ostrovski, „samuti peab ka kirjanik elama alatises sõjalises valmisolekus, täiustama väsimatult oma meisterlikkust, teritama oma kunstilist sõnatera, et halastamatult purustada nõukogude isamaa vaenlasi, välja suruda kapitalismi-igandeid inimeste teadvusest, rikastada nõukogude rahvaste ilukirjanduse varasalve.

Kuid seda, mida kunstnik kujutab, mida ta tahab inimestele õpetada, peab ta ise väga hästi tundma.

„On vaja kirjutada sellest,“ rõhutas Ostrovski, „mida hästi tead, mis soodustab sotsialistlikku ülesehitamistööd. Kirjanik peab pidevalt oma teadmisi rikastama. „Õpetada võib ainult see,“ ütles ta, „kes teab rohkem nendest, keda ta õpetab, ainult see, kellel on, mida ütelda.“⁷⁶

Kunstilise loomingu esmaseks tingimuseks pidas Ostrovski seda, et kirjanik omandaks marksismi-leninismi teooria, ilma milleta ei ole võimalik elu õieti kujutada, ei ole võimalik saada inimhingede inšeneriks. Ei või saada kirjanikuks ilma ränga, püsiva tööta, ilma elutundmiseta, ilma kirjandusliku meisterlikkuse omandamiseta.

Gorki hoiatas enam kui üks kord noori kirjanikke, et kirjanikutöö ei ole kerge töö.

Vladimir Majakovski mõõtis „luuletuste sorti kommuuni järgi, kutsudes kirjanikke ja luuletajaid üles „töötama seitsmenda higini koguse tõstmisel ja kvaliteedi parandamisel“. Meie, nõukogude ajastu andekaim luuletaja muutis kümneid kordi stroofe, ridu, üksikuid sõnu, kuni saavutas väljenduses soovitud põhilise mõtte, kuju.

N. Ostrovski järgnes Gorki ja Majakovski näpunäi-

⁷⁶ N. Ostrovski. Kõned, artiklid, kirjad, lk. 39.

detele. Kõiki tema töid läbib punase niidina tees: „Ainult ausa tööga, suure tööga, kõikide oma vaimse ja füüsiliste jõudude pingutamise, katkestamatu õppimisega, õppimisega ja veel kord õppimisega, ainult vahenditu osavõtmisega võitlusest ja ülesehitustööst vallutab kirjanik oma eesmise koha rivis. Ei saa elada ainult vana kuulsusega, vanade võitudega.“⁷⁷

„Ilukirjanduses on enam kui kusagil mujal tähtis kvaliteet,“ ütles Ostrovski. „Parem kirjutada üks raamat mitme aastaga nii, et see „elaks“ aastakümneid, kui kirjutada kolm-neli raamatut, mis unustatakse juba teisel päeval pärast nende ilmumist.“⁷⁸

Ostrovski rõhutas alati, et sotsialistliku kirjanduse teost ei looda materiaalse kasumi pärast, et ta ei või tekkida kõvas, egoistlikus südames. Kirjanik, kunstnik allutab kõik oma suurele eesmärgile, loobub paljust, et mitte kaotada, mitte tühjalt kulutada oma annet.

„Minu elu eesmärk on kirjandus,“ avaldas Ostrovski, „ja kui ma seda ei täida, mis kasu on siis kõigest muust?“⁷⁹

Ostrovski pühendas kogu oma elu parteiliste raamatute loomisele rahvast ja rahvale, andis sellele ülesandele kogu oma jõu, oma õilsa südame kogu lõõma. Kirjas A. A. Karavajevale teatab ta tervise halvenemisest ja meenutab kurbusega seda, et alles hiljuti võis ta veel töötada 15 tundi päevas.

15 tundi päevas raskesti-haigele inimesele — see on hiiglaslik töö, kogu jõu ülikõrge pingutuse näidis. Nii võis töötada inimene, kes leidis ideelist rahuldust oma loomingus, leidis oma töös rõõmu ja õnne.

Ostrovski eitas teravalt, meelepahaga kodanlike

⁷⁷ N. Ostrovski. Kõned, artiklid, kirjad, lk. 18.

⁷⁸ Samas, lk. 21.

⁷⁹ Samas, lk. 162.

esteetide ja dekadentide väiteid sellest, et kirjanik ja luuletaja kirjutavad ainult innustuseminuteil. „Ma olen kindel,“ kordas ta, „ainult ühes asjas: innustus tuleb töö ajal. Kirjanik peab töötama sama ausalt, nagu iga meie maa ülesehitaja, igasuguse ilmaga, hea ja halva meeolu juures, sest töö — see on kõige üllam ravija.

Ei ole midagi rõõmsamat tööst.“⁸⁰

N. Ostrovski nimetab kirjanikku rahvajuhiks. Ta kinnitab, et kirjanik, võttes aktiivselt osa eluprotsessist ja rahva võitlusest, mõistab sündmusi, tabab uusi võrseid, märkab muutusi inimeste psühholoogias, kogub sõnamaterjali rikkusi ja saavutab oskuse kirjutada kunstiliselt kõige keerukamatest ühiskondliku elu sündmustest, — oskuse kujutada kangelasi, väljendada nende ideid, meeolusid ja elamusi. Nõukogude kirjanik kajastab tegelikkust mitte kui ükskõikne „vaatleja“, vaid kui selle aktiivne ülesehitaja, kui eesrindlik võitleja. Oma loomingus propageerib nõukogude kirjanik bolševike partei ideid, kasvatab masse, kutsub neid võitlusele Lenini-Stalini ürituse eest. Seepärast nimetabki Ostrovski kirjanikke rahva juhtideks.

Ostrovski arvab, et nõukogude kirjanik peab välja paistma kõrge moraalse puhtusega, tagasihoidlikkusega, tal peab olema vastutustunne kollektiivi ees, rahva ees. „See päev, mil sa eraldud kollektiivist, saab lõpu alguseks. Tagasihoidlikkus kaunistab võitlejat, ülbus, upsakus — see on kapitalistlik vana, see on pärit individualismist. Mida tagasihoidlikum on võitleja, seda kaunim ta on. See maksab ka kirjanike kohta.“⁸¹

Ostrovski juhtis pidevalt noorte kirjanike tähelepanu vajadusele väsimatult tõsta poliitilist, üldhariduslikke ja kirjanduslikke teadmisi, „igavesele püüdlusele

⁸⁰ N. Ostrovski, Kõned, artiklid, kirjad, lk. 54.

⁸¹ Samas, lk. 18.

kultuuri kõrgeima taseme poole",⁸² sellele, et „kiiruga ei omandata mineviku suurt kultuuripärandit”.⁸³ Ostrovski õppis läbimõeldult ja pidevalt. Suurima tänuikkusega võttis ta vastu kirjandusala meistrite arvustavaid märkusi. Talle olid võõrad upsakus ja ülbus.

Oma õigusele avaldada teoseid vaatas ta kui suurele avansile, mis võimaldati talle riigi poolt, ja ta ütles, et seda avanssi võib tasuda ainult tugevdatud õppimise ja tööga.

N. Ostrovski vihkas lobisejaid ja upsakaid targutajaid. Mis kirjanik see on, mis võitleja see on kapitalismi-igandite vastu inimeste teadvuses, kui ta ise ei juuri neid välja oma elu-olust. Ostrovski mõistis sügavalt hukka need kirjanikud, kes avaldasid hoolimatut suhtumist lihtsate inimeste vastu, kes hoolitsesid ainult oma heaolu eest ja olid ükskõiksed teiste inimeste saatuse suhtes. Ostrovski arvas, et nõukogude kirjanik peab olema kõrge moraaliga inimene.

V

Sotsialistliku realismi kunstiliste teoste loomine on mõeldamatu ilma kriitika ja enesekriitikata. Nõukogude kriitika ja enesekriitika on meie kirjanduse edasiliikumise põhiliseks meetodiks.

Kriitika aitab kirjanikul tõsta kunstilise teose kvaliteeti, suunab kirjanikke uue kujutamisele meie elus, võitlusele eitava vastu, kõige vastu, mis segab sotsialistlikku ülesehitustööd.

Meie nõukogude kirjandus, novaatorite kirjandus, on esimesi kommunismiehitajaid maailmas. Uuendajate vaenlasteks on tardumus, paigaltammumine, vananevus.

⁸² N. Ostrovski. Kõned, artiklid, kirjad, lk. 39.

⁸³ Samas, lk. 39.

Nõukogude inimestele on omane loominguine initsiatiiv, mille üheks avaldusvormiks on kriitika ja enesekriitika. Nõukogude kriitika hingeks on bolševistlik ideelisus. Meie kriitika ja enesekriitika on kodanliku ideoloogia iganditest ja jäänustest vabanemise vahend, bolševistliku võitluse vahend igat liiki ideoloogiliste moonutuste vastu, kodanliku kultuuri ees lõimitamise vastu.

N. Ostrovskile oli sügavalt omane bolševistlik arusaamine kriitikast ja enesekriitikast. Tema määrangu järgi „kriitika — see on õige vereringvool, ilma selleta on paratamatud seisak ja haiglased nähtused“.⁸⁴

„Rohkem värsket tuult, siis on meil kergem hingata! Muidu on reveransside taga raske näha oma puudusi, ja neid kindlasti ei ole vähe,“⁸⁵ kirjutas ta 1936. aastal, saates kirjastusse romaani „Tormi sünnitatud“ esimese raamatu.

Nõukogude kirjandus kui sotsialistliku tegelikkuse peegeldus säilitab alati elutõde, valgustab igapäevaseid kaasaja-küsimusi. Nõukogude kirjanik ei kirjuta enesele, vaid oma suurele rahvale. Tema teostele annavad hinnangu arvustus, nõukogude inimesed, alates lihtsatest lugejatest ja lõpetades auväärsete kirjandusloolastega. Arvustus määratleb teose ühiskondliku tähtsuse, näitab, kuidas ta teenib noorsoo bolševistliku kasvatuse üritust, milline on tema väärtus sotsialistliku esteetika nõuete vaatepunktist. Kriitika peab, Ostrovski arvates, paljastama samuti teose nõrku külgi, näitama tema puudusi.

Arvustus aitab kirjanikul viimistleda oma kirjanduslikku meisterlikkust, võita oma loomingus vanu igandeid, mis nõrgestavad kunstilise kujutamise jõudu; ta

⁸⁴ N. Ostrovski. Kõned, artiklid, kirjad, lk. 23.

⁸⁵ Riiklik Kirjandus-Keskarhiiv. N. A. Ostrovski fond, säilitamisühik nr. 119.

aitab kirjanikul leida teed selleks, et muuta oma loomingu ideelis-kunstiliselt enam täiuslikuks.

„Arvustus mind ei desorganiseeri,“ ütles Ostrovski Nõukogude Kirjanike Liidu presiidiumi istungil romaani „Tormi sünnitatud“ esimese raamatu arutamisel 15. novembril 1936. a. „Vastupidi, ta ütleb mulle seda, et viibin sõprade ringis, kes aitavad mul raskust kanda. Ma ei unusta kunagi, et ma pole veel nii tugev kunstilises meisterlikkuses, et mul poleks midagi teilt õppida.“⁸⁶

Kõneldes endast, et ta „pole veel nii tugev kunstilises meisterlikkuses“, ei mõelnud N. Ostrovski seda, et on kirjanikke, kes on saavutanud piiri ja ei allu enam arvustusele. Tema märkustest nähtub, et kirjandusliku meisterlikkuse piiri tunnustamine kutsub esile seisaku, väljasuremise. Kuid kirjaniku püüd täiuslikkuse poole viib edasi ja rikastab kirjandust. Ka suure kunstniku kuulsuse omandanud kirjanik loob oma teoseid kõiki võimalikke loominguulisi raskusi ületades. Ta peab alati kuulutama kriitika häält.

Ostrovski kutsub arvustajaid üles julgelt näitama teose puudusi, et aidata kirjanikku neid mõista ja kõrvaldada, et teha teos veelgi kõrgeväärtuslikumaks, et kirjaniku töö ja riigi summad raamatu kirjastamisel ei läheks ilmaaegu kaotsi, vaid et neid õigustaks teose tunnetuslik ja kasvatuslik tähtsus.

Kirjanik peab alati meeles pidama seda, et ta kirjutab miljonitele lugejatele. Nemad ei andesta sisutuid, igavaid ja halle raamatuid. Seda on vaja meeles pidada ka arvustajal kunstilist teost arutades.

Kriitika ja enesekriitika omavad suurt tähtsust meie ühiskonna arenemisel, kirjanduse ning kunsti arenemisel. Seltsimees Stalin õpetab, et ilma kriitika ja enese-

⁸⁶ N. Ostrovski. Kõned, artiklid, kirjad, lk. 77.

kriitikata ei saa edasi liikuda, et enesekriitika on eriline meetod, bolševistlik meetod kaadrite kasvatamisel. Kirjas M. Gorkile ütles seltsimees Stalin: „Meie ei saa läbi ilma enesekriitikata. Kuidagi ei saa, Aleksei Maksimovitš. Ilma selleta on aparaadi seisak möödapääsematu, ilma selleta on pehkimine, bürokratsimi kasv ja töölisklassi loomingulise initsiatiivi õõnestamine paratamatu.“⁸⁷

Nõukogude muusikategelaste nõupidamisel UK(b)P Keskkomitees 1948. aastal ütles A. Ždanov: „Kui ei ole loomingulisi diskussioone, ei ole kriitikat ega enesekriitikat, — tähendab, pole ka edasiliikumist. Loominguline diskussioon ja objektiivne, sõltumatu arvustus — see on saanud juba aksioomiks — osutuvad loomingulise arenemise tähtsaimaks tingimuseks. Seal, kus ei ole arvustust ega loomingulisi diskussioone, seal lõpevad arenemise allikad, seal tekib soe umbunud seisaku olukord.“⁸⁸

Kriitika ja enesekriitika nõukogude ühiskonna tingimustes omandasid „selle sotsialistliku ühiskonna vastuolude avastamise ja ületamise erivormi, tolle erilise võitlusevormi vana ja uue vahel, äraelanu ja uuesti sündiva vahel meie nõukogude ühiskonnas...“⁸⁹

Bolševike partei ning suur Stalin peavad enesekriitikat peamiseks tingimuseks kõikide ettenähtud ürituste edukaks läbiviimiseks, meetodiks töötajate kasvatamisel bolševismi vaimus. Partei peab lepitamatut võitlust enesekriitika loosungi halvustamise vastu, ei luba, et

⁸⁷ J. Stalin. Teosed, XII kd., lk. 173.

⁸⁸ Nõukogude muusikategelaste nõupidamine UK(b)P Keskkomitees, kirjastus „Pravda“, 1948, lk. 133.

⁸⁹ A. A. Ždanovi esinemine diskussioonil G. F. Aleksandrovi raamatu „Lääne-Euroopa filosoofia ajalugu“ kohta, Gospolitizdat, 1947, lk. 40.

enesekritika nime all kiusataks taga ja diskrediteeritaks meie kaadrit, et kriitika muutuks sensatsiooniks.

N. Ostrovski võitles teravalt ja halastamatult mitteparteilise, üldise kriitika vastu. Mitteparteiliseks kriitikaks nimetas ta Dairedžijevi artiklit, mis avaldati ajalehes „Literaturnaja Gazeta“ 5. aprilli 1935. aastal. Oma artiklis tegi Dairedžijev maha Ostrovski loomingu bolševistliku parteilisuse, püüdis diskrediteerida kirjanikku ja tema kangelast Kortšaginit, halvustades nende palavat armastust partei, kodumaa ja oma nõukogude rahva vastu, nende kirglikku vihkamist ja halastamatut võitlust revolutsiooni vaenlaste vastu, inimeste teadvuses ja eluolus. Peale selle julges Dairedžijev teatada, et raamat „Kuidas karastus teras“ „on kirjutatud pimesi sõna tõsisel mõttes“ ning pöördus kirjanik Vsevolod Ivanovi poole ettepanekuga teostada raamatu „instrumenteerimist“, „tehnilist lihvimist ja helindamist“.

Partei, nagu teada, hindas kõrgelt Ostrovski loomingu ja andis vastulöögi kriitikule-laimajale. Partei osutas kirjanikule—patrioodile igakülgset abi. „Pravda“ avaldas kirjanikerühma (A. Serafimovitši, A. Karavajeva, A. Bezõmenski) kirja, milles oli öeldud, et „Dairedžijevi artikkel, mida „Literaturnaja Gazeta“ nimetab kriitikaks, kujutab endast laimu inimese kohta, kes on bolševistliku vaprase eeskujuks“.⁹⁰

Dairedžijevi artiklile vastas Ostrovski avaliku kirjaga „Literaturnaja Gazeta“ toimetusele. Selles kirjutas ta:

„Milleks olid Dairedžijevile vajalikud need sensatsioonilised teadaanded, et Kortšagin — see on Ostrovski?

Kuidas see kõik kõrva lõikab! Milleks oli Dairedži-

⁹⁰ „Pravda“, 14. aprillist 1935.

jevil vaja kirjutada ebatõtt (mul on raske hoiduda teravamast väljendusest) romaani autori ja Pavka Kortšagini kohta, keda Dairedžijev samastab? Millal ja kus nägi Dairedžijev autori individuaalset kaebust teda ümbritseva tegelikkuse peale? Viimase peatüki lõpp, millest Dairedžijev kirjutab, ei ole raamatus avaldatud. Kuid löök, mille kriitik suunas ajakiri „Molodaja Gvardija“ toimetusele, sattus mulle oste näkku. Ma pean vastama löögile löögiga.

Kui teie, Dairedžijev, ei taibanud sügavat parteilist sisu Kortšagini võitluses tema perekonda tunginud väikekodanliku stiihilisuse, väikekodanliku mugavuse vastu ja muutsite kõik selle perekondlikeks lahkheldeks, kuhu jääb siis teie kriitiline vaist? Kunagi ei kaebanud Kortšagin ega Ostrovski oma saatuse üle, ei vingunud Dairedžijevi-taoliselt. Kunagi ei ole lahutanud mingisugune raudne sein Kortšaginit elust, ja partei ei unustanud teda. Alati ümbritsesid teda parteilised sõbrad, kommunistlikud noored, ning ta ammutas parteist, tema esindajaist oma jõu. Kas teadlikult või mitte, kuid Dairedžijev solvas nii mind kui bolševikku kui ka ajakirja „Molodaja Gvardija“ toimetust.“⁹¹

Tulvil valu, kibedust ja viha näitab N. Ostrovski kiri, millise põlastusega võttis kirjanik vastu kriitiku-antipatrioodi väljaastumise tema loomingu bolševistliku parteilisuse vastu. Ostrovski tähendas õieti, et Dairedžijevil puudub kriitiline vaist, oskus analüüsida kunstilisi teoseid, et Dairedžijev kasutab kodanlikele kirjanikele omast sensatsioonide ülespuhumist.

N. Ostrovski tähendab samas kirjas, et ta on kirjutanud romaani, ning et kriitikute ülesandeks on näidata selle puudusi ja väärtusi, teha kindlaks, kas see raamat teenib meie noorsoo bolševistliku kasvatamise üritust.

⁹¹ N. Ostrovski. Kõned, artiklid, kirjad, lk. 26.

N. Ostrovski pidas vajalikuks, et kriitika oleks nõudlik, ja ta nägi liialdatud kiitmises väga suurt kriitika pahet. Ta kirjutas M. A. Šolohhovile järgmist: „Meie vennad-kirjanikud ei oska enam avameelselt kõnelda, ja sõbrad kardavad „solvata“. See aga ei ole hea. Kiita — see tähendab vaid inimest rikkuda. Isegi kindlat loomust võib õigelt teelt eksitada, kiites teda kuni oimetuseni.

Tõelised sõbrad peavad ütleva tõtt, kui terav see ka ei oleks, ja kirjutama peab rohkem puudustest kui heast, — hea eest inimesed sind kiruma ei hakka.”⁹²

Ostrovski suhtus oma loomingusse erakordse rangusega, ta nimetas iseennast oma kõikidest kriitikuteist kõige „kuritahtlikumaks“ ja norivamaks. Kriitika ja eneskriitika moodustasid tema tegevuses lahutamatu terviku. Ta kõneles palju kordi sellest, et kirjanik vajab sügavalt kultuurset toimetajat, et raamatuis ei esineks patustusi. Romaanis „Kuidas karastus teras“, nagu autor ise meeleepahaga tähendab, kordus neljakümnes väljaandes „smaragd-pisar“, kuna kõigile on ometi teada, et smaragd on roheline.⁹³

Oma väljendustes kriitika tähtsuse kohta juhib Ostrovski erilist tähelepanu sellele, et nõukogulik kriitika peab kirjanikke nende kirjanduslikus töös abistama, takistama alaväärtuslikkude raamatute kirjastamist,

⁹² N. Ostrovski. Kõned, artiklid, kirjad, lk. 188.

⁹³ Märkus: Seoses sellega võib ära märkida arusaamatust vedurijuht Polentovskiga. „Kuidas karastus teras“ esimeses osas on ta nimi Politovski, aga teises osas, viiendas peatükis, kui ta parteisse astub — Polentovski, kuigi lugeja teab hästi, et see on toosama vedurijuht, kes koos Bružaki ja Artjom Kortšaginiga tapsid konvoisõduri — sakslase.

Kirjas A. I. Podgajetskajale 27. maist 1934. aastal nimetab Ostrovski poolakat Polentovskit Wjaczeslaw Sigismundovitšiks. Sel põhjusel oleks tulnud toimetajail ja kirjastustel kõrvaldada see erinevus kangelasliku vedurijuhi nimes.

arendama kirjanikes kollektiivsustunnet, vastutustunnet rahva ees oma loomingulise töö suhtes. Ostrovski võitles võimsa loomingulise sõpruse eest kirjanikkonnas. „Meie partei ja komsomoli traditsioonid,“ kõneles ta, „annavad loomingulise sõpruse võrratuid eeskujusid. Nad õpetavad meid oma tööd austama, nad kõnelevad sellest, et sõpruses peab esinema kõigepealt siirus, — see on sõbra vigade kriitika. Sõbrad peavad esimestena andma karmi kriitika selleks, et seltsimees saaks oma vigu parandada, vastasel korral parandab teda vältimatult lugeja, kes ei soovi alaväärtuslikke raamatuid lugeda.“⁹⁴

Niisiis, oma kirjandusliku tegevuse esimestest samudest peale kuni elu lõpuni võitles Ostrovski kirglikult bolševistliku ideelisuse, rahvalikkuse, meie kirjanduse nõukogude patriotismi eest, nõukogude kirjaniku kõrge austava nime eest, printsiipiaalse kriitika ja enesekriitika eest. Kõik need küsimused on üksteisega orgaaniliselt seotud. Ei ole võimalik kujutada tõetruult Nõukogudemaa elu, kui ei juhinduta partei poliitikast. Ainult bolševistliku partei seisukohalt fakte, sündmusi, inimeste tegusid hinnates on kirjanik võimeline näitama tegelikkust ning selle progressiivset arengut, tõetruult ja kunstipäraselt ilma moonutamise ja ilustamiseta. Teos, mis väljendab nõukogude rahva huve, aitab kaasa lugejate kasvatamisele nõukogude patriotismi vaimus, vastab tänapäeva elulistele küsimustele, on tõeliselt rahvalik teos. Säärast teost on võimeline looma vaid see sõnakunstnik, kes on tihedas seoses rahvaga, elab temaga ühiste huvide, vajaduste ja nõuetega, jagab temaga raskusi ja muret, rõõmusid ja võite,

⁹⁴ N. Ostrovski. Kõned, artiklid, kirjad, lk. 188.

väljendab oma loominguga ajastu eesrindlike mõtteid, nõukogude inimeste parimaid ühiskondlik-moraalseid omadusi. Niisugune oli Nikolai Ostrovski, oma eluvii- silt ja oma loomingu sisult sügavalt rahvalik kirjanik.

Ilukirjanduse põhilist ülesannet nägi Ostrovski noore põlvkonna kasvatamises tulisteks võitlejateks kommunismi eest, kangelaste kujude loomises ees- kujuks noorsoole. Meie ajastu eesrindlikeks inimesteks võitluses, töös, teaduse ja kunsti alal on bolševikud. Nad on noorsoo õpetajad ja kasvatajad. Seepärast tähendab nõukogude tegelikkuse tõepärane kajastamine, nagu seda N. Ostrovski alati toonitas, kõigepealt bolše- vike partei juhtiva osa näitamist nõukogude ühiskonna elus.

Meie ilukirjandus peab looma sotsialistliku ühis- konna noore inimese kujunemisloo, kujutama tema elu, tema püüdeid, patriootilisi tegusid, mis on eeskujuks kogu maailma töötajaile.

Nõukogude kirjanik on Ostrovski määrangu järgi aktiivne sotsialismi ülesehitaja. Temal ei saa olla lahk- helisid meie tegelikkusega. Isikliku ja ühiskondliku ühtsus on kirjaniku loomingus võimsaks positiivseks teguriks. Ostrovski nõudis, et kirjaniku kunstilist sõna kinnitaks kogu tema käitumine elus.

Nõukogude ilukirjandus ei tohi elust maha jääda, vastasel korral kaotab ta oma ühiskondliku ümber- kujundava tähtsuse.

Et kirjandus ei jääks elust maha, on vaja kriitikat ja enesekriitikat, — see on edasilikumise põhimeetod, mis tagab ideelise taseme tõstmise, meisterlikkuse täius- tamise, puudustest ülesaamise.

Nikolai Ostrovski kirjandus-esteetilised väljendu- sed on suunatud apoliitilise vastu, ideetuse ja „puhta“ kunsti teooria vastu, neid läbib bolševistlik parteilisuse vaim, armastus nõukogude kodumaa vastu.

LÖPPSÕNA

Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon sünnitas nõukogude kirjanduse ja kajastus selle poetilistes teostes. Kunstipärases valgustuses ilmus maailmale meie maa uus elu ilma tsaari ja mõisniketa, kaupmeeste ja kapitalistideta, börsitegelaste ja pankuriteta; meie maa uue elu peremeesteks ja loojateks said töölised ja talupojad, nendest said nõukogude ilukirjanduse, nõukogude kunsti peakangelased.

Nikolai Ostrovski väljendas oma loomingus sügavalt ja jõuliselt nõukogude ühiskonna demokraatiat, näitas innustuse ja bolševistliku kirglikkusega nõukogude inimeste kangelaslikku võitlust, ennastsalgavat tööd ja elu, sotsialistliku isiksuse kujunemist nõukogude riigi arengu esimesel perioodil.

N. Ostrovski loomingus avaldusid selgelt nõukogude kirjandusele omased bolševistlik ideelisus, rahvalikkus ja nõukogude patriotism. Ostrovski oli tihedalt seotud temale omase tööliskeskkonnaga, kommunistliku noorsooga, Lenini-Stalini parteiga, oma rahvaga. Ta oli ustavaks leninlaseks. Kirjanik juhindus oma loomingus bolševike partei, nõukogude riigi poliitikast ja vaatas oma kirjanduslikku tööd kui osa ühisest sotsialistlikust üritusest; pidas ülimaks õnneks seda, et tema teosed aitavad parteid ja riiki kasvatada töötajaid, kiiremini välja juurida kapitalismi-igandeid inimeste teadvusest, aitavad kujundada meie noormeeste ja neidude sotsia-

listlikku iseloomu, mobiliseerivad nõukogude inimesi oma sotsialistliku isamaa kaitsele.

N. Ostrovski sai andekaks vene nõukogude kirjanikuks sellepärast, et ta kehas endas ja oma loomingu suure vene rahva, nõukogude rahvaste pere vanema venna, iseloomujooni. Lapseeest alates kasvas ta tööliskeskkonnas, tema kasvatajateks ja lähedasteks seltsimeesteks olid vene ja ukraina bolševikud, kes aitasid teda käia leninlikku teed, saada kommunistlikuks nooreks ja hiljem UK(b)P liikmeks. N. Ostrovski oli Kodusõja otseseks osavõtjaks, uue elu aktiivseks ehitajaks. Tema kirjanduslik loominguline tegevus toimus kangelaslikul võitluseajastul sotsialismi ülesehitamise eest, mis sünnitas sangarite põlvkonna. Sellest sangarite põlvkonnast, nõukogude noorsoost, kirjutas Gorki 1934. aastal:

„Meie määratu suure, mitmekesise, rikkaima maa kõikides osades avastatakse noore ja julge energia tohutut, imetlusväärset püsivust, vastupidavust, ammendamatust.

Seda ergutab teadlikkus kõrgest eesmärgist, mille asetab meie ette Lenini geenius, eesmärgist, mille poole nii otsustavalt ja edukalt juhib meid Jossif Stalin oma seltsimeestega. See energia kasvab veelgi võimsamalt ja ohtramalt...“¹

Sotsialistliku töö paatos, meie rahva suured saavutused innustasid kirjanikku loominguks. N. Ostrovski võis saada andekaks nõukogude kirjanikuks sellepärast, et teda kasvas bolševike partei, kes relvastas teda Lenini-Stalini õpetusega, aitas teda omandada kirjanuslikku meisterlikkust. Bolševike partei kasvas hoolitsusega rahva keskelt võrsunud nõukogude kirjanike kaadrit, lõi tingimused ja võimalused talen-

¹ M. Gorki. Kangelaste sugupõlv, „Komsomolskaja Pravda“, 12. märtsist 1934.

tide õitsenguks, näitas järjekindlalt sisult sotsialistliku ja vormilt rahvusliku nõukogude kirjanduse arengu- teed. N. Ostrovski kui kirjanik kasvas nõukogude ilu- kirjanduse parimate eeskujude ja XIX sajandi vene klassikaliste teoste abil. Ta jätkas suure vene klassika- lise kirjanduse traditsioone ja lõi koos teiste nõu- kogude kirjanikkudega uue maailmakirjanduse — sotsialistliku realismi kirjanduse.

N. Ostrovski näitas noore bolševistliku põlvkonna kasvu Kodusõja ning rahuaja sotsialistliku ülesehitus- töö aastail, näitas, kuidas noorsugu omandas kommu- nistlikku teooriat ja teadusalaseid teadmisi, ühendas visa õppetööd praktilise tegevusega. Kirjanik näitas, kui- das Vladimir Iljitš Lenini õpetuste alusel ja seltsimees Stalini juhtimisel kasvas ja arenes meie nõukogude noorsugu.

N. Ostrovski püüdis bolševike partei pojana kaju- tada oma raamatuis leninlasi. Romanides „Kuidas karastus teras“ ja „Tormi sünnitatud“ näidatakse par- tei tegevust uue vahetuse kasvatamisel. Ostrovski raa- matuis näidatakse kujukalt vana ja noore kaardiväe, vanade ja noorte parteikaadrite ühtsust. N. Ostrovski kangelased on sügavalt ideelised inimesed; neile on ühiskondlik üritus isiklikuks asjaks; nad näevad elu mõtet võitluses kommunismi eest. Nende elu kulgeb ausas töös, võitluses töötajate üldise heaolu eest. N. Ostrovski kangelased on võitmatud sellepärast, et nad ammutavad jõudu rahvast, nad omavad bolševist- likku võimet masside võitlusele organiseerimiseks selle- pärast, et nad kaitsevad kõikide töötajate huve.

„Üksnes see võidab ja säilitab võimu,“ ütleb Lenin, „kes usub rahvasse, kes sukeldub elava rahvaloomingu allikasse.“²

² V. I. Lenin. Teosed, XXII kd., lk. 48, 3. tr.

N. Ostrovski võttis poeetilise, kauniduse sisuks, kunsti sisuks oma rahva poliitilise tegevuse, tema töö ja võitluse kommunismi eest nõukogude riigi arengu esimesel perioodil. Ostrovski kangelastele on töö nende elu olemuseks, see määrab inimese ühiskondlik-moraalsed väärtused. Loomingulises töös, kommunistliku ühiskonna ülesehitustöös väljendub nõukogude inimeste kaunidus. Siin on kohane meenutada K. Marx'i sõnu tööliste kohta, mida ta lausus juba oma noorusaastail: „Nende suus pole inimlik vendlus fraas, vaid see on tõde, ja tööst karestunud nägudelt vaatab meile vastu inimkonna kogu kaunidus.“³

„Kapitali“ esimeses köites rõhutab K. Marx eriti, et inimene mõjustab oma tööga välist loodust ja samaaegselt muudab ise enda loomust. Kapitalistlikus ühiskonnas sünnitab inimese ekspluateerimine inimese poolt ja tootmisvahendite eraomandus vastumeelsust töösse, nagu sunnitöösse, ekspluateerijatele tehtavasse töösse. Kodanlus, nagu väitsid K. Marx ja F. Engels, ei „jätnud muud sidet inimese ja inimese vahele kui alasti kasuhuvi, tundetu „maksmise sularahas“... Ta on muutnud isikliku väarikuse vahetusväärtuseks ja asetanud paljude kirjalikult kinnitatud ja ausalt saadud vabaduste asemele ü h e a i n s a vabaduse — südame-kauplemisvabaduse. Lühidalt, ta on asendanud usuliste ja poliitiliste illusioonidega varjatud kurnamise avaliku, häbitu, otsese, kõleda kurnamisega.

Kodanlus on kiskunud pühadusesära kõigilt seni auväärseilt ja väga värinaga vaadeldud tegevusaladelt. Arsti, juristi, papi, luuletaja ja teadusmehe on ta muutnud oma maksetavaiks palgatöolisteks.“⁴

³ K. Marx ja F. Engels. Teosed, III kd., lk. 661.

⁴ K. Marx ja F. Engels. Kommunistliku partei manifest, Tallinn, 1947, lk. 23—24.

Kodanluse ideaaliks on individualist, nöörija, karjerist, koloniseerija ja ekspluateerija. Kodanlikus maailmas on kõik muutunud ostu-müügiartikleiks, inimeste omavahelisi suhteid määratletakse põhimõttel: „inimene on inimesele hundiks“.

Tänapäeva Lääne-Euroopa ja Ameerika kodanlik kirjandus on müstitsismi ja vaimupimeduse, natsionalismi ja pornograafia, elajalike instinktide ülistamise ja kuritegude kirjandus.

Meie maa rahvad, juhitud kommunistliku bolševike partei poolt, hävitasid juurteni kapitalistliku korra ja muutsid töö koormast ja rõhumisest au, vapuse, kuulsuse ja kangelaslikkuse asjaks. Nõukogude korra tingimustes on inimesed kõige väärtuslikumaks kapitaliks. Meil toob inimesele lugupidamise ja kuulsuse mitte rahakott, vaid aus töö ja truudus kodumaale.

Nõukogude kirjandus, suure vene rahva ja vennalike vabariikide rahvaste loomingu jõu ja võimsuse väljendaja, näitab inimkonnale sotsialistliku revolutsiooni kangelaste kunstilisi kujusid, kajastab sotsialistlikku ülesehitustööd, mille juurde astuvad ka teised maailma rahvad.

Nikolai Ostrovski, andekas vene kirjanik, kes näitas suurepäraseid bolševike eeskujusid, tõi uut nõukogude kirjanduse varakambrisse.

Ostrovski noored kangelased on tulvil veetlevust. Tööliste ja talupoegade lastena läksid nad koos oma isadega võitlusse nõukogude võimu eest, päätsid oma kodumaa välismaisest ikkest, võitlesid veel suurema visaduse ja sitkusega laose ja mahajäämuse vastu, võitlesid uue, sotsialistlikel alustel rajaneva elu eest, kapitalistlike elementide hävitamise eest meie maal.

Ostrovski noorte kangelaste jõud ja veetlevus seisab selles, et nad kehastavad endas bolševistlikku

noorsugu ja kommunismi suuri ideid. Elu ja võitluse eeskujudeks olid neile rahva juhid Lenin ja Stalin, vana bolševike kaardivägi.

N. Ostrovski raamatud on laialt tuntud ka väljaspool meie kodumaa piire. Nad näitavad piiritagusele lugejale nõukogude inimest, innustavad töötavaid masse võitlusele kapitalismi vastu.

Kirjanik-bolševiku kogu elu ja loominguline tee oli suureks kangelasteoks, millest jääb mälestus igavesti püsima. Nikolai Ostrovski nimi kutsub nõukogude kirjanikke ja kogu maailma progressiivseid kirjanikke üles aktiivseks võitluseks rahu eest, demokraatia eest, uue sõja õhutajate vastu, maailma imperialismi vastu. Kirjanik-bolševiku kangelaslik kuju ja tema looming innustavad töötajaid ennastsalgavale võitlusele kommunismi võidu nimel.

SISUKORD

Eessõna	3
I peatükk. Nikolai Ostrovski loomingu lähted	5
II peatükk. Kuidas karastus teras	59
III peatükk. Tormi sünnitatud	130
IV peatükk. Nikolai Ostrovski kirjanduslikud vaated	167
Lõppsõna	225

Kaanejoonise valmistanud V. Toots

*Vastutav toimetaja H. Tobias.
Kunstiline toimetaja A. Koemets.
Tehniline toimetaja H. Kohu.*

Ladumisele antud 12. I 1951. Trükkimisele antud 14. III 1951. Trükiarv 2000. Paber 54×84, $\frac{1}{16}$. Trükipoognald 14,5. Formaadile 60×92 kohaldatud trükipoognald 11,89. Arvutuspoognald 10,77. MB-02926. Trükikoda „Pioneer“, Tartu. Kastani 38. Tellimise nr. 85.

На эстонском языке.

П. Измestьев. Творчество Николая
Островского.

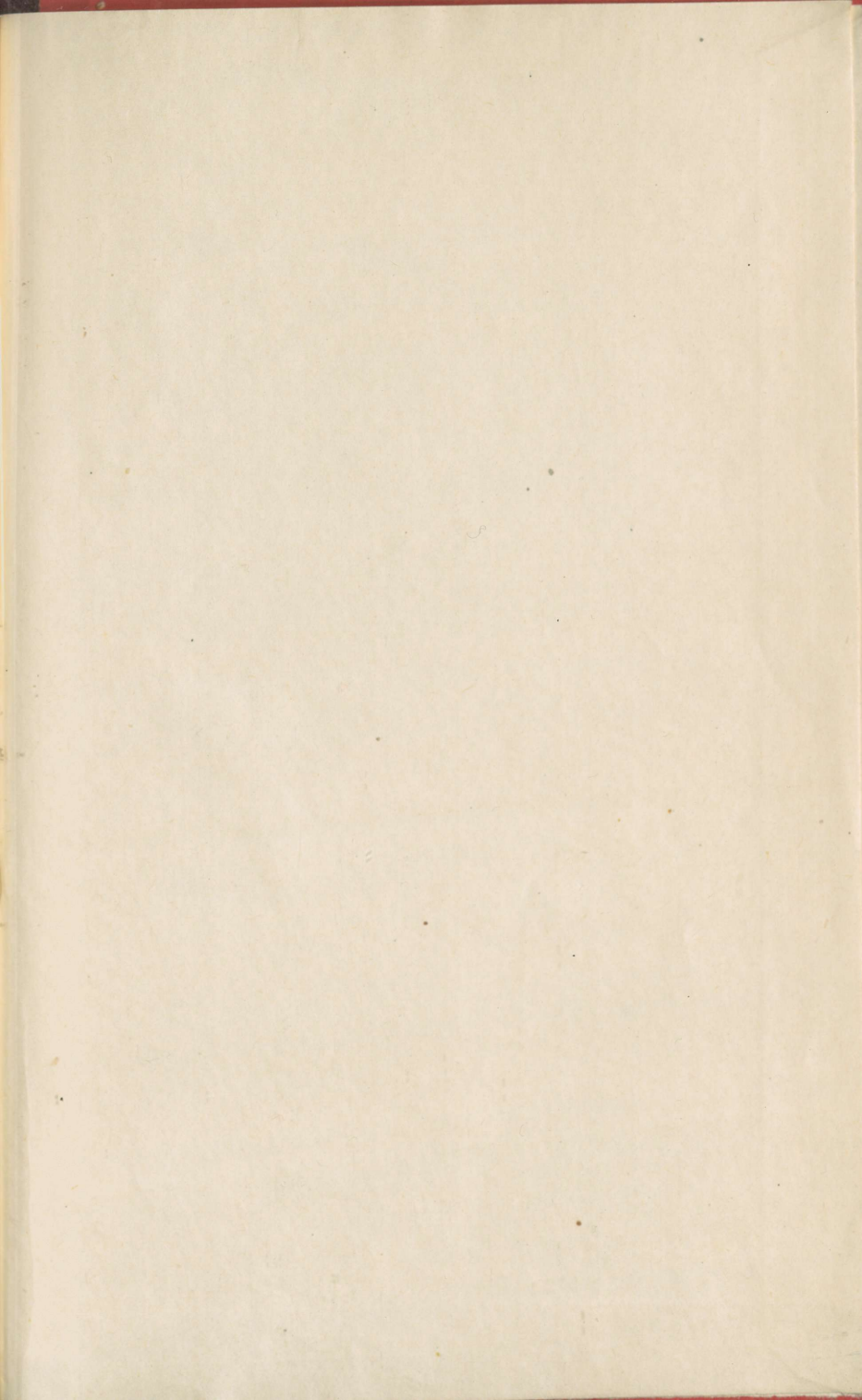
Hind rbl. 6,05

Õiendusi.

Lk.	Rida	On trükitud	Peab olema	Kelle süü pärast
56	5. alt	klassilise	klassikalise	toimetaja
105	5. ülalt	eest.	eest	korrektor
206	14. alt	Otsrovski	Ostrovski	korrektor
220	7. ülalt	loomingu	loomingu	korrektor

Kaanejoonise valmistanud V. Toots

Kõik all pääst	Kõik pääst	Kõik pääst	Kõik pääst
Kõik pääst	Kõik pääst	Kõik pääst	Kõik pääst
Kõik pääst	Kõik pääst	Kõik pääst	Kõik pääst
Kõik pääst	Kõik pääst	Kõik pääst	Kõik pääst
Kõik pääst	Kõik pääst	Kõik pääst	Kõik pääst

Memorandum of Understanding

72

Rbl. 6.05.

A-18905

TÜ RAAMATUKOGU

1 0300 00443614 5

Rbl. 6.05.

A-18905

XI

P. Izmestjev

NIKOLAI
OSTROVSKI
LOOMING

P. Izmestjev NIKOLAI OSTROVSKI LOOMING

TÜ RAAMATUKOGU

1 0300 00443614 5